

19—20 mars

Debatter m. m.

Tisdagen den 19 mars

Sid.

Meddelande ang. plena den 20—den 22 mars	3
Svar på interpellationer av:	
herr Franzén i Motala (s) ang. en enhetlig lönestatistik för hela arbetsmarknaden, m.m.	3
fru Ryding (vpk) ang. utökad service inom bostadsområden.....	5
fru Heurlin (h) ang. undersökningar rörande anrikningsslammets förmåga att kemiskt binda kvicksilver.....	8
herr Lorentzon (vpk) ang. översvämningar orsakade av bäverdammar.....	9
Meddelande om enkla frågor av:	
fru Svensson (s) ang. utnyttjande av barnbidrag som säkerhet för kommunalt lån.....	14
fru Kristensson (h) ang. placeringen av utländska läkare i svensk sjukvård.....	14

Onsdagen den 20 mars fm.

Överlämnande till lagutskott av en till statsutskottet hänvisad motion	15
Utgifterna inom socialdepartementets verksamhetsområde:	
Bidrag till sjukförsäkringen.....	16
Bidrag till anordnande av barnstugor.....	21
Bidrag till driften av barnstugor.....	54
Bidrag till kommunala familjedaghem.....	55
Bidrag till försöksvis anordnad familjerådgivning.....	58
Allmän hälsokontroll.....	65
Ambulans- och räddningsflygtjänst.....	66
Ungdomsvårdsskolorna: Avlöningar.....	66
Arbetsarkyddsstyrelsen: Omkostnader.....	71
Yrkesinspektionen: Avlöningar.....	72

	Sid.
Utgifterna på kapitalbudgeten inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde:	
Statens järnvägars anslagsbehov	74
Interpellation av herr Westberg (fp) ang. forskningen om massmedias påverkan på människors beteenden och handlingsmönster	100

Onsdagen den 20 mars em.

Utgifterna på kapitalbudgeten inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde (forts.):	
Statens järnvägars anslagsbehov (forts.)	102
Luftfartsverkets anslagsbehov	126
Sjöfartsmateriel m. m.	133
Meddelande ang. plenum fredagen den 29 mars	137
Anslag till högre utbildning och forskning samt vuxenutbildning:	
Vissa gemensamma frågor	138
Teologiska fakulteterna: Avlöningar	142
Juridiska fakulteterna: Avlöningar	143
Medicinska fakulteterna m. m.: Avlöningar	145
Utsträckt motionstid	163
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Gustavsson i Alvesta (cp) ang. vårdsektorns behov av arbetskraft	163
herr Gustavsson i Alvesta (cp) ang. nya anvisningar för bostadslån för jordbruksfastigheter	163

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 20 mars fm.

<i>Statsutskottets</i> memorial nr 49, ang. överlämnande till lagutskott av en till statsutskottet hänvisad motion	15
— utlåtande nr 5, rörande utgifterna inom socialdepartementets verksamhetsområde	16
— nr 9, rörande utgifterna på kapitalbudgeten inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde (punkterna 1—3)	74

Onsdagen den 20 mars em.

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 9, rörande utgifterna på kapitalbudgeten inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde (punkterna 4—11)	102
— nr 41, om anslag till högre utbildning och forskning samt vuxenutbildning (punkterna 1—7)	137

Tisdagen den 19 mars

Kl. 16.00

§ 1

Justerades protokollet för den 8 innevarande mars.

§ 2

Herr talmannen meddelade, att herr Ekström i Björkvik, som vid kammarens sammanträde den 12 innevarande mars med läkarintyg styrkt sig från och med den 11 mars tills vidare vara hindrad att delta i riksdagsgöromålen, denna dag åter intagit sin plats i kammaren.

§ 3

Meddelande ang. plena den 20 — den 22 mars

Herr TALMANNEN yttrade:

Kammarens arbetsplenum onsdagen den 20 mars kl. 10.00 kommer att efter sedvanligt middagsuppehåll fortsättas på kvällen och pågå till omkring kl. 24.00. De ärenden som därvid eventuellt ej medhinnes kommer att företagas till avgörande vid sammanträdet fredagen den 22 mars. Detta avses, såsom i förra veckan meddelades, bli ett arbetsplenum och ta sin början kl. 11.00. Om alla på onsdagens föredragningslista upptagna ärenden hinner slutbehandlas vid onsdagens plenum kommer emellertid fredagssammanträdet att i enlighet med de ursprungliga planerna bli ett bordläggningsplenum och börja kl. 14.00.

Den utrikes- och handelspolitiska debatten äger, såsom tidigare meddelats, rum vid sammanträdet torsdagen den 21 mars, som börjar kl. 10.00 och inleds med en frågestund. Vid sistnämnda

plenum förekommer utöver utrikes- och handelsdebatten endast bordläggningar och andra formella ärenden.

§ 4

Svar på interpellation ang. en enhetlig lönestatistik för hela arbetsmarknaden, m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Franzén i Motala har frågat, om jag är villig att medverka till att i god tid före 1968—1969 års avtalsrörelse genom låginkomstutredningens försorg redovisa en mer enhetlig lönestatistik som omsluter hela arbetsmarknaden samt om jag i övrigt kan lämna någon uppgift om när låginkomstutredningen beräknas vara avslutad eller om något delbetänkande kan förväntas.

Låginkomstutredningen skall enligt sina direktiv dels inhämta ett utökat kunskapsmaterial om låginkomstgrupperna, dels söka precisera vad som i skilda sammanhang skall avses med låga inkomster, dels söka belysa orsakerna till att vissa befolkningsgrupper har låga inkomster. Utredningen skall vidare behandla inkomstfördelningsproblemen över huvud taget, dock med tonvikt på de lägre inkomsttagarna, och slutligen söka skapa en grund för att bedöma vilka metoder som kan komma i fråga för att höja inkomstnivån för de personer och grupper det gäller.

Enligt uppgifter som jag har inhämtat från utredningen har den hittills

Svar på interpellation ang. en enhetlig lönestatistik för hela arbetsmarknaden, m. m.

lagt tyngdpunkten i sitt arbete vid undersökningar som syftar till att kartlägga omfattningen och sammansättningen av grupper med låga inkomster. Dessa undersökningar sker i samarbete med statistiska centralbyråns utredningsinstitut och bygger på intervjuer med ett urval av befolkningen. Utredningen räknar med att publicera de första resultaten av undersökningen i ett delbetänkande under innevarande år. Betänkandet kommer att innehålla en redovisning av inkomstfördelningen i Sverige, där hänsyn tas till bl. a. inkomsternas sammansättning och arbetsinsatsernas storlek under år 1966.

Utredningen avser att i ett senare betänkande redovisa sådant undersökningsmaterial som bl. a. belyser sambanden mellan inkomst- och levnadsnivå.

Det ligger inte inom ramen för låginkomstutredningens uppdrag att utarbeta ett statistiskt underlag för arbetsmarknadsparternas löneförhandlingar. Efter en gemensam hemställan från SAF, LO och TCO till chefen för finansdepartementet har statistiska centralbyrån emellertid fått i uppdrag att söka förbättra det statistiska underlaget för de samhällsekonomiska bedömningar som skall utgöra utgångspunkten för förhandlingsarbetet. Centralbyrån skall bedriva sitt arbete så snabbt att visst material kan ställas till arbetsmarknadsparternas förfogande redan inför förberedelsearbetet för nästa avtalsrörelse. Vissa medel härför har beviljats av riksdagen på tilläggsstat II till riksstaten för innevarande år.

Vidare anförde

Herr FRANZÉN i Motala (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka inrikesministern för svaret på min interpellation. Även om det var kortfattat gav det ändå i stort sett tillfredsställande svar på de konkreta frågor jag ställt.

Det är bra att frågan om en enhetlig

lönestatistik för hela arbetsmarknaden — några medmotionärer och jag aktualiserade den saken i en motion 1965 och riksdagen belöt då att utreda frågan — nu har avancerat så långt, att den i varje fall till viss del kan bilda underlag för de förestående avtalsförhandlingarna. Självfallet måste det vara av stort värde för avtalsparterna att ha tillgång till ett så aktuellt grundmaterial som möjligt. Som jag ser det är det samhällets skyldighet att i största möjliga utsträckning biträda avtalsparterna med olika hjälpmedel för att genomföra avtalsförhandlingarna.

Man får vidare hoppas att detta nya statistikmaterial skall göra det möjligt att avtalsvägen nå en utjämning av löneklyftorna på arbetsmarknaden. Utvecklingen av 1969 års avtalsrörelse får väl visa om den intensiva debatten på senare år om låglöneproblemet och låginkomsttagarnas ställning i samhället har lämnat några spår efter sig. Här i riksdagen har ju vid många tillfällen företrädare för olika partier klart sagt ifrån, att den nuvarande löneutvecklingen inte är acceptabel. Ej heller från de fackliga organisationernas sida — i varje fall gäller det om LO och TCO — har man svävat på målet när det gäller att bedöma låginkomstgruppernas prioritering i kommande förhandlingar.

Självfallet bör samhället i fortsättningen som hitintills inrikta ansträngningarna på att via skatte- och socialpolitiken bistå de grupper i samhället som har den lägsta inkomsten. Det är ju en högst diskutabel situation att människor som arbetar full ordinarie arbetstid under hela året måste utnyttja den kommunala socialvården för att klara de nödvändigaste utgifterna för sig och sin familj. Ett sådant förhållande är i längden inte försvarbart; kraven från dessa grupper måste till slut bli att staten på ena eller andra sättet skall ingripa i den fria förhandlingsrätten, och det är inte ett läge som vi har anledning att eftersträva.

Svar på interpellation ang. utökad service inom bostadsområden

Jag tror för min del att 1969 års avtalsrörelse kommer att ge svar på hit-hörande frågor. Det är därför bra med detta löfte från inrikesministern, att parterna kommer att få ett grundligare statistikmaterial till hjälp i förhandlingarna i höst och i vinter.

Vad beträffar den andra delen av interpellationen, som gäller låginkomstutredningens direktiv och arbete, förstår jag mycket väl att frågan är synnerligen komplicerad och tarvar många överväganden rörande olika åtgärder. Det är dock tacknämligt att vi ganska snart får ett delbetänkande som gäller omfattningen av låginkomsttagarnas antal och ställning i samhället; under tiden fram till dess att ett slutgiltigt utredningsbetänkande avlämnas får vi ett sakmaterial att studera och bygga vidare på. För närvarande avstår jag således från att kommentera den delen av interpellationssvaret, eftersom det synes återstå endast några månader till dess det första resultatet av utredningsarbetet redovisas.

Herr talman! Med detta ber jag att än en gång få tacka inrikesministern för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5**Svar på interpellation ang. utökad service inom bostadsområden**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON, som yttrade:

Herr talman! Fru Ryding har frågat mig dels om jag avser att ta initiativ till gynnsammare låne- och bidragsvillkor för anordnande av bostadskomplement av servicekaraktär, dels om jag anser att staten också på annat sätt kan stimulera kommunerna att ordna sådana serviceområden, så att samhället på detta område verkligen tar hand om initiativet och planeringen.

En väl utbyggd service i bostadsområden bidrar till att jämna ut klyftorna i standardhänseende mellan olika grupper av vårt folk och till att ge människor större valfrihet när det gäller att använda sin tid. I likhet med interpellanten ser jag en utbyggnad av bostadsservicen också som ett komplement till arbetsmarknads- och familjepolitiken.

Den av mig förra året tillkallade servicekommittén har enligt direktiven som sin första uppgift att ställa samman de normer och riktvärden som myndigheter och enskilda nu tillämpar för dimensionering och lokalisering av serviceanläggningar. En sådan sammanställning kan, enligt min mening, bli av stort värde för kommunerna i samband med planering, finansiering och drift av olika serviceverksamheter i bostadsområden. Från kommittén har jag fått upplysningen att denna sammanställning i huvudsak är slutförd och att tryckningen av den förbereds. Jag räknar med att sammanställningen skall stimulera kommunerna att ägna serviceutbyggnaden ökad uppmärksamhet.

Jag har med tillfredsställelse noterat att man på många håll i kommunerna är i färd med att utarbeta program för sin serviceutbyggnad och i vissa fall även håller på att omsätta dem i praktiskt arbete. Likaså finner jag det glädjande att press, radio och TV följer denna verksamhet med stort intresse.

Statens ekonomiska engagemang i serviceutbyggnaden är redan i dag stort. Staten bidrar sålunda med lån och bidrag till anordnande av barnstugor och vissa samlingslokaler. Vidare utgår bostadslån för lokaler som avser närhetsbutiker, avdelningskontor för bank och post, mindre bibliotek, samlings-, hobby- och klubblokaler avsedda för bostadsområdet, tandläkarpraktik, barna- och mödravårdscentraler, tvättstugor m.m. I fråga om s. k. servicehus och en del andra hus av mer eller mindre kollektiv karaktär kan

Svar på interpellation ang. utökad service inom bostadsområden

bostadslån beräknas för utrymmen som normalt ingår i bostadslägenheterna men som i dessa fall har sammanförts till gemensamma lokaler, t. ex. matsal, dagrum samt reception för förmedling av varor och tjänster åt de boende.

Enligt sina direktiv skall servicekommittén i sitt fortsatta arbete överväga vilka ytterligare undersökningar som kan behövas som underlag för planering, genomförande och finansiering av serviceanläggningar. Lånebestämmelserna kommer också att tas upp till behandling. I avvaktan på resultatet av kommitténs överväganden finns därför inte anledning att nu ta ytterligare initiativ till särskild översyn av lånebestämmelserna.

Vidare anförde:

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! Jag vill tacka inrikesministern för svaret på min interpellation. Jag konstaterar med tillfredsställelse att inrikesministern har samma uppfattning som jag när det gäller nödvändigheten av en utbyggnad av boendeservicen. I detta avseende behöver jag alltså inte uppta tiden med polemik. Kanske är jag litet mer otålig än statsrådet — litet mer het på gröten — men detta måste ses i samband med att jag anser att Sverige i dag faktiskt är ett u-land i fråga om utbyggd boendeservice. Jag vill därför få en snabbar ändring till stånd än vad inrikesministern kanhända anser vara möjligt.

Såsom också framgår av interpellationssvaret har den servicekommitté som tillsattes förra året nu kommit så långt, att den står i färd med att trycka resultatet av sin första uppgift — nämligen att ställa samman de normer och riktvärden, som myndigheter och enskilda nu tillämpar för dimensionering och lokalisering av serviceanläggningar. Detta är bra, och jag tycker att arbetet hittills utförts med tämligen god fart.

I likhet med inrikesministern tror jag att en sådan sammanställning kan vara av intresse för kommunerna och ägnad att i viss mån stimulera dem till ökad uppmärksamhet på serviceutbyggnaden. Men, statsrådet Johansson, det verkliga intresset för kommunerna och den riktiga stimulansen ligger på det ekonomiska området; det kan man tyvärr inte komma ifrån. Det finns väl ingen kommun som i dag inte känner det ekonomiska trycket mycket hårt och räknar med ytterligare höjningar av kommunalskatten som överhängande.

Inrikesministern säger, att han »med tillfredsställelse noterat att man på många håll i kommunerna är i färd med att utarbeta program för sin serviceutbyggnad och i vissa fall även håller på att omsätta dem i praktiskt arbete». Men, herr talman, vi måste med det allra snaraste komma dithän, att man också på *många håll* övergår från program till att sätta spaden i jorden. Då kommer pengarna in i bilden. Utvecklingen får inte bli sådan, att endast de rikare kommunerna eller de bättre situerade familjerna får råd med boendeservice.

»Statens ekonomiska engagemang i serviceutbyggnaden är redan i dag stort», yttrar inrikesministern vidare. Jag vet att vissa förbättringar genomfördes för några år sedan, men jag vet också att det statliga engagemanget måste vara otillräckligt för att ge en verklig stimulans åt kommunerna i detta avseende; annars hade det inte sett ut som det gör i dag.

Inrikesministern anför i slutet av sitt interpellationssvar att servicekommittén skall fotsätta sitt arbete och tillägger: »Lånebestämmelserna kommer också att tas upp till behandling.»

De direktiv som lämnades servicekommittén den 25 april i fjol och som återfinns på s. 348 ff. i årets riksdagsberättelse har jag noga läst igenom. Likaså har medarbetare i tidningen Fackföreningsrörelsen gjort det. Men

Svar på interpellation ang. utökad service inom bostadsområden

varken tidningens medarbetare eller jag har kunnat finna något i direktiven som tyder på att lånebestämmelserna skall tas upp till behandling.

I nummer 19/1967 av Fackföreningsrörelsen — ett mycket intressant nummer ägnat helt åt servicefrågorna — kan man läsa följande i fråga om denna servicekommitté: »I direktiven för denna utredning står emellertid ingenting om att kommittén skall komma med förslag när det gäller lånebestämmelserna för serviceanordningar. Det är nog en mycket väsentlig fråga om vi skall få till stånd en utbyggnad av bostadsservicen.»

I detta nummer av Fackföreningsrörelsen talar man också om att en motion väckts i Stockholms stadsfullmäktige — en mycket välskriven motion som har sitt ursprung i den socialdemokratiska studentklubben i Stockholm — där man hävdar att det i dag är nästan omöjligt för en aldrig så framsynt kommun att få bygga ut boendeservicen efter de principer som anses erforderliga. Jag citerar: »Minst ett 10-tal olika statliga myndigheter sysslar med var sin del av servicekomplexet, uppställer svårförenliga krav t.ex. i fråga om fysisk utformning och låne- och bidragsvillkor. Inte ens på regeringsnivå handläggs frågorna enhetligt utan delas upp på flera fackdepartement och behandlas med skiftande värderingar.»

Sista stycket i inrikesministerns svar i dag ger mig anledning förmoda att någonting nytt har hänt, eftersom han där hävdar att lånebestämmelserna också kommer att tas upp till behandling av servicekommittén. Jag vill därför fråga statsrådet Johansson: Har några tilläggsdirektiv givits servicekommittén som jag inte har uppmärksammat? Om så är fallet skulle jag gärna vilja ha reda på dessas innehåll. Om icke några tilläggsdirektiv har givits, vad har då hänt eftersom inrikesministern nu kan göra detta uttalande

om att omprövning av lånebestämmelserna också skall ingå i servicekommitténs arbete?

I direktiven står följande mening: »Kommittén bör vidare överväga vilka ytterligare undersökningar som kan behövas som underlag för planering, genomförande och finansiering av serviceanläggningar.» Skall detta tolkas så, att kommittén också kommer att ompröva lånebestämmelserna? I så fall får jag säga till både tidningen Fackföreningsrörelsens och mitt eget för svar, att bättre undanskymd och dold kunde knappast en så viktig detalj anges.

Är inrikesministern positivt inställd till att medverka till att avskaffa åtminstone en del av den byråkrati som nu finns och som tar sig uttryck i att så många olika statliga myndigheter sysslar med var sin del av servicekomplexet?

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Det står kommittén fritt att ta upp vad den finner angeläget. Om kommittén i sitt utredningsarbete kommer fram till att de nuvarande lånebestämmelserna inte är tillfredsställande för den verksamhet kommittén eventuellt kommer att föreslå, skall den självfallet rekommendera en ändring.

Fru Ryding hittade ganska rätt i direktiven — jag tänkte nämligen citera just den del av dem som fru Ryding anförde, nämligen att kommittén också har till uppgift att granska finansieringen av serviceanläggningar. Lånebestämmelserna täcker ju finansieringsproblemen, och kommittén skall alltså ta upp dessa problem.

Det är naturligtvis inte helt tillfredsställande att många sysslar med dessa frågor, och det får bli kommitténs uppgift att granska även den saken. Genom skapandet av denna kommitté har vi på utredningsområdet velat åstadkomma enhetlighet och denna

Svar på interpellation ang. undersökningar rörande anrikningsslammets förmåga att kemiskt binda kvicksilver

bör följas upp i fortsättningen av handläggningen, d. v. s. i kontakterna utåt med kommunala och byggande myndigheter.

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Johansson för den kompletterande upplysningen. Han säger att kommittén skall ägna sig åt vad den finner vara angeläget, och jag får då innerligt hoppas att den finner ändrade lånebestämmelser vara angelägna. Det hade varit lyckligt om inrikesministern redan i sina direktiv tydligare hade angivit att han också funnit detta vara angeläget.

Det är dock bra att vi har fått detta interpellationssvar, ty vi har nu ändå såvitt jag förstår — jag tolkar det så — fått fastslaget att lånebestämmelserna kommer att tas upp till behandling av servicekommittén. Jag hoppas bara att detta kommer att ske mycket snabbt. Vi har ju inte bara att vänta på att den skall bli färdig med sin utredning, utan frågan skall sedan också tas upp i riksdagen för fattande av beslut. I det läge där vi i dag befinner oss anser jag att någon tidsutdräkt absolut inte får förekomma vid behandlingen av den så viktiga frågan om boendeservicen.

Jag ber än en gång att få tacka för svaret på min interpellation.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Svar på interpellation ang. undersökningar rörande anrikningsslammets förmåga att kemiskt binda kvicksilver

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet HOLMQVIST, som yttrade:

Herr talman! Fru Heurlin har frågat mig, om jag är beredd att medver-

ka till utvidgade undersökningar rörande anrikningsslammets förmåga att kemiskt binda kvicksilver.

Kungl. Maj:t har i november i fjol uppdragit åt 1964 års naturresursutredning att i samråd med naturvårdsverket låta undersöka möjligheterna att sanera vattenområden, som förorenats av kvicksilverutsläpp. För innevarande budgetår står 5 miljoner kronor till förfogande för forskning och undersökningar på naturresursområdet och för nästa budgetår har föreslagits en höjning till 7 miljoner kronor.

Institutet för vatten- och luftvårdsforskning har satt i gång vissa undersökningar om möjligheterna att binda kvicksilver med anrikningsslam.

Enligt min mening är det mycket angeläget att alla ansträngningar görs för att komma till rätta med kvicksilverföroreningen i våra sjöar och vattendrag. Frågan följs med stor uppmärksamhet av regeringen, och om ytterligare initiativ behövs är jag beredd pröva dem i positiv anda.

Vidare anförde

Fru HEURLIN (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka jordbruksministern för det positiva svar som jag har fått. Statsrådet avslutar ju sitt svar med uttalandet, att »— — — om ytterligare initiativ behövs är jag beredd pröva dem i positiv anda».

Det har visat sig att det är kvarts- och silikatmineralerna i anrikningsslammet som har förmågan att binda kvicksilver och även andra ämnen. Man har dragit ut konsekvenserna av detta förhållande och börjat undersöka dels vilka kvarts- och silikatmineraler som i sig har den största reaktiva förmågan, dels vilken grad av nedmalning som ger den bästa effekten, även med hänsyn till den ekonomiska faktorn. Det gäller ju att få den i förhållande till kostnaderna effektivaste ytnedmalningen av materialet.

Svar på interpellation ang. översvämningar orsakade av bäverdammar

För detta ändamål behövs en fördjupad laboratorieforskning, som också får ta sikte på den reaktivitet som kvarts- och silikatmineraler har på alla tunga metaller, något som också återspeglas i deras förmåga att adsorbera tunga metaller.

En fördel med att reaktivt material kan utvinnas direkt ur bergarter, som i regel finns i närheten av sjöarna, är att man slipper de långa transporterna och kostnaderna för dessa. Jordskorpan består ju till största delen av just kvarts- och silikatmineraler.

Utöver denna laboratorieforskning är det vidare synnerligen viktigt att man i anslutning härtill får ett utökat fältarbete med undersökningar av effekten i olika vattendrag. Även andra faktorer inverkar på det nedmalda mineralens bindningsförmåga. En faktor att ta hänsyn till är kvicksilvrets omvandling till metylkvicksilver.

Vår målsättning är ju att återställa den relativa balansen i naturen. Den inställning som statsrådet har gör att jag ser mycket positivt på våra möjligheter att åstadkomma denna balans.

Jag vill än en gång tacka för det synnerligen positiva svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7**Svar på interpellation ang. översvämningar orsakade av bäverdammar**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**, som yttrade:

Herr talman! Herr Lorentzon har frågat, om jag är beredd medverka till att skadeersättning kan utgå och beredskapsarbeten anordnas, då grödor har förstörts eller hotas genom översvämningar till följd av bäverdammar.

Skador som orsakas av att bävvar bygger dammar kan förebyggas genom

åtgärder som kan företas enligt jaktstadgan. Sålunda kan statens naturvårdsverk medge undantag från fridlysning och lämna tillstånd antingen till viss jakt på bäver eller till att bäver fångas och flyttas till annan ort. Olika åtgärder för att förebygga skador av bäverdammar kan också förekomma som beredskapsarbeten. Sådana arbeten planeras bl. a. i ett fall i Örebro län. I vissa fall torde det räcka med att öppna bäverdammarerna för att hindra översvämningar.

Mot bakgrunden av vad jag nu anfört är jag inte beredd att medverka till att ersättning utgår för skador av bäver.

Vidare anförde:

Herr **LORENTZON** (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka jordbruksministern för svaret på min interpellation, som var sammanfattad i två frågor. Svaret på den ena av dessa frågor är jag helt tillfredsställd med, då det enligt statsrådet numera skall ges möjligheter att ordna statliga beredskapsarbeten för att förebygga översvämningsskador, åstadkomna av bäver. Denna lösning av frågan synes även ha andra aspekter. Det kan nämligen, som framhållits i interpellationen, skapas en viss tillfällig sysselsättning i områden där omfattande sysselsättningssvårigheter och arbetslöshet råder och där man tacksamt tar emot varje litet arbetstillfälle.

Därtill kan bäverdammar, lämpligt belägna, bli en attraktion ur turistsynpunkt. Bävern håller till framför allt i skogslänen, och i dessa län råder också de största sysselsättningssvårigheterna. På senare tid har det blivit alltmer populärt att tala om turismen som en inkomstkälla för dessa områden. Inte endast länsmyndigheterna utan även statliga myndigheter tycks numera vara inne på denna linje. Möjlighet för turisterna att studera bäverns liv kan bli en stor attraktion. Att möjliggöra detta

Svar på interpellation ang. översvämningar orsakade av bäverdammar

bör ingå i strävandena att göra turismen till en näring i de områden det här är fråga om. Ännu minns man den vackra djurfilmerna »Bäverdalen», som framställdes av Walt Disney och som visats även på de svenska biodukarna.

Den kommun i Västernorrlands län som omtalas i interpellationen skulle säkerligen ur turistsynpunkt vara betjänt av att skyddsvallar ordnades och att bäverfamiljerna behölls i området. Flera kommuner och län skulle möjligen vara betjänta av samma åtgärder. Bäverdamarna kunde då användas i turistpropaganda. Varför skulle inte också svensk filmindustri kunna göra en insats i sammanhanget?

I sitt svar hänvisar statsrådet till vissa förebyggande åtgärder som kan vidtagas för att förhindra att skador uppstår, orsakade av bäver, bl. a. att naturvårdsverket kan medge undantag från fridlysning och ge tillstånd till avskjutning av djuren. Men det är väl ändå, herr statsråd, något som vi vill söka undvika. Att flytta bävern är ett annat alternativ, men enligt uppgift ställer det sig mycket svårt. Att öppna bäverdamarna för att därmed förhindra översvämningar kan hjälpa i vissa fall men inte alltid.

I det fall som jag påtalat i min interpellation har dylika åtgärder inte varit ändamålsenliga. Gång på gång har bäverdamarna raserats, men bäverfamiljen har bara byggt nya dammar. För varje gång har de fällt betydligt större träd och till slut så kraftiga att det inte gått att med mänsklig kraft rubba dammbygget.

Efter översvämningsskadorna förra året vände sig vederbörande småbrukare till länets jaktvårdskonsulent. Denne ansåg att enda utvägen var att söka flytta bävrarna. Han trodde dock inte att man därmed skulle befria området från bäver. Då det finns bäver i övriga delar av vattendraget skulle det aktuella området säkerligen på nytt bli bebott av bäver.

Om — som i det fall som påtalats i interpellationen — en småbrukare får sin skörd förstörd av ett totalfredat djur är det väl knappast denne som skall svara för de ekonomiska förlusterna — i synnerhet som skador vilka åstadkommits av andra djur såsom älg, varg och björn, kan ersättas ur olika fonder. Jag är dock helt på det klara med — vilket också framgått av interpellationen — att det om nuvarande bestämmelser skall gälla, knappast går att ersätta skador orsakade av bäver. Men bestämmelserna går väl ändå att ändra. Därför beklagar jag att statsrådet i sitt svar säger att han inte är beredd att medverka till att ersättning utgår för skador som orsakats av bäver.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Vi var utomordentligt glada när vi fick en bäverfamilj upp till Kilsbergen utanför Örebro, och vi hoppades att vi skulle få se mycket av de trevliga djuren uppe i de blå bergen. Men vi hade nog inte räknat med att de lantbrukare som hade sina gårdar inom invallningsområdet i Tysslinge kommun skulle få problem av detta. Det visade sig att bäverfamiljerna förflyttade sig från Kilsbergen ned till Svartån. Sådana problem har man haft t. ex. inom ett område som sträcker sig från riksvägen mot Karlskoga och ned till Gräveby. Man har också fått stora kostnader därför att bävrarna har grävt sig in i vallsystemet. Under vårarna när smältvattnet kommer från Kilsbergen får man gå vakt där uppe dag och natt, eftersom man aldrig kan veta var hålen skall uppstå i dammen när det har blivit ett helt tunnelsystem i vallarna. När det åter blir lågvatten får man med bandtraktor skyffla undan vallarna och bygga nya. Ett år kostade detta 10 000 kronor i det berörda området.

I höstas fick man tillstånd att skjuta av en del av stammen, men på grund av det höga vattenståndet kunde man inte göra det. Markägarna inom det be-

Svar på interpellation ang. översvämningar orsakade av bäverdammar

rörda området vill gärna att man skall få ytterligare möjligheter att skjuta av bäverbeståndet i Svartån.

Denna fråga berör självfallet inte stora områden, men just för dem som har sina bruksenheter inom invallningsområdet är den av stor betydelse. Å andra sidan vill vi naturligtvis ur naturvårdssynpunkt gärna ha bävrarna kvar. Här står alltså två intressen mot varandra. Om man emellertid med lämpliga medel kunde flytta bävrarna till någon annan trakt så vore mycket vunnet.

I ekonomiskt avseende får vissa markägare stora problem. De tvingas bygga upp nya vallar, vilket för med sig stora kostnader. Som jag nämnde, hade man ett år kostnader på 10 000 kronor. Jag hoppas att jordbruksministern ser välvilligt på dessa frågor, så att det på något sätt blir möjligt att få ersättning för sådana här skador som orsakas av bäver.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Jag har en känsla av att herr Lorentzon har överdrivit möjligheterna att skapa sysselsättning genom att bygga skyddsvallar mot bäver. Det finns nog i och för sig mera meningsfyllda och användbara objekt när det gäller att främja sysselsättningen än objekt av den karaktären. Det är väl endast i några enstaka fall som man sett skador av detta slag. Jag vill erinra om att bävern faktiskt var helt försvunnen hos oss under 1800-talet och att det var först på 1920-talet som man gjorde inplanteringar. Nu har bäverstammen ökat ganska kraftigt. Man räknar med att den omfattar 2 000—3 000 individer i dag, och det är självklart att den då dyker upp här och var. I allmänhet är bävern dock ett ganska skyggt djur. Den håller med förkärlek till vid vattendrag i skogarna, och där förorsakar inte dessa översvämningar så stor skada. Det är alltså endast i enstaka fall som man kunnat

konstatera någon verklig skadegörelse, och i det ena av de här nämnda fallen har arbetsmarknadsstyrelsen observerat förhållandet och vidtagit åtgärder.

När jag svarat att jag inte anser att jag nu kan ta något initiativ till ersättning, så är det för att jag tycker att denna fråga inte är av den omfattningen att jag bör göra det. Det är självfallet inte fråga om något ställningstagande i de enskilda fall som kan aktualiseras, men jag tolkade herr Lorentzons fråga i interpellationen som att detta gällde en generellt ändrad inställning och att man redan i förväg skulle fastlägga regler om hur sådana skador skall kunna ersättas. Vi är givetvis ängsliga att mera generellt förklara att samhället är berett att ständigt täcka skador som kan vållas av vilda djur eller på annat sätt. Därvidlag får vi lov att iaktta en viss återhållsamhet.

Herr **LOTHIGIUS** (h):

Herr talman! Det är ganska ovanligt att vi diskuterar bäver i denna kammar, men den fara för skadegörelse genom bäverns framfart som anförts av interpellanten och från annat håll är enligt min uppfattning mycket ringa. I stället tror jag att bävern har en mycket stor betydelse. Jag kan för att belysa detta berätta en historia som är helt sann och kommer från Canada.

En skogsbrukare sköt ut all bäver på sitt område. Han var intresserad jägare, och han ville också tjäna pengar på skinnet. Året efteråt upptäckte han att källorna nere vid gården hade sinat. Han började fundera över vad detta berodde på. Det ytvatten som förut rann fram genom de källor, som han hade på gården, hade alltså försvunnit. Så småningom kunde han konstatera att det kunde bero på att bäverstammen där uppe i skogen var utskjuten. Han skaffade ett nytt bäverpar, och efter två år började källorna kring gården att rinna fram igen.

Här är en naturlig företeelse att dju-

Svar på interpellation ang. översvämningar orsakade av bäverdammar

ret i naturen alltså är medhjälpare till människans sätt att leva och bo. Därför tror jag att man skall vara mycket försiktig, när man behandlar dessa frågor och icke överdriva. Jag anser att det svar som jordbruksministern gav är helt tillfredsställande för dem som något följer djurlivets spörsmål.

Herr LORENTZON (vpk):

Herr talman! Jag förstår mycket väl att högermannen herr Lothigius är helt tillfredsställd med jordbruksministerns svar på min fråga. Denna gällde ju huvudsakligen småbrukare skulle kunna få ersättning för de skador som översvämningarna hade åsamkat honom. Hade bävern åsamkat skador på gran och tall så att svensk storfinans, t. ex. SCA, hade skadats hade väl lagar redan funnits för att hålla storfinansens skadeslös. Men nu gällde det bara småbönderna. Jag förstår varför herr Lothigius är nöjd. Detta visar också orsaken till att jag har interPELLERAT.

Sedan säger jordbruksministern att jag kanske har överdrivit möjligheterna att på detta sätt skapa nya sysselsättningsobjekt. Det har jag inte gjort — jag är fullt medveten om att det gäller mycket små sysselsättningsmöjligheter. Men jag nämnde i mitt tidigare anförande, att man är tacksam för varje litet arbetstillfälle man kan få i dessa bygder; det är nämligen Norrland vi talar om, inte Skåne. Och i Ramsele kommun — jag skall i och för sig inte uppehålla kammaren med debatt om en så liten kommun — skulle man vara mycket tacksam för det lilla, lilla påhugg man kunde få, även det minsta lilla beredskapsarbete. Jag skulle vilja fråga herr jordbruksministern vilka andra möjligheter till sysselsättning Ramsele kommun skulle få — det fanns ju enligt jordbruksministern annat att välja på än beredskapsarbeten vid bäverdammar.

När det så gäller frågan om att fastställa regler, tycker jag för min del

att sådana kunde fastställas lika väl beträffande skador åsamkade av bäverstammen som beträffande skador vållade av älg, björn och varg. Varför göra någon skillnad här? Den saken är jag inte riktigt klar över.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Jag är självfallet inte rätt person att peka ut vilka alternativ till sysselsättningsåtgärder som kan föreligga i just den nämnda kommunen, men nog vore det illa ställt, herr Lorentzon, om fantasin skulle vara uttömd med detta och man inte hade någonting annat att ge sig i kast med än att bygga vallar vid bäverdammar. Hade inte andra möjligheter funnits, skulle vi ju ha stått oss ganska slätt. Jag tror för min del att herr Lorentzon och framför allt kommunalmännen i den bygden skulle kunna fundera ut andra sysselsättningsobjekt.

Till sist frågar herr Lorentzon vad det är för skillnad mellan dessa skador och skador som orsakas av varg och andra vilda djur. Jag vill påpeka att därvidlag gäller en viss begränsning i fråga om ersättningen. Anledningen till att vi har en lagstiftning i det fallet är kanske främst att samerna lidit väldigt svåra avbräck i sin näringsutövning genom de skador som vållats av vilda djur. Framför allt detta torde ha lett till att en ersättningsrätt införts i sådana fall där man exempelvis kan påvisa att en ren rivits av varg eller dödsdats på annat sätt. Det är alltså en väsentlig skillnad mellan dessa motiv och de som herr Lorentzon här har åberopat.

Herr LORENTZON (vpk):

Herr talman! Jordbruksministern säger att det är väsentlig skillnad på de skador som vållas av björn och varg och vad bävern kan göra sig skyldig till. Det är fullkomligt rätt, men vi kan ta ett annat jämförelseobjekt — när älgen

Svar på interpellation ang. översvämningar orsakade av bäverdammar

skadar fruktträd, frukt som är plockad etc. kan ersättning utgå för de skadorna. Där tycker jag det finns nära beröringspunkter med det fall jag nämnde.

När det sedan gäller kommunalmännen i Ramsele och deras fantasi, så tror jag att de är lika uppfinningsrika som kommunalmännen i andra kommuner. Sysselsättningssvårigheterna tycks dock vara oöverstigliga. Mindre företagare söderifrån kan pressa kommunerna ekonomiskt. Flera exempel kan nämnas. Så får man bidrag med 6 kronor i timmen från landstinget och 4 kronor i timmen från kommunen under 28 veckor för de anställda arbetarna. När den tiden har gått säger företagaren: »Ja, se nu kan jag inte fortsätta längre om jag inte får ytterligare ett kraftigt ekonomiskt bidrag.»

Det är verkliga svårigheter man har att brottas med, och därför skulle man säkert ta emot varje nytt sysselsättningsstillfälle med uppsträckta armar, hur litet detta än må vara.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Vi kanske inte skall fortsätta detta samtal om djurlivet i våra marker och vilken skada det vilda kan vålla i det enskilda fallet. Men jag får kanske rekommendera herr Lorentzon att sätta sig in i gällande författningar. Det är nämligen inte så att alla skador som förorsakas av älg ersättes. Den första förutsättningen för att en jordbrukare skall få ersättning för skada som vållats av älg är att han kan visa, att han vidtagit alla tänkbara åtgärder för att hindra sådan skadegörelse, och i allmänhet skall vissa bestämda krav därvidlag uppfyllas.

Såvitt jag förstår hade det i det fall herr Lorentzon här påtalat varit möjligt att riva upp fördämningen och på det sättet störa bävern. Om man vill få bävern att flytta till andra marker tror jag att förutsättningarna för det i re-

gel är ganska goda. I detta speciella fall har väl åtgärderna för att få i väg bävern satts in på olämplig tid på året.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 8

Föredrogs var efter annan och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner:

nr 48, angående inrättande av en damaskinfond och anslag till statskontoret för budgetåret 1968/69, m. m., och

nr 52, med förslag om statlig garanti för Aktiebolaget Atomenergis förpliktelser enligt atomansvarighetslagen den 8 mars 1968.

§ 9

Föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 5, 9, 41 och 42, bevillningsutskottets betänkanden nr 19 och 22, bankoutskottets utlåtanden nr 14—16, första lagutskottets utlåtanden nr 18 och 19, andra lagutskottets utlåtanden nr 12—17, tredje lagutskottets utlåtanden nr 13, 14 och 19—24, jordbruksutskottets utlåtanden nr 3, 8 och 9 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 11 och 12.

§ 10

Till bordläggning anmäldes statsutskottets memorial nr 49, angående överlämnande till lagutskott av en till statsutskottet hänvisad motion.

§ 11

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för bud-

getåret 1968/69 inom finansdepartementets verksamhetsområde; och

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1968/69 inom handelsdepartementets verksamhetsområde; samt

från andra lagutskottet:

nr 107, i anledning av motioner om vårdbidrag till handikappade barn under 16 år;

nr 108, i anledning av motioner angående ersättning enligt lagen om allmän försäkring i samband med transplantation; och

nr 109, i anledning av motioner om vårdbidrag till fosterföräldrar.

Vidare anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 103, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av viss staten tillhörig mark, m. m.

§ 12

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 43, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 4 § lagen den 21 maj 1964 (nr 143) om bidragsförsäkring,

nr 47, med förslag till lag angående upphävande av lagen den 4 juni 1926 (nr 189) om upplåtelse under åborätt av viss jord, m. m.,

nr 50, angående införande av färgtelevision m. m.,

nr 65, angående anslag till klass- och ämnesläroutbildning m. m. för budgetåret 1968/69, samt

nr 108, med förslag till stat för för-

svarets fastighetsfond för budgetåret 1968/69.

Dessa propositioner bordlades.

§ 13

Anmäldes följande motioner:

nr 1012, av herr *Wiklund* i Stockholm, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse nr 23, med redogörelse för verksamheten inom Europarådets ministerkommitté under år 1967, och

nr 1013, av herr *Nyberg*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 40, med förslag till lag om ändrad lydelse av 9 § kommunallagen den 18 december 1953 (nr 753).

Dessa motioner bordlades.

§ 14

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts två enkla frågor, nämligen av:

fru *Svensson* (s), till statsrådet fru Odhnoff angående utnyttjande av barnbidrag som säkerhet för kommunalt lån, och

fru *Kristensson* (h), till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående placeringen av utländska läkare i svensk sjukvård.

§ 15

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härfter kl. 16.48.

In fidem
Sune K. Johansson

Onsdagen den 20 mars

Kl. 10.00

§ 1

Justerades protokollet för den 12 innevarande mars.

§ 2

Herr talmannen meddelade, att herr Persson i Skänninge enligt till kammaren inkommet läkarintyg vore sjukskriven under tiden den 16 innevarande mars—den 7 nästkommande april.

Herr Persson i Skänninge beviljades ledighet från riksdagsgöromålen under angivna tid.

§ 3

Herr talmannen tillkännagav, att till kammaren överlämnats Kungl. Maj:ts skrivelse, nr 73, angående muntligt meddelande till riksdagen enligt 56 § riksdagsordningen.

Av denna skrivelse, som nu föredrogs och lades till handlingarna, inhämtades, att Kungl. Maj:t beslutat, att meddelande om Sveriges utrikes- och handelspolitik skulle göras till riksdagen enligt 56 § riksdagsordningen, och förordnat, att meddelandet skulle framföras i första kammaren av statsministern Erlander och i andra kammaren av ministern för utrikes ärendena Nilsson.

Herr talmannen tillkännagav, att ifrågavarande meddelande komme att lämnas vid början av kamrarnas sammanträden torsdagen den 21 innevarande mars kl. 10.00.

§ 4

Föredrogs var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid till lagutskott propositionerna:

nr 43, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 4 § lagen den 21 maj 1964 (nr 143) om bidragsförskott, och

nr 47, med förslag till lag angående upphävande av lagen den 4 juni 1926 (nr 189) om upplåtelse under åborätt av viss jord, m. m.; samt

till statsutskottet propositionerna:

nr 50, angående införande av färgtelevision m. m.,

nr 65, angående anslag till klass- och ämneslärarutbildning m. m. för budgetåret 1968/69, och

nr 108, med förslag till stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1968/69.

§ 5

Föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till utrikesutskottet motionen nr 1012; och

till konstitutionsutskottet motionen nr 1013.

§ 6

Överlämnande till lagutskott av en till statsutskottet hänvisad motion

Föredrogs statsutskottets memorial nr 49, angående överlämnande till lagutskott av en till statsutskottet hänvisad motion.

Sedan kammaren på framställd proposition bifallit utskottets hemställan att ärendet måtte avgöras efter allenast en bordläggning, föredrogs utskottets i övrigt gjorda hemställan; och anförde därvid

Herr NILSSON i Kristianstad (s):

Herr talman! Första lagutskottet har under behandling två likalydande mo-

Bidrag till sjukförsäkringen

tioner om obligatorisk förarplatsförsäkring. I den till statsutskottet hänvisade motionen behandlas frågan om förarplatsförsäkring för av stat och kommun ägda fordon. Inom utskotten är vi överens om att motionerna bör behandlas av ett och samma utskott. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej.

Utskottets ifrågavarande hemställan bifölls.

§ 7**Utgifterna inom socialdepartementets verksamhetsområde**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1968/69 inom socialdepartementets verksamhetsområde jämte motioner.

Punkterna 1—3

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 4**Bidrag till sjukförsäkringen**

Kungl. Maj:t hade (bilaga 7, punkt B 9, s. 22—24) föreslagit riksdagen att till Bidrag till sjukförsäkringen för budgetåret 1968/69 anvisa ett förslagsanslag av 505 000 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels motionen II: 289 av fru *Marklund m. fl.* vari föreslogs att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde dels att de i motionen anförda alternativen för en lösning av frågan om ungdomstandvård skyndsamt prövades samt att förslag förelades riksdagen härom, dels att som försöksverksamhet meddelades erforderliga anvisningar rörande beviljandet av dispens till landsting som ansökte därom från gäl-

lande statsbidragsvillkor för folktandvården,

dels de likalydande motionerna I: 411 av fru *Elvy Olsson* och fru *Hamrin-Thorell* och II: 510 av herr *Hamrin* i Kalmar m. fl. vari under återopande av de nedan nämnda likalydande motionerna I: 340 och II: 414 hemställdes att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag innebärande att ungdom i åldern 16—19 år skulle äga rätt till samma tandvårdsförmåner som nu gäller inom mödratandvården,

dels de likalydande motionerna I: 340 av fru *Elvy Olsson* och fru *Hamrin-Thorell* och II: 414 av herr *Hamrin* i Kalmar m. fl.

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte till Bidrag till sjukförsäkringen för budgetåret 1968/69 anvisa ett förslagsanslag av 505 000 000 kr.,

2. att riksdagen måtte avslå motionerna II: 289 samt I: 411 och II: 510, den förstnämnda motionen i vad den avsåge tandvårdsförmåner för ungdom enligt mödratandvårdens principer,

3. att riksdagen måtte avslå motionen II: 289 i vad den ej behandlats under 2.,

4. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 340 och II: 414.

Reservation hade avgivits av herrar *Axel Andersson* (fp), *Edström* (fp) och *Nils-Eric Gustafsson* (cp), fru *Elvy Olsson* (cp) samt herrar *Mattsson* (cp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Mundebo* (fp), *Nilsson* i Tvärålund (cp) och *Westberg* (fp), som ansett att utskottet under 2. bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 411 och II: 510 samt i anledning av motionen II: 289, den sistnämnda motionen såvitt nu var i fråga, ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anført om tandvårdsförmåner för ungdom enligt mödratandvårdens principer.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr NILSSON i Tvärålund (cp):

Herr talman! Frågan om en utvidgning av tandvårdsförsäkringen till åldersgrupperna 17—19 år har tidigare framförts av mittenpartierna. Motivet är det synnerligen stora behovet av tandvård just under denna period av en människas liv.

En mycket stor del av dessa ungdomar har på grund av utbildning och låga inkomster inte råd med de höga tandvårdskostnaderna hos de privatpraktiserande tandläkarna. Redan nu förekommer emellertid visst statligt stöd till ungdomstandvården. Vid systematisk behandling, d. v. s. i regel en gång om året återkommande tandvård, kan erhållas nedsättning med 25 procent av folktandvårdstaxan för ungdomar i åldern 17—19 år. Och huvudmannen, landstinget, har rätt att bestämma ännu lägre avgifter genom att höja rabatten och ta kostnaden. Det är emellertid bara tre landsting i landet som har genomfört detta. Dessa reduceringar av kostnaderna i folktandvården för ungdomstandvård synes inte ha haft någon större effekt, kanske främst beroende på att väntetiden inom folktandvården ofta är två à tre år.

Det blir ett för långt uppehåll i tandbehandlingen med ett besvärande tandförfall som följd. Det hinner då uppstå svåra tandskador, som blir mycket dyrare att laga vid en senare tidpunkt. Man kan sluta sig till detta därigenom att behandlingstiden för värnpliktiga är dubbelt så lång som för vuxenklientelet i övrigt.

Samhället påtar sig således beträffande huvuddelen av den manliga ungdomen en stor del av tandvården genom militärtandvården, tyvärr på ett så sent stadium att det blivit onödigt dyrt att laga skadorna. Och de kategorier som inte gör militärtjänst får inte denna förmån.

Bidrag till sjukförsäkringen

Den stora tandvårdsreformen är ju nu skjuten på framtiden, vilket anses bero på att folktandvårdens organisation behöver överses, på bristen på tandläkare och på det trängda statsfinansiella läget. Reservanterna är fullt införstådda med situationen för dagen. Vi anser emellertid en begränsad tandvårdsreform, som omfattar gruppen 17—19 år, vara mycket angelägen. En reform av denna storleksordning bör vara möjlig att genomföra inom en snar framtid, i avvaktan på att den stora tandvårdsreformen kan förverkligas.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid punkten 4 fogade reservationen 1.

Fru MARKLUND (vpk):

Herr talman! I motionen II: 289 anger vi två vägar till en lösning av frågan om ungdomstandvården. Dels kan man genom stimulansbidrag främja övergången inom landstingen till en högre rabattering med minst 50 procent på gällande folktandvårdstaxa för ungdomstandvård i åldrarna 17—19 år, dels kan man medge ungdom i denna åldersgrupp samma tandvårdsförmåner som gäller inom mödratandvården. I motionen förordar vi en skyndsam prövning av förutsättningarna för dessa alternativ.

Enligt utskottsmajoriteten bör förslagen inte föranleda någon åtgärd innan folktandvårdsutredningen lagt fram resultaten av sitt arbete. Med samma motivering avtog riksdagen i fjol förslaget om kostnadsfri ungdomstandvård i åldrarna 17—21 år. Såsom herr Nilsson i Tvärålund nyss sagt tillämpas för närvarande en viss rabattering av tandvården för ungdomar i åldrarna 17—19 år. Dessa kan få en nedsättning med 25 procent på folktandvårdstaxans avgifter. Denna möjlighet har landstingen dock hittills i mycket liten utsträckning använt sig av.

I riksförsäkringsverkets yttrande över 1961 års sjukförsäkringsutrednings be-

Bidrag till sjukförsäkringen

tänkande, Tandvårdsförsäkring, framföres tanken på ett genomförande i etapper av en sådan försäkring. Verket ansåg då att den kategori, som i första hand borde komma i fråga, var de ungdomar som slutat den obligatoriska skolan och därmed inte längre erhåller fri tandvård inom folktandvården.

Skoltandvården omfattar ju i princip åldrarna upp till 16 år, i vissa fall även efter denna åldersgräns. Men ungdomarna fortsätter i allt större utsträckning sin utbildning efter fyllda 16, och med nuvarande situation på arbetsmarknaden är dessutom ett stort antal ungdomar utan arbete och därmed utan inkomst. För båda dessa kategorier är därför kostnaderna i samband med tandvård mycket betungande. Många bryr sig på grund av dessa kostnader helt enkelt inte om att söka tandvård. Det har också omvittnats, i synnerhet av läkare, att det ur hälsosynpunkt är synnerligen angeläget att just dessa åldrar får en riktig tandbehandling, eftersom tandsjukdomar är speciellt vanliga för dessa grupper.

Utskottsmajoriteten tar dock inte på något sätt intryck av dessa fakta. Man vill heller inte — vare sig i det nu föreliggande utlåtandet eller i utlåtandet över de motioner som väcktes vid fjolårets riksdag — uttala sig om remissinstansernas förord för att tandvårdsförsäkringen genomföres etappvis. Detta kan enklast ske i enlighet med de i vår motion angivna alternativen. Kanhända är då den mest ändamålsenliga lösningen att tillämpa de villkor som nu gäller för mödratandvården.

Utskottet har alltså ingenting att säga om allt detta. Det skjuter hela frågan några år framåt i tiden genom att hänvisa till folktandvårdsutredningen. Jag vill naturligtvis inte på något sätt förringa betydelsen av en sådan utredning, men måste alla åtgärder vila medan utredningen pågår?

Redan i motionerna I: 90 och II: 119

som väcktes i föl pekades på den negativa verkan som bestämmelserna om statsbidrag åt folktandvården har på personalsituationen. I vår motion till årets riksdag begär vi inte att dessa bestämmelser skall upphävas — de kan kvarstå tills utredningen blir klar. Men kan man inte åtminstone som försöksverksamhet tillåta dispens från dessa villkor inom landstingsområden där huvudmännen begär detta? Vi anför fakta i vår motion som vittnar om en försämring av personalsituationen och ökade väntetider vid folktandvårdsklinikerna. Dessa fakta talar för ett bifall till de i vår motion föreslagna åtgärderna.

Herr talman! Med stöd av det anförda ber jag att under moment 3 i utskottets hemställan få yrka bifall till motionen II: 289. Beträffande moment 2 i utskottets hemställan kan jag ansluta mig till reservationen 1 av herr Axel Andersson m. fl.

Herr MUNDEBO (fp):

Herr talman! Herr Nilsson i Tvärålund har redan utvecklat en del av de motiv som föranlett utskottets folkpartister och centerpartister att foga en reservation vid utskottsutlåtandet under denna punkt. Jag vill tillägga några kompletterande synpunkter.

Flera sociala reformer har fått vänta länge trots att det funnits ett klart behov av dem. En sådan reform är en allmän tandvårdsförsäkring. I slutet av 1930-talet infördes en offentlig folktandvård som successivt har byggts ut till att omfatta hela landet, även om väntetiderna i många fall är långa — ibland flera år. Frågan om en tandvårdsförsäkring har aktualiserats många gånger, bl. a. i samband med att vi i mitten av 1950-talet fick en allmän sjukförsäkring. Ingenting hände emellertid.

1961 års sjukförsäkringsutredning framlade 1965 ett betänkande om tandvårdsförsäkring och föreslog att en

tandvårdsförsäkring skulle införas inom den allmänna försäkringens ram från och med januari 1968. Det blev emellertid ingenting den gången heller; reformen sköts på framtiden bl. a. på grund av bristen på tandläkare och det trängda statsfinansiella läget — båda faktorerna resultat av regeringens bristande planering. I stället tillsattes en ny utredning, 1967 års folktandvårdsutredning, med uppdrag att bl. a. överser folktandvårdens organisation. En ny utredning, ny väntan . . .

Vi måste beklaga att tandvårdsreformen har uteblivit. I avvaktan på en reform — och att en sådan måste komma är väl klart, tandvårdsförsäkring är ett naturligt inslag i de flesta länders socialförsäkringssystem — måste denna förberedas genom utbyggd tandläkarutbildning och genom väl motiverade och nu genomförbara delreformer. En sådan gäller ungdomstandvården. Vi har nu fri tandvård för blivande och nyblivna mammor, förskolebarn får kontroll av sina tänder genom barnavården och skolbarnen genom skoltandvården. Detta är bra.

Ungdomarna har emellertid ett betydande tandvårdsbehov, vilket visats i tidigare inlägg. Många ungdomar har också knappa ekonomiska resurser. En försummad tandvård i ungdomsåren kan medföra besvärliga och ibland irreparabla skador. Det finns därför skäl att, som ett led i ett successivt genomförande av en allmän tandvårdsreform, låta mödratandvårdens förmåner gälla också ungdomar i åldrarna 16—19 år. Kostnaden härför skulle bli måttlig och likaså personalbehovet. Dessutom kan betydande vinster göras genom att de unga i tid får tandvård. På sikt kan ett positivt beslut innebära besparingar både för den enskilde och för samhället.

I en reservation till utskottets utlåtande har vi därför uttalat att frågan om att göra förmånerna inom mödratandvården tillämpliga för ungdomar

Bidrag till sjukförsäkringen

mellan 16 och 19 år bör snabbutredas och att förslag snarast bör föreläggas riksdagen. Det är en välmotiverad delreform. Det kan inte finnas anledning att nu vänta på ett betänkande från 1967 års folktandvårdsutredning — en väntan som kan bli alltför lång.

Herr talman! Jag ansluter mig till yrkandet om bifall till reservationen vid punkten 4 av herr Axel Andersson m. fl.

Herr BERGMAN (s):

Herr talman! Vi skall nu behandla femte huvudtiteln, och på sedvanligt sätt har en hel rad reservationer fogats till utskottets utlåtande. I år är reservationerna av ungefär samma karaktär som under de närmast föregående åren — fransett ett avsnitt, nämligen det som gäller barntillsynen. Det är ett nytt inslag, som kan komma att föranleda en speciell debatt.

I de andra frågorna har vi haft ganska omfattande diskussioner tidigare. Några gånger har framförts det klagomålet att statsutskottet varit knapphändigt i sin motivering, och denna gång är vi det därför att vi kan hänvisa till att de skilda avsnitt, som inte nu fått så mycket textutrymme, tidigare har fått en mycket utförlig behandling.

Till dem som talat på denna punkt i dag vill jag säga att vi förra året hade en diskussion i denna fråga. När den pågick tillsattes en utredning, som nu arbetar med de frågor som här är föremål för behandling. Det har varit det enda skälet för oss i statsutskottet när vi ansett att utredningens resultat bör avvaktas.

Vad man än skall företa sig på detta fält måste föregås av utredningar. När herr Mundebo talade om att det blir nya utredningar och ny väntan trodde jag nästan att han talade mot sin egen reservation, för även den utmynnar i ett förslag om utredning — d. v. s. väntan. Men det var väl inte det han hade i tankarna.

Bidrag till sjukförsäkringen

De skäl som anförts tidigare är fortfarande aktuella. Alla är angelägna om att vi snarast möjligt skall få bättre förhållanden inom tandvården just för de åldersgrupper som lämnat skoltandvården. Frågorna bör dock beredas i den ordning som gäller för beredning av ärenden. Dessa frågor är alltså föremål för utredning sedan ett år tillbaka.

Herr talman! Av nu anförda skäl yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr MUNDEBO (fp):

Herr talman! Det förhållandet att vissa reservationer måste återkomma i en utformning liknande förra årets och åren dessförinnan visar att ingenting hänt på de områden reservationerna avser. Vi bör avvakta folktandvårdsutredningens resultat, säger herr Bergman. En särskild utredning när det gäller ungdomstandvården skulle försena utvecklingen på detta område. Nej, det tror jag inte alls. Vad vi vill ha är en snabbutredning just av detta delproblem. Här kan reformer genomföras utan att vi behöver vänta på folktandvårdsutredningens arbete — jag befarrar, herr talman, att det kan bli en lång väntan.

Folktandvårdsutredningen tillsattes i slutet av år 1966. Fram till slutet av år 1967 hade denna utredning haft två sammanträden. Om man betänker att det första sammanträdet i en kommitté vanligen i stor utsträckning ägnas åt att finna ett lämpligt namn på utredningen, inser man lätt att det under det år utredningen nu varit i verksamhet inte har hänt så mycket.

En snabbutredning just på denna punkt kunde leda till att vi får en ungdomstandvård snabbt. Det finns starka skäl för att fatta ett sådant beslut nu.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Tvärålund begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 4) mom. 2) i utskottets utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Tvärålund begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 127 ja och 76 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 3

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionen II: 289 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. 4

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 5—8

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 9***Bidrag till anordnande av barnstugor**

Kungl. Maj:t hade (punkt D 2, s. 34) föreslagit riksdagen att till Bidrag till anordnande av barnstugor för budgetåret 1968/69 anvisa ett reservationsanslag av 31 000 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 4 av herr *Werner* och II: 7 av herr *Hermansson m. fl.* vari bl. a. föreslagits, såvitt nu var i fråga, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t förordade att

a) en 5-årsplan för byggande av minst 150 000 nya platser i barnstugor-na fastställdes,

b) varje kommun ålades att bygga viss procent platser i barnstugor per antal i kommunen boende barn under 10 år,

dels de likalydande motionerna I: 461 av fröken *Mattson* och fru *Landberg* och II: 573 av fru *Ekendahl* och fru *Skantz* vari hemställets att riksdagen måtte besluta bemyndiga Kungl. Maj:t att tillsätta en utredning med uppgift att utforma riktlinjer för den moderna barnstugans inre verksamhet,

dels de likalydande motionerna I: 556 av herrar *Dahlén* och *Bengtson* och II: 713 av herrar *Hedlund* och *Wedén* vari, såvitt nu var i fråga, hemställets att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad som i motionerna anförts angående lekskolor-na.

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 4 och II: 7 i vad de avsåge en femårsplan och visst åläggande för kommunerna,

2. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 461 och II: 573 ge Kungl.

Bidrag till anordnande av barnstugor

Maj:t till känna vad utskottet anfört om barnstugans inre verksamhet,

3. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 556 och II: 713 i vad de avsåge skrivelse om lekskolans uppgift,

4. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 4 och II: 7 i vad de avsåge barnstugeverksamhetens departementala anknytning,

5. att riksdagen måtte till Bidrag till anordnande av barnstugor för budgetåret 1968/69 anvisa ett reservationsanslag av 31 000 000 kr.

Reservation hade avgivits av herrar *Virgin* (h), *Axel Andersson* (fp), *Kajser* (h), *Ottosson* (h), *Edström* (fp) och *Nils-Eric Gustafsson* (cp), fru *Elvy Olsson* (cp), herrar *Bohman* (h), *Mattsson* (cp) och *Gustafsson* i Skellefteå (fp), fröken *Ljungberg* (h) samt herrar *Mundebo* (fp), *Nilsson* i Tvärålund (cp) och *Westberg* (fp), som ansett att utskottet under 3. bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 556 och II: 713, såvitt nu var i fråga, ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört om lekskolans uppgift.

Herr TALMANNEN yttrade:

Debatten beträffande punkten 9 må omfatta jämväl punkterna 10 och 11, men yrkanden rörande sistnämnda punkter framställas först sedan desamma föredragits.

Punkten 9 föredrogs; och anförde därvid:

Herr NILSSON i Tvärålund (cp):

Herr talman! I punkten 9 i föreliggande utlåtande upptages frågan om bidrag för anordnande av barnstugor. Det föreligger här flera motioner, vilka företrädesvis behandlar den inre verksamheten och inriktningen av verksamheten i fråga.

I motionsparet I: 556 och II: 713 framhålles att lekskolan bör ses som en skolform, i vilken barnen skall förbe-

Bidrag till anordnande av barnstugor

redas för grundskolan, och inte ses enbart som en tillsynsform. Från centerpartiets sida har sedan länge framförts denna grundsyn på lekskolans verksamhet. Denna verksamhet har väl också i stort sett haft den karaktär som vi har angivit, men vi vill att verksamhetens inriktning till en anpassning till grundskolan skall ytterligare utvecklas. Vistelsen i lekskolan är, som jag upplevt kontakten med barn som har deltagit i sådan verksamhet, utomordentligt utvecklande för dem. Dessa barns ordförråd har ökats och deras förmåga att uttrycka sig tycker jag måste konstateras ha utvecklats utomordentligt positivt. Ändå kan det väl finnas åtskilliga frågor att ställa beträffande utformningen av lekskolans inre verksamhet, vilket utskottet anser bör ägnas särskild uppmärksamhet och bringas till Kungl. Maj:ts kännedom.

Det finns detaljerade regler beträffande den yttre utformningen av daghem och lekskolor, men beträffande den inre verksamheten finns däremot ett förhållandevis litet material att tillgå. Genom utvecklingen och den psykologiska forskningen kan lekskolornas inre verksamhet tillföras ytterligare värdefullt material. Utskottet understryker också att det är viktigt att denna forskning får bedrivas på ett så gynnsamt sätt som möjligt.

Som utskottet säger anknyter dessa synpunkter till vad jag tidigare har anfört beträffande karaktären av verksamheten i lekskolan. Eftersom vi anser att den bör vara en förberedelse för barnets inträde i grundskolan menar vi att det är konsekvent att lekskolan underställes utbildningsdepartementet. Enligt vår uppfattning måste vi energiskt verka för att helst alla sexåringar skall få möjlighet att gå i lekskola. Tyvärr finns det svårigheter dels beträffande den samhällsekonomiska sidan — på grund av kostnaderna — dels torde många föräldrars bostadsort utgöra hinder för många barn att gå i lekskola.

Det finns emellertid starka skäl som talar för att vi i vårt land med större allvar än hittills bör överväga att sänka skolåldern. Många andra länder har lägre skolålder än vi har i vårt land. Sex år är vanligt och t. o. m. fem år som i t. ex. England. Tills vidare bör en fortsatt anpassning av lekskolan till grundskolans lågstadium eftersträvas i vårt land.

Punkten 11 behandlar frågan om statsbidrag till kommunala familjedaghem. Den frågan har under senare år aktualiserats från centern och även från folkpartiet. I avvaktan på mera slutgiltiga lösningar har vi tidigare föreslagit provisorier — men tyvärr har de förslagen avvisats. Vi har nämligen ansett att behovet av tillsyn av barn som saknar sådan är så angelägen, främst för barnens egen del, att en stimulans till familjedaghemmen är nödvändig.

Faktum är att ett skrämmande stort antal barn under tioårsåldern — enligt utredningen cirka 60 000 — måste klara sig utan någon som helst tillsyn, medan föräldrarna eller föräldern är ute i förvärvsarbete. Ungefär 3 000 barn under sju år måste klara sig helt utan tillsyn. Detta är en ganska skrämmande siffra i vårt s. k. välfärdssamhälle. Naturligtvis måste det också vara pressande för föräldrarna att ha så otillfredsställande förhållanden för sina barns tillsyn.

Centerpartiet noterar därför med tillfredsställelse att regeringen lagt fram förslag till statligt stöd också till familjedaghemmen. Till propositionens avgjort goda sidor vill jag hänföra de olika åtgärder som föreslås för att öka stabiliteten och kvaliteten i verksamheten. Det är åtskilligt i förslaget som är bra enligt vår mening, men jag skall inte ta upp tiden med att kommentera det som vi är eniga om, även om det finns anledning att uttrycka uppskattning för åtskilligt i det förslag som vi nu har att behandla.

Den misstro man från socialdemokra-

tiskt håll tidigare har haft mot familjedaghemmen som en god tillsynsform synes alltså bestå. Trots många åtgärder för att höja kvaliteten i familjedaghemmen talar den föredragande departementschefen ändå om familjedaghemmen som ett komplement till barnstugorna. Vi vill också se familjedaghemmen som ett alternativ beträffande barntillsynen. I vissa kommuner utgör nämligen inte barnstugorna något alternativ. Detta framhålles bl. a. i en motion som är undertecknad av enbart socialdemokrater. Jag vill gärna hänvisa till den argumentering som framföres i denna motion.

I propositionen föreslås reglerna för statsbidrag för familjedaghemmen få en utformning som är betydligt restriktivare än för barnstugor. Enligt vår mening bör föräldrarna själva kunna bestämma om vilken tillsynsform de föredrar för sina barn. Samhället bör förhålla sig i stort sett neutralt i det här fallet och inte styra så starkt som i varje fall vi uppfattar att socialdemokraterna anser nödvändigt. Jag kan inte undgå känslan av att socialdemokraterna är rätt dogmatiska i just det här avseendet. Efter vår bedömning kan detta få mycket negativa verkningar för en snabb utbyggnad av barntillsynen i vårt land. Den är verkligen i behov av en så snabb utbyggnad som möjligt.

Efterfrågan och behovet av tillsyn ökar mycket fort. Man kan ha olika mening om vad som är bäst för främst barnen men också för samhället, om båda föräldrarna förvärvsarbetar och utomstående sköter barnen eller föräldrarna själva sköter sina barn, i varje fall under de första åren. Men utvecklingen har lett till att samhället måste åta sig ett större ansvar beträffande barntillsynen. Detta gäller inte minst de ensamstående föräldrarna. Jag skall inte närmare ingå på motiven härför.

En sak tror jag att vi kan vara eniga om, nämligen att det är högst otillfredsställande att småbarn är utan tillsyn.

Bidrag till anordnande av barnstugor

Enligt utredningen är inte mindre än 60 000 barn under tio år utan tillsyn, varav 3 000 är under sju år. Jag tror också att vi kan vara eniga om att vi inte har möjligheter att tillräckligt snabbt bygga ut den kollektiva tillsynen i barnstugorna för att tillgodose det behov som föreligger. I utredningen omnämnes bl. a. att inte mindre än 200 000 mödrar är villiga att gå ut i förvärvsarbete, ifall man kan få barntillsynen ordnad på ett tillfredsställande sätt. För barn som är utan tillsyn står således inte valet mellan tillsyn i barnstuga eller i familjedaghem, utan fastmer gäller det ett val mellan tillsyn i någon av dessa tillsynsformer eller ingen tillsyn alls.

Den i vissa fall betydande begränsning av stödet till familjedaghemmen som socialdemokraterna föreslår anser vi vara ett direkt hinder för en ökning av det totala antalet barntillsynsplatser. En sådan ökning är enligt vår mening en väsentlig uppgift just nu. Om barnstugorna, objektivt sett, verkligen är det bästa alternativet, är det i nuvarande bristsituation ändå fel att det *bästa* skall vara det *godas* fiende. Enligt min uppfattning har de regler som föreslås i föreliggande proposition denna verkan.

Vi måste i första hand så snabbt som möjligt hjälpa dem som helt saknar tillsynsmöjligheter. Vi kan nog vara ense om att antalet familjedaghemspplatser kan ökas snabbt med rimliga kostnader på ett helt annat sätt än daghemspplatserna. Då föreligger inte heller risk för felinvesteringar, och de som bäst behöver hjälpen kan få den snabbt.

Socialdemokraterna föreslår två begränsningsregler för stöd till utveckling av familjedaghemmen: dels den s. k. kvotregeln och dels balansregeln. Beträffande dessa två regler föreligger stora åsiktsskiljaktigheter mellan centern och socialdemokraterna. Vi anser att dessa regler utgör ett starkt hinder för en utveckling av den totala barntillsynen.

Bidrag till anordnande av barnstugor

Kvotregeln innebär att bidragsrätt för familjedaghem skall föreligga först när antalet tillsynsplatser i barnstugor och familjedaghem för en kommun med mindre än 10 000 invånare uppgår till en plats per 200 invånare. Ett stort antal kommuner får genom denna regel inte någon stimulans alls för barntillsynen. Det gäller framför allt landskommunerna, där avstånd och andra förhållanden gör att barnstugorna inte är ett alternativ i vissa fall. Jag uppfattar dessa förslag som direkta orättvisor.

I remissyttrandet från Östergötlands län, som ju inte är någon regelrätt glesbygd, sägs att endast tre kommuner i länet skulle komma i fråga för detta bidrag. Kan det vara rimligt? Vi har väl ingen anledning att misstro dessa uppgifter, men de visar hur orättvist systemet kan komma att slå. Vi kan inte uppfatta en sådan här inställning som positiv när det gäller att klara tillsynen för de barn som nu är utan tillsyn.

Utskottet har mjukat upp regeln genom möjligheten till dispens, om tillämpningen visar att regeln blir så orimlig som jag har beskrivit — och orimlig skulle den förmodligen komma att bli. Enligt utskottets förslag kommer tillämpningen att baseras på mer eller mindre subjektiva värderingar. Vi tycker det är onödigt att det skall behöva vara på det sättet. Särskilt kvinnor i glesbygderna, där det är synnerligen svårt att finna arbetstillfällen för denna kategori, kommer att missgynnas. Barnstugan får bidrag från och med den först inrättade platsen, medan bidrag till familjedaghem inte utgår förrän man uppnått det antal barnstugeplatser som anges i bestämmelserna.

Den andra regeln, balansregeln, innebär att i kommuner med mer än 10 000 invånare bidrag inte utgår för fler familjedaghemplatser än som motsvarar antalet statsbidragsberättigade barnstugeplatser i kommunen. Denna regel kan också bli ett hinder för den nödvändiga

ökningen av det totala antalet tillsynsplatser. De som drabbas i alla dessa fall är naturligtvis de barn som inte har någon tillsyn alls.

Det anser vi är ett orimligt offer för att få till stånd det önskade antalet barnstugeplatser. Dessa båda regler åskådliggör, tycker jag, socialdemokraternas misstro mot familjedaghemmen, en misstro som jag inte kan anse är befogad. Priset för det bästa — om vi kan säga att barnstugeplatserna är den bästa tillsynsformen i alla kommuner — måste då bli att tusentals barn blir utan tillsyn kanske under ännu många år. Så pass öppna för realiteter tror jag att vi måste vara, att vi erkänner att resultatet av statsutskottets majoritets förslag blir vad jag nyss sade.

Vi tror inte att utbyggnaden av barnstugor skulle eftersättas, om man så snabbt som möjligt och så bra som möjligt hjälpte dem som nu är i det största behovet av barntillsyn.

Utskottsmajoriteten föreslår att statsbidraget skall bestämmas till 35 procent av kommunens nettokostnader för dagbarnsvårdarens lön och sociala förmåner. Reservanterna föreslår att statsbidraget skall vara 45 procent av kommunens kostnader för vårdarens lön och övriga sociala förmåner. Enligt reservanternas förslag får man en bidragsprocent som är jämförlig med den som utgår för driften av barnstugorna. Vi anser, som jag tidigare framhållit, att det inte finns anledning att på nästan varje punkt sätta stödet till familjedaghemmen i sämre läge än stödet till barnstugorna utan att de två barntillsynsformerna bör få utvecklas på någorlunda lika villkor.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den reservation som är fogad till punkten 9 och återkommer senare med yrkanden vid punkten 11.

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp):

Herr talman! Att det behövs fler daghemsplatser har familjedaghemsutred-

ningen visat på ett mycket övertygande sätt. Man påpekar att det hösten 1966 fanns 16 615 platser på daghem och fritidshem samt 8 802 kommunala familjedaghem. Det betyder att 25 000 platser hade tillkommit genom kommunernas försorg. Det fanns emellertid mer än dubbelt så många privata familjedaghem eller i runt tal 58 000. Att så många familjer ordnat daghemsp plats själva säger en hel del om behovet.

Utredningen framhåller också att det finns 320 000 barn under tio år, vilkas föräldrar förvärvsarbetar mer än 15 timmar i veckan. Men det finns 510 000 familjer med barn under tio år, där modern icke förvärvsarbetar. Av dessa har 210 000 förklarat sig villiga att förvärvsarbeta på hel- eller halvtid om barntillsyn kan ordnas. Det måste ligga i allas intresse att husmödrarna får möjlighet att välja förvärvsarbete om de så önskar. En fortsatt utbyggnad av barnstugorna är därför önskvärd, och den kommer väl också att bli av. Men skall man bara lita till ökningen av barnstugorna, kommer vi att för mycket lång tid framöver ha otillräckligt med barnhemsp platser. Utredningen drar också själv den slutsatsen: »Det stora och otillfredsställda behov av barntillsyn som föreligger nödvändiggör därför en utbyggnad av familjedaghemssverksamheten», heter det i betänkandet.

Herr Nilsson i Tvärålund sade nyss att misstron mot familjedaghemmen består. När det gäller utredningen kan man säga att misstron har visat sig vid konstruerandet av bidragsvillkoren. Men det är snarare en misstro mot kommunerna än mot familjedaghemmen. I fråga om familjedaghemmen är det allmänna resonemanget rätt positivt. Det är, kan man säga, nya tongångar. Jag skall ge några exempel. I betänkandet heter det:

»Familjedaghemmen är en barntillsynsform som för många barn kan vara

Bidrag till anordnande av barnstugor

att föredra framför den kollektiva vården.» Vidare skriver utredningen: »Det finns kommuner och orter som ej har tillräckligt barnunderlag för att bygga en barnstuga. Det kan även finnas samhällen där man vill pröva sig fram för att få kännedom om de förvärvsarbetandes önskan om barntillsyn. I dessa situationer kan familjedaghemmen fylla en viktig funktion ej endast som ett komplement till barnstugorna utan som en självständig form för barntillsyn.»

Utredningen påpekar också att många familjer är bosatta långt från barnstugan och att de långa färdvägarna kan vara påfrestande samt att familjedaghemssverksamheten ger bättre möjligheter när barnet blir sjukt.

Utredningen redovisar även vissa nackdelar med familjedaghemmen, exempelvis att barnen inte har tillgång till pedagogisk ledning, att det ofta kan ske byte av daghem samt att barnet kan bli alltför känslobundet till daghemsvårdaren. Dessa olägenheter finns givetvis, men de kan i viss utsträckning minska om de förslag som utredningen framlägger genomförs. Utredningen rekommenderar utbildning av daghemsvårdarna och kontraktbundna avtal med vårdarna, och uttalar vidare att vårdaren helst bör ha mer än ett barn att ta vård om, vilket måste minska risken för att barnen blir känslobundna vid daghemsvårdaren.

Man lägger alltså med tillfredsställelse märke till utredningens ganska positiva inställning till familjedaghemmen. Utredningen betraktar dem inte som ett dåligt surrogat för barnstugor under en övergångstid, utan som ett nödvändigt och godtagbart komplement men också som en självständig form för barntillsynen. Detta tycker jag är bra, men det hade varit ännu bättre om utredningen i sitt förslag till statsbidrag dragit konsekvensen av den principiella inställning man redovisat i betänkandet. I det avseendet är man emellertid restriktiv och föreslår betydande

Bidrag till anordnande av barnstugor

de begränsningar, och det nästan utan någon motivering alls.

Som vi hört av herr Nilsson i Tvärålund föreslås både i betänkandet och i propositionen två spärren för att begränsa omfattningen av bidragsberättigade familjedaghem. Den ena spärren är ett slags kvotregel. Bidragsrätt skall föreligga först när det i kommunen finns fler platser än en per 100 invånare i daghem, fritidshem, gemensamma barnstugor och familjedaghem. För invånarantal upp till 10 000 skall dock gälla en plats per 200 invånare. Den andra spärren innebär att antalet bidragsberättigade familjedaghem för kommuner med mer än 10 000 invånare inte får överstiga antalet barnstugeplatser.

Motiveringen för kvotregeln i betänkandet är att staten inte skall täcka baskostnaderna för kommunernas åtgärder för barntillsyn. Detta är en ny princip, som inte gäller för statsbidrag till barnstugor. Familjedaghemmen ställs alltså av någon anledning, som kommittén inte avslöjar, i en särställning. I utredningens sammanfattning finns en annan motivering, nämligen att statsbidrag till familjedaghem inte bör verka hämmande på fortsatt utbyggnad av barnstugorna. Det är en argumentering som i detta fall är obegriplig, emedan det i ifrågavarande kvot också kan ingå familjedaghem. Kvoten tycks ha betydelse endast beträffande kostnadsfördelningen mellan stat och kommun. Den har alltså tillkommit för att hålla kostnaderna nere för staten och för att lägga en större del på kommunerna. I vissa fall innebär naturligtvis också kvotregeln en minskad stimulans. Detta gäller väl särskilt fall där man har långt kvar till kvotgränsen och där utsikterna att snart uppnå den inte förefaller så stora. Underligt kommer också kvotregeln att inverka vid en sammanslagning av två kommuner med mindre än 10 000 invånare; de kommer att förlora en del av bidraget.

Den andra spärren, som vi har kallat för balansspärren, innebär ju att antalet familjedaghemplatser i kommunen inte får överstiga antalet platser i barnstugor. Detta motiveras med att man inte vill motverka en utbyggnad av barnstugeverksamheten. På den punkten råder enighet — det vill inte vi heller. Men frågan är då: Föreligger det någon risk för att kommunerna skall slå av på utbyggnadstakten i fråga om barnstugor när de nu kan få detta statsbidrag för familjedaghem?

Om detta säger utredningen ingenting. Tydligt tror man att risken finns, men man redovisar inte skälen för denna uppfattning.

Det kan sägas att familjedaghemmen blir billigare för kommunerna än barnstugor, vilket skulle tala för en viss sådan risk. Det är riktigt, men familjedaghemmen är mycket besvärligare att administrera. Administrationen kostar också pengar, och den får man inget statsbidrag till, och detta talar ju i motsatt riktning.

Är det då inte troligast att kommunerna kommer att fortsätta att bygga barnstugor i de tätorter där behovet är tillräckligt stort och tillräckligt koncentrerat för att barnstugorna skall vara den lämpliga formen? Jag tycker att det är den troligaste utvecklingen.

Spärren medför också tröskelproblem med ganska besynnerliga verkningar. En kommun med högst 10 000 invånare som har familjedaghemplatser kan ju få statsbidrag för 50 sådana. Men om invånarantalet stiger över 10 000, blir det tydligen inte något statsbidrag, såvida man inte bygger barnstugor, vare sig man behöver barnstugor i den kommunen eller inte. Sammanslås två kommuner, där behovet av barntillsyn inte är så koncentrerat, att det finns behov av barnstugor, får visserligen den nya kommunen fler invånare, men behovet av barnstugor ökas inte genom sammanslagningen. Om man inte bygger sådana, förlorar man statsbidraget.

Av remissutlåtandena från en del län framgår också hur hårt denna kvotregel kommer att verka. För att ta ett exempel skriver länsstyrelsen i Östergötlands län: »Med den föreslagna utformningen av statsbidraget till de kommunala familjedaghemmen finns det f. n. endast tre kommuner i länet, som skulle komma i fråga till detta bidrag.» Länsstyrelsen i Kopparbergs län säger: »För detta läns vidkommande skulle statsbidragsspärren innebära att statsbidrag endast i ringa omfattning skulle utgå.»

Man kan invända att min argumentering här egentligen talar för avslag på förslaget både om kvotspärr och balansspärr, medan vi i reservationen i alla fall föreslår ett slags spärr, som innebär att antalet statsbidragsberättigade familjedaghemspplatser inte får överstiga dubbla antalet barnstugeplatser. Jag medger att den invändningen är riktig. Den spärr som vi föreslår i reservationen kan sägas vara en eftergift åt en föga motiverad oro för att statsbidrag till familjedaghem i något fall kan minska utbyggnaden av barnstugor. Den spärr som föreslås även i reservationen är kanske inte särskilt nödvändig, men den medför i varje fall mindre olägenheter än den som föreslås av Kungl. Maj:t och den ger större stimulans än propositionens förslag. Situationen är ju den, att man för lång tid framåt inte har att välja mellan barnstugor och familjedaghem, utan för ett stort antal föräldrar kommer valet att stå mellan familjedaghem och ingen barntillsyn alls. Det förefaller inte heller som om föräldrarna skulle ha särskilt dåliga erfarenheter av familjedaghemsvården. Utredningen noterar nämligen att en övervägande andel av föräldrarna inte framfört önskemål om någon annan tillsynsform för sina barn.

Vi reser vanter har också, såsom framgick av herr Nilssons i Tvärålund anförande, föreslagit, att statsbidragspro-

Bidrag till anordnande av barnstugor

centen skall höjas från föreslagna 35 till 45. De yttranden som inkommit från en del remissinstanser tycker jag ger en mycket god bakgrund till det förslaget. I ett yttrande från Örebro stad heter det bl. a.: »Utredningens förslag om höjning av dagbarnvårdarens ersättning och förslag till statsbidrag skulle för Örebros del vid ett oförändrat antal familjedaghem medföra en ökning av de kommunala kostnaderna med 400 000 kronor per år.» Jag kan också citera ett yttrande från Norrköping där det heter: »För Norrköpings del ökar bruttokostnaderna omkring 60 procent. För Norrköpings del skulle 25 familjedaghemspplatser bli statsbidragsberättigade med omkring 25 000 kronor medan nettokostnadsökningen för staden med nuvarande omfattning skulle uppgå till 500 000 kronor per år.

För varje nytillkommande plats skulle staden erhålla cirka 1 000 kronor i statsbidrag under förutsättning att en statsberättigad plats i barnstuga också anordnades. Detta bidrag täcker ungefär stadens nettokostnader för den föreslagna ökningen av ersättningen till nytillkomna familjedaghem.»

Jag tycker att detta ger en mycket god bild av vad förslaget innebär för kommunernas del. Man genomför en kostnadsökning för daghemmen och lämnar ett statsbidrag som ungefär täcker denna kostnadsökning. Det underliga är att man trots att man förfar på detta sätt tror, att statsbidraget skall ge så kraftig stimulans till anordnandet av familjedaghem att det måste konstrueras två spärrar för att motverka denna stimulans. Vad finns det för logik i detta?

Utskottet framhåller att spärrarna är nödvändiga för att inte barnstugeutbyggnaden skall sättas i andra hand. Jag är mycket angelägen om att få höra vilka argument man har för detta, när statsbidragen konstruerats på det här sättet.

Jag vill emellertid tillägga att de för-

Bidrag till anordnande av barnstugor

bättringar av ersättningen som föreslagits är motiverade och väl också skulle ha genomförts så småningom utan riksdagsbeslut. Och när man nu är överens om att familjedaghemmen är bra och nödvändiga när det gäller barntillsynen tycker jag att det är angeläget att det får ökat stöd. Man bör då besluta sig för ett statsbidrag, som i varje fall kan förväntas ge någon stimulans till en utökning av verksamheten i fråga.

Herr talman! Jag återkommer med mitt yrkande när punkt 11 behandlas.

Fröken LJUNGBERG (h):

Herr talman! Vad beträffar frågan om bidrag till uppförande av barnstugor delar jag den uppfattning som herr Nilsson i Tvärålund presenterat i anslutning till en reservation vid punkten. Jag vill emellertid närmast säga några ord om punkten 11, som avser bidrag till kommunala familjedaghem och till vilken punkt jag knutit en blank reservation.

Det gäller ju där en helt ny fråga i årets statsverksproposition. Högerpartiet har liksom mittenpartierna mycket länge, kanske i viss mån längre än dessa, drivit principen om familjedaghem så som en möjlig kommunal verksamhetsform. Vi har ute i kommunerna starkt arbetat för tillkomsten av den här formen av verksamhet och åtskilliga av oss kommer väl från kommuner där den prövats i flera år.

Anledningen till att vi vill ha tillstånd kommunala familjedaghem är givetvis den, att denna form för samhällets insatser på barntillsynens område väl ansluter sig till själva familjeprincipen. Alla kan väl, oberoende av uppfattning i övrigt, vara överens om att hemmen och föräldrarna i princip borde handha barnens vård och tillsyn under de år då barnen är små och ännu inte uppnått skolålder. I princip — ja — men i verkligheten är detta inte möjligt. Jag tror nämligen att vi kan vara lika överens om att samhällets

service på detta område i dag är nödvändig och måste byggas ut mer och mer. Jag skulle också vilja motivera detta ståndpunktstagande något.

Det finns naturligtvis många orsaker till behovet av denna service. Vi behöver organiserad och utvecklande lek för barnen. Dessa behöver leka tillsammans med andra barn under pedagogiskt väl utbildad ledning för att mjukt föras in i kontakten med och i kunskapen om omvärlden och samhället, så att de får förutsättningar för en öppen och positiv hållning vid alla slags kontakter som livet sedan kommer att bjuda. Förr, i storfamiljen, i hemmet med i hög grad självhushållande uppgifter, fanns rika möjligheter för barnet till en sådan utvecklande tillvaro redan genom kontakterna och sysslorna där. Men jag vågar med bestämdhet påstå att dagens hem i stor utsträckning saknar förutsättningar att vara lika utvecklande för barnen.

Hela förändringen i samhället har alltså bidragit till att detta måste öka sitt ansvar i fråga om barntillsynen. Därtill kommer en annan faktor, som ofta brukar framhållas i diskussionerna om samhällets barntillsyn, nämligen det förhållandet att samhällets successiva förändring har medfört krav på eller en önskan om att båda föräldrarna skall kunna ha yrkesarbete utanför hemmet.

Detta är en företeelse som också ur många synpunkter måste behandlas positivt av samhället. Jag tror att det är betydelsefullt för kvinnorna, för familjerna och även för samhället. I dagens situation med sjunkande sysselsättning förefaller tyvärr kvinnornas arbetsmöjligheter att minska relativt sett mera än männens, och man kan kanske i det sammanhanget konstatera att behovet att täcka barntillsynen för de förvärvsarbetande kvinnorna just nu inte kan vara lika stort som för bara ett par år sedan eller kanske i framtiden. Men om man gör sådana invändningar skulle jag vilja genmäla att vi väl alla har den fasta

avsikten att försöka övervinna den nuvarande arbetslösheten så snart som möjligt. Vi vill se den som en tillfällighet i samband med en svag konjunktur och strukturförändringar av många slag på näringslivets område. Situationen just nu på arbetsmarknaden bör därför inte påverka ställningstagandet till dessa frågor om barntillsynen — det är min bestämda uppfattning.

Herr talman! Av vad jag sagt kanske redan framgår att jag delar propositionens uppfattning att behovet av samhällsservice på barntillsynens område är så stort att en årlig och snabb ökning måste ske. Jag vill också gärna understryka att det är viktigare än någonsin att samhället tillvaratar olika möjligheter att utforma denna service. Detta bör inte bara ske — såsom jag tycker att några av de föregående talarna här velat göra gällande — för kommunernas skull utan också för barnens skull. Varje barn är — som väl är! — ett unikum, men vi kan inte ha en individuell verksamhetsform för tillsynen av barnen. Vi skall dock försöka åstadkomma en så rik differentiering som det inom rimliga gränser är möjligt att nå. Vissa barn far säkerligen bäst och utvecklas bäst om de får sin tillsyn genom barnstugeverksamheten, i den livliga kontakt med många andra barn och under den sakkunniga ledning som där förekommer. Andra barn kanske far illa i det alltför stora sammanhanget och behöver det mindre sammanhang som familjedaghemmet kan erbjuda. Jag tycker att vi måste vara tillräckligt generösa för att ge dessa olika typer av barn de chanser som de behöver.

Ur denna synpunkt finner jag det mycket positivt att familjedaghemsprincipen i det förevarande förslaget upphöjs till en »samhällsacceptabel» verksamhetsform. Det förefaller mig som om man med förslagen till viss utbildning av familjedaghemsvårdare, till rådgivning och till förbättrade ersättningar

Bidrag till anordnande av barnstugor

och förmåner för dessa har kommit fram till något som är åtminstone godtagbart. Jag tycker också att man lyckats ge statsbidraget den karaktär av stimulansbidrag, som varit avsett. Detta bidrag bör såvitt jag förstår kunna främja intresset ute i kommunerna för att bygga ut verksamheten i form av familjedaghem.

Detta är ett nytt statligt åtagande, som jag anser vara i alla avseenden väl motiverat. Jag finner också de begränsningar som de föreslagna kvot- och balansreglerna innebär vara motiverade. De medför ju en möjlighet till utbyggnad av familjedaghemsverksamheten med statsbidrag till ett lika stort antal platser som det finns barnstugeplatser.

Utskottet har i två fall mjukat upp Kungl. Maj:ts förslag. Jag vill peka på vad som anförs på s. 9 i utlåtandet beträffande kvotregeln, där utskottet uttalar att vissa glesbygdskommuner, som kanske inte finner sig ha möjligheter att bygga ett barndaghem men som har behov av ett visst antal tillsynsplatser, skall kunna få statsbidrag till familjedaghem, även om de inte uppfyller kravet på ett minimiantal av daghemspplatser. Det är alltså detta som avses när utskottet skriver: »Skulle emellertid i samband med frågor om det särskilda stödet till serviceåtgärder i glesbygderna en uppmjukning av regeln befinnas lämplig bör Kungl. Maj:t äga förordna därom. Detta bör i anledning av motionen II: 417 ges Kungl. Maj:t till känna.»

Jag tycker att en sådan uppmjukning är väsentlig. Likaså är jag angelägen om den andra uppmjukningen som återfinns på s. 10 och som innebär att antalet platser i familjedaghemmen kan öka snabbare än som förutsätts i propositionen. En sådan ökning anser utskottet kan uppnås genom att under en övergångstid inte bara disponibla utan även konkret planerade daghemspplatser inräknas vid balansregelns tillämpning. Enligt vad utskottet fått uppgift om skulle detta kunna innebära att

Bidrag till anordnande av barnstugor

ungefär 3 000 familjedaghem utöver vad propositionen medger skulle bli statsbidragsberättigade.

Yrkandena i reservationerna innebär en ökning av anslagen med ytterligare minst 3 miljoner kronor — det är svårt att exakt beräkna — i förhållande till utskottsmajoritetens förslag.

Jag vill gärna bekänna att jag principiellt anser att när vi har att ta ställning till förslag som innebär statsutgifter för nya verksamhetsformer och dessa förslag är väl motiverade, bidragen till att börja med bör ges i begränsad omfattning men med möjlighet till utbyggnad allteftersom verksamheten visar sig vara av stor samhällelig betydelse. Jag är övertygad om att den verksamhet som vi nu diskuterar ganska snart kommer att visa sig vara just samhällsviktig. I så fall bör det statliga stödet successivt kunna ökas. I starten bör vi emellertid hejda oss inför alltför långtgående krav på att spärregler eller begränsningsregler skall tas bort; vi måste kunna överblicka konsekvenserna av våra beslut. Dessutom har jag den bestämda uppfattningen att med den utformning som statsbidragen får kommer det att medges en utbyggnad av familjedaghemsverksamheten under det kommande budgetåret som ganska väl räcker till i förhållande till vad kommunerna själva rår med.

Jag vill, herr talman, i det sammanhanget gärna påpeka att både Svenska kommunförbundet och Svenska stadsförbundet gemensamt har yttrat sig angående en rekommendation som en central samarbetsgrupp för planering och utbyggnad av dag- och fritidshem i höstas gjorde.

Kommunförbunden har ställt sig positiva till denna rekommendation, som grundade sig på en rapport från byggforskningen i Stockholm. Rekommendationen hade den målsättningen att kommunernas utbyggnad av barnstugeverksamheten och av tillsynen skulle medföra att man fram till 1975 fick ett nytillskott

på över 70 000 daghemsplatser. Det är ett ganska stort antal och en ganska hög målsättning. Jag tror att man skall komma ihåg det när man talar om möjligheterna till familjedaghemsplatser. Antalet tillsynsplatser kan ökas ganska kraftigt med hjälp av familjedaghemmen.

Men kommunförbunden gör ändå, samtidigt som detta accepteras, en liten reservation. Man säger, vilket jag tror är viktigt att understryka, att inte bara kommunerna skall nås av rekommendationen. Den borde i första hand rikta sig till kommunblockens samarbetsnämnder och dem som handhar den gemensamma utvecklingsplaneringen i kommunblocken. De kan nämligen bedöma behovet på litet längre sikt. Behovet är, säger kommunförbundet, beroende på de arbetsmarknadsmässiga förutsättningarna, på kommunblockets geografiska utsträckning, näringslivets struktur, omfattningen och karaktären av industrialiseringen, tätortscentras storlek och fördelning inom blocket. Därför kan det, tillägger kommunförbunden, finnas lämpligt att lita till familjedaghem i ett kommunblock med övervägande glesbygdskaraktär i större utsträckning än i kommunblock med hög industrialiseringsgrad. Tillsynsfrågan kan inte lösas efter en generell norm, som grundar sig på den s. k. konsumentgruppens storlek.

Jag tror det är viktigt att stryka under detta. Om man accepterar ett sådant principresonemang som kommunförbundet för, innebär det att man i statsbidragssammanhang verkligen måste vara öppen för att tillgodose de olika kommunblockens olikartade behov och inte generalisera. Det är avsikten bl. a. med det av mig förut citerade uttalandet om uppmjukning.

När det gäller själva huvudrekommendationen, nämligen att minst halva tillsynsbehovet skall täckas av daghemsplatser, säger kommunförbunden att målsättningen för barntillsynen givetvis

måste bli föremål för prövning utifrån varje kommuns eller kommunblocks egna behov och förutsättningar.

Jag tror detta förefaller oss alla ganska självklart, men jag har, herr talman, velat återge dessa uttalanden från kommunförbunden, därför att den verksamhet vi talar om först och främst är en kommunal verksamhet. Dessa synpunkter måste alltså beaktas.

Med detta, herr talman, anser jag mig ha motiverat varför jag kommer att yrka bifall till utskottets hemställan vid punkten 11 i vad avser kvoteringsreglerna.

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp) kort genmäle:

Herr talman! Fröken Ljungberg fällde ett yttrande som jag inte vill låta stå oemotsagt, nämligen att de som hade talat tidigare — alltså herr Nilsson i Tvärålund och jag — skulle ha lagt tyngdpunkten främst på kommunernas intressen. Det är alldeles felaktigt. I början av mitt anförande talade jag om nödvändigheten av att öka barntillsynsmöjligheterna just från föräldrarnas och barnens synpunkt. I detta avseende är vi fullt eniga.

Att jag talat så mycket om kommunerna beror på att bakom införandet av dessa spärrar ligger tanken att om man inte har dem, kommer kommunerna att sluta att bygga barnstugor eller i varje fall ökningen av barnstugeverksamheten att minska. Detta innebär enligt min mening en ganska oberättigad misstro mot kommunerna.

Fröken Ljungberg talade bra om familjedaghemmen — jag trodde nästan att hon skulle sluta med att yrka bifall till reservationen — men hon ville tydligen behålla dessa spärrar. Menar fröken Ljungberg verkligen att kommunerna, om vi genomför denna reform, kommer att minska barnstugeverksamheten? Även kommunerna måste ju ha insikt om att barnstugor i många fall utgör den bättre lösningen. Tror inte

Bidrag till anordnande av barnstugor

fröken Ljungberg att kommunerna, när det är fråga om tätorter där behovet av barntillsyn är stort och dessutom koncentrerat, trots ett sådant beslut och utan dessa spärrar kommer att fortsätta med utbyggnaden av barnstugeverksamheten?

Herr NILSSON i Tvärålund (cp) kort genmäle:

Herr talman! Fröken Ljungberg kanske inte uppfattade mitt anförande i alla delar. Jag vill därför erinra om att jag vid två olika tillfällen underströk att det är främst för barnens skull som vi behöver göra stora ansträngningar för att utöka möjligheterna till barntillsyn.

Fröken Ljungbergs anförande var utomordentligt i praktiskt taget alla avseenden som argumentering för reservationen. Därför tycks det mig underligt att hon inte vill följa den. Motivet måste väl — om jag förstod fröken Ljungberg rätt — vara att vi bör veta mera om vad vi beslutar beträffande familjedaghemmen, så att dessa inte utvecklar sig alltför snabbt.

Enligt fröken Ljungberg finns ändå inte några principiella hinder eller betänkligheter beträffande kvaliteten för barntillsyn i familjedaghem. Jag tror att vi kan vara övertygade om att kommunerna inte bygger ut familjedaghemsverksamheten till större omfattning än vad som behövs. Det ligger i familjedaghemmens natur. Det är också relativt lätt att minska omfattning av dem. Däremot finns exempel på kommuner som redan uppfört barnstugor, som i varje fall för dagen ter sig för stora; under utskottsbehandlingen lämnades exempel på det.

I princip bör vårt samhälle ha råd att utbygga tillsynen så att den räcker också för de barn som nu är utan. Barn under tio år och allra helst under sju år som saknar tillsyn måste känna både otrygghet och vantrivsel. Om vi kan förbättra deras situation genom ökad tillsynsverksamhet, gör vi enligt min me-

Bidrag till anordnande av barnstugor

ning, en utomordentligt stor preventiv insats inom ungdomsvården och förebyggger svåra sociala vådor för framtiden.

Fröken LJUNGBERG (h) kort genmäle:

Herr talman! Om vi är överens om att utbyggnaden av samhällets barntillsyn bör göras med utgångspunkt först och främst från barnens behov, då är vi överens om det mesta.

Mina slutsatser utifrån detta är följande. Ingen torde i dag kunna tala om hur barnens behov av tillsyn fördelar sig på den ena eller andra tillsynsformen. Det finns inga undersökningar som ger möjligheter att dra bestämda slutsatser i detta avseende. Därför har jag den uppfattningen, att den fördelning enligt en fifty-fifty- eller balansregel, som propositionen innebär är tillfredsställande i dagens situation. Längre kan vi inte komma just nu.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det är riktigt att det inte finns någon undersökning som visar hur barnens behov av tillsyn fördelar sig mellan kollektiv barntillsyn och enskild barntillsyn i familjedaghem. Men vad vi kan vara överens om, fröken Ljungberg, är väl att barnen behöver tillsyn och att valet inte står mellan kollektiv tillsyn och tillsyn i barndaghem, utan att valet står mellan tillsyn i *någon* organiserad tillsynsform och ingen tillsyn alls.

Det är detta som är det väsentliga i resonemanget.

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! Med våra motioner I: 4 och II: 7 har vi tagit upp ett principiellt resonemang om jämlikhetsproblemet, om kvinnornas möjligheter att utnyttja sin rättighet till förvärvsarbete.

Detta är ett stort, vittförgrenat och svårlöst problemkomplex som kräver

samhälleliga åtgärder på många områden i vårt samhälle. Frågan om kvinnornas jämlikhet med männen har emellertid kommit betänkligt på efterkälken när det gäller *medvetna* samhälleliga åtgärder för dess lösning.

Jämlikhetsfrågan i vårt samhälle är någonting mycket viktigare i dag än bara en fråga om jämlikhet mellan man och kvinna. Det är en central fråga i hela samhället, och det behövs en grundläggande förändring av samhället för att den skall kunna lösas helt. Jämlikheten mellan man och kvinna är emellertid en av ingredienserna.

Jag har tidigare från denna talarstol hävdat att jämlikheten är en alltför viktig fråga för att enbart kvinnor skall syssla med att söka lösa den. Det är ingen s. k. kvinnofråga utan en allvarlig och betydelsefull samhällsfråga som måste sättas in i sitt riktiga sammanhang. Klasssamhället slår i detta avseende i dubbel bemärkelse.

Statsutskottets utlåtande nr 5 under punkterna 9, 10 och 11, gäller bl. a. bidrag om anordnande av respektive bidrag för drift av barnstugor. Dessa stora frågor är av betydelse i det problemkomplex som jag nyligen nämnde. Men under decennier har samhället på just dessa områden fungerat dåligt eller t. o. m. undermåligt. Detta har fört med sig främst en rad negativa konsekvenser för kvinnornas del men också följdverkningar som på ett påtagligt sätt sträckt sig ut i hela samhället.

En mycket viktig anledning till att kvinnorna inte har sökt sig ut i förvärvsarbetet är den stora brist på barnstugeplatser som för närvarande råder. Jag är medveten om att utbyggnaden av barnstugeverksamheten har kommit i gång något bättre ute i kommunerna sedan större statsbidrag beslutats för anordnande av barnstugor. Men med det bottenläge där man befann sig räcker enligt vår uppfattning inte ökningstakten till på långt när. Så sent som förra året redovisade familjedaghemsutred-

ningen, såsom också tidigare vid ett par tillfällen har nämnts i debatten, att cirka 60 000 barn är helt utan tillsyn under den tid då föräldrarna förvärvsarbetar. Läger man därtill de 210 000 familjer med barn under 10 år, där hustrun vill ha ett förvärvsarbete, om barntillsynen ginge att ordna tillfredsställande, måste vi alla förstå att utbyggnadstakten är alldeles för långsam. Här måste göras en satsning av helt andra dimensioner.

Som vi i vår motion framhållit kan det med de höga och ständigt stigande kommunalskatterna vara förstäeligt att kommunalmännen ute i landet i det längsta drar sig för att påta sig flera utgifter, vilka i detta sammanhang skulle förorsakas av driften av barnstugeverksamheten. Det är därför som vi i vår motion krävt att riksdagen skulle förorda höjda driftbidrag för denna verksamhet. Jag kan tillägga att vi inte är ensamma om ett sådant förslag. Bl. a. kan vi läsa i årets statsverksproposition, att även socialstyrelsen begärt att driftbidragen skall höjas från 1 600 till 2 600 kronor per år och plats för daghem och gemensam barnstugeavdelning och från 600 till 2 160 kronor per år och plats för fritidshem.

Liksom departementschefen i statsverkspropositionen går emellertid utskottet nu emot en sådan höjning av driftkostnaderna. Utskottet »förutsätter att frågan om en anpassning av bidragen även fortsättningsvis följs av Kungl. Maj:t. Någon riksdagens särskilda åtgärd är därför nu inte erforderlig.» Vi kan för vår del inte dela utskottets mening, ty om man verkligen anser att driftbidragen borde höjas, kan jag inte förstå varför inte riksdagen kan ha en mening därom och förorda en sådan höjning samt överlämna till regeringen att vidta lämpliga mått och steg.

Jag återkommer senare med ett yrkande vid punkt 10.

Sedan kommer frågan om utbyggnadstakten. Under förutsättning att staten

2 — Andra kammarens protokoll 1968. Nr 12

Bidrag till anordnande av barnstugor

på sätt som jag skisserat träder in på den ekonomiska sidan med höjda driftbidrag — vilket är den springande punkten — anser jag att man mycket väl och med gott resultat kan fastställa en plan för byggande av 150 000 nya platser i barnstugorna under en femårsperiod. Man kan då också lägga kommunerna att bygga vissa procent barnstugeplatser per antal barn under tio år. Detta skulle sannerligen inte vara det tyngsta åtagande som staten ger kommunerna. På så sätt skulle vi snabbare och på ett bättre sätt skaffa fram platser till dem som i dag inga har och till dem som snart kommer att behöva sådana. Jag kommer i detta sammanhang aldrig att acceptera att, som någon nämnde, kvinnorna skulle vara något slags regulator på arbetsmarknaden vid en minskad sysselsättning. Det är rent nonsens att tala om det.

I detta sammanhang sade herr Gustafsson i Skellefteå att vi måste ge *husmödrarna* valfrihet. Jo, det kan jag tänka mig! Det är ett gammalt och förlegat betraktelsesätt som vi bör sluta upp med. Herr Gustafsson i Skellefteå måste skaffa sig litet kännedom om vad som rör sig ute i familjerna i dag. Jag tror bestämt att vi också måste ta in de s. k. hufvuderna i bilden. Eller varför inte tala om *föräldrarna*. Herr Gustafsson i Skellefteå vill väl ändå inte inkompetensförklara halva den svenska befolkningen, som består av manliga individer, för allt slags hushållsarbete.

Vi måste äntligen sluta upp med att betrakta barnstugeverksamheten som något slags andrahandsersättning för förvärvsarbetande föräldrar eller för arbetsmarknaden. Givetvis är denna verksamhet betydelsefull också för föräldrar och arbetsmarknad, men vi måste här sätta barnen främst.

För vår del anser vi att den kvalificerade vård och fostran som barnen får inom hela barnstugeverksamheten — alltså inte bara inom lekskolorna — mycket väl motiverar att utbildningsdeparte-

Bidrag till anordnande av barnstugor

mentet står som huvudman. Vi har också i vår motion tryckt på nödvändigheten av att få fram bättre resurser för forskningen på detta område. Som det nu är, ser det alldeles för bedrövligt ut med denna forskning.

I samma utlåtande och under samma punkt behandlas emellertid en annan motion, II: 573, som vill ha en utredning för att utforma riktlinjer för den moderna barnstugans inre verksamhet. Utskottet har gått motionärerna till mötes så långt, att man föreslår att en skrivelse skall avges till regeringen för att ge till känna vad utskottet anfört. En ändring av den departementala anknyttningen av barnstugeverksamheten är ju inte en alldeles överhängande fråga — det mest överhängande är att få fler platser. Jag kan därför mycket väl tänka mig att avvakta en utredning, som jag hoppas inte skall dröja alltför länge.

Jag vill därför för dagen avstå från att yrka bifall till punkten 4 i vår motion. Däremot ber jag, herr talman, att beträffande punkten 9 i utlåtandet få yrka bifall till våra motioner I: 4 och II: 7 under mom. I.

I fråga om punkten 11, bidrag till kommunala familjedaghem, ansluter vi oss till utskottets utlåtande på alla punkter med den uppmjukning utlåtandet har fått i förhållande till propositionen. Vi har tidigare vid ett flertal tillfällen deklarerat att vi har den uppfattning utskottet nu redovisar.

Herr BERGMAN (s):

Herr talman! Jag har noterat att fru Hörnlund har anmält sig på talarlistan och att hon strax kommer att stå här. Tidpunkten för detta beror på hur länge jag talar. Jag lovar att inte tala länge, därför att jag vet att hon besitter särskild sakkunskap i denna fråga och att det därför är värdefullt att hon får tillfälle att mera utförligt utveckla sina synpunkter. Det är ju den utredning hon företagit som ligger till grund för det vi nu diskuterar.

Jag skall bara anföra några synpunkter som kan ha sammanhang med utskottets ställningstagande och de frågor som de ärade reservanterna har tagit upp, därmed inte sagt att jag skall behandla alla dessa frågor.

Det är kanske förmätet att instämma i vad fröken Ljungberg sade. Hon gav i vissa avsnitt en förnämlig beskrivning av situationen. Jag begriper dock inte alls hur herr Nilsson i Tvärålund och herr Gustafsson i Skellefteå kan tycka att hennes anförande stödde reservationerna, ty vid ett flertal tillfällen sade fröken Ljungberg att hon delade de åsikter som framförts i propositionen. Men vi skall väl inte tvista om detta. Jag är som sagt glad för att fröken Ljungbergs anförande finns i protokollet. Det kan tåla att läsas även långt efter den debatt vi för i frågan i dag; det innehöll värdefulla tankegångar. Fröken Ljungbergs frånvaro på reservationslistan är väl en markering av var hon hör hemma. Det är klart att det kan vara besvärande för herr Gustafsson och herr Nilsson att inte ha sällskap med fröken Ljungberg i denna fråga.

Jag vill sedan ta upp en kontroversiell sak som diskuterats i utskottet och som också här varit föremål för diskussion. Det gäller barnstugornas administrativa hemvist, d. v. s. vilket departement de skall sortera under. Det har anförts att skolformen skulle vara det centrala och inte tillsynsverksamheten. Man utvecklar dessa tankegångar och vill ändra synen på barnstugeverksamheten. Fru Ryding sade någonting klokt när hon ansåg att detta inte var någon överhängande reform. Hon avstod t. o. m. från att yrka bifall till punkt 4 i motionen II: 7, där man tar upp frågan om den departementala hemvisten.

Om detta kan det finnas och finns det mycket delade meningar. På fackligt håll har man påpekat att denna verksamhet bör höra hemma under arbetsmarknadsstyrelsen och alltså borde

sortera under inrikesdepartementet. Motivet härför är att det just nu och kanske för rätt lång tid framöver är angeläget att ur arbetsmarknadssynpunkt få en ökad aktivitet på detta område. Det kan vara ett gott motiv för att föra denna verksamhet till arbetsmarknadsstyrelsen och därmed till inrikesdepartementet. Det finns alltså skäl för olika ändringar på den punkten, men utskottet har — i likhet med fru Ryding — inte tyckt att detta är något överhängande problem. Som det nu är och som det — så långt vi kan se — kommer att vara i framtiden har denna verksamhet sin naturliga hemvist inom socialdepartementet och inom socialstyrelsens administrationsområde. Vi anser att man där kan ägna denna verksamhet den största omsorgen och ta den största hänsynen till de skilda intressen som kan finnas på detta område.

Fru Ryding vill att vi skall fastställa planer för utbyggnadstakten och för förbättringen av villkoren. Villkoren för barnstugeverksamheten fastställdes så sent som för två år sedan. De förbättrades då rätt avsevärt. Detta har hitintills haft en rätt gynnsam effekt, och man har väl anledning att räkna med att så blir fallet också i fortsättningen. Att ålägga kommunerna en viss utbyggnadstakt är inte möjligt. Visserligen finns det vägar härför, men jag tror att vi skall ha det man kallar för kommunal självstyrelse i tankarna innan vi ger oss in på att utfärda ålägganden för kommunerna i sådana här sammanhang.

I fråga om familjedaghemmen, som behandlas i punkt 11 i utlåtandet, har det varit litet tjafs om hur socialdemokraterna ser på familjedaghemmen. Herr Nilsson i Tvärålund har i år liksom förra året gett sig in i en ordstrid om vad det är socialdemokraterna menar och om vilken syn de har på familjedaghemmen. Detta har klarlagts i skrivningar och anföranden, men han återkommer likväl och säger, att det

Bidrag till anordnande av barnstugor

hos socialdemokraterna finns ett slags misstro mot familjedaghemmen. Herr Gustafsson i Skellefteå, som är herr Nilssons medreservant, ansåg att det förelåg en misstro mot kommunerna. Det är ju alltid bra när ens fiender träter; man kan då själv ägna sig åt någonting annat. Jag tror att jag skall göra det, ty jag tycker att det är värdelöst att ta upp den här ordstriden om vår värdering. Det förslag som föreligger talar ju inte för att socialdemokraterna misstror den tillsynsformen. Det är väl ingen som behöver tvivla på att socialdemokraterna i riksdagen har den meningen, att barnstugeverksamheten — den institutionella verksamheten — är den bästa formen för samhällets insatser när det gäller barntillsynen och att familjedaghemmen är ett nödvändigt och önskvärt komplement. Den inställningen kan naturligtvis formuleras med vackrare ord, men detta är vad det är fråga om. Vi hyser ingen misstro mot familjedaghemmen; vi anser att de är nödvändiga och bör finnas.

Genom det förslag som, baserat på fru Hörnlunds utredning, framlagts i propositionen har man velat förbättra betingelserna för familjedaghemmen att utvecklas. De knyts till den kommunala verksamheten. Man räknar med en väsentlig kvalitetsförbättring. De som skall syssla med denna verksamhet får en kommunal anställning med avtalsreglerade förhållanden vad det gäller både omkostnadsersättning och lönersättning. Utbildningen blir organiserad, och barntillsynskonsulenter kommer att tillsättas för att hjälpa till att samordna det som behöver samordnas. Det blir en organiserad hälsokontroll. Familjedaghemmen kommer — även om någon ler när man säger det — att få riktiga leksaker. I toppen på allt detta kommer vi att få ett bra och rejält statsbidrag för familjedaghemmen. Detta kommer — det är jag övertygad om — att stimulera kommunerna att öka familjedaghemsverksamheten.

Bidrag till anordnande av barnstugor

Jag skall inte öka oklarheten om de föreslagna reglerna genom att i detalj yttra mig om dem. Det har andra gjort, och det de har sagt är inte fel. Jag är nämligen på det klara med att det är nästan omöjligt att uppfatta någonting av en muntlig föredragning av dem. Det var mycket svårt att läsa om dem i propositionen. Vi kan ju skryta med att det är lättare att läsa om dem i statsutskottets utlåtande. Det har ju inte ledamöterna skrivit utan det är vårt sekretariat som har gjort det. I statsutskottets utlåtande har reglerna t. o. m. döpts om; det talas där om kvotregel och balansregel för att man på något sätt skall kunna umgås med båda dessa företeelser på en gång i sin egen lilla hjärna. Men det är besvärligt att argumentera på basis av reglernas utformning och tala om vart man syftar med dem. Jag skall alltså inte fördjupa mig i reglerna och beloppen. Men jag vill säga att det bakom förslaget om dessa båda regler inte ligger någon sådan värdering av familjedaghemmen som herr Nilsson i Tvärålund ville tro eller av kommunerna som herr Gustafsson i Skellefteå ville tro. De är ett försök att på realistisk bas stimulera kommunerna att starta denna verksamhet som komplement till barnstugeverksamheten.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till utskottets hemställan under denna punkt. Jag återkommer beträffande de andra punkterna. Och så hoppas jag att debatten kan bli mycket rikare sedan fru Hörnlund haft ordet.

Fru RYDING (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Med anledning av vad herr Bergman sade om den kommunala självstyrelsen är jag angelägen att få tala om, att jag på intet sätt är av någon annan uppfattning än att vi skall slå vakt om den kommunala självstyrelsen. Herr Bergman satte nämligen den kommunala självstyrelsen i relation till lämpligheten att ge kommunerna åligganden. Enligt min uppfattning är det

stor skillnad mellan att ge kommunerna åligganden som de får lov att betala med dryga skattepengar som ofta har gjorts och att ge dem åligganden som icke betungar deras budget.

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte så mycket att säga om herr Bergmans anförande utan snarare om det han inte sade. Jag hade nog väntat mig att vi skulle få en bättre motivering för spärrens. Jag medger att de kan vara svåra att redogöra för i och för sig, men motiveringen för dem borde ju inte vara så besynnerlig. Vad som ligger bakom är väl ändå att man tror, att om man inte har dessa spärrens så kommer kommunerna att minska byggandet av barnstugor och övergå till familjedaghem — i alltför stor utsträckning tydligen. Detta har jag vänt mig emot; jag tror inte att utvecklingen kommer att bli sådan.

Här föreslår man en förbättring av ersättningen till barndagvården — den förbättringen tror jag är alldeles nödvändig, så jag riktar ingen kritik mot den. Förbättringen ökar dock kostnaderna med ett visst belopp. Sedan utmäter man ett statsbidrag som tycks ungefär svara mot den kostnadsökning kommunerna åsamkas, om man nu får tro remissyttrandena. Och så tror man ändå att detta skall bli en kraftig stimulans, varför man finner sig nödsakad att hitta på ett par besynnerliga regler för att undvika att denna stimulans leder till alltför många familjedaghem. Jag tycker att detta är litet underligt och tarvar en bättre motivering.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det är riktigt som herr Bergman säger att balansregeln och kvotregeln är tekniskt svåra att beskriva, men jag tror inte att det behöver föreligga några tekniska svårigheter när det gäller att beskriva motiven för dem.

Men herr Bergman gick inte in på dem. Det är ju på denna punkt regeringens förslag och mittenpartiernas väsentligt skiljer sig. Jag hoppas att andra talare vill ta upp den sidan av saken. Man blir ju glad varje gång socialdemokraterna glider över till en vänligare inställning mot familjedaghemmen, som vi anser vara ett alternativ. Men om jag uppfattade herr Bergman rätt ville han i varje fall inte uttala, att familjedaghemmen kunde vara ett valvärt alternativ och att samhället bör betrakta familjedaghemmen som ett sådant alternativ.

Det är otvivelaktigt så, att reglerna begränsar utvecklingen och utvecklingsmöjligheterna för familjedaghemmen. Om samhället vore neutralt, så borde också samhället i konsekvens därmed ha gett familjedaghemmen samma möjligheter som barnstugorna att få utvecklas fritt utan några hindrande regler.

Fru HÖRNLUND (s):

Herr talman! Herr Nilsson i Tvärålund talar här om socialdemokraternas avoghet mot familjedaghemmen. Jag vill bara nu i början av mitt anförande påminna om att det är de socialdemokratiskt styrda kommunerna som har startat och utvecklat familjedaghemverksamheten i detta land. Det är litet mer konkret att ta på detta än de motioner som från center- och folkparti-håll har väckts med vissa mellanrum i den svenska riksdagen.

Jag skall i denna debatt börja med att tala om lekskolorna. Under punkten 9 i det utskottsutlåtande som vi nu behandlar har borgerliga reserveranter tagit upp frågan om lekskolan och vill tillkännage, att lekskolorna bör ses som en skolform och ej som en tillsynsform. Jag tycker att det närmast är en tvist om påvens skägg, men man kanske ändå skall granska reservationen en smula. Den har ju kommit till på grund av att familjedaghemsutredningen vill ut-

Bidrag till anordnande av barnstugor
nyttja lekskoleplatser för förvävsarbetandes barn, vilket skulle möjliggöras genom förlängda mottagningspass för barnen. Som det nu är håller de flesta lekskolor öppet i två omgångar per dag med tre à tre och en halv timmes öppethållande i varje omgång. Genom att förlänga vistelsetiden för ett av passen till fem timmar och förkorta det andra passet med någon timme skulle man mycket väl kunna få till stånd ett bättre utnyttjande av de lokal- och lärarresurser som onekligen står till buds inom lekskolesektorn.

Av de 60 000 barn, som vid undersökningstillfället på hösten 1966 vistades i lekskola, var det endast 3 000 barn vilkas båda föräldrar förvärvsarbetade. Familjedaghemsutredningen visade också, att 170 000 mödrar ville gå ut i förvärvsarbete på deltid, förutsatt att barntillsynsfrågan kunde lösas och naturligtvis också under förutsättning att de kunde få en deltidssyssla.

Det finns ett mycket klart markerat behov av korttidsplatser för barntillsyn. Det kan också förutsättas att en hel del av de föräldrar som nu har barn i lekskolorna skulle hälsa med tillfredsställelse, om vistelsetiden kunde utsträckas med en eller annan timme. Under sådana förhållanden frågar man sig: Varför inte ordna praktiskt i denna angelägenhet i stället för att göra den till ett politiskt slagträ i barntillsynsdebatten?

Den kommun som i dag vill omorganisera lekskolan har ju redan möjligheter att göra det. Om man följer socialstyrelsens råd och anvisningar och ordnar med måltider, håller öppet minst fem timmar o. s. v., utgår ett statligt bidrag till verksamheten.

Det var alltså inga nyheter som vi serverade från familjedaghemsutredningens sida i fråga om lekskolorna. Familjeberedningen har för flera år sedan hänvisat till dessa möjligheter att ordna halvdaghem. När vi fattade beslut om den integrerade barnstugan,

Bidrag till anordnande av barnstugor

förutsattes också att bidrag skulle kunna utgå till omorganiserade lekskolor. Det är därför svårt att förstå vart reservanterna egentligen vill komma. Vill man ha en konstlad gräns mellan lekskolor å ena sidan och daghem och integrerade barnstugor å andra sidan? Försöker man fortfarande att upprätthålla myten om en lekskola som är fin-skola med pedagogiskt innehåll, medan barnstugan är en plats där det enbart serveras mat och där man snyter barn och ser till dem? Jag tycker att reservanterna i så fall avlägsnat sig långt från verkligheten.

För min del, och jag antar att detta gäller flera i denna kammare, framstår den årligen återkommande debatten om lekskola och allmän förskola som ett ytterst sorglustigt inslag eftersom de borgerliga knappast tar hänsyn till realiteter. Varför inte nu fundera litet över familjedaghemsutredningens siffror och varför inte konstatera att vi inte har någon statisk situation då det gäller förvärvsarbetande och hemmaföräldrar, inte ens från dag till dag? En förälder som har ett barn i lekskola kanske vill arbeta helt tillfälligt, och den som lyckats få daghemsplats kanske vill göra ett uppehåll i förvärvsarbetet. Är det då inte rimligt att man tillgodoser önskemålen så långt det är möjligt med så varierande tillsynstider som möjligt, och ligger det något orimligt i att en kommun, som har stor brist på tillsynsplatser och inte kan bygga ifatt, tillvaratar lekskoleplatserna för längre och kortare tillsynstider — kanske som en temporär åtgärd men kanske också för gott?

Då säger förmodligen reservanterna att vi mister platser till de hemmaarbetande föräldrarnas barn och att alla barn behöver någon form av förskola. Men det finns faktiskt möjligheter att ordna varannandagsvistelse för barn till icke förvärvsarbetande i hälften av lekskolebeståndet i en kommun medan den andra hälften omorganiserar för längre

vistelsetider. Då behöver alltså inte platsantalet bli mindre för den förra gruppen.

Vad jag vill slå fast beträffande denna fråga är att vi inte behöver vara låsta till så och så många timmar som fallet nu trots allt är i alltför hög grad. Kommunerna borde kunna handla med tanke på vad som är praktiskt motiverat och möjligt med hänsyn till orternas behov när det gäller att ordna med tillfredsställande tillsyn för barn som har förvärvsarbetande föräldrar eller föräldrar som önskar gå ut i förvärvsarbetet. För min del anser jag att det må vara hur välmotiverat som helst att alla barn bör ha möjlighet till någon form av gruppverksamhet, men så länge vi har cirka 3 000 barn i förskoleåldern som inte får någon form av ordnad tillsyn under den tid föräldrarna arbetar, och då det dessutom finns tusentals barn med mer eller mindre tvivelaktig form av tillsyn, känner jag mig inte ett dugg generad över att föreslå en minskning av antalet lekskoleplatser för att bereda tillfredsställande tillsyn åt dessa barn. Då har det inte heller någon som helst betydelse, om det här rör sig om en tillsynsform eller en skolform, ty huvudsaken är väl ändå att verksamheten blir till allmän nytta.

Kungl. Maj:ts och statsutskottets förslag beträffande familjedaghemmen ansluter sig så gott som fullständigt till det förslag som framlagts av familjedaghemsutredningen, och det är naturligt att jag konstaterar detta med tillfredsställelse. Familjedaghemmen har varit föremål för många och långa debatter, och det blir väl inte helt plötsligt lugnt och stilla i och med att det föreliggande förslaget går igenom. Vad som ändå måste framstå som mycket viktigt i detta sammanhang är att frågan om ersättningen till dem som värddar familjedaghemsbarnen kommer att överföras dit där den hör hemma, nämligen till förhandlingsplanet. Det kommer att vara av utomordentlig betydelse

för den grupp vi nu benämmer dagbarnvårdare, vilken arbetar under alldeles speciella förhållanden, att så kan ske. För mig har en av huvudfrågorna varit att försöka nå fram till rimliga arbetsförhållanden och rimlig ersättning för en yrkesgrupp som enligt min mening inte erkänts som en sådan och som därför varit eftersatt. Jag hoppas att vi nu står inför en definitiv lösning av denna fråga.

Den andra huvudfrågan har varit att försöka skapa så goda förhållanden som möjligt inom familjedaghemverksamhetens ram så att även denna form av tillsynsverksamhet, som onekligen erbjuder ett relativt starkt expansionsutrymme, skall kunna erbjuda trygg tillsyn åt barn till förvärvsarbetande. Alla de åtgärder som föreslagits — hälsokontroll, utbildning, ordnad rekrytering med förstärkning av konsulentverksamheten, lekutrustning samt kontakt- och informationsverksamhet från kommunernas sida — bör medverka till en kvalitativ upprustning på detta område. Men trots detta kvarstår — och det är ett faktum som det inte finns någon anledning att gå förbi — att de förvärvsarbetande föräldrarna i mycket stor utsträckning önskar plats för sina barn i barnstugorna. De statsbidragsbestämmelser som gäller för barnstugor har medfört en mycket snabb utbyggnad, som just nu pågår. Mot bakgrunden av det siffermaterial vi presenterat i familjedaghemsutredningen är det emellertid tämligen klart att det lär dröja några år innan vi har byggt ikapp behovet på detta område. Därför är det nödvändigt att medverka till att utbyggnadstakten för barnstugorna inte stoppas upp. Likaså är det nödvändigt att inrätta fler familjedaghem parallellt med barnstugorna. Risk föreligger för att familjedaghemmen trots den kvalitativa upprustningen blir den billigaste tillsynsformen — som man också får statsbidrag till — och att den därför växer på barnstugornas

Bidrag till anordnande av barnstugor
bekostnad. Jag anser att den saken bör klart markeras.

En sådan utveckling kan inte anses önskvärd, dels ur efterfrågesynpunkt, dels med tanke på den både kvantitativt och kvalitativt bättre tillsynsform som barnstugorna erbjuder, inte minst på litet sikt när allt fler föräldrar blir förvärvsarbetande. I utredningen har vi ansett — och där har Kungl. Maj:t och utskottet haft samma mening — att det är rimligt att åvägabringa en viss avvägning i utbyggnadstakten. Därför innehåller förslaget en regel om att statsbidrag endast skall utgå till det antal familjedaghem som motsvarar antalet statsbidragsberättigade barnstugeplatser i kommuner med över 10 000 invånare.

Det finns också i sammanhanget skäl att erinra om att de statsbidrag som utgår till barnstugor från den 1 juli 1966 har tyngdpunkten lagd på anordningssidan, detta i syfte att stimulera nybyggandet. Då är det också följdriktigt att stödet till familjedaghemmen får en konstruktion som i första hand siktar på att stimulera tillkomsten av nya familjedaghem.

Vidare finns det i förslaget om statsbidrag till familjedaghem ett direkt stimulerande inslag när det gäller utbyggnaden av barnstugor. De kommuner som fyller hela kvoten av barnstugeplatser får nämligen statsbidrag till samtliga familjedaghemspatser. Kommuner med väl utbyggd barntillsyn — som följaktligen också har höga kostnader — får maximerat statsbidrag, enligt föreliggande förslag upp till den gräns där platserna i barnstugor och familjedaghem är lika många. Om en kommun har det så ordnat och vill fortsätta att bygga ut barntillsynen väljer man förmodligen att först bygga ytterligare en barnstuga, eftersom den utbyggnaden påverkar möjligheterna att få statsbidrag till fler familjedaghem, vilka kan inrättas när barnstugan är färdigplanerad.

Vad är det då reservanterna efter-

Bidrag till anordnande av barnstugor

strävar, när de vill slopa kvotregeln och förändra balansregeln? Ja, det är utan tvivel barnstugeutbyggnaden man på center- och folkpartihåll vill komma åt. Högern har ju ett annat ekonomiskt sinne än centern och folkpartiet i denna liksom i andra frågor, och kanske är det också av den anledningen som mittenpartierna har blivit ensamma om reservationerna 3 a och 3 d vid punkten 11. I reservationen 3 b talar reservanterna ett mera klart språk. Där är det enligt reservanterna familjedaghemmen som bör vara tyngdpunkten i tillsynen, medan barnstugorna skall vara komplementet. Jag är glad för att fröken Ljungberg tog avstånd från den tanken, när hon nyss biträdde utskottets hemställan. Reservanternas förslag innebär att man går rakt emot vad föräldrarna efterfrågar, vad all expertis på barntillsynsområdet eftersträvar och vad huvudparten av remissorganen har haft att anföra. Härvidlag tänker jag särskilt på arbetsmarknadens stora organisationer, som ändå borde ha sitt ord med i laget när vi beslutar i en fråga av så stor vikt för dessa.

Flertalet av remissorganen har ju också kunnat tillstyrka ett statsbidrag till familjedaghemmen just på grund av de bestämmelser som har fogats till statsbidragsgivningen. Folkpartiet och centerpartiet vill dock inte acceptera något sådant.

Det finns också en annan fråga i samband med familjedaghemsutbyggnaden som är värd att observera i detta sammanhang. Det har nu föreslagits att dagbarnsvårdarna i likhet med andra yrkesgrupper bör få en utbildning. Denna utbildning har redan kommit i gång i form av arbetsmarknadsutbildning. I åtta län har man för närvarande sammanlagt 28 kurser med 360 kursdeltagare. Ytterligare 4 kurser med 70 deltagare håller på att startas. Cirka 100 dagbarnsvårdare är redan utbildade. Det har alltså skett en mycket god start på detta område.

Det tar dock faktiskt tid att utbilda de 30 000—40 000 dagbarnsvårdare som kan anses vara en målsättning. Kanske är det emellertid inte en målsättning för folkpartiet och centerpartiet att familjedaghemmen skall ha kvalitet. Det har tidigare framförts krav på statsbidrag till denna verksamhet från folkpartiet och centerpartiet, och vid dessa tillfällen har inte några kvalitetskrav uppställts. Kanske ser man likadant på denna fråga i dag.

Låt mig till sist konstatera att herrar Hedlund och Wedén tydligen inte gjort sig besväret att räkna ut vad deras motionsförslag innebär i form av kostnadsökningar. Mittenledamöterna lär ha fått något av en chock när man i utskottet kom in på kostnadssidan. Högerledamöterna har inte heller kunnat biträda förslaget om ett slopande av kvotregeln eller om en uppräkning av statsbidragsprocenten till 45.

Det är egentligen rätt lustigt med den överbudspolitik som har förekommit i detta sammanhang. Först föreslog folkpartiet häromåret ett statsbidrag på 2 kronor per barn och dag utan krav på stabilisering av verksamheten. Därefter föreslog folkpartiet 25 procent i statsbidrag, fortfarande utan några som helst krav på verksamhetens utformning. När regeringen nu föreslår ett statsbidrag om 35 procent samtidigt som man också vill få till stånd en upprustning av verksamheten, då vill folkpartiet och centerpartiet satsa 45 procent i statsbidrag. Detta handlande får tala för sig självt. Det torde vara ett bevis för att dessa partier egentligen struntar i frågorna som sådana. Om utredningen och regeringen hade föreslagit ett 50-procentigt statsbidrag, hade folkpartiet förmodligen höjt sitt bud till 55 procent. Hur skulle det vara om mittenpartierna ägnade sig åt konstruktiva förslag i stället för att föra denna överbudspolitik?

Herr talman! Jag kommer att under samtliga punkter biträda utskottets hemställan.

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp) kort genmäle:

Herr talman! Fru Hörnlund säger att det utan tvivel är barnstugorna som man inom folkpartiet och centerpartiet vill komma åt. Vad finns det egentligen för grund för en sådan beskyllning? Hon säger vidare att det kanske är en målsättning för folkpartiet och centerpartiet att familjedaghemmen inte skall förbättras. Jag måste fråga vad vi har sagt som kan ge detta intryck. Det är ju en grov misstolkning av vår ståndpunkt. Jag tycker nog att fru Hörnlund borde kunna lugna sig tills vi kommer närmare den 15 september innan hon tillgriper sådana tongångar.

Fru Hörnlund har vidare i sin utredning radat upp en hel mängd skäl som talar för familjedaghemmen. Hon har vidare sagt att av de föräldrar, som nu har barn i dessa daghem, är det i själva verket ett ganska litet antal som önskar en annan tillsynsform. Så ligger det till. Men det hindrar inte att vi är fullt eniga om att barnstugorna är den bättre formen. Det gäller emellertid inte — detta framgår av utredningens betänkande — alla kommuner. Det finns kommuner där efterfrågan inte är tillräckligt koncentrerad för att det skall vara lämpligt med barnstugor och där familjedaghemmen då blir en självständig tillsynsform. Också detta framgår av utredningens betänkande.

Nej, vad striden här står om är: Kommer detta bidrag till familjedaghemmen att innebära att kommunerna upphör med att bygga barnstugor eller att det blir en avsaktande ökning? Härvidlag vill jag citera vad Svenska kommunförbundet skriver i sitt remissyttrande. Det heter där: »Skillnaden mellan de kommunala nettokostnaderna för daghemmen och de kostnader kommunerna får vidkännas för familjedaghemsvärksamheten om utredningens förslag genomföres blir inte av den storleken att man enligt styrelsens förmenande behöver hysa farhågor för att ett statsbidrag

Bidrag till anordnande av barnstugor

till dagbarnvårdarnas löner får en hämmande effekt på barnstugebyggandet. Särskilt bör här uppmärksammas, att familjedaghemsvärksamheten för kommunerna kommer att medföra stora administrativa kostnader som enligt utredningen ej blir statsbidragsberättigade. Styrelsen anser därför, att de föreslagna begränsningarna i statsbidragsgivningen till familjedaghemsvärksamheten icke är nödvändiga för att gynna den institutionella barntillsynens tillväxt.»

Fru Hörnlund anser tydligen något annat än vad Svenska kommunförbundet sålunda anför. Då tycker jag det är på sin plats att fru Hörnlund också motiverar sin ståndpunkt, ty det finns ingen som helst motivering i utlåtandet.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp) kort genmäle:

Herr talman! Tyvärr måste jag säga att jag fick intrycket att fru Hörnlunds anförande var fyllt av en mängd överdrifter. Hon sade att centern och folkpartiet i sak struntar i denna fråga, och åtskilliga andra uttalanden av liknande slag fanns i anförandet. Det är väl en hårt engagerad människas överdrifter, typiska i sådana fall.

Det var i de socialdemokratiskt styrda kommunerna som barndaghemmen utvecklades, sade fru Hörnlund. Ja, de har säkerligen utvecklats där liksom i många andra kommuner. Men de har inte utvecklats bättre än att det råder en synnerligen svår brist på tillsynsplatser i dag — en brist som åskådliggörs i fru Hörnlunds egen utredning. Och fru Hörnlund måste ju medge att centern och folkpartiet har drivit på med förslag om olika åtgärder för att vi skulle kunna på ett snabbare sätt lösa problemet med barntillsynen.

Fru Hörnlund säger också att reservanterna inte tar hänsyn till realiteter, inte tar hänsyn till behovet av barntillsyn. Men det är ju just det vi gör när vi vill ge olika tillsynsformer möjligheter

Bidrag till anordnande av barnstugor

att utvecklas mera fritt än vad fru Hörnlunds förslag innebär. Vi är inte alls främmande för att tillsynstiderna skall kunna vara flexibla i lekskolor, vilket skulle möjliggöras genom att man bättre utnyttjar den tillgång som ligger i en utveckling av familjedaghemmen. När vi fortsätter att anse att lekskolans verksamhet skall ha den formen, att den utgör en anpassning till grundskolan, så tror jag att vi är inne på den väg som ändå rätt snart måste beträdas.

Vidare påstod fru Hörnlund att vi inom centern och folkpartiet har ett mycket dåligt ekonomiskt sinne i detta fall. Men vi har ju förordat en tillsynsform som är billigare för samhället än den som fru Hörnlund vill framtvinga — jag syftar då på de hindersamma regler för tillsynsformen som fru Hörnlunds förslag innefattar. Jag avstår från att ytterligare kommentera påståendet; ställt mot våra förslag kommenterar det sig självt.

Fru HÖRNLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nilsson i Tvärålund — visst finns det brister i barn-tillsynsanordningarna. Tack vare familjedaghemsutredningen kan herr Nilsson använda siffror, om han nu använder dem rätt. Det gjorde han inte i sitt första inlägg när han talade om antalet barn som är helt utan tillsyn. Herr Nilsson uppgav faktiskt en lägre siffra än den som är relevant i sammanhanget.

Men, herr Nilsson, i de borgerligt styrda kommunerna har det praktiskt taget inte skett någonting på detta område. Jag skall inte närmare gå in på detaljer i det avseendet, ty det kommer förmodligen fru Ekendahl att göra. Jag har sagt att i de socialdemokratiskt styrda kommunerna har det trots allt byggts barnstugor och också skapats familjedaghemspplatser. Huvudparten av de barnstugeplatser och familjedaghemspplatser vi i dag förfogar över ligger faktiskt i just dessa kommuner.

När det gäller hur det tidigare sett

ut i riksdagssammanhang beträffande dessa frågor skulle jag vilja fråga både herr Nilsson i Tvärålund och herr Gustafsson i Skellefteå: Varför har aldrig vare sig folkpartiet eller centerpartiet föreslagit höjda bidrag till barnstugorna? Dessa inrättningar är ju trots allt kostsamma. Varför har ni inte beaktat kostnaderna på det området och varför har ni inte ömmat för kommunerna i detta sammanhang? Det skulle väl ändå ha funnits skäl att göra det, och det har funnits många tillfällen under årens lopp. Sanningen är dock att man på borgerligt håll, i stället för att försöka åstadkomma en utbyggnad, helt enkelt varit avogt inställd. Man har inte velat ha någon utbyggnad.

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det återstår bara att konstatera att fru Hörnlund helt enkelt inte argumenterar för dessa kvoter. Hon föredrar att tala om någonting annat, t. ex. varför vi inte föreslagit höjda bidrag till barnstugorna o. s. v. Det är alldeles klart att det nu föreliggande förslaget innebär att familjedaghemmen sätts i en sämre ställning än barnstugorna genom att utredningen anser att kommunerna skall betala baskostnaden när det gäller familjedaghemmen men inte när det gäller barnstugorna. Vad jag vill ha reda på är vilka skäl ni har att tro att kommunerna, om detta genomföres utan spärar, skulle upphöra med utveckling av barnstugorna. Jag tycker det förslag till höjda kostnader som ni framlägger är befogat, eftersom det skulle medföra att familjedaghemmen fick en bättre kvalitet. Förslaget kommer i många fall att innebära att kommunernas kostnader för familjedaghemmen blir i stort sett samma som tidigare. Vissa ändringar kommer det dock att bli, beroende på vad som tidigare har betalats.

Hur kan ni då tro att detta skall ge en sådan stimulans till kommunerna att

det skall vara nödvändigt att konstruera besynnerliga spärrar för att hålla tillbaka den stimulansen? Jag har frågat detta upprepade gånger i dag och ingen har svarat.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp) kort genmäle:

Herr talman! Också jag vill understryka att de frågor som ställts från reservanternas sida alltjämt är obesvarade. Till fru Hörnlund vill jag säga: Även reservationerna prioriterar barnstugorna i förhållande till familjedaghemmen. Det är ett faktum som man inte kommer ifrån om man vill diskutera frågorna sakligt.

Folkpartiet och centerpartiet har föreslagit höjda bidrag till familjedaghemmen för att man skall kunna höja kvaliteten på tillsynen i denna tillsynsform, öka möjligheterna att få fler tillsynsplatser samt få en bättre jämlikhet mellan samhällets stöd till barnstugorna och till familjedaghemmen.

Jag har tidigare sagt att samhället inte behöver styra så hårt som sker i det föreliggande förslaget. Jag anser därför att motiven bakom det socialdemokratiska förslaget inte är hållbara. Jag anser att vi med fullt förtroende kan lämna valet till föräldrarna. Det är deras efterfrågan på barnstugeplatser eller familjedaghemplatser som skall styra den produktion av dessa tillsynsmöjligheter som samhället bör främja.

Fru HÖRNLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Det sägs att jag inte vill tala om vare sig kvoten eller balansregeln, men det har jag faktiskt gjort i mitt inledningsanförande. Jag har klart och tydligt påpekat att de har kommit till för att hålla en balans mellan å ena sidan utbyggnaden av barnstugor och å andra sidan inrättandet av familjedaghem, eftersom det är angeläget att inte på något sätt stoppa upp den snabba utbyggnad som nu kommit i gång på barnstugeområdet.

Bidrag till anordnande av barnstugor

Fortfarande önskar föräldrarna i första hand tillsyn av barnen i barnstugor, och det är denna efterfrågan man bör möta. Naturligtvis skall man också försöka bedöma dessa olika tillsynsformers värde. Därvid kan man trots allt inte komma ifrån att barnstugorna utgör den kvalitativt mera högtstående formen och dessutom erbjuder säkrare tillsynsförhållanden. Har man byggt en barnstuga på en ort finns den faktiskt kvar, men även om man inrättar många hundra familjedaghem kan man inte vara alldeles säker på att få förfoga över dem också framgent. Där ligger den väsentliga skillnaden.

Herr Gustafsson i Skellefteå frågar vari stimulansen ligger. Den måste bestå i att vi vet vad det hela kommer att kosta. Vi känner till att en hel rad kommuner redan från början får detta bidrag, och ett 35-procentigt statsbidrag måste ändå innebära en stimulans. Jag skulle kunna räkna upp vilka summor som kommer att utgå till olika kommuner, men jag skall inskränka mig till att nämna att det finns orter som kommer att få ut miljonbelopp ganska snart. I övrigt förekommer alla variationer mellan hundratusentals kronor och tiotusentals. Detta måste betyda en uppmuntran till kommunerna att dels kvalitativt förbättra familjedaghemmen, dels utbygga dem vidare.

Det talas också om kostnaderna. Man kan inte komma ifrån att barnstugekostnaden är högre; den ligger på ungefär 7 000 kronor när det gäller driften. Om man drar bort statsbidraget och föräldraavgifterna, stannar den kommunala kostnaden vid 3 500—4 000 kronor. Familjedaghemmen medför en kommunal kostnad av omkring 2 000 kronor. Är icke detta ett exempel på att man behöver ha en balansregel?

Fru HOLMQVIST (s):

Herr talman! Jag vill först framhålla värdet av den kartläggning av barntillsynsfrågan som familjedaghemsutred-

Bidrag till anordnande av barnstugor

ningen med fru Hörnlund som ordförande på föredömlig tid har presenterat. Denna kartläggning visar med all tydlighet att tillsynen av barn till förvärvsarbete mödrar inte kan ske enbart i barnstugor, hur intensivt utbyggnaden än bedrives. Till detta kommer behovet av utbildad och lämplig personal till institutionerna. Denna fråga bör med uppmärksamhet följas av såväl ansvarigt statsråd som huvudmän. Utredningens förslag ger hopp om att familjedaghemsverksamheten kan bli mera stabil till fördel för det enskilda barnet och till större trygghet för föräldrarna.

Det finns också anledning att förmoda att en höjning av standarden på familjedaghemmen följer med ett ordnat anställningsförhållande hos kommunerna. Det är tacknämligt att vården av barn genom utredningen blir värderad som ett arbete. Alla som själva har haft hand om andras barn vet att ansvaret för andras barn känns mycket tyngre än ansvaret för de egna barnen. Hittills har ersättning i många fall endast knapphändigt täckt omkostnaderna för dagmammorna. Timersättningen har i andra fall kunnat räknas i ören. Därför vill jag ge uttryck åt förhoppningen, att anställningsförhållandena och betalningen till dagmammorna kommer att avsevärt höjas.

Utbildningsverksamheten, som redan påbörjats, är ett viktigt led i strävandena att öka dagbarnvårdarnas möjligheter att ge barnen god vård och öka förståelsen för barnens behov. Ur barnets synpunkt är jag övertygad om att dagens förslag är betydelsefullt för en bättre ordnad tillsyn.

Jag och några kamrater i denna kammar har väckt en motion, nr 417, som vill ge möjlighet för mindre kommuner att få dispens från kvotregeln, när de kan visa att befolknings- och näringslivsstrukturen inte motiverar så många tillsynsplatser att kvottalet uppnås. Genom den föreslagna kvotregeln torde

nämligen dessa kommuner komma att helt gå miste om statligt stöd till den barntillsyn som på grund av lokala förhållanden befunnits vara den mest ändamålsenliga lösningen av tillsynsproblemen.

Utskottet har gått yrkandet i motionen till mötes på så sätt, att där i samband med frågor beträffande det särskilda stödet till serviceåtgärder i glesbygderna en uppmjukning av regeln befinnes lämplig, Kungl. Maj:t bör ha rätt att förordna därom.

Jag kan väl säga att huvuddelen av de kommuner som kan komma i fråga inrymmes i utskottets förslag, men jag anser ändå att en prövning av tillsynsmyndigheten, socialstyrelsen, hade varit att föredraga. Utskottets skrivning är emellertid sådan, att jag kanske senare får anledning att återkomma i ärendet, även om jag för dagen får anse mig nöjd med utskottets skrivning.

Önskemålen om planering och byggande av nya daghem är mycket stora hos kommunerna. För att bara nämna ett exempel kan jag tala om att Malmö stad år 1964 hade 17 daghemsinstitutioner. År 1968 finns där 33 institutioner med 1 744 platser, och år 1970 räknar man med att ha 54 institutioner med 3 004 platser. Andra kommuner och städer är också aktivt engagerade för planering av och investeringar i daghem.

För en inrättad barnstuga utgår statsbidrag för såväl anläggnings- som driftkostnader redan från och med första platsen, och de mindre kommunerna kan därför stimuleras till att bygga daghem utan att ha erforderligt konsumentunderlag för detta. Därför finns det risk för felinvesteringar; den risken kan inte uteslutas i kommuner med vikande sysselsättning. Under alla förhållanden bör planeringen göras inom kommunblocken.

Herr talman! Jag har inget yrkande utöver utskottets, då jag ser dagens förslag såsom innebärande en försöksverk-

samhet. Detta anslag bör liksom andra statsanslag prövas från gång till annan.

I detta anförande instämde fru *Thunvall* och fru *Löfqvist* (båda s).

Fru SVENSSON (s):

Herr talman! Jag skall faktiskt allra först be att få instämma i vad fröken *Ljunberg* anförde i fråga om en differentierad barntillsyn; jag tyckte att det var en utomordentligt fin tolkning av vad man bör lägga in i begreppet barntillsyn.

Så vill jag även till alla delar instämma med vad fru *Holmqvist* här nyss har anført beträffande bestämmelserna för statsbidrag för familjedaghemsverksamheten. Jag tänker då främst på de kommuner som har mindre än 10 000 invånare. Kvotregeln är konstruerad på ett sådant sätt att den avsedda stimulans-effekten uteblir för de kommuner som inte når upp till det antal tillsynsplatser som, så att säga, ligger i botten, alltså en plats på 200 människor.

Jag är själv från en liten tätort på drygt 5 000 personer — en ort som är så att säga »framåt» i många sammanhang, inte bara i det att vi har landets modernaste reningsverk just nu, utan också i andra avseenden; men vi kan inte fylla den kvot på 25—30 tillsynsplatser som fordras för att vi skall få någon del av det statsbidrag vi i dag skall besluta om.

Familjedaghemsutredningen hade på grundval av de undersökningar man gjort kommit till den uppfattningen att det fanns anledning att jämsides med en fortsatt utbyggnad av barnstugeverksamheten även vidtaga åtgärder för att underlätta kommunernas utbyggnad av en organiserad familjedaghemsverksamhet. Med hänsyn därtill förordade utredningen att statsbidrag skulle utgå också till kommunala familjedaghem.

Utredningen ville emellertid förhindra att denna statsbidragsmöjlighet skulle verka hennande på kommunernas

Bidrag till anordnande av barnstugor

fortsatta utbyggnad av barnstugeverksamheten. Man konstruerade således en kvotregel som inte är så förmånlig för de mindre orterna.

Då det gäller statsbidrag till barnstugor, d. v. s. barntillsyn i institutioner, utgår bidrag redan från första platsen, och det hade varit önskvärt att samma förmånliga regel kunnat få gälla även i fråga om barntillsynen i familjedaghem. Jag förstår emellertid att det är en kostnadsfråga av ganska stora mått, och detta har väl också påverkat förslagens utformning. Kanske kan man genom något slags dispensförfarande mildra denna regel.

Men utskottets resonemang om glesbygdernas problem är väl knappast tillämpligt då det gäller de mindre tätorter jag här åsyftar. När en kommun skall försöka bedöma vilken form av barntillsyn den skall gå in för, har man att ta ställning till många olika faktorer: arbetstillgång, efterfrågan på barntillsyn, reseavstånd till arbetet, boendetäthet och mycket annat.

Barnstugeinstitutionen är inte alltid den bästa lösningen för alla orter. En sådan kan t. o. m. vara en fel investering. Och det blir det också om institutionen inte utnyttjas.

I sådana här sammanhang brukar man alltid tala om kommunernas ovilja att bygga barnstugeplatser. Något av detta resonemang ligger väl också bakom kvotregeln. Men de stora syndarna i det sammanhanget är de stora orterna, de stora städerna. Jag har haft tillfälle att säga detta förut från denna talarstol.

Jag hade av olika orsaker inte tillfälle att skriva under fru *Holmqvists* motion, men jag instämmer till fullo med de synpunkter som där framföres. Fru *Holmqvist* har inte yrkat bifall till sin motion men uttalat förhoppningar om sådan tillämpning av kvotregeln, att statsbidraget blir en stimulans även för de mindre tätorterna då det gäller utbyggnad och organisation av familje-

Bidrag till anordnande av barnstugor

daghemsverksamheten. Jag instämmer i detta och vill tillägga att jag nog hoppas att det i framtiden skall bli litet mera samstämmighet i fråga om statsbidrag till de olika barntillsynsformer till vilka samhället vill ge sitt stöd.

Inte heller jag, herr talman, ställer något yrkande.

Herr WERNER (h):

Herr talman! Jag tycker att vi från oppositionens sida kan kosta på oss att uttala vår tillfredsställelse över att regeringen börjat gå oss till mötes i dessa frågor — stöd åt familjedaghem är ett gammalt önskemål från oppositionen. Fru Hörnlund tycktes för sitt partis räkning vilja ta monopol på omsorgen om familjedaghemmen. Hon sade att de flesta familjedaghemmen finns i de socialdemokratiskt styrda kommunerna. Detta förhållande kanske beror på att man har samregerande i kommunerna. Det har man inte på regeringsplanet; därför har det blivit denna eftersläpning i propositionen. Jag tror nog att anordningen kommer att fungera ganska väl med de anordningar som föreslagits — kursverksamhet, konsulentverksamhet, hälsokontroll o. s. v.

Som så ofta sker ger emellertid regeringen med den ena handen och tar med den andra. Fru Hörnlund anförde en del siffror ur familjedaghemsutredningen; hon nämnde de 3 100 barn under sju år och de 62 000 barn under nio år som saknar tillsyn. Hon anförde dessa siffror flera gånger som argument för propositionen. Men hon använde inte det begrepp som står i tabblån över tillsynsformerna. Där står nämligen att dessa barn »klarar sig själva». Det är ganska säreget att barn mellan noll och sju år skulle kunna klara sig själva.

Jag vill emellertid begagna tillfället, herr talman, till att opponera mot de båda spärreglerna, kvotregeln och balansregeln, som jag finner orättvisa och

okloka. Jag går inte in på barnens behov och de differentierade barntillsynsformerna; mycket har redan sagts därom, och jag kan i det mesta hänvisa till vad herr Nilsson i Tvärålund och fröken Ljungberg anfört. Om jag nu bara tar upp frågorna om spärreglerna ur kommunernas synpunkt vill jag därmed inte förtiga att frågan om barnens reella behov är mycket väsentlig.

Kvotregeln är orättvis mot landskommuner i glesbygder. Varför skall de inte få bidrag från staten för sina familjedaghemsplatser, utan bara vara med och betala skatt för att därmed åstadkomma bättre barntillsyn i städer och tätorter? Sådana kvotregler bidrar aktivt till att fördyra och komplicera tillvaron på landsbygden. Man säger att här kan ges dispens, men vi vet ju hur det blir med det — det är ett mycket osäkert förfarande, som i många fall leder till besvikelse.

Balansregeln som kräver lika antal barnstugeplatser som familjedaghemsplatser är oklok. Det finns landsbygdskommuner som på grund av sin struktur inte bör bygga barndaghem — inte därför att det inte skulle finnas underlag i barnantal utan på grund av de stora avstånden; man kan inte köra miljals för att komma till ett barndaghem. Det är minst sagt oklokt att genom dessa bidragsregler animera sådana kommuner att bygga barndaghem. Balansregeln är naturligtvis också orättvis. Den innebär i sak att kommun, där ingen barnstuga finns, inte heller får bidrag till familjedaghem. Det är på nytt landsortskommunerna i glesbygder som drabbas, och de borde i stället stimuleras med en vettig lokaliseringspolitik på bidragsgivningens område. Utskottet framhåller att barntillsynen är en kommunal angelägenhet, och det är naturligtvis sant i sak. De statliga bidragen skall stimulera till nya och ökade insatser. De statliga bidragen till barndaghemmen är emellertid så av-

sevärda med sina anordningsbidrag, lånestöd och driftbidrag, att man inte längre kan räkna barnstugeverksamheten som en enbart kommunal angelägenhet.

En sådan bidragspolitik kan bli vilseledande. Alla tillsynsformer passar inte alla kommuner; en form passar bättre i den ena kommunen och en annan passar bättre i den andra. Många landsortskommuner får inte kännning av annat bidrag än det de själva över skattsedeln får vara med om att ge till tätorter. Här besannas verkligen ordet, att »den som inget har, från honom skall det tagas — också det som han har».

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 3 a och 3 b under punkten 11. Jag anser att reservationen 3 b på ett vettigt sätt mjukar upp balansregeln.

Fru EKENDAHL (s):

Herr talman! Fru Hörnlund har i sitt utomordentliga anförande klart redovisat, varför man i utredningen och även i propositionen ansett sig behöva de två spärregler som varit under debatt. Hon har också liksom herr Bergman redovisat, varför familjedaghemmen liksom hittills måste betraktas som ett komplement till daghemmen. Man utgår därvid dels från föräldrarnas önskan — den är dokumenterad på många håll — dels från den trygghetskänsla som det innebär för föräldrarna att få lämna sina barn i en institution. Men att man också behöver bygga vidare på familjedaghemmen och ge dem en fastare organisation och statsbidrag har också klarats ut i utredningen.

Herr talman! Jag skall inte vidare uppehålla mig vid denna fråga, eftersom jag därvidlag till alla delar kan instämma i vad fru Hörnlund sagt. Jag vill emellertid säga några ord om en motion som fru Skantz och jag väckt i denna kammare och som utskottet

Bidrag till anordnande av barnstugor

behandlat mycket välvilligt. Vi tar upp frågan om riktlinjerna för barnstugornas inre verksamhet.

I motionen skriver vi bl. a.: »Både i press och i debatter ifrågasätts ibland värdet av barns vistelse i daghem, lek-skola eller fritidshem.» Detta är alltså de tre institutioner som benämnts barnstugor. Vi skriver vidare: »Är vistelsen ett positivt eller negativt element i barnens personlighetsutveckling? Är ett ökat öppethållande på daghemmen något som kommunerna bör överväga? Sådana och liknande frågor möter oss och får ofta stå obesvarade, eftersom det hittills finns så litet material. En annan frågeställning man kan göra är: Är dagens barnstuga utformad för dagens barn? Har vi de rätta gruppindelningarna? — — —»

I sitt utlåtande över motionen understryker utskottet, att det är viktigt att det forskas på det pedagogisk-psykologiska området beträffande barnstugorna. Utskottet framhåller att frågan om barnstugornas inre verksamhet är betydelsefull och att det är viktigt att den ägnas särskild uppmärksamhet. Utskottet föreslår att detta ges Kungl. Maj:t till känna.

Jag skulle vilja uttala förhoppningen att Kungl. Maj:t tillsätter en utredning och att i den tas med såväl forskare och vetenskapsmän som lekmän, så att man där kan föra ett resonemang om barnstugornas inre verksamhet i dagens läge, om hur den verksamheten nu är utformad och hur den *bör* vara utformad osv.

Fru Hörnlund nämnde i början av sitt anförande att det var i de socialdemokratiskt styrda kommunerna som också familjedaghemsverksamheten utbyggts. Mot detta invände herr Werner att det är samregering i kommunerna och att man då inte kan redovisa någon särskild grupps initiativ. Innebär detta att herr Werner menar att det inte behövs några borgerliga initiativ vid en samregering utan att de borger-

Bidrag till anordnande av barnstugor

liga hänger med på de socialdemokratiska initiativen?

Herr talman! Det är riktigt som fru Hörnlund antog att jag vid detta tillfälle tänkte fortsätta den redovisning som jag började i årets remissdebatt. Jag finner anledning att nu återkomma eftersom vi nu har fått in svaren från alla de 126 kommuner som vi tillfrågade. Utredningen var som sagt inte riktigt klar vid remissdebatten, och jag sade då att jag skulle återkomma när vi fått in alla svar, och när vi nu ändå diskuterar barnstugorna är ju detta ett osökt tillfälle.

Vi tillskrev de socialdemokratiska gruppordförandena i praktiskt taget samtliga kommuner i landet med 10 000 invånare eller mer. I några fall, t. ex. i stockholmsområdet, tog vi även med kommuner med mindre än 10 000 invånare. Det blev i allt 126 kommuner. Vi bad ordförandena att fylla i en blankett med följande frågor: Har frågan om anordnande av barnstuga behandlats i kommunens fullmäktige under 1966 och/eller 1967? Vilket parti har tagit initiativ till detta genom motion, interpellation eller dylikt? Har folkpartiet tagit något initiativ för att anordna flera barnstugeplatser? Har centerpartiet tagit något initiativ för att anordna fler barnstugeplatser? Har folkpartiet tillsammans med centern gjort det?, frågade vi. Till sist bad vi också att få in de motioner och utlåtanden m. m. som föranlett fullmäktige att behandla frågan.

Utredningen visar att 115 av de 126 kommunerna har haft frågan uppe till seriös behandling, anslagit medel, fattat principbeslut eller dylikt. I 89 av dessa 115 kommuner har vårt parti tagit initiativet till en utbyggnad. I en kommun har initiativet tagits av FCO, dvs. den fackliga centralorganisationen inom LO-området, och man kan väl vara alldeles säker på att det är ett socialdemokratiskt initiativ. I fyra kommuner har högern angivits som initiativtagare och i fem fall kommunisterna. I tre fall har

centerpartimotioner väckts. En mittenmotion har avgivits, och fem folkpartiinitiativ har tagits. Låt mig göra samma tillägg nu som jag gjorde i remissdebatten, nämligen att dessa siffror kanske inte är riktigt rättvisande när det gäller centern, därför att det är, som jag nämnde, i kommuner med 10 000 invånare och däröver som undersökningen gjorts, och det är ju inte alldeles säkert att centern är representerad i alla dem. Jag vill göra det konstaterandet i samband med dessa siffror. I ett tjugotal kommuner av dessa är det omöjligt att spåra initiativet. Det uppges komma från en enhällig barnavårdsnämnd, en barnstugestyrelse, en skolstyrelse, en bostadsstiftelse eller liknande, men samtidigt understryks även i dessa kommuner att ingen aktivitet har märkts bland de borgerliga ledamöterna.

Ni kan naturligtvis finna en viss tröst i att ni kanske ändå gjort någonting i dessa tjugo nämnder och styrelser. Men ni kan aldrig komma ifrån att er skrytvals här i riksdagen inte har ringaste motsvarighet ute i kommunerna där riksdagsbeslut om ökade statsbidrag skall förverkligas. Där är det socialdemokraterna som svarar för det stora antalet initiativ.

Som genomgående kommentar till vår undersökning har man anført, att de borgerliga partierna — och det gäller även folkpartiet — visserligen inte har röstat emot en utbyggnad men samtidigt antingen gått emot förslag om skattehöjning för att finansiera en utbyggnad eller i anföranden ondgjort sig över att man var tvungen att höja skatten.

Ni från borgerligt håll förebrår oss här i dag att vi är negativa mot familjedaghemmen. Herr Werner sade t. o. m., att det var roligt att regeringen tar sig samman och verkligen tar ett initiativ efter detta mångåriga tjatande från borgerligt håll. Ni talade också vitt och brett i 1966 års valrörelse om hur illa vi socialdemokrater skött både vård-

frågor och barntillsynsfrågor. Vår riksdagsgrupp har nu fått bevis för att ni, där ni verkligen skulle kunna göra en insats och inte bara prata, alltså i lands-ting och kommuner, inte förmår lyfta er över det vanliga borgerliga skatte-gnället. Det ni uträttar är förvånande litet. Vår uppgiftslämnare i Lerum, Hellner Hellborn, har gjort en kommentar till sina uppgifter, som jag inte kan låta bli att få antecknad till kammarens protokoll, även om jag tycker att den är väl elak och kanske inte — det skall sägas i rättvisans namn — kan gälla för alla kommuner. Så här lyder hans kommentar: »Varken folkpartiet eller centern har under de 17 år jag suttit i Lerums kommunalfullmäktige ingivit någon motion eller framkommit med några förslag till åtgärder åt det ena eller andra hållet.» Men som karikatyr och en god karikatyr säger mer än långa beskrivningar — är detta citat utomordentligt välfunnet.

Vi har i dag, herr talman, liksom så många gånger förr diskuterat denna fråga, som jag bedömer viktig för småbarnsföräldrarna och för arbetsmarknaden. Det är därför också av stort värde att notera, att om denna fråga verkligen skall drivas framåt, måste det ske genom initiativ i kommunerna. Jag sade i remissdebatten, och jag vill upprepa det här: Om vi voterar här i riksdagen många miljoner kronor men inte tar några kommunala initiativ blir det inget daghemsbyggande.

Herr andre vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr WERNER (h):

Herr talman! En diskussion om vem som tagit initiativ när och hur är ofruktbar. Huvudsaken är förvisso att det tas initiativ, men att välja exempel från en och annan kommun är inte fruktbärande. Fru Ekendahl vet lika väl som jag att man kan få exempel från annat håll och komma fram till andra

Bidrag till anordnande av barnstugor

slutsatser. Vore det så, fru Ekendahl, att socialdemokraterna varit pådrivande i kommunerna när det gäller familjedaghemmen, är det rätt konstigt att socialdemokraterna i regeringen dröjt så länge. För övrigt tycker jag inte att det demonstrerats någon surhet från oppositionens sida. Tvärtom framhöll jag att vi verkligen kan kosta på oss att med tillfredsställelse hälsa den proposition som nu framlagts.

Fru EKENDAHL (s):

Herr talman! Nej, herr Werner, jag tog inte exempel från en och annan kommun utan redovisade hederligt och riktigt, att vi med anledning av kritiken från borgerligt håll, att socialdemokraterna inte gjort någonting på detta område, företagit en seriös utredning som visar, att det är vi som har initiativet också på det kommunala området där det verkligen avgörs om något daghemsbyggande skall komma till stånd. Detta är en helt annan sak, herr Werner, än att redovisa förhållandena i en och annan kommun.

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp):

Herr talman! Det är inte så lätt att på rak arm kommentera den utredning fru Ekendahl talade om, men det är alldeles tydligt att den har betydande felkällor, inte minst därför att de som svarade har talat i egen sak.

En riksdagskollega berättade nyss för mig att det i hans kommun motionerades om en utredning för att få fram barnstugor. Det blev en utredning under socialdemokratisk ledning, och det kom också så småningom ett förslag om byggande av barnstugor. Men man vet ju inte hur detta skulle redovisas i en undersökning av det slag fru Ekendahl talade om. Felkällorna är som sagt många, och en viss försiktighet är väl på sin plats.

Men, fru Ekendahl, vi har väl inte beskyllt socialdemokraterna för att inte vara intresserade av barntillsyn och ut-

Bidrag till anordnande av barnstugor

byggnad av barnstugorna. Debatten här i kammaren har ju gällt familjedaghemmen, och fru Ekendahl kan inte neka till att socialdemokraterna därvidlag varit negativt inställda. Nu har det emellertid blivit en förändring till det bättre vilket vi konstaterar med tacksamhet — låt vara att förslaget skulle omgärdas med så många återhållande faktorer i fråga om statsbidraget.

Herr WERNER (h):

Herr talman! Jag tänkte på fru Ekendahls gripande inlägg i vilket hon refererade ett brev från en kommun där en ledamot redovisade, att inget initiativ hade tagits från högerhåll. Enligt min mening är sådana små vittnesbörd onödiga i det här sammanhanget.

Jag vill instämma med föregående talare i att debatten att vad vi diskuterar är familjedaghem, och jag menade att fru Hörnlund redan på ett tidigt stadium tog monopol på de initiativen för socialdemokraternas räkning.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp):

Herr talman! Fru Ekendahl beskyllde ju inte centerpartiet för så stora synder, och jag hoppas det var en riktig beskrivning.

Hon redovisade emellertid inte behovet i de olika kommunerna. Det är ju detta som är så väsentligt i det här sammanhanget, ty det föreligger behov av olika former av tillsyn i olika slags kommuner. Nu känner vi alla till att det i många kommuner råder nya politiska förhållanden — socialdemokraterna har förlorat majoriteten medan de borgerliga vunnit majoritet.

Det skall bli mycket intressant att se hurudan utvecklingen blir i en nära framtid, när nu regeringen och riksdagen efter lång väntan har medverkat till att ge familjedaghemmen generösare och bättre bidragsmöjligheter. Fru Ekendahl kan väl ändå inte förneka att centerpartiet under ett antal år har

lagt förslag om förbättrade bidragsregler för just familjedaghem?

Fru EKENDAHL (s):

Herr talman! Ja, det är riktigt att vi nu diskuterar familjedaghemmen, men om herr Gustafsson i Skellefteå och herr Werner hade lyssnat ordentligt på mig hade de uppfattat att jag sade att jag ville ta tillfället i akt — när vi nu behandlar frågan om barnstugorna — att meddela slutresultatet av den inventering som vi har gjort på socialdemokratiskt håll. Beträffande familjedaghemmen sade jag också att jag till alla delar instämde i vad fru Hörnlund anfört — och herr Gustafsson borde inte sväva i tvivelsmål om vad det innebar!

Jag medger gärna att herr Gustafsson i Skellefteå inte har förebrått oss så mycket för att vi inte gjort något på det område vi här diskuterar, men herr Gustafssons partivän fru Nettelbrandt har gjort det desto mera vid alla möjliga tillfällen. Och det var bl. a. det som var anledningen till att vi gjorde vår inventering.

Herr Werner tyckte det var rörande att jag inte redovisade att högern tagit några initiativ i detta fall, men jag sade att i fyra av de kommuner jag talade om hade det uppgivits att initiativet var högerns. Det tycker jag är ganska bra, herr Werner, eftersom högern hela tiden har drivit linjen med familjedaghem.

Slutligen sade herr Nilsson i Tvärålund att jag inte hade redovisat vilka behov som föreligger i detta fall, men vi vet att i nästan alla kommuner med 10 000 invånare eller därutöver är behoven större än tillgången. Där betyder sålunda de initiativ man tar att det kan bli ett nytt daghem eller ett nytt fritidshem — och det är ingalunda oväsentligt i dessa sammanhang!

Herr LARSSON i Umeå (fp):

Herr talman! Jag vill opponera mig mot vad fru Ekendahl sade när hon

redogjorde för den genomförda undersökningen. Först och främst är vi väl eniga om att antalet barndagshemsplatser ute i våra kommuner är otillräckligt. Bristen är tvärtom avsevärd. Därför måste en förbättring komma till stånd. Därvidlag råder ingen oenighet.

Sedan kan man fråga om det verkligen är så att vi inom folkpartiet inte har velat vara med om att förbättra förhållandena på detta område ute i kommunerna. Vid besvarandet av den frågan skall man ha klart för sig hur det är ordnat ute i våra kommuner. Vi har nämligen i de flesta kommuner ett samregerande, innebärande att samtliga partier är företrädade i kommunalnämnd och drätselkammare. När man fattar beslut där i någon fråga är det därför inte partigränserna som är avgörande. Det hade varit mera intressant att göra en utredning om huruvida det föreligger större brist i kommuner med borgerlig än i kommuner med socialdemokratisk majoritet. Det tror jag dock inte går att påvisa. Jag vill emellertid inte påstå att förhållandena är bättre i kommuner med borgerligt styre. Våra kommuner styrs som sagt — och oftast mycket lyckligt! — genom samarbete över partigränserna när det gäller rent kommunala frågor.

Vidare sade fru Ekendahl att de borgerliga varit rädda för att höja skatterna i detta sammanhang. Ja, fru Ekendahl, det är inte bara de borgerliga som är rädda för det, utan det är alla ute i kommunerna. Vi som arbetar i det kommunala livet vet nämligen att kommunalskatten drabbar de lägre inkomsttagarna hårdare än statsskatten gör.

Frågan om man har modet att höja kommunalskatten, vilken i sin tur drabbar de minst bärkraftiga, är många gånger avgörande för kommunernas investeringar. Med ett hyggligt samarbete mellan stat och kommun och med en rättvis fördelning av kostnaderna tycker jag dock att vi alla skulle kunna verka i samma riktning för att försöka

Bidrag till anordnande av barnstugor

klara denna fråga, som i dag inte är tillfredsställande ordnad. Jag hoppas att fru Ekendahl för sin del inte vill motsätta sig ett samarbete över partigränserna på denna punkt.

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Jag blev apostroferad av fru Ekendahl såsom en av dem inom oppositionen, som har angripit regeringen för att ha gjort för litet i denna fråga. Jag har i detta avseende inte sagt ett ord som jag skulle önska ta tillbaka.

Eftersom vi befinner oss i riksdagen, är det huvudsakligen riksdagsfrågorna som vi skall diskutera. Jag har den bestämda uppfattningen att det skulle ha varit av en utomordentligt stor betydelse om exempelvis det initiativ, som statsrådet Lindström sent omsider tog på detta område och om de ökningar av statsbidraget som vidtogs för något år sedan, hade gjorts betydligt tidigare. Det har ju ändå visat sig att det både genom denna ökning och genom den drive över hela linjen, som satts in genom de olika samrådsorgan, vilka numera finns inom länen, har varit möjligt att utöka den verksamhet som institutionerna bedriver. Det behövdes dock en kompakt kritik inte bara från oppositionshåll här i riksdagen utan minst lika mycket från arbetsmarknadsorganisationerna för att detta nödvändiga initiativ skulle tas. I fru Hörnlunds utredning redovisas, om jag minns rätt, att 60 000 förskolebarn i vårt land saknar all form av tillsyn medan föräldrarna är borta i arbete, vilket torde vara en tillräckligt talande siffra på den skriande bristen.

För att gå tillbaka till den salva, som fru Ekendahl inte bara i dag utan även tidigare menat sig ha avlevererat genom den s. k. utredningen från det socialdemokratiska partikansliet, skulle jag vilja ställa en fråga, som också flera andra talare nyss har aktualiserat, nämligen vad som är socialdemokratiska initiativ. Herr Gustafsson i Skellefteå tog ett exempel som visar hur oerhört

Bidrag till anordnande av barnstugor

svårt det är att skilja på vad som kommer från det ena eller det andra hållet. Hur har man i denna utredning redovisat de fall, där det t. ex. förekommer en socialdemokratisk majoritet och en socialdemokratisk ordförande i en fullmäktigeförsamling, medan oppositionen har en ordförande i t. ex. barnavårdsnämnden eller daghemsstyrelsen? Vi skulle kunna rada upp en hel mängd sådana fall, där det är ytterligt svårt att i klartext uttala sig om huruvida initiativet har tagits från det ena eller det andra hållet. Dessutom vill jag tillägga att det redan har klarlagts att det finns en hel del fel i den aktuella undersökningen.

Det viktigaste är väl emellertid att båda sidor innan en diskussion av detta slag förs får möjlighet att ta del av materialet. Jag hoppas att vi innan vi nästa gång skall föra en diskussion med utgångspunkt från detta material får ta del av undersökningen. Det har tidigare begärts att man skulle få ta del av undersökningen, och jag tycker att det är ett renlighetskrav att vi innan debatten förs vidare närmare får penetrera hur denna undersökning har gjorts.

Fru EKENDAHL (s):

Herr talman! Man försöker nu miss-tänkliggöra vår inventering och menar att det kanhända är fråga om ett folkpartiinitiativ som tagits upp och som sedan redovisats av en socialdemokratisk gruppleddare i en stadsfullmäktig eller kommunalfullmäktigeförsamling.

Nej, herr talman, jag upprepar vad jag sagt: Vi har frågat den socialdemokratiska gruppleddaren i fullmäktige. Det är kanske nu en borgerligt styrd fullmäktigeförsamling, ty siffrorna avser åren 1966 och 1967. Gruppleddaren har redovisat att i 89 av de 115 kommunerna har vårt parti tagit initiativ till en utbyggnad. Vidare upprepar jag att i en kommun har initiativet tagits av FCO, i fyra av högern och i fem av kommunisterna, medan i tre kommu-

ner centerpartimotioner har väckts, i en kommun en mittenmotion framlagts och i fem av de 115 kommunerna folkpartiinitiativ tagits. Av vår inventering framgår också att det i ett antal kommuner — närmare bestämt 20 stycken — är omöjligt att spåra initiativet — det uppges ha tagits av »en enig barnavårdsnämnd», barnstugestyrelse, skolstyrelse, bostadsstiftelse e. d. Lägg märke till att det är utöver de 86 kommuner där initiativet redovisats som socialdemokratiskt. Jag sade till fru Nettelbrandt under remissdebatten att det mycket väl kunde vara så att folkpartiet har initiativet i alla de 27 kommuner som inte då hade svarat. Men det visar sig dess värre att det inte är på det sättet.

Herr Gustafsson i Skellefteå sade att han hört talas om ett fall där en folkpartist väckt motion, varefter förslaget förts till stadskollegiet och sedan redovisats såsom ett socialdemokratiskt initiativ. Men så förhåller det sig inte alls — det kan jag säga eftersom vi även bett att få in de motioner som väckts och de interpellationer som framställts från vårt håll och från borgerligt håll. Det är alltså ingalunda fråga om att lura riksdagen.

Fru Nettelbrandt frågade: Varför framlade inte statsrådet Lindström denna proposition om ökat statsbidrag? Tänk om hon hade gjort det — då hade vi haft flera daghem o. s. v! Javisst — sådana där resonemang kan man alltid föra. Jag erinrar mig, utan att ha papperen tillgängliga, att det faktiskt var en LO-motion som låg bakom propositionen. Förslaget var nästan helt och hållet ett resultat av den intensiva verksamhet vi på löntagarhåll hade utövat för att få denna fråga aktualiserad såväl i kommunerna som i riksdagen. Sedan går det naturligtvis alltid att säga — jag upprepar det — att tänk om vi hade gjort det och det tidigare, etc.

Fru Nettelbrandt säger vidare att det inte går att ta upp en sådan här fråga

när man inte haft tillfälle att ta del av och verkligen godkänna utredningen. Jag har sagt det tidigare och säger det även i dag: Nu är utredningen slutförd, och materialet finns på vårt kansli. Vi kommer att lämna ut det; jag tror t. o. m. att det finns färdigskrivet. En av fru Nettelbrandts kanslirepresentanter — jag tillåter mig att använda den beteckningen — har frågat efter materialet, det ligger färdigt på vårt kansli enligt de uppgifter jag fått.

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Anledningen till att jag tog upp frågan om när ett initiativ av regeringen borde ha tagits var att man ju inte å ena sidan kan ta sådana initiativ och därmed dokumentera, att det finns möjlighet att göra något från centralt håll och å andra sidan, när frågorna skall diskuteras i riksdagen, hävda att det egentligen rör sig om sådant som skall handläggas på det kommunala planet och att vi skall se efter vad som sker där.

Jag tackar för löftet att vi skall få ta del av utredningen. Det är självklart att vi bör få göra det innan vi diskuterar utredningens resultat och lägger dem till grund såsom något slags officiellt material. Materialet är ju inte officiellt, även om det socialdemokratiska partikansliet sammanställt materialet.

Endast en sak till beträffande utredningen och dess sanningshalt. Jag har tidigare i denna kammare fått reda på av fru Ekendahl att enligt denna utredning skulle exempelvis i den stad jag kommer från inte ha tagits några initiativ i daghemsfrågan. Jag blev själv anklagad för att inte ha gjort det. Varför har jag inte väckt några förslag i den begränsade frågan rörande daghemmen? Jo, därför att jag på kommunalt håll sedan mycket lång tid tillbaka har drivit frågan om servicehus, där daghemmen utgör den kanske allra viktigaste ingrediensen.

Bidrag till anordnande av barnstugor

Men eftersom det finns daghem spridda på ett olyckligt sätt och eftersom det i alltför stora mängder finns mastodonthus utan den service jag anser att de skulle ha fått för länge sedan, har jag den bestämda uppfattningen att det i samtliga sådana kommuner är viktigt att man först får till stånd servicehusen, inklusive daghem. Men kommuner där sådana initiativ tagits, och med envishet ständigt blivit nedvoterade från de socialdemokratiska majoriteternas sida, är alltså i denna utredning inräknade bland de helt negativa på oppositionssidan.

Fru EKENDAHL (s):

Herr talman! Jag har redan i remissdebatten sagt till fru Nettelbrandt att denna inventering gäller daghemmen. Därför kunde jag inte redovisa fru Nettelbrandts initiativ angående servicehus. Jag gav redan då fru Nettelbrandt en eloge för detta initiativ och vill göra det även i dag. Jag skall tillägga vad jag sade i remissdebatten: Någonting måste ni själva göra på detta område och inte bara kritisera, inte bara ifrågasätta den socialdemokratiska regeringens vilja att göra någonting. Det är mitt svar.

Om fru Nettelbrandt gör en liknande utredning när det gäller servicehusen skall vi ta upp en debatt i den frågan. Jag tror att fru Nettelbrandt vinner i det avseendet.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I:4 och II:7 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Bidrag till driften av barnstugor*Mom. 3*

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Tvärålund begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 9) mom. 3) i utskottets utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2) av herr Virgin m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 110 ja och 95 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 4 och 5

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 10***Bidrag till driften av barnstugor**

Kungl. Maj:t hade (punkt D 3, s. 35) föreslagit riksdagen att till Bidrag till driften av barnstugor för budgetåret 1968/69 anvisa ett förslagsanslag av 37 000 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de under punkten 9 nämnda likalydande motionerna I: 4 av herr Werner och II: 7 av herr Hermansson m. fl. vari föreslagits, såvitt nu var i fråga, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t förordna att en höjning av statsbidraget till driftkostnaderna för barnstugeverksamheten snarast företogs,

dels de likalydande motionerna I: 335 av fru Landberg m. fl. och II: 411 av herr Franzén i Motala m. fl.

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 4 och II: 7 i vad de avsåge höjda driftbidrag,

2. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 335 och II: 411,

3. att riksdagen måtte till Bidrag till driften av barnstugor för budgetåret 1968/69 anvisa ett förslagsanslag av 37 000 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! Med hänvisning till vad jag tidigare anfört ber jag att vid mom. 1 under denna punkt få yrka bifall till motionerna I: 4 och II: 7 i motsvarande del.

Herr BERGMAN (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 4 och II: 7 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. 2 och 3

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 11

Bidrag till kommunala familjedaghem

Kungl. Maj:t hade (punkt D 3 a, s. 36—51) föreslagit riksdagen att godkänna de i statsrådsprotokollet förordade grunderna för bidrag till kommunala familjedaghem att gälla fr. o. m. den 1 januari 1969.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 556 av herrar *Dahlén* och *Bengtson* och II: 713 av herrar *Hedlund* och *Wedén* vari bl. a., såvitt nu var i fråga, hemställes

att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 1, bilaga 7, punkt D 3 a, måtte godkänna de förordade grunderna för bidrag till kommunala familjedaghem att gälla från den 1 januari 1969 med de ändringarna att

1. de i propositionen föreslagna inskränkningarna i statsbidragsrätten som kvotreglerna utgjorde borde utgå,

2. statsbidrag skulle utgå med 45 % av kommunens kostnader för dagbarnsvårdarens lön och sociala förmåner inklusive omkostnadsersättningen,

dels motionen II: 403 av herrar *Anderson* i Sundsvall och *Larsson* i Umeå vari hemställes att riksdagen vid behandlingen av bilaga 7 till statsverkspropositionen punkten D 3 a angående grunderna till statsbidrag till kommunala familjedaghem att gälla fr. o. m. den 1 januari 1969 måtte besluta att statsbidrag skulle utgå med 45 % av kommunens kostnader för dagbarnsvårdarens lön och sociala förmåner efter avdrag för influtna föräldraavgifter, samt att de i propositionen föreslagna inskränkningarna i bidragsrätten, som kvoteringsreglerna utgjorde, icke medtog i grunderna för bidragsgivningen,

dels de likalydande motionerna I: 332 av herrar *Kaijser* och *Blomquist* och II: 429 av herr *Werner m.fl.* vari hemställes att riksdagen måtte besluta att statsbidrag till kommunala familje-

daghem utformades på så sätt att bidragsrätt föreläge när det i daghem, fritidshem, gemensamma barnstugeavdelningar och kommunala familjedaghem funnes sammanlagt minst en plats per 100 invånare i kommuner med mer än 10 000 invånare samt minst en plats per 200 invånare i kommuner med upp till 10 000 invånare, varvid i samtliga fall inskränkningar i bidragsgivningen med hänsyn till tillsynsformen icke borde ske,

dels motionen II: 417 av fru *Holmqvist m.fl.* vari hemställes att statsbidragsbestämmelserna för familjedaghem måtte ges en sådan utformning att kommun med ett invånarantal upp till 10 000 — om särskilda skäl föreläge — kunde medges rätt till statsbidrag även om villkoren för kvotering ej skulle föreligga.

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 556 och II: 713 i vad de avsåge storleken av omkostnadsersättningen,

2. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 556 och II: 713 i vad de avsåge uttalande om behovet av information,

3. att riksdagen måtte

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag, i anledning av motionerna I: 332 och II: 429 och med avslag å motionerna II: 403 samt I: 556 och II: 713, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, godkänna vad i statsrådsprotokollet anförts om en kvotregel,

b) i anledning av motionen II: 417 ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anförts om tillämpning av kvotregeln i vissa kommuner,

4. att riksdagen måtte

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 332 och II: 429, II: 403 samt I: 556 och II: 713, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, godkänna vad i statsrådsprotokollet anförts om en balansregel,

b) ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anförts om viss tillämpning av balansregeln,

5. att riksdagen måtte med bifall till

Bidrag till kommunala familjedaghem

Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna II: 403 samt I: 556 och II: 713, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, godkänna vad i statsrådsprotokollet anförts om bidragsunderlagets beräkning,

6. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna II: 403 samt I: 556 och II: 713, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, godkänna vad i statsrådsprotokollet anförts om statsbidragets procentuella storlek,

7. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 556 och II: 713, såvitt nu var i fråga, godkänna i statsrådsprotokollet förordade grunder för bidrag till kommunala familjedaghem att gälla fr. o. m. den 1 januari 1969 i vad dessa grunder ej behandlats under 3.—6.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Axel Andersson* (fp), *Edström* (fp) och *Nils-Eric Gustafsson* (cp), fru *Elvy Olsson* (cp) samt herrar *Mattsson* (cp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Mundebo* (fp), *Nilsson* i Tvärålund (cp) och *Westberg* (fp), som ansett att utskottet under 3. bort hemställa,

att riksdagen måtte med avslag å Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 332 och II: 429, med bifall till motionerna II: 403 samt I: 556 och II: 713 och i anledning av motionen II: 417, de fem förstnämnda motionerna såvitt nu var i fråga, ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anført om en kvotregel;

b) av herrar *Virgin* (h), *Axel Andersson* (fp), *Kaijser* (h), *Edström* (fp) och *Nils-Eric Gustafsson* (cp), fru *Elvy Olsson* (cp) samt herrar *Mattsson* (cp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Mundebo* (fp), *Nilsson* i Tvärålund (cp) och *Westberg* (fp), som ansett att utskottet under 4. bort hemställa,

att riksdagen måtte med avslag å Kungl. Maj:ts förslag och med bifall

till motionerna I: 332 och II: 429, II: 403 samt I: 556 och II: 713, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anført om en balansregel;

c) av fröken *Ljungberg*, utan angivet yrkande;

d) av herrar *Axel Andersson* (fp), *Edström* (fp) och *Nils-Eric Gustafsson* (cp), fru *Elvy Olsson* (cp) samt herrar *Mattsson* (cp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Mundebo* (fp), *Nilsson* i Tvärålund (cp) och *Westberg* (fp), som ansett att utskottet under 6. bort hemställa,

att riksdagen måtte med avslag å Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna II: 403 samt I: 556 och II: 713, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anført om statsbidragets procentuella storlek.

Ett särskilt yttrande hade avgivits av herrar *Axel Andersson* (fp), *Edström* (fp) och *Nils-Eric Gustafsson* (cp), fru *Elvy Olsson* (cp) samt herrar *Mattsson* (cp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Mundebo* (fp), *Nilsson* i Tvärålund (cp) och *Westberg* (fp).

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr NILSSON i Tvärålund (cp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 3 a, 3 b och 3 d.

Herr BERGMAN (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1 och 2

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 3

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reser-

vationen 3 a); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Tvärålund begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 11) mom. 3) i utskottets utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 3 a) av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 122 ja och 84 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 4

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 3 b); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafsson i Skellefteå begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 11) mom. 4) i utskottets utlåtande nr 5, röstar

Bidrag till kommunala familjedaghem

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 3 b) av herr Virgin m. fl.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 118 ja och 92 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 5

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 6

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 3 d); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Tvärålund begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 11) mom. 6) i utskottets utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 3 d) av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppres-

Bidrag till försöksvis anordnad familjerådgivning

ning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 138 ja och 72 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 7

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 12—21

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 22***Bidrag till försöksvis anordnad familjerådgivning**

Kungl. Maj:t hade (punkt F 3, s. 95) föreslagit riksdagen att till Bidrag till försöksvis anordnad familjerådgivning för budgetåret 1968/69 anvisa ett förslagsanslag av 200 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 572 av fru *Elvy Olsson* och herr *Ernulf* samt II: 705 av fru *Fränkel m. fl.* vari hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära

A. utredning och förslag om en plan för utbyggnad av föräldrautbildningen och en enhetlig organisation för verksamheten samt förslag om åtgärder från statens sida för att stimulera utbyggnaden av föräldrautbildningen i enlighet med de riktlinjer som angäves i motionerna,

B. att utredningen om den samlade sociallagstiftningen finge i uppdrag att utreda familjerådgivningens framtida organisation och plats inom den kommunala och landstingskommunala basorganisationen på det sociala området,

C. omedelbar översyn av gällande statsbidragsbestämmelser för familjerådgivningen,

dels de likalydande motionerna I: 573 av fru *Elvy Olsson* och fru *Nilsson* samt II: 709 av herrar *Gomér* och *Nilsson* i Tvärålund vari hemställts

att resultaten av den sedan 1962 med statsbidrag bedrivna försöksverksamheten med familjerådgivning snarast slutredovisades, samt

att en permanent statsbidragsberättigad i motionerna angiven rådgivning snarast därefter inrättades och att därvid verksamheten vidgades att omfatta alla som av olika anledningar hade behov av sådan rådgivning.

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte till Bidrag till försöksvis anordnad familjerådgivning för budgetåret 1968/69 anvisa ett förslagsanslag av 200 000 kr.,

2. att riksdagen måtte avslå

a) motionerna I: 572 och II: 705 i vad de ej avsåge föräldrautbildning,

b) motionerna I: 573 och II: 709,

3. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 572 och II: 705 i vad de avsåge föräldrautbildning.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Axel Andersson* (fp), *Edström* (fp) och *Nils-Eric Gustafsson* (cp), fru *Elvy Olsson* (cp) samt herrar *Mattsson* (cp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Mundebo* (fp), *Nilsson* i Tvärålund (cp) och *Westberg* (fp), som ansett att utskottet under 2. bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 572 och II: 705 samt I: 573 och II: 709, de två förstnämnda motionerna i vad de ej avsåge föräldrautbildning, hos Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning beträffande familjerådgivningens organisation och stödbehov;

b) av herrar *Axel Andersson* (fp), *Edström* (fp) och *Nils-Eric Gustafsson* (cp), fru *Elvy Olsson* (cp) samt herrar *Mattsson* (cp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Mundebo* (fp), *Nilsson* i Tvärålund (cp) och *Westberg* (fp), som an-

Bidrag till försöksvis anordnad familjerådgivning

sett att utskottet under 3. bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I:572 och II:705, i vad motionerna ej behandlats under 2., hos Kungl. Maj:t begära förslag om en plan för utbyggnad och organisation av föräldrautbildningen.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr MATTSSON (cp):

Herr talman! Till punkten 22 i statsutskottets utlåtande nr 5 har fogats två reservationer. Den ena gäller familjerådgivning och den andra föräldrautbildning. Det är enligt min mening två mycket viktiga frågor, som förtjänar stort beaktande. Situationen är för många människor sådan att de är i behov av att ha någon att rådfråga då det gäller familjespörsmål.

De behöver någon att vända sig till, som vill hjälpa dem och som under tysthetslöfte lyssnar till vad de har att säga för att sedan göra överväganden. Detta är för många människor så betydelsefullt, att om denna möjlighet inte finns det lätt händer att svårigheterna inom familjen tornar upp sig och blir så stora att familjebanden brister med de tragedier som därav följer både för de vuxna och för barnen. Detta vet vi, och samhället har gjorts uppmärksam på den situationen innan samhället självt gjorde några direkta egna insatser.

Tidigare fanns det privata familjerådgivningsbyråer, vilka startades och leddes av olika föreningar. År 1962 beslöts att lämna statliga bidrag till landsting och primärkommuner för sådan familjerådgivning som ordnades i dessas regi. Fortfarande bedrivs rådgivning på dessa byråer endast försöksvis. Ett begränsat belopp utgår till läkare och kurators avlöning och till resor och traktamenten när de reser i tjänsten. Det är ingalunda några generöst tilltagna bidrag som utgår: högst 6 000

kronor per år till läkare och 3 000 kronor till kurator.

Det är landsting och respektive kommun som tar initiativ till denna försöksverksamhet som pågår på 19 platser i landet. Kostnaderna härför är beräknade till 200 000 kronor. Vid de rådgivningsbyråer som finns är sammanställningen skiftande. Vid de landstingskommunala byråerna finns i allmänhet en kurator. Man har även möjlighet att anlita läkare. De byråer som är bäst utrustade har tillgång till psykiater, psykolog och kurator samt möjlighet att anlita juridisk expertis. Men de flesta har det inte så ställt, vilket har skilda orsaker; främst har man angivit svårigheterna att få personal. Man kan också säga att förståelsen för behovet skulle kunna vara större.

Vi som reserverat oss har den uppfattningen att försöksverksamheten nu pågått så länge att rätt stor erfarenhet har kunnat vinnas. Därför anser vi att tiden borde vara inne att snarast övergå till en permanent verksamhet. När rådgivningsbyråerna startade skedde detta främst i syfte att hjälpa människor som råkat ut för svårigheter i sina äktenskap. Det noterades att skilsmässorna ökade, och det ifrågasattes om det inte kunde vara välbetänkt att bereda makar tillfälle att tala med utbildade rådgivare för att diskutera igenom personliga problem. Behovet av sådan rådgivning kvarstår, och man kan säga att det har ökat.

Men erfarenheterna vid dessa byråer har också givit vid handen att det även finns flera personliga problem, om vilka människorna vill tala med bl. a. utbildade läkare och kuratorer. Det kan gälla samarbetsproblem på arbetsplatserna, otrivsel med arbetet, kontaktsvårigheter, ensamhetskänsla och svårigheter att anpassa sig till samhället i den situation vari man befinner sig. När en person som har familj hamnar i en sådan situation inverkar den i hög grad även på familjens förhållanden.

Bidrag till försöksvis anordnad familjerådgivning

Rådgivningsbyråerna har till mycket stor del fått ägna sig åt abortrådgivning. Även om denna rådgivning är en mycket viktig del i verksamheten är väl frågan den om man inte får tänka sig att den bör inta en självständig ställning, skild från den övriga familjerådgivningen. Det är sådana synpunkter som det kan finnas anledning att närmare fundera över och som bör utredas.

Utbyggnaden av föräldrautbildningen är också en mycket intressant och betydelsefull fråga. Många föräldrar känner sig osäkra och villrådiga i sin fostrargärning, och barnen märker denna osäkerhet och känner otrygghet. Vi är alla överens om att det behövs utbildning för många uppgifter, och vi är säkerligen också överens om att utbildning behövs för dem som skall ha en människovårdande uppgift. Som föräldrar har vi en sådan människovårdande uppgift, men vi saknar i allmänhet utbildning härför. Det klagas ofta över att umgänget mellan föräldrar och barn inte är så förtroendefullt som det borde vara. Många gånger beror detta på att vi föräldrar numera ställs inför helt nya frågor och har svårt att ge barnen de råd som de är i behov av. Här är det inte bara fråga om situationer då stora problem har uppstått i familjen; alla som har barn vet att det i vilken familj som helst kan uppstå situationer där man känner sin begränsade förmåga att ge de råd som ungdomarna behöver få.

Under senare år har kurser organiserats i spädbarnsvård. Dit har föräldrarna sökt sig, och det vittnar om ett behov men också om ansvarskänsla. Jag skulle kunna föreställa mig att dessa kurser blir inkörsporten till en utbildning även för föräldrar till äldre barn. Det måste vara viktigt att dessa föräldrar kan träffas för att lyssna till föreläsningar av läkare, psykologer och pedagoger och ha samtal med dem, men också för att samtala med varand-

ra. Enligt min mening skulle det vara värdefullt och nyttigt om dylika kurser kunde anordnas ute i kommunerna under enhetlig organisation. Jag tror nämligen att detta många gånger skulle kunna förebygga skador hos såväl barnen som de övriga familjemedlemmarna. Nu är jag för all del inte så stor optimist, att jag tror att detta skulle kunna klara alla de problem och svårigheter som kan uppträda i en familj. Men jag tror att åtskilliga olyckor skulle kunna förhindras och att verkningarna av dem som inträffar skulle kunna mildras.

Som jag tidigare sade har jag också den uppfattningen, att osäkerhet skapar en otrygghet som lätt leder till spända förhållanden inom familjen, och då får inte sällan barnen sitta emellan. Föräldrarna försöker inte så sällan liksom döva sin känsla av osäkerhet genom att hänge sig åt ett omfattande uteliv och ha umgänge utanför hemmet. Barnen lämnas ensamma och blir ännu otryggare. Föräldrarna glömmer alltså bort det ansvar de har för barnen, och den harmoni och den avspänning som är önskvärd uteblir.

Detta är givetvis en stor fråga, och den är inte lätt att lösa. Det är inte heller lätt att lägga fram ett förslag till plan för utbyggnad och organisation av föräldrautbildningen, så att denna blir så bra som möjligt. Men det förhållandet att detta är en stor, viktig och samtidigt svår fråga bör inte medföra att vi avstår från att göra vårt bästa för att få fram en plan för denna utbildning.

Med detta ber jag att få yrka bifall till reservationerna 4 a och b i detta utlåtande.

Herr MUNDEBO (fp):

Herr talman! Som redan nämnts av herr Mattsson utgår sedan början av 1960-talet statsbidrag till av landstingen försöksvis anordnad familjerådgivning.

Bidrag till försöksvis anordnad familjerådgivning

Det är 19 byråer som får statsbidrag. Dessutom har kommuner, föreningar och andra ordnat familjerådgivning vid byråer som inte får statsbidrag. Dessa byråer är ungefär dubbelt så många som landstingens.

Alla är väl eniga om att familjerådgivning fyller en viktig uppgift. I ett modernt samhälle uppkommer samlevnadsproblem av skiftande slag. Många gånger kan dessa lösas och enskilda människor få hjälp av erfarna socialarbetare eller läkare. Av betydelse för verksamhetens utveckling skulle vara, att vi fick en mer fast organisatorisk ram för familjerådgivningsbyråerna och en reformering av statsbidragsbestämmelserna, så att olika typer av huvudmän skulle kunna få statsbidrag.

Försöksverksamheten har nu pågått så länge, att det kan vara tid att dra vissa slutsatser. Statsutskottets majoritet har emellertid, bl. a. med hänvisning till ett par andra utredningar, inte funnit anledning härtill. Den ena av dessa utredningar är abortutredningen, och den behandlar frågan om familjerådgivningen endast ur en speciell aspekt. Den andra utredningen — socialvårdslagstiftningsutredningen — har nyligen påbörjat ett mycket omfattande arbete, som i huvudsak behandlar andra problem än det nu aktuella.

Som framhålls i en reservation finns det skäl att nu göra en bedömning av försöksverksamheten och söka få en mer permanent utformning av familjerådgivningen. En sådan bedömning kan också vara ett värdefullt led i de båda andra kommittéernas arbete.

Det finns också skäl för en större statlig stimulans än för närvarande av denna verksamhet. Dåvarande medicinalstyrelsen redovisade i juli 1965 en sammanställning och analys av de erfarenheter som vunnits och sade därvid bl. a. att man, för att mera aktivt kunna verka för en snabbare utveckling av familjerådgivningsverksamheten, borde få en extra föredragande för dessa frågor in-

om styrelsen. Det finns starka skäl för ett sådant krav.

I en annan reservation vid denna punkt begärs förslag om en plan för utbyggnad och organisation av föräldrautbildningen. Det är naturligtvis inte så att en föräldrautbildning en gång för alla gör alla till goda föräldrar, men utbildningen kan ändå vara av betydelse för att underlätta uppgiften som förälder och hjälpa många att tidigt uppmärksamma olika problem. Det är därför att beklaga att statsutskottets majoritet nöjer sig med att hänvisa till andra utredningar och till föreläsnings- och studiecirkelverksamhet.

Jag såg i en gårdagstidning att Unga örnar vid en uppvaktning inför statsråden Palme och Moberg begärt en statliga familjeutbildning för alla som har med barn och ungdom att göra och begärt att skolöverstyrelsen skulle fastställa kursplaner. Förslaget väckte stark anklang, står det i tidningen, och skall omedelbart föras vidare till skolöverstyrelsen för fortsatt bearbetning. Ja, det förslag som här framställs i motioner och reservation borde också väcka stark anklang; det är ju samma förslag som det Unga örnar för fram i sin skrivelse. Jag utgår ifrån att det inte är bara hos våra utbildningsministrar som kraven i reservationen väcker stark anklang utan att detta också gäller dem som ursprungligen delade majoritetens uppfattning inom statsutskottet. Riksdagen borde därför ställa sig bakom de krav som framförs i reservationen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 4 a och 4 b av herr Axel Andersson m. fl.

Herr BERGMAN (s):

Herr talman! Man kan naturligtvis ha skilda meningar om vad som skall karakteriseras som en verksamhet som har pågått länge. Omdömena därom skiftar naturligtvis, och det är också beroende på vilken verksamhet man avser. Herr Mundebo sade att familjeråd-

Bidrag till försöksvis anordnad familjerådgivning

givningen startade i början av 1960-talet och att det nu finns 19 sådana institutioner. Därav får man intrycket att det i början av 1960-talet startades 19 sådana institutioner. Man kan, om man vill formulera saken annorlunda, säga att verksamheten startade under senare delen av första hälften av 1960-talet; det var nämligen 1963 som de första statsbidragen till rådgivningsbyråer beviljades. Detta gäller endast ett fåtal; de flesta beviljades för ett par år sedan.

Den erfarenhet som man inom flertalet institutioner kan ha samlat är alltså mycket färsk. Tidpunkterna för beviljande av statsbidrag till de olika rådgivningsbyråerna finns angivna under punkt 22 i utskottsutlåtandet. Men detta är ju sådant som man kan värdera på olika sätt. Jag tror nog att det finns skäl att samla en rätt god erfarenhet av hur sådan här verksamhet bör utformas innan man definitivt bestämmer sig. Den är, som det har sagts, svårångad och svårbeskrivbar, och därför kan det bara av den anledningen vara skäl att inte nu låta försöksperioden vara slut och begära en slutredovisning för att därefter ta ställning.

Den nyligen tillsatta utredningen om den samlade sociallagstiftningen som utskottet hänvisat till i utlåtandet har fått till uppgift att utreda just detta. Det sägs i utredningsdirektiven: »När det gäller den sociala rådgivnings- och upplysningsverksamheten bör särskild uppmärksamhet ägnas familjerådgivningen.» Det är alltså ett klart besked om att denna utredning skall ta upp saken, och då tycker vi att det är skäl i att låta utredningen först göra detta.

Vad beträffar föräldrautbildningen eller omskolningen av föräldrar eller vad man nu vill kalla det, är det ett mycket besvärligt kapitel och besvärligare att handskas med än det förra. Motionen och yrkandet där är så opreciserade. Den täcker in praktiskt taget alla de brister som kan finnas hos föräldrar, vilka man skulle eliminera eller i varje

fall förminska genom att få föräldrarna utbildade — både blivande, nya och så att säga gamla föräldrar, som kan behöva sådan utbildning för att möta de situationer, som i varje fall enligt min erfarenhet ständigt växlar. Föräldrar står ju gång på gång ganska frågande inför uppgiften hur de skall uppträda.

Det gäller här ett oerhört omfattande område, vilket inte heller någon av talarna har förnekat, och utskottet tycker att frågan ligger väl till för att övervägas inom utredningen. Vad jag här förut citerade visar också att det finns tillfälle för utredningen att ta upp frågan.

Vidare är det på det sättet, att sådan verksamhet som här är beskriven redan pågår inom den folkbildningsverksamhet som förekommer. Det finns alltså utrymme där för en kursverksamhet, som kan sägas berika föräldrarna i deras umgänge med sina barn. Dessutom skall man inte vara främmande för de kontakter som normalt bör skötas över skolöverstyrelsen och socialstyrelsen för familjer som har speciella problem i umgänget med sina barn.

Det finns alltså anledning att vänta på den översyn som skall göras av den alldeles nyss tillsatta utredningen. Detta är bl. a. de skäl som vi inom utskottsmajoriteten har haft för vår ståndpunkt — skäl som naturligtvis reservanterna finner bräckliga men som vi tycker är rejäla och stadiga att stå på, när vi yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr MUNDEBO (fp) kort genmäle:

Herr talman! Får jag bara göra ett förtydligande, så att herr Bergman och jag åtminstone kan vara ense på en punkt, nämligen i fråga om familjerådgivningens utveckling. Statsbidrag började utgå i början av 1960-talet, och det finns nu, sade jag, 19 byråer. En del av dessa började sin verksamhet, innan de fick bidrag från staten. Det finns alltså vid flera av dessa byråer en erfarenhet att bygga på som går tillbaka till bör-

Bidrag till försöksvis anordnad familjerådgivning

jan av 1960-talet. Några av byråerna började för övrigt redan i slutet av 1950-talet en verksamhet i mindre format.

Det är alltså tid att göra en bedömning av verksamheten vid dessa byråer, en bedömning som kan vara av värde för bl. a. socialvårdslagstiftningsutredningens arbete. Det är riktigt att familjerådgivningen är en central fråga för denna kommitté, men med det omfattande uppdrag kommittén har kommer det att ta lång tid, innan den blir färdig. Det är därför särskilt önskvärt att vi nu får den bedömning som reservanterna efterlyser, så att den bl. a. kan utgöra ett underlag, när kommittén skall behandla problematiken om familjerådgivningen.

Herr WERNER (h):

Herr talman! Jag kan helt instämma med herr Mattsson och herr Mundebo, och jag skall bara tillägga några få synpunkter och yrka bifall till reservationerna i ärendet under a) och b).

Jag tror också att om den ärade utskottsmajoriteten hade haft litet mera inblick i läget på det fält som här berörs hade reservationerna varit onödiga. Jag tvekar inte att säga att här möter vi en folkets livsfråga, samlevnaden i äktenskapet. Alla svårigheter på samlevnadens område både inom och utom äktenskapet håller på att urholka vårt samhälle. Om vi bara ser på hemskillederna, finner vi att de år 1966 drabbade 23 000 äkta makar och 14 000 barn — ett enda statistikår alltså. Man frågar sig hur lång tid som skall behöva förflyta innan något radikalt görs, och det inte bara pågår litet försöksverksamhet med familjerådgivning — mest på enskilt initiativ.

Vi har som nämnt haft en försöksverksamhet sedan 1962, men långt dessförinnan har många institutioner ägnat sig åt dessa uppgifter. Det finns alltså redan mycken erfarenhet samlad. Om det inte kommer till stånd ett samlat

statligt initiativ, tror jag inte heller att kommunerna får upp ögonen för denna angelägna verksamhet, ty just arten av problematiken gör att den förtiges och fördöljs av både enskilda och samhälle. Och som sagt saken brådskar. Varje äktenskapsmedlare vet att många äktenskapliga bekymmer hade kunnat undvikas, om en rådgivare kommit in i bilden på ett tidigt stadium, men nu är många med sina äktenskapliga besvär i samma situation som patienten med sin brustna blindtarm hos doktorn — väl sent ute. Det finns också som sagt mycken erfarenhet av rådgivningsarbete, inte bara inom de kommunala institutioner som får statsbidrag utan också från kyrklig och annan enskild verksamhet.

Om reservationen 4 b som berör föräldraundervisningen vill jag också gärna säga ett par ord, eftersom jag har fått vara med om att bedriva sådan verksamhet i Malmö i studieförbundsregi.

Undervisning i föräldrakunskap är verkligen angelägen, och vi har från högerhåll för några år sedan i motion framfört tanken, att man redan i grundskolan på ett samlat sätt skulle undervisa i dessa frågor. Inom skolöverstyrelsen lär också något sådant förberedas. Det är emellertid mycket viktigt, att det ute på fältet kommer till stånd en sådan kursverksamhet, och inte bara på enskilt initiativ. Vi här i Sverige som berömmar oss av att på många väsentliga områden ha världens bästa utbildning, eller i varje fall världens längsta, saknar fortfarande en utbildning för den uppgift som tvivelsutan är den mest väsentliga, den svåraste och mest ansvarsfyllda. Vilken uppgift skulle kunna vara mer väsentlig än den att skapa människor. Och människor skapar man inte, mina damer och herrar, på en lördagskväll. Det tar som bekant 16 år att skapa en människa.

Dessa väsentligheter måste vi gripa oss an, och skulle det kosta pengar vet

Bidrag till försöksvis anordnad familjerådgivning

vi, att den förebyggande verksamheten alltid är den billigaste av alla allmänna insatser. Visserligen kan man aldrig redovisa resultaten i kronor och ören, ty hälsan tiger still också i detta sammanhang. Men bortsett från det egenvärde som lyckliga hem representerar förstår var och en vad harmoniska och lyckliga människor på våra arbetsplatser betyder. Dessa frågor berör alltså inte bara de människor som är direkt drabbade utan indirekt även i allra högsta grad vårt näringsliv.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 4 a och 4 b.

Herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr LINDBERG (cp):

Herr talman! Det är mycket stora värden som står på spel när det gäller svårigheter i familjegemenskapen, och därför är det inte tillfyllest med de tillfälliga punktinsatser som nu görs. Man måste samtidigt konstatera bristande intresse från samhällets sida när det gäller positiva åtgärder för att lära människor samlevnadens svåra konst. De värden som då står på spel raseras många gånger alldeles i onödan. Detta är naturligtvis främst fallet beträffande enskilda människor, men det gäller också samhället, dess utveckling och välfärd.

Det är kanske framför allt två, i viss mån nya omständigheter som bör komma med i bilden. Den ena är att så många äktenskap ingås av kontrahenter under myndighetsåldern. Den andra är, egendomligt nog, den höga ekonomiska standard som även mycket unga människor når, människor som inte i takt med framstegen på det ekonomiska området har utvecklats i sin förmåga att begränsa utgifterna, när detta är nödvändigt. Med nu rådande sociala förhållanden innebär det otvivelaktigt en uppoffring att bilda hem och familj. En sådan uppoffring är mer än många

människor klarar, därför att de inte tillräckligt grundligt har fått lära sig gemenskapens förutsättningar och villkor och därför inte vet att gemenskapen är värd även stora personliga uppoffringar. Ju yngre de människor är som bildar hem, desto nödvändigare är det med ökad och snabbt insatt familjerådgivning.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till de vid denna punkt fogade reservationerna.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölles.

Mom. 2

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 4 a); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Mattsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 22) mom. 2) i utskottets utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 4 a) av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Mattsson begärde emellertid rösträkning, varför

votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 129 ja och 75 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 3

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 4 b); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Mattsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 22) mom. 3) i utskottets utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 4 b) av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Mattsson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 128 ja och 78 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 23

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 24

Allmän hälsokontroll

Sedan punkten föredragits anförde

Fru KRISTENSSON (h):

Herr talman! Jag vill säga några få ord om en av mig väckt motion, som behandlats under denna punkt och som syftar till att man skall försöka stimulera sjukvårdshuvudmännen att i snabbare takt än som hittills skett genomföra en allmän gynekologisk hälsokontroll. Med anledning av motionen uttalar utskottet, att man uppdragit åt socialstyrelsen att göra en kartläggning av företagna och planerade hälsoundersökningar och att när denna kartläggning är genomförd styrelsen skall kunna företa en allsidig utredning om hälsoundersökningar såsom underlag för ett ställningstagande.

Jag kan bara konstatera, herr talman, att utskottets skrivning såvitt jag förstår är ägnad att ytterligare fördröja denna fråga. Det finns anledning att erinra om att dåvarande medicinalstyrelsen på ett som jag tycker mycket förtjänstfullt sätt redan sommaren 1965 presenterade ett klart underlag för hur gynekologiska hälsokontroller skulle kunna genomföras i landstingskommunerna och i de landstingsfria städerna. Problemet är nu helt enkelt att få till stånd beslut i de olika instanserna om att låta utföra sådana. Medicinalstyrelsen hade föreslagit att den första etappen skulle påbörjas i början av år 1967. När man nu ser hur arbetet fortskridit kan man konstatera att den tidsplan som medicinalstyrelsen hade fastlagt inte har följts.

Jag har med min motion endast velat ge uttryck åt uppfattningen att det kan finnas anledning för riksdagen att inte helt överlåta åt sjukvårdshuvudmännen att bedöma denna fråga, utan riksdagen bör ge uttryck åt uppfattningen att frågan är angelägen. Det gäller en fråga där de tekniska problemen är lösta och där vi endast väntar på beslut från sjukvårdshuvudmännen. Jag har

Ambulans- och räddningsflygtjänst — Ungdomsvårdsskolorna: Avlöningar

emellertid inget yrkande utan hyser förhoppningen att socialstyrelsen skall försöka aktivisera sjukvårdshuvudmännen på denna punkt.

Vidare yttrades ej.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 25—29

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 30**Ambulans- och räddningsflygtjänst**

Sedan punkten föredragits anförde

Herr NILSSON i Lönsboda (fp):

Herr talman! Under denna punkt behandlas en fyrpartimotion vari föreslås att en flygambulans skall placeras i simrishamnsområdet. Motionen är betingad av de svårigheter man gång efter annan haft vid sjukdomsfall i dessa bygder. Särskilt kännbart gjorde sig frånvaron av en flygambulans gällande vid den svåra snöstormen den 11 januari i år, då man tvenne gånger fick tillkalla marinhelikopter från Göteborg via Stockholm. Marinhelikoptern trädde hjälpende emellan, men detta skedde först sedan befintlig ambulanspersonal under tolv timmar fört en förtvivlad kamp för att rädda en dödssjuk barnaföderska. Genom den befintliga landsvägsambulansorganisationen kunde ingenting uträttas, och inte heller arméns terränggående ambulanser kunde ta sig fram till den aktuella platsen. Att det är en stor brist att hela skåneområdet saknar helikopterambulans kom då klart till synes.

Utskottet skriver rörande den förordade placeringen av en flygambulans i simrishamnsområdet: »En sådan permanent placering skulle enligt utskottets mening inte vara ekonomiskt försvarbar. Då det enligt vad utskottet erfarit finns möjligheter att i avsevärd utsträckning få hjälp genom militär helikopter som finns placerad i närheten är

någon riksdagens åtgärd inte erforderlig.»

Jag ställer mig något undrande inför påståendet att militär helikopter finns placerad i närheten, då mig veterligt någon militär helikopter inte finns stationerad närmare än i Kallinge. Det blir därför fråga om stora avstånd ifall hela Skåne skall betjänas av denna helikopter. Och beträffande vad som är ekonomiskt försvarbart vill jag framhålla att man ju inte alltid kan se till kostnaderna när det gäller att lindra nöd och rädda människoliv. Med utgångspunkt från utskottets skrivsätt förmodar jag emellertid att man har frågan under uppsikt och att man tillsammans med länsmyndigheterna kan nå fram till en lycklig lösning av problemet.

Herr talman! Jag har inget yrkande.

Vidare yttrades ej.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 31—37

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 38**Ungdomsvårdsskolorna: Avlöningar**

Kungl. Maj:t hade (punkt I 1, s. 181—183) föreslagit riksdagen att till Ungdomsvårdsskolorna: Avlöningar för budgetåret 1968/69 anvisa ett förslagsanslag av 29 700 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 222 av herrar *Bengtson* och *Dahlén* och II: 296 av herrar *Wedén* och *Hedlund* vari hemställts att riksdagen måtte anvisa medel till 15 nya tjänster för vård- och tillsynspersonal, 2 tjänster som översköterskor vid Gräskärrs och Forsane yrkesskolor samt en tjänst som översköterska på halvtid vid vartdera Vemyra och Östra Spångs skolor, 5 tjänster som psykologer vid Bärby, Fa-

gareds, Råby, Hammargårdens och Sundbo yrkesskolor, kontorsbiträdes-tjänster vid Bårby, Hammargårdens, Råby, Gräskärns, Stigby, Johannisbergs och Fagareds yrkesskolor samt vid Vembyra och Östra Spångs skolhem, samt 9 tjänster som fritidsassistenter vid vissa skolor — allt enligt socialstyrelsens förslag — och därför till Ungdomsvårdsskolorna: Avlöningar för budgetåret 1968/69 anvisa ett i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 1 060 000 kr. förhöjt förslagsanslag om 30 760 000 kr.,

dels de likalydande motionerna I: 458 av herrar *Blomquist* och *Hübinette* och II: 572 av herr *Carlshamre* vari hemställt att riksdagen under punkt I 1, statsverkspropositionens bilaga 7, för budgetåret 1968/69 måtte anvisa ett förslagsanslag om 30 000 000 kr.,

dels de likalydande motionerna I: 575 av fru *Elvy Olsson m. fl.* och II: 710 av herrar *Gustavsson* i Alvesta och *Larsson* i Borrby.

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 222 och II: 296 samt I: 458 och II: 572 i vad de avsåge medel för ytterligare fem psykologtjänster,

2. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 222 och II: 296 i vad de avsåge medel för i motionerna angivna andra tjänster än psykologtjänster,

3. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 222 och II: 296 samt I: 458 och II: 572, samtliga motioner i vad de avsåge anslagsberäkningen, till Ungdomsvårdsskolorna: Avlöningar för budgetåret 1968/69 anvisa ett förslagsanslag av 29 700 000 kr.,

4. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 575 och II: 710.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Virgin* (h), *Axel Andersson* (fp), *Kaijser* (h), *Ottosson* (h), *Edström* (fp) och *Nils-Eric Gustafsson* (cp), fru *Elvy Olsson* (cp). herrar

Ungdomsvårdsskolorna: Avlöningar

Bohman (h), *Mattsson* (cp) och *Gustafsson* i Skellefteå (fp), fröken *Ljungberg* (h) samt herrar *Mundebo* (fp), *Nilsson* i Tvärålund (cp) och *Westberg* (fp), som ansett att utskottet under 1. bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 222 och II: 296 samt I: 458 och II: 572, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, anvisa medel till ytterligare två tjänster för psykologer;

b) av herrar *Axel Andersson* (fp), *Edström* (fp) och *Nils-Eric Gustafsson* (cp), fru *Elvy Olsson* (cp) samt herrar *Mattsson* (cp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Mundebo* (fp), *Nilsson* i Tvärålund (cp) och *Westberg* (fp), som ansett att utskottet under 2. bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 222 och II: 296, såvitt nu var i fråga, anvisa medel till i motionerna angivna andra tjänster än psykologtjänster;

c) av herrar *Virgin* (h), *Axel Andersson* (fp), *Kaijser* (h), *Ottosson* (h), *Edström* (fp) och *Nils-Eric Gustafsson* (cp), fru *Elvy Olsson* (cp), herrar *Bohman* (h), *Mattsson* (cp) och *Gustafsson* i Skellefteå (fp), fröken *Ljungberg* (h) samt herrar *Mundebo* (fp), *Nilsson* i Tvärålund (cp) och *Westberg* (fp), som under förutsättning av bifall till reservationen a) ansett att utskottet under 3. bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 222 och II: 296 samt I: 458 och II: 572, samtliga motioner i vad de avsåge anslagsberäkningen, till Ungdomsvårdsskolorna: Avlöningar för budgetåret 1968/69 anvisa ett förslagsanslag av 29 820 000 kr;

d) av herrar *Axel Andersson* (fp), *Edström* (fp) och *Nils-Eric Gustafsson* (cp), fru *Elvy Olsson* (cp) samt herrar *Mattsson* (cp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Mundebo* (fp), *Nilsson* i Tvärålund (cp) och *Westberg* (fp), som under förutsättning av bifall till reser-

Ungdomsvårdsskolorna: Avlöningar

vationerna a) och b) ansett att utskottet under 3. bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 222 och II: 296 samt I: 458 och II: 572, samtliga motioner i vad de avsåge anslagsberäkningen, till Ungdomsvårdsskolorna: Avlöningar för budgetåret 1968/69 anvisa ett förslagsanslag av 30 580 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr MUNDEBO (fp):

Herr talman! I statsutskottets utlåtande under denna punkt återges ett uttalande av socialstyrelsen, som jag kan instämma i. Ungdomsvårdsskoleorganisationens *kvantitativa* kapacitet räcker för att fylla nu föreliggande behov, säger styrelsen. Det torde vara riktigt. Som bekant har det inte tidigare förhållit sig på det sättet. Väntetiderna har varit långa också på detta område. Men nu minskar antalet inom ungdomsvårdsskolorna vårdade elever. Det är nu cirka 850 mot 1 000 för tre, fyra år sedan. Skälet härtill är främst att vård utom skola fått en allt större betydelse. Platsantalet vid ungdomsvårdsskolorna tycks alltså räcka för närvarande. Så långt är allt gott och väl.

Socialstyrelsen konstaterar emellertid också, och det framgår inte lika tydligt av statsutskottets utlåtande, att ungdomsvårdsskolornas vårdkapacitet ur *kvalitativ* synpunkt är otillfredsställande. Det behövs i första hand mer vård- och tillsynspersonal. Problemen har blivit alltmer framträdande i och med att inslaget av ungdomar med allvarliga psykiska störningar och av alkohol- och läkemedelsmissbrukare har ökat kraftigt. Skolorna måste i dag ta hand om många ungdomar med svåra psykiska störningar. Om ungdomsvårdsskolorna skall kunna fylla sin uppgift behöver de därför mer välutbildad personal än de nu har.

Den nuvarande återhållsamheten i

detta avseende medför dels att den personal som nu finns förslits, dels att de vårdade inte får den vård och tillsyn de behöver. Det är alltså en föga lämplig form av återhållsamhet. Vi reservanter har också begärt personalförstärkningar på flera områden. Det gäller psykologisk expertis, i första hand vid två skolor, där den nuvarande insatsen är otillräcklig. Det gäller vidare förstärkning av den medicinska vårdpersonalen, dels ett par heltidstjänster och dels ett par halvtidstjänster som över-sköterska. Det gäller 15 tjänster som vård- och tillsynspersonal, 7 tjänster som kontorspersonal och 9 tjänster som fritidsassistent. Dessa yrkanden bygger på socialstyrelsens petita, väl motiverade mot bakgrund av det nuvarande läget inom ungdomsvårdsskolorna.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna vid punkten 38, alltså reservationerna 5 a, b, c och d. Detta gäller för reservationen 5 c under förutsättning av bifall till reservationen 5 a och för reservationen 5 d under förutsättning av bifall till reservationerna 5 a och b.

Fröken LJUNGBERG (h):

Herr talman! Jag kan i stort sett helt instämma i de motiverande synpunkter som herr Mundebo anlagt på denna fråga. Jag har egentligen begärt ordet för att ytterligare bekräfta en viss sak.

Det är inte länge sedan vi talade om andra besvärliga vårdformer där det med hänsyn till tillgången på personal och materiella resurser är mycket svårt för samhället att gestalta den adekvata vården. Jag tänker på fångvården, där man kan konstatera precis samma företeelser som när det gäller ungdomsvårdsskolorna. Detta gör att det blir svårt att tillgodose vårdbehovet.

Socialstyrelsen stryker starkt under att ungdomsvårdsskolorna tvingas ta hand om ungdomar med svåra psykiska störningar, för vilkas behandling mentalsjukhusen förklarat sig sakna resur-

ser. Ungdomar med måttliga anpassningsstörningar, som tidigare i stor utsträckning utgjorde ungdomsvårdsskolans klientel, återfinns inte längre där utan inom andra, betydligt lättare vårdformer i kommunal eller landstingskommunal regi.

De stora förändringarna i klienteletets struktur är alltså ett faktum, som gör det nödvändigt att bygga ut den psykologiska och psykiatriska vården. Vad som därvid är väsentligt är just att enheterna balanserar varandra. Det räcker inte med att få en psykiater som biträdande överläkare. Skall han kunna fullgöra sin uppgift på ett effektivt sätt, behöver han psykologer vid sin sida. Utskottet anför att medel ställs till förfogande för anlåtande av experter vid dessa skolor under 60—65 timmar i månaden, men detta är inte tillräckligt. Överläkarens funktion blir nämligen inte så effektiv som den kunde vara, om verksamheten inte följs upp av en tjänsteman med psykologens kvalifikationer.

Den andra synpunkten som herr Mundebo förde fram kan jag inte biträda. Jag anser att problemet är viktigt, men i dagens läge bedömer jag psykologfrågan som viktigare. Därför, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen 5 a vid moment 1 och — som en följd härav — också till reservationen 5 c vid moment 3, båda med herr Virgin som första namn. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr BERGMAN (s):

Herr talman! Hur mycket vi skall satsa på detta område är ett ständigt återkommande avvägningsproblem. Kungl. Maj:t har föreslagit vissa personalökningar, och man kan naturligtvis ha starkt delade meningar om huruvida det behövs mer eller ej. Trots att det alltså här rör sig om en avvägning med utgångspunkt i de resurser som vi anser oss ha tillgängliga att fördela, är ungdomsvårdsskoleverksamhe-

Ungdomsvårdsskolorna: Avlöningar

ten — såsom herr Mundebo noterade — kvantitativt väl tillgodosedd. Dess kvalitet är nu föremål för en mycket omfattande utredning, och provverksamhet pågår på en del institutioner. Detta finns redovisat på s. 177—179 i bilaga 7 till statsverkspropositionen, som omfattar socialdepartementets huvudtitel. Jag skall inte ta upp tiden med att citera denna redovisning; den intresserade kan ta del av den, och jag är på det klara med att de som talat i ärendet studerat den. Denna verksamhet inverkar även på personalsidan, därest man kan finna vårdmetoder som blir arbetskraftsbesparande och därmed möjliggör en insats av annat slag än dagens. Det är ju inte alldeles uteslutet att förändringar i vårdarbetet kan få den effekten.

Här har argumenterats för den medicinska sidan av verksamheten vid ungdomsvårdsskolorna, och det är nästan livsfarligt att ens antyda att man är litet skeptisk mot den. Det kan man emellertid bli, eftersom den sociala anpassningen är det stora problem som ungdomsvårdsskolorna har att brottas med. Den medicinska insatsen är bara ett hjälpmedel vid sidan om i arbetet på att skapa social anpassning. Naturligtvis skall de unga befinna sig i gott hälsokick fysiskt och psykiskt, men jag tror ändå att det vore klokt att inte låta detta krav vara helt dominerande på ett område där bristerna är så stora som de är här. Det vore värdefullt om man försökte balansera den värderingen. Vi kanske också kan få vissa synpunkter på detta när det rätt mångskiftande utredningsarbete är slutfört som pågår för närvarande.

Även andra personalbehov omfattas av utredningsarbetet. Det gäller överförandet av en rad kamerala arbetsuppgifter från institutionerna till mer centrala myndigheter för att därigenom lätta arbetsbördan för personalen på institutionerna.

Jag tycker alltså inte att bilden är

Ungdomsvårdsskolorna: Avlöningar

fullt så mörk som man lätt kan få ett intryck av när man läser reservationen. Reserverna har dessutom själva upptäckt att det är bättre ställt än vad man först trodde då motionerna skrevs. Beträffande psykologtjänsterna har man i stort sett tagit tillbaka kraven i motionerna, och även om man i fråga om två anstalter vidhåller att tjänsterna bör inrättas, så får väl detta ses mera som en ändring av anställningsformen än en fråga om mer resurser.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr MUNDEBO (fp):

Herr talman! Det pågår förvisso en utveckling på vårdsidan liksom även vissa utredningar beträffande utnyttjandet av personalen inom ungdomsvårdsskolorna. Men det pågår också en väsentlig förändring av elevstrukturen som skärper kraven på väl utbildad personal. Samtidigt förkortas arbetstiden, vilket ökar behovet av personal. Den förstärkning som förordas i reservationen kommer därför att väl behövas.

Det förhåller sig ingalunda så, att vi som nu har reserverat oss har upptäckt att läget har förbättrats från januari till mars. De krav som fördes fram i vår motion är lika väl motiverade nu; anledningen till att vi på denna enda punkt, d. v. s. beträffande psykologtjänster, har frånträtt våra krav, är svårigheterna att i dagens läge rekrytera utbildade psykologer till ungdomsvårdsskoleorganisationen. Behovet av en förstärkning är fortfarande lika väl motiverat.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 5 a); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr Mundebo begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaran bifaller statsutskottets hemställan i punkten 38) mom. 1) i utskottets utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaran bifallit reservationen 5 a) av herr Virgin m. fl.

Sedan kammarans ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarans ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Mundebo begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 109 ja och 96 nej.

Kammaran hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 2

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 5 b); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Mundebo begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaran bifaller statsutskottets hemställan i punkten 38) mom. 2) i utskottets utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 5 b) av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmanen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Mundebo begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 131 ja och 75 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 3 och 4

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 39—47

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 48

Arbeterskyddsstyrelsen: Omkostnader

Kungl. Maj:t hade (punkt L 2, s. 223) föreslagit riksdagen att till Arbeterskyddsstyrelsen: Omkostnader för budgetåret 1968/69 anvisa ett förslagsanslag av 576 000 kr.

I de likalydande motionerna I: 463 av herr *Werner* och II: 582 av fru *Ryding m. fl.* hade hemställts att riksdagen måtte besluta höja anslaget under punkt L 2, Arbeterskyddsstyrelsen: Omkostnader, med 50 000 kr. så att anslaget för Undervisnings- och upplysningsverksamhet på arbetarskyddets område för budgetåret 1968/69 uppginge till 150 000 kr.

Utskottet hemställde,
att riksdagen måtte med bifall till

Arbeterskyddsstyrelsen: Omkostnader

Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 463 och II: 582 till Arbeterskyddsstyrelsen: Omkostnader för budgetåret 1968/69 anvisa ett förslagsanslag av 576 000 kr.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Fru **RYDING** (vpk):

Herr talman! Yrkandet i motion II: 582 börjar nu bli något av en följetong här i kammaren. År efter år har vi sökt få en uppräknings anslaget till undervisning och upplysning på arbetarskyddets område, ett anslag på 100 000 kronor som varit oförändrat under alltför många år.

Tidigare har detta anslag redovisats som en särskild post men från och med budgetåret 1968/69 beräknas det under en särskild anslagspost i arbetarskyddsstyrelsens omkostnadsstat. Denna förändring medför inte mer pengar. Utskottet säger att medelsberäkningen för denna post också i år tagits upp till oförändrat 100 000 kronor.

Arbeterskyddsstyrelsen säger i sin petitaskrivelse: »För en uppräknings anslaget, vilket utgått oförändrat sedan budgetåret 1959/60, talar — förutom penningvärdeförändringen — dels det på många håll betydligt ökade intresset för arbetarskydd, dels ock det behov av upplysning som föreligger på andra håll, där intresset ännu ej fått tillräcklig styrka...»

Man fortsätter från arbetarskyddsstyrelsens sida med följande beklagliga konstaterande, att så länge anslaget är så knappt att det inte räcker för önskat stöd åt den regelmässiga verksamheten på detta område, ser sig styrelsen nödsakad avslå framställningar om bidrag för tillfälliga arbetarskyddskampanjer, filminspelningar, utställningar och dylikt.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till motionerna I: 463 och II: 582.

Yrkesinspektionen: Avlöningar

Herr BERGMAN (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 463 och II: 582; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 29**Yrkesinspektionen: Avlöningar**

Kungl. Maj:t hade (punkt L 3, s. 223—225) föreslagit riksdagen att till Yrkesinspektionen: Avlöningar för budgetåret 1968/69 anvisa ett förslagsanslag av 8 089 000 kr., varav 630 000 kr. att avräknas mot automobilskattemedlen.

I de likalydande motionerna I: 586 av herr Werner och II: 732 av fru Ryding m.fl. hade hemställts att riksdagen beslutade att under L 3, Yrkesinspektionen: Avlöningar, uppräknat beloppet med 119 000 kr. till sammanlagt 8 208 000 kr. för att därmed tillgodose kravet från arbetarskyddsstyrelsen om 11 tjänster, inspekterande personal (inkl. deltidsanställda läkare).

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 586 och II: 732 till Yrkesinspektionen: Avlöningar för budgetåret 1968/69 anvisa ett förslagsanslag av 8 089 000 kr., varav 630 000 kr. att avräknas mot automobilskattemedlen.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! Med en enda rad i utskottsutlåtandet, på vilken man hänvisar till statsutskottets yttrande förra året, avstyrks motionerna I: 586 och II: 732, vari yrkats att yrkesinspektionen skall få av inspektionen begärda tjänster.

Om jag var lika nonchalant mot yrkesinspektionen skulle jag kunna nöja mig med att med hänvisning till mitt utförliga anförande förra året yrka bifall till motionerna, som i år betyder en uppräkning av anslaget med 119 000 kronor. Men eftersom väl ingen riktigt minns vad som sades i kammaren förra året och det dessutom har tillkommit nya argument för ett bifall till motionerna måste jag något utveckla frågan.

Hela arbetarskyddsverksamheten står inför en expansion, och det är därför inte försvarligt att inte låta yrkesinspektionen få de tjänster den så välmotiverat har begärt. Det rör sig om ett belopp som egentligen är en struntsumma, om det ställs i relation till den stora betydelse som en tillfredsställande yrkesinspektion har för så många parter.

I sin petitaskrivelse framhåller yrkesinspektionen att inspektionsintervallen — d. v. s. den genomsnittliga tiden mellan två på varandra följande inspektioner vid ett och samma registrerade arbetsställe — tenderar att bli längre trots att antalet registrerade arbetsställen minskat. Ett intervall på nära tre år är i högsta grad otillfredsställande, särskilt mot bakgrunden av att produktionen på grund av yrkesskadorna årligen förlorar en arbetskvantitet motsvarande cirka 35 000 årsarbetare. De personliga tragedier och följdverkningar som dessa skador får kan inte beräknas.

Härtill kommer ytterligare en sak. I maj, förra året träffades en överenskommelse mellan SAF och LO om riktlinjer för företagshälsovård, om utbyggnad av arbetarskyddsnämnden och om nya allmänna regler för den lokala arbetarskyddsverksamheten. Den utbyggnad av företagens arbetarskyddsverksamhet, som kan väntas bli följden av dessa riktlinjer, kommer erfarenhetsmässigt att öka trycket på yrkesinspektionen genom intensivare kontakter och informationer.

Sedan ytterligare en sak. Från och med den 1 januari i år har yrkesinspek-

tionen i uppdrag att övervaka de särskilda föreskrifterna i vägtrafikförordningen om arbetstid för vägtrafiken. För detta har man fått en förstärkning av personalen med 15 förste distriktsingenjörstjänster. Givetvis kan man ännu inte överblicka omfattningen av dessa nya arbetsuppgifter, men jag vill erinra om att körkortsutredningen ansåg att behovet skulle uppgå till 40 inspektörer. Denna nya tillsyn kommer därför uppenbarligen att medföra en belastning på distrikten bl. a. med avseende på yrkesinspektörernas arbetsledning.

Yrkesinspektionen anser det vidare nödvändigt att intensifiera de yrkeshygieniska uppgifterna och att få utrymme för mer inspektionsverksamhet med däri ingående rådgivningsverksamhet.

Herr talman! Det är säkert inte för ro skull som man på fackligt håll gett uttryck för en allt starkare opinion för en bättre arbetarskyddsverksamhet. Jag vill bara hänvisa till att den senaste LOKongressen med skärpa hävdade, att arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen borde ges sådana resurser, att dessa med hänsyn till risksituationen bättre än vad som sker kunde fullgöra sina arbetsuppgifter.

Nu framhåller yrkesinspektionen, som bättre än andra känner läget, att det inte är möjligt att uppnå de mål som är önskvärda utan en personalförstärkning.

Så mycket mer skall jag inte säga. Jag skall endast tillägga att dessa tjänster inte kan jämföras med vilka tjänster som helst. Utgifterna för dessa kommer vi att få tillbaka mångfalt när vi därmed kan hjälpa till att åstadkomma ett effektivare arbetarskydd.

Jag vet att utskottets talesman liksom förra året kommer att säga att man måste göra avvägningar och att man, särskilt med hänsyn till det ekonomiska läget, inte kan tillgodose myndigheters alla önskemål. Detta kan jag ibland 3* — *Andra kammarens protokoll 1968. Nr 12*

Yrkesinspektionen: Avlöningar

väl förstå, men jag kan inte göra det i detta fall. Att man vill spara på en post som denna har jag ingen som helst förståelse för. De som yrkar avslag på de önskade tjänsterna tar på sig ett mycket stort ansvar för följderna härav.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till motionerna I: 586 och II: 732.

Herr BERGMAN (s):

Herr talman! Jag är ledsen att jag måste göra fru Ryding besviken. Min avsikt var inte alls att köra fram det argumentet; det står mig nästan upp i halsen efter dessa timmars argumenterande om femte huvudtiteln där det får användas rätt flitigt. Jag tänkte i stället tala om för fru Ryding, att hon haft rätt stor framgång med sitt motionerande i detta ärende som utan tvekan varit sakligt underbyggt. Såvitt jag kan begripa har förra årets motion i denna fråga, som egendomligt nog upptog samma antal tjänster som årets motion, blivit bifallen genom Kungl. Maj:ts förslag i år. Förra året motionerades nämligen om de tjänster som Kungl. Maj:t nu föreslagit. I år motionerar fru Ryding om ytterligare sex tjänster därutöver, och det är väl tänkbart att de beviljas nästa år — vad vet jag? Det är väl inte alltid man så snabbt blir bönhörd. Detta snabba bönhörande sammanhänger naturligtvis med att Kungl. Maj:t gjort samma bedömning som motionärerna. Men vi har — för att nu göra fru Ryding lycklig och glad — vid vår avvägning funnit att vi inte kan öka antalet tjänster snabbare, men fru Ryding bör ju inte förtrötas.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! Jag kan upplysa om att yrkesinspektionen inte fått alla de tjänster den begärt. Den fick inte i år alla de tjänster som vi motionerade om

Statens järnvägars anslagsbehov

förra året utan bara en del av dem. Men kanske jag får tolka herr Bergmans uttalande så, att han nästa år kommer att tillstyrka det antal tjänster vi begär i vår motion i år. I så fall går det ju rätt så snabbt. Kunde han utlova något sådant skulle jag bli verkligt lycklig och glad.

Herr BERGMAN (s):

Herr talman! Det var precis det jag sade i mitt förra anförande.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 586 och II: 732; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Ryding begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 49) i utskottets utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit motionerna I: 586 och II: 732.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fru Ryding begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 187 ja och 10 nej, varjämte 9 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 50—55

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 56

Lades till handlingarna.

§ 8**Utgifterna på kapitalbudgeten inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna på kapitalbudgeten för budgetåret 1968/69 inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde jämte motioner.

Punkterna 1—3

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 4**Statens järnvägars anslagsbehov**

Kungl. Maj:t hade (bilaga 8, s. 181—201) föreslagit riksdagen att *dels* för budgetåret 1968/69 under statens järnvägars fond anvisa i statsrådsprotokollet angivet investeringsanslag av 396 600 000 kr., *dels* medge att statens järnvägar lämnade i statsrådsprotokollet förordad garanti i anledning av delägarskap i ett internationellt containerbolag.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 113 av herr *Lars Larsson m.fl.* och II: 157 av herr *Henriksson m.fl.* vari yrkats att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde att trafikpolitiska delegationen i sitt arbete särskilt borde beakta de i motionerna anförda synpunkterna,

dels motionen I: 348 av herr *Per Jacobsson*,

dels de likalydande motionerna I:

Statens järnvägars anslagsbehov

355 av herr *Svenungsson* och II: 441 av herrar *Oskarson* och *Thylén*,

dels de likalydande motionerna I: 467 av herr *Skårman* och II: 585 av herr *Westberg m.fl.* vari hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhänga om en översyn av de trafikpolitiska frågorna, varefter riksdagen borde beredas tillfälle att på nytt ta ställning till dem,

dels de likalydande motionerna I: 598 av herrar *Schött* och *Yngve Nilsson* samt II: 746 av herrar *Krönmark* och *Nilsson* i Bästekille,

dels de likalydande motionerna I: 603 av herrar *Åkesson* och *Karl-Erik Eriksson* samt II: 747 av fru *Nettelbrandt m.fl.* vari hemställts att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala att omfattande nedläggningar av järnvägsstationer ej finge företagas utan riksdagens godkännande samt anhänga om en översyn av tillämpningen av 1963 års trafikpolitiska beslut,

dels motionen II: 158 av herr *Lorentzon m.fl.* vari bl. a. hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om en översyn av de av 1963 års riksdag antagna riktlinjerna för den statliga trafikpolitiken med beaktande av i motionen anförda synpunkter samt om förslag till riksdagen i ärendet,

dels de likalydande motionerna I: 356 av herr *Svenungsson m.fl.* och II: 433 av herr *Carlshamre m.fl.*,

dels de likalydande motionerna I: 42 av herr *Erik Filip Petersson m.fl.* och II: 9 av herr *Werbros m.fl.* vari hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhänga om att principerna för statens järnvägars planer i fråga om bibehållande av stationer i affärsbanenätet underställdes riksdagens prövning,

dels de likalydande motionerna I: 111 av herr *Bengtson m.fl.* och II: 156 av herr *Hedlund m.fl.* vari hemställts att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala att någon mera om-

fattande nedläggning av järnvägsstationer inte finge företas utan riksdagens godkännande,

dels de likalydande motionerna I: 352 av herrar *Erik Filip Petersson* och *Ernst Olsson* samt II: 434 av herr *Gustafsson* i Kårby *m.fl.* vari yrkats att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag i syfte att stimulera och samordna arbetet med upprättande av regionala transportförsörjningsplaner och på grundval av dessa belysa behovet av insatser från det allmänna för att trygga en tillfredsställande transportförsörjning,

dels de likalydande motionerna I: 350 av herrar *Thorsten Larsson* och *Mattsson* samt II: 438 av herr *Josefson* i Arrie *m.fl.*,

dels de likalydande motionerna I: 239 av herr *Thorsten Larsson m.fl.* och II: 304 av herr *Josefson* i Arrie *m.fl.*,

dels de likalydande motionerna I: 115 av herrar *Magnusson* och *Dahl* samt II: 202 av herr *Johansson* i Torp,

dels motionen II: 740 av herr *Bengtson* i Solna, såvitt nu var i fråga,

dels de likalydande motionerna I: 601 av herr *Åkerlund* och II: 741 av herrar *Bengtson* i Solna och *Oskarson*,

dels motionen I: 40 av herrar *Enarsson* och *Yngve Nilsson*,

dels de likalydande motionerna I: 112 av herr *Herbert Larsson* och II: 155 av fröken *Anderson* i Lerum *m.fl.*

Utskottet hemställdes,

1. att riksdagen måtte till Järnvägar m. m. för budgetåret 1968/69 anvisa ett investeringsanslag av 396 600 000 kr.,

2. att riksdagen måtte medge att statens järnvägar i enlighet med vad i statsrådsprotokollet förordats lämnade den garanti som krävdes för delägar-skap i ett internationellt container-bolag,

3. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 113 och II: 157 samt I: 355 och II: 441 ävensom I: 348,

4. att riksdagen måtte avslå motio-

Statens järnvägars anslagsbehov

nerna I: 467 och II: 585, I: 598 och II: 746, I: 603 och II: 747 samt II: 158, sistnämnda tre motioner i vad de avsåge en översyn av de av 1963 års riksdag antagna riktlinjerna för trafikpolitiken och deras verkningar,

5. att riksdagen måtte avslå motionen II: 158 i vad motionen avsåge uppskov med påbörjande av tredje etappen enligt 1963 års trafikpolitiska beslut,

6. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 356 och II: 433,

7. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 42 och II: 9, I: 111 och II: 156 samt I: 603 och II: 747, sistnämnda båda motioner såvitt nu var i fråga, ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört beträffande nedläggning av järnvägsstationer,

8. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 352 och II: 434,

9. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 350 och II: 438,

10. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 115 och II: 202,

11. att riksdagen måtte avslå motionen II: 740 i vad motionen avsåge anvisande av särskilt anslag till Ersättning till vissa trafikföretag för upprätthållande av trafikservice i glesbygder,

12. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 601 och II: 741,

13. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 239 och II: 304,

14. att riksdagen måtte avslå motionen I: 40,

15. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 112 och II: 155.

I motiveringen anförde utskottet bl. a. följande:

Då indragning av stationer i vissa fall kan föranleda lika betydande svårigheter för berörda bygder som nedläggande av bandelar synes det angeläget att Kungl. Maj:t också prövar formerna för fattande av beslut i hithörande ärenden. I enlighet med det anförda bör åt Kungl. Maj:t uppdragas att närmare överväga härmed sammanhängan-

de frågor samt att för riksdagen framlägga därav föranledda förslag.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Gustafsson* i Skellefteå och *Tobé* (båda fp), som ansett att ovan intagna stycke i utskottets yttrande bort ha följande lydelse:

»Utskottet kan vidare i princip godtaga den av departementschefen angivna uppdelningen av beslutsfattandet i nedlägningsärenden nämligen så att Kungl. Maj:t beslutar om nedläggning av trafiken på viss järnvägslinje medan SJ beslutar om indragande av enskilda stationer och tåg. En systematisk indragning av en serie av stationer på viss järnvägslinje vill emellertid utskottet i enlighet med motionerna jämställa med nedläggning av trafiken på viss järnvägslinje. Som följd härav anser utskottet att förslag om sådan indragning av serier av stationer bör i fråga om kontakt med allmänheten, kommunala organ och länsorgan handhas efter det mönster som utbildat sig för behandlingen av förslag om nedläggande av viss järnväg (se SU 1966:146). Det slutliga beslutet bör därefter fattas av Kungl. Maj:t som har större möjligheter att bedöma de samhällsekonomiska följderna utav ett indragningsbeslut och inte bara tar i betraktande SJ som företag.»;

b) av herrar *Ivar Johansson* (cp), *Bengtson* (cp), *Edström* (fp), *Eric Gustaf Peterson* (fp), *Mattsson* (cp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Gustafsson* i Kärby (cp) och *Westberg* (fp), som ansett att utskottet under 8. bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 352 och II: 434 hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag i syfte att stimulera och samordna arbetet med upprättande av regionala transportförsörjningsplaner och på grundval av dessa belysa behovet av insatser från det allmänna för att trygga en tillfredsställande transportförsörjning;

c) av herr *Strandberg* (h), utan an-
givet yrkande.

Punkten föredrogs; och anförde där-
vid:

Herr GUSTAFSSON i Kärby (cp):

Herr talman! Den del av statsverks-
propositionen som vi nu skall behandla
gäller investeringarna för vissa av kom-
munikationsverken. I samtliga berörda
punkter har utskottet tillstyrkt rege-
ringens förslag beträffande investe-
ringsanslagens storlek.

Då det gäller motiveringarna finns
däremot delade meningar på ett par
punkter. Dessa delade meningar kan
sägas bero på vissa effekter av 1963 års
trafikpolitiska beslut som på många
håll åstadkommit oro bland med-
borgarna.

1963 års trafikpolitiska beslut, som
föregicks av ett omfattande utrednings-
arbete, innebär att varje trafikgren i
princip skulle bära sina kostnader och
att konkurrensbegränsande regleringar
skulle avvecklas. Den slutliga effekten
skulle bli att till billigaste kostnad tryg-
ga en tillfredsställande transportförsörj-
ning.

I denna politik är självfallet inbyggd
en risk för konflikt mellan de upp-
ställda metoderna och den slutliga
effekten av dem. När varje trafikgren
skall bära sina kostnader och de kon-
kurrensbegränsande elementen är un-
danröjda är det en företagsekonomisk
nödvändighet för varje trafikgren att
från sin verksamhet föra undan de
delar som inte bär sin del av de sam-
manlagda kostnaderna för verksamhe-
ten. När varje trafikgren resonerar så
och måste resonera så utifrån den upp-
satta målsättningen, är det lika klart att
den tillfredsställande transportförsörj-
ningen kan komma i kläm.

Att denna konfliktrisk skulle kunna
uppträda förutsågs på visst sätt av riks-
dagen, då trafikpolitiken lades fast.
Man beslöt som bekant att statens järn-
vägar skulle få viss ersättning för att

Statens järnvägars anslagsbehov

uppehålla trafik på s. k. olönsamma
bandelar. Denna princip fullföljes allt-
fort och måste säkerligen uppehållas
lång tid framöver.

Under den senaste tiden har det upp-
stått stor oro med anledning av avise-
rade kraftiga inskränkningar i järn-
vägstrafiken med som mest påtaglig
effekt att ett stort antal järnvägsanstal-
ter avses skola tagas ur funktion. För
närvarande uppgår antalet järnvägs-
anstalter, ett begrepp som inrymmer
stationer, hållplatser och lastplatser, till
cirka 2 500, av vilka 1 100 är bemanna-
de. I SJ:s planer ingår att efter år 1975
skall finnas kvar 200—300 bemannade
järnvägsanstalter — det kommer i hu-
vudsak att bli i städer och större tät-
orter — och att det därutöver skall
finnas 400—500 obemannade lastplat-
ser för vagnslastgods.

Dessa propäer har självfallet väckt
stor irritation ute i landet. Man anser
sig ha krav på rimlig transportförsörj-
ning och fruktar att möjligheterna att
få detta krav uppfyllt nu blir starkt
beskurna.

Även utskottsrepresentanterna från
regeringspartiet har känt dessa kalla
fläckar utifrån landet strömma mot
sig. Det har lett till att utskottet i allra
största enighet uttalat oro inför denna
utveckling. Från vårt håll har vi hävdat
att nedläggningar av järnvägsanstalter i
enlighet med de aviserade planerna
inte borde få ske utan att riksdagen
först fick ta ställning till desamma. Det
är ju nämligen nu så, att denna ned-
läggningspolitik helt handhaves av SJ
i enlighet med dess instruktion.

Det ligger naturligtvis något märkligt
i nuvarande ordning som innebär att,
då en s. k. olönsam järnväg skall läggas
ned, detta föregås av en omfattande
process med kontakter åt olika håll och
slutligt ståndpunktstagande av Kungl.
Maj:t. Men då det gäller att lägga ned
tre fjärdedelar av hela stationsbeståndet
så skulle detta kunna ske närmast så-
som en ämbetsverksåtgärd.

Statens järnvägars anslagsbehov

Utskottet har inte velat rekommendera att föreskriva samma byråkratiska ordning vid stationsnedläggningar som vid nedläggning av trafiksvaga bandelar. Inte heller har man ansett det praktiskt möjligt att låta dessa nedläggningsärenden bli föremål för riksdagens prövning. Man har i stället rekommenderat Kungl. Maj:t att överväga, huruvida inte den nu utgående ersättningen till SJ för drift av olönsamma järnvägar bör utsträckas till att gälla även sådana olönsamma järnvägsstationer som Kungl. Maj:t efter framställning från berörda kommuner finner böra bibehållas. Nu är det bara att hoppas att Kungl. Maj:t verkligen läser de här raderna på rätt sätt, vilket, eftersom det är en enig avdelning och ett enigt utskott innebär, att man förväntar sig att de inte bara skall läsas utan att det också skall handlas i enlighet med dessa uttalanden. Då blir detta självfallet en positiv lösning. Man får sedan hoppas att redovisningen av olönsamheten vid de aktuella stationerna verkligen kan kontrolleras av kommunerna, vilket är ytterst viktigt, och att man inte belastar de aktuella järnvägsstationerna med kostnader som egentligen inte hör till deras järnvägsdel.

Det är också nödvändigt tillse att tågföringen blir sådan, att de stationer som man skall försöka hålla liv i också kommer till användning. Det finns ju ingen anledning att upprätthålla stationer om tågföringen läggs så att inga tåg stannar vid dem. Vissa tendenser i den annonserade nya resandetågplanen är för oss alla värda att observera.

Även om järnvägsfrågorna sålunda upptagit motionärernas och utskottets intresse är det klart, att dessa frågor endast utgör en detalj i problemet om en tillfredsställande transportförsörjning. Vi har hävdat i motioner, och fullföljer det i en reservation, att överblicken och samordningen av arbetet med den regionala transportförsörjningen inte är tillfredsställande. Vi har

bara delvis löst frågan om den tillfredsställande transportförsörjningen, om vi har snabbgående tåg mellan ett fåtal större orter i landet och dessutom kompletterar detta med ett ännu mer snabbgående flyg, ofta mellan samma orter. Det är alldeles klart att transportförsörjningsfrågan gäller hela landet och att problemet är hela folkets.

Vi kommer att under överskådlig tid ha behov av kollektiva transportmedel, inte bara i tätbebyggelsen utan också i glesbygden. Visserligen kan man förutspå allt större biltäthet, men för stora grupper medborgare blir detta transportmedel av olika skäl inte tillgängligt. Det måste då vara samhällets skyldighet att träda in och garantera medborgarna transport till rimlig kostnad.

Att döma av vissa regeringsuttalanden har regeringen blickarna riktade mot kommuners och andra regionala organs ansvar i detta hänseende. Vi menar emellertid att denna fråga måste hållas samman centralt med samarbete i regionerna. Upprättar man regionala transportförsörjningsplaner, vilket sporadiskt pågår här och var, gäller det att fylla dessa planer med trafik. Ofta är denna trafik inte i och för sig lönsam och måste alltså subventioneras med den trafikpolitiska målsättningen som motivation. Statens understöd till denna trafik är dels den s. k. kollektivbiljetten till SJ och dels understödet till de busslinjer som trafikerar områden med svag beläggning. Beslut i dessa hänseenden måste fattas av riksdagen, och det är då konsekvent att det utredningsarbete som föregår en större aktivitet på detta område utförs och hålls samman av statsmakterna.

Vidare måste upprättade regionala trafikplaner ha en sådan struktur, att regionens kontakt med omvärlden finns med i bilden. Någon sådan sammanfattande syn på det samlade kommunikationssystemet kan inte regionala och lokala utredningar ensamma åstadkomma.

Statens järnvägars anslagsbehov

Vårt krav på en utredning i detta ämne har utskottet avvisat med diverse uppräknningar av vad som pågår. Utskottet hänvisar bl. a. till ett s. k. modellförsök i Norrland. Till det vill jag säga att ett sådant modellförsök antagligen kan ha sitt värde men att det knappast kan vara möjligt att översätta resultatet av det försöket till andra delar av landet. Denna fråga gäller ju inte endast utpräglade glesbygder. Det finns kommunikationsproblem även inom relativt befolkningsrika områden, där det har inträtt betydande försämringar i trafikservicen.

Utskottsmajoriteten hänvisar till att Kungl. Maj:t säkerligen har sin uppmärksamhet riktad på detta problem, men trafikfrågorna har sådan räckvidd och betydelse, att de bör studeras även av människor som inte har sin dagliga gärning i kanslihuset. Med all aktning för personerna i kanslihuset vill jag påstå att den fråga det här gäller säkerligen blir mera allsidigt belyst om de s. k. experterna blandas upp med människor som bättre känner var skon klämmer.

Sammanfattningsvis vill jag hävda, att en allsidig utredning snarast bör tillsättas för att samordna arbetet med upprättande av regionala transportförsörjningsplaner och med uppgift att framlägga förslag om hur insatserna från samhällets sida skall utformas för att den trafikpolitiska målsättningen om en tillfredsställande transportförsörjning för landets olika delar skall kunna uppfyllas.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationen b av herr Ivar Johansson m. fl.

Herr TOBÉ (fp):

Herr talman! »Den 12 maj 1968 har SJ sitt årliga tidtabellskifte. I år blir ändringarna mer omfattande än vanligt. Bakom ligger ett flerårigt arbete, i berörda delar i samarbete SJ—postverket med bl. a. analyser av resande-

strömmarna, biljettförsäljningen, marknaden och befolkningsutvecklingen som grund.»

Så börjar den skrift som SJ givit ut för att orientera om hur sommartidtabellen kommer att se ut. I den skriften har man i tre punkter angivit vilka ändringar som kommer att göras.

Den första är att man avser att åstadkomma en ökad expresstågskörning. Samtidigt ökar också antalet små snälltåg på medellånga avstånd.

I den andra punkten upptar man dirigerering av fjärrtåg genom de tätast bebyggda områdena, t. ex. Mälardalen — som ju inte har varit särskilt väl-försörjd tidigare.

Den tredje punkten gäller differentiering av transportuppgifterna. Där sägs det: »Post-, res- och expressgods flyttas därför på de starkast trafikerade huvudlinjerna delvis över till separata post- och resgodståg — — —.»

Sedan skriver man i nästa stycke: »Den nya tågplanen innebär för det stora flertalet resande på medellånga och långa avstånd förbättringar, i många fall avsevärda sådana.» Därefter tillägges det på slutet att det dock är »ofrånkomligt att även enstaka försämringar har uppstått». Det där om enstaka försämringar är faktiskt inga överord. Det är tvärtom ett understatement. Som framgick av herr Gustafssons i Kärby anförande har man heller inte uppfattat det som överord. I själva verket har det avgivits 15 motioner och motionspar beträffande trafikpolitiken, vilka utskottet har behandlat i samband med statens järnvägars anslagsbehov.

Redan 1965 presenterade SJ sitt förslag om ny resandetågplan. Den avslöjades tydligen av en tillfällighet litet för tidigt av en tjänsteman i SJ, och nyheten om att det skulle dras in 800 av 1 200 stationer kom därför ut litet tidigare än beräknat. Det började också 1966—1967 att uppstå oro i landet. När sedan allmänheten och även riks-

Statens järnvägars anslagsbehov

dagsmännen blev direkt berörda avsträckning måst övergå till andra trastationsindragningar den ena efter den andra förstår man den ström av motioner som blev följden.

Avsikten är nu att dessa indragningar skall ske i större utsträckning i år än tidigare, och den fördelning av beslutsfattandet som härvid tillämpas har jag mycket bestämt gått emot i utskottet. Detta framgår av den reservation som herr Gustafsson i Skellefteå och jag står för.

Departementschefen har uttalat att nedläggningar av järnvägslinjer eller delar av sådana föregås av mycket noggranna förberedelser, av kontakter med kommuner, med länsorgan, med allmänheten och med näringslivsorganisationer och endast genomförs efter beslut av Kungl. Maj:t. Beslut om nedläggning av enskilda stationer fattas däremot av SJ liksom även beslut om indragning av tåg, och det är detta avsnitt som belysts i min och herr Gustafssons reservation. Jag skall i fortsättningen ta upp vad årets stora förändring i tågföringen innebär.

SJ beräknar att den ungefärliga minskningen i antalet tågkilometer sommartid blir 14 procent och under vintertid 11 procent. Antalet vägbuskilometer beräknas öka med 3 procent medan antalet tidtabellstimmar för tåg förutsätts minska med 20—25 procent, alltså med upp till en fjärdedel av vad som nu förekommer. Minskningen inträder dock inte jämnt över hela året, utan denna höga siffra hänför sig främst till veckosluten, varvid många tåg kommer att indras. Antalet vagnkilometer ökar för fjärrtåg men minskar med 4 procent för lokdragna tåg i övrigt. Antalet vagnkilometer för rälsbussarna minskar med 35 procent, vilket är en ganska avsevärd reducering.

Dessa förändringar skapar, vilket också framgår av statsverkspropositionen, problem även för SJ. Det uppstår bl. a. postföringssvårigheter som ännu inte har lösts. Posten har i stor ut-

fikmedel. Det framgår också av statsverkspropositionen beträffande postverkets investeringar, att postens vagnpark måste ökas med 25 fordon och att 125 gamla fordon måste ersättas. Postverket har beräknat en investeringskostnad av 7 miljoner kronor, och departementschefen har anvisat 6,5 miljoner kronor för detta ändamål. För SJ uppstår en intäktsminskning på 5—10 miljoner av de 45 miljoner kronor som posten nu ger. SJ redovisar vidare en viss beräknad intäktsökning av biltransporter, men man är osäker om hur stor den kan bli.

Trenden för de närmaste åren förefaller ligga på en procents minskning av persontransportarbetet per år fram till mitten av 1970-talet. Detta har naturligtvis vållat problem för SJ. Man har genomfört rationaliseringsinsatser av olika slag. Under första hälften av 1960-talet, fram till 1965, minskade antalet anställda med 1 800 per år, och man beräknar för perioden fram till 1972/73 en fortsatt minskning med 1 200 personer per år. Man har tillämpat rekryteringsstopp sedan 1967, dock med undantag för specialisttjänster o. d.

SJ brottas alltså med ekonomiska problem av olika slag, som man även möter med nedläggning av hela järnvägslinjer eller delar av sådana — det senare är numera inte så vanligt — men framför allt med indragning av stationer och av personal. Man har vidare laborerat med taxehöjningar. Genom 1963 års trafikpolitiska beslut har man möjlighet att differentiera taxorna och att kunna anpassa sig till marknaden på ett annat sätt. Den stora rationaliseringen är dock ändringar i tågföringen, vilka avspeglar sig i tidtabellen och vilka i mycket stor utsträckning skall verkställas redan den 12 maj i år.

Om man inte ser på denna utveckling företagsekonomiskt utan samhällsekonomiskt visar det sig, att det enbart inom kommunikationsdepartemen-

Statens järnvägars anslagsbehov

tets område blir svårigheter med postföringen, vilka minskar SJ:s inkomster och ökar postens utgifter. Vi har vidare att ta hänsyn till att vägnarnas större bärighet, med 10 tons axeltryck och 16 tons boggietryck som riktmärke, kommer att medföra att SJ utsätts för hårdare konkurrens från lastbilstrafiken. Behovet av ersättningsbyggen av vägar får man också ta hänsyn till; det ingår i 1963 års trafikpolitiska program att när man lägger ned en järnväg skall man ersätta den med nya landsvägar, och det kostar pengar. Trafiksäkerheten, som vi ägnat speciell uppmärksamhet åt under det senaste budgetåret, är en sak som inte kan uppskattas i pengar, men trafiksäkerheten på det befintliga järnvägsnätet kan förväntas vara betydligt bättre än trafiksäkerheten på överlastade vägar.

I 1963 års beslut sades ifrån, att man skulle trygga en tillfredsställande transportförsörjning för landets olika delar till lägsta möjliga kostnad och främja en samhällsekonomiskt riktig uppdelning av trafiken mellan de olika trafikgrenarna. Det är möjligt att man till en del måste ompröva 1963 års beslut. Beslutet har nämligen lett till att det i vissa avseenden blivit fråga om de olika grenarnas företagsekonomiska möjligheter att klara sig, varvid man har mindre sett på samhällsekonomin. Det är en gammal känd sats att summan av olika grenars företagsekonomiska resultat inte är detsamma som det sammanlagda resultatet för hela verksamheten — alltså i detta fall det samhällsekonomiska resultatet.

Nu har sålunda nedläggandet av stationer blivit en punkt där man börjar nalkas dessa frågor om samhällsekonomin. Hur påverkas kommunerna? Hur påverkas möjligheterna att betjäna allmänheten genom järnvägarna? Hur påverkas näringslivet? Kan staten med ena handen ge lokaliseringstöd och med den andra handen förändra tra-

fiksituationen så, att orten inte passar för den verksamhet som med statligt stöd förlagts dit?

Det finns många exempel härvidlag. Ett av de senaste gäller strömstadsregionen. Det är några geografer i Göteborg som har skrivit en avhandling där det heter att man vill skapa en livskraftig tätort genom att dit lokalisera verksamheter, men samtidigt försämrar man de förbindelser till orten som de statliga transportmedlen svarar för.

Ett annat exempel kan jag hämta från ett område nära Stockholm. 47 km från Stockholms central finns en station som dras in den 12 maj. Den ligger i en ort som nu har mellan 2 000 och 4 000 invånare. Enligt regionplanskissen för stockholmstrakten kan man räkna med att befolkningen under planperioden — alltså det som är kvar av detta sekel — kommer att uppgå till 25 000 personer eller eventuellt så mycket som 75 000 personer. Det kan hända att ett bibehållande av stationen skulle kunna verka i regionplanens anda. Dras stationen däremot in blir det en hög tröskel att stiga över, om det skall ske en så kraftig utbyggnad att invånarantalet blir 25 000 å 75 000 personer. Jag vill därmed inte ha sagt att det är riktigt att göra en sådan utbyggnad.

Utskottet har, som herr Gustafsson i Kärby också framhöll, redovisat den oro som indragningarna av stationer har förorsakat på de olika orterna. Enligt utskottets mening bör det övervägas huruvida inte ersättningen för drift av olönsamma järnvägslinjer bör utsträckas att gälla även sådana olönsamma järnvägsstationer som Kungl. Maj:t efter framställning från berörda kommuner finner böra bibehållas. Utskottet vill vidare att formerna för fattande av beslut i hithörande ärenden skall omprövas och föreslår att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär förslag om hur saken skall ordnas i framtiden.

Jag har haft en avvikande mening

Statens järnvägars anslagsbehov

därvidlag. Jag anser att det är bråttom med dessa frågor. Vi vet alltså redan att man har beslutat att en stor indragning skall göras den 12 maj. Det är kanske inte mycket att göra åt den saken. Jag hoppas att man möjligen kan justera besluten i någon mån. I varje fall måste man, innan man fortsätter denna stora omändring av SJ:s service-nät, finna en form för prövningen som är likvärdig med den som tillämpas när det gäller att nedlägga en järnväg.

Dylika former har redovisats av trafikpolitiska delegationen i ett utskottsutlåtande som behandlades vid 1965 års riksdag. Departementschefen har också redogjort för det tillämpade schemat i årets statsverksproposition. Det försiggår ett samråd med berörda länsmyndigheter och kommunala myndigheter, med näringsliv och med representanter för allmänheten som avser att få fram en samhällsekonomisk syn på vad vederbörande nedläggning kan innebära. Jag anser att samma förfarings-sätt bör användas när det gäller nedläggande av en serie stationer.

Några säger att SJ inte lägger ned tio stationer i rad utan tar en då och då; sedan är det fullbordat efter några år. I några fall har SJ visserligen gjort så, men SJ har en plan för vilka stationer som skall dras in. Även om nedläggningen av samtliga stationer på en linje inte sker samma år, anser jag att man skall betrakta det som nedläggande av en serie stationer.

Jag har inte kunnat ansluta mig till utskottsmajoritetens utlåtande, eftersom jag tror att vi inte har tid att vänta på en utredning om dessa frågor från Kungl. Maj:t. Utredningsresultatet kanske inte skulle föreligga förrän till nästa års statsverksproposition. Det finns ju en arbetsform när det gäller nedläggning av järnvägar, och jag anser att riksdagen kan besluta att använda den även för indragning av stationer.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen av herr Gustafsson i Skellefteå och mig.

Herr JOHANSSON i Norrköping (s):

Herr talman! Vid den punkt i statsutskottets utlåtande nr 9 som nu är föremål för debatt har vi inom statsutskottets fjärde avdelning haft inte mindre än 32 motioner att behandla. Efter en grundlig genomgång har utskottet kommit fram till ett nästan enhälligt ställningstagande. Det finns endast ett par reservationer. Om en liten stund skall jag återkomma till reservationerna.

Det finns två saker som kanske underlättat utskottets ställningstagande. Vid förra årets höstriksdag fördes i kammaren en mycket lång interpellationsdebatt kring statens järnvägar och transportpolitiken. En del av de problem som motionerna har tagit upp berördes redan i den debatten.

Vidare hade statsutskottet under hösten att behandla ett motionspar, som inte blev föremål för överläggning här i kammaren men som innehöll vissa uttalanden kring transportpolitiken, vilka kanske inte tillräckligt har uppmärksamats. Jag avser statsutskottets utlåtande nr 195 1967. Jag finner det naturligt att det, med tanke på den omställningsperiod som statens järnvägar och även andra transportföretag befinner sig i efter 1963 års riksdagsbeslut om transportpolitiken, kan råda delade meningar om takten och snabbheten i denna omställning. Jag är också medveten om att förändringarna kan välla oro och bekymmer bland den berörda personalen i företaget och bland befolkningen. Riksdagen har ändock inte frångått själva målsättningen för den transportpolitik som är beslutad, och ingen har heller yrkat på det. En tillfredsställande transportförsörjning till från samhällsekonomisk synpunkt lägsta kostnader och med vederbörligt beaktande av bl. a. lokaliseringsspolitiska aspekter — det är, som tidigare talare framhållit, vår transportpolitiska målsättning formulerad i korthet.

Emellertid har väl inte heller någon menat att vi skall upphäva målsättningen att statens järnvägar skall drivas

Statens järnvägars anslagsbehov

affärsmässigt och erhålla full täckning för olönsam trafik som det från samhällets och medborgarnas synpunkt är nödvändigt att upprätthålla. Lika litet kan någon förneka att SJ efter företags- och samhällsekonomiska möjligheter skall tillämpa de tekniska och säkerhetseffektiverande nyheter som ständigt växer fram.

Detta uttalande måste också innebära att åt SJ, om vi kräver mer av det statliga företaget, ges full ekonomisk täckning för ökade utgifter; i detta sammanhang skall jag senare återkomma angående stationerna. I dag belöper sig kollektivbiljetten till 205 miljoner kronor. Växer våra krav — jag är den förste att erkänna att så kan bli fallet — måste vi även ta det ekonomiska ansvaret och skaffa fram mer pengar till vårt trafikföretag ur den gemensamma statskassan.

I reservationen av herrar Gustafsson i Skellefteå och Tobé föreslås en skrivning, som enligt vad herr Tobé har utvecklat skulle leda till noggrannare behandling när det gäller indragning av järnvägsstationer. Det är inte så oerhört mycket som skiljer minoriteten från majoriteten på denna punkt, men eftersom frågan är ganska viktig ber jag, herr talman, att få läsa in två stycken ur utskottsutlåtandet till protokollet; det kan vara rätt nyttigt för den fortsatta debatten. På sidan 14 i utlåtandet yttrar utskottet bl. a.: »Enligt utskottets mening bör därför övervägas huruvida inte ersättningen för drift av olönsamma järnvägslinjer bör utsträckas att gälla även sådana olönsamma stationer som Kungl. Maj:t efter framställning från berörda kommuner finner böra bibehållas. Bedömningen av uppkommande ersättningsfall synes dock böra ske efter restriktiva grunder. Då indragning av stationer i vissa fall kan föranleda lika betydande svårigheter för berörda bygder som nedläggande av bandelar synes det angeläget att Kungl. Maj:t också prövar formerna för fattande av

beslut i hithörande ärenden. I enlighet med det anförda bör åt Kungl. Maj:t uppdragas att närmare överväga härmed sammanhängande frågor samt att för riksdagen framlägga därav föranledda förslag.»

Utskottets skrivning innebär alltså en klar uppmaning till Kungl. Maj:t att skyndsamt försöka få detta problem löst. Utskottsmajoritetens förslag kommer enligt min mening därför att ha lika stor effekt som herr Tobés.

I den andra reservationen — av herr Ivar Johansson m. fl. — påyrkas en hemställan hos Kungl. Maj:t om utredning och förslag i syfte att samordna arbetet med upprättande av regionala transportförsörjningsplaner. Reservanterna vill ha en utredning. Både 1963 och 1965 års riksdagar har funnit att det inte är nödvändigt att begära sådan utredning. Regeringen har redan medverkat till samordning och utredningsverksamhet av vissa regionala trafikproblem. Med hjälp av länsmyndigheter, kommuner och företag kan staten på ett eller annat sätt medverka i ett sådant arbete. Detta var också meningen, fastän jag kallade det lokal och inte regional trafiksituation, när jag år 1965 väckte en motion i samband med Storstockholmstrafikens ordnande. Riksdagen intog då den ståndpunkten att regeringen har möjlighet att delta i ett sådant här arbete. Eftersom denna möjlighet finns anser jag att man kan avsluta sig till utskottets förslag.

Herr talman! Jag ber att med detta få yrka bifall till utskottets hemställan under punkten 4.

Herr GUSTAFSSON i Kårby (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har icke avsett annat än att Kungl. Maj:t kan medverka i detta arbete, det är självklart. Vad jag är ute efter är att Kungl. Maj:t borde skaffa sig en bredare förankring genom en särskild arbetsgrupp, i vilken även andra än kanslihusets folk skulle med-

Statens järnvägars anslagsbehov

arbета. Jag kan mycket väl tänka mig att reservanternas önskemål kunde tillgodoses på så sätt att Kungl. Maj:t ger den utvidgade trafikpolitiska delegationen ett direkt uppdrag att försöka samordna det arbete som pågår på flera håll ute i landet. Jag är rädd för att man annars använder onödigt mycket arbetskraft, som måste samordnas för att nå ett mera enhetligt resultat. Vi måste ha enhetliga regler, om denna verksamhet skall fungera, eftersom det är vi som skall bevilja de pengar som erfordras. Jag vill inte betrakta detta som en regional, kommunal fråga, utan jag vill att frågan skall behandlas så att vi får ett genomtänkt system för den regionala och lokala trafiken.

Herr Tobé påstår att man enligt förslaget i reservationen skulle få snabbara beslut när det gäller propäer om nedläggning av stationer. Med den kännedom jag har om det byråkratiska system som tillämpas vid nedläggning av järnvägslinjer tror jag ingalunda att herr Tobés förslag skulle medverka till att frågorna kunde lösas snabbare. Jag anser att utskottets förslag — om herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet går in för det med stort allvar — innebär ett långt effektivare system.

Herr TOBÉ (fp) kort genmäle:

Herr talman! Först och främst har jag en helt annan uppfattning än herr Gustafsson i Kårby om vad som är byråkratisk ordning; det är ju när tjänstemän sitter på sina tjänsterum och sammanträder eller ringer till varandra för att besluta i olika frågor. Det är alltså nu en byråkratisk ordning när man lägger ned stationer. Den form jag föreslår är en icke byråkratisk form med sammanträden mellan representanter för länsstyrelse, landsting, näringsliv, allmänhet o. s. v. Detta är icke en byråkratisk ordning utan en ordning där tjänstemännen går ut från sina

tjänsterum och diskuterar med dem som är berörda av frågan.

Herr Johansson i Norrköping nämnde inte den fråga som vi diskuterade i avdelningen och där jag inte fick avdelningen med mig. Jag vill därför ytterligare betona att jag vänder mig mycket starkt mot vad departementschefen säger i propositionen, nämligen att det är naturligt att Kungl. Maj:t med denna icke byråkratiska ordning med sammanträden m. m. skall besluta om nedläggning helt eller delvis av järnvägar men att rent praktiska skäl motiverar att SJ som hittills skall besluta om indragning av enskilda stationer och tåg. Det verkar som om departementschefen inte lagt märke till att det nu inte gäller enskilda stationer. Det är fråga om serier av stationer, det gäller 800, 900 eller kanske ännu flera. Efter vad jag vet har SJ under de senaste åren lagt ned tusentalet stationer. Detta kan inte betraktas som enskilda stationer. Då tycker jag att departementschefen här skulle ha kunnat använda ett annat uttryck. Jag försökte att få utskottet med på denna tankegång. På sätt och vis gick utskottet med på denna genom att skriva att en ändrad ordning vore önskvärd. Utskottet ville däremot inte invända mot departementschefens användning av uttrycket »enskilda stationer».

Nu säger departementschefen att en av orsakerna till att det är Kungl. Maj:t som efter undersökningar beslutar om nedläggning av järnvägar, medan SJ vidtar de andra åtgärderna, är att vid järnvägsnedläggning kan det vara fråga om ersättning till SJ för olönsam drift o. s. v. Vid indragning av stationer finns emellertid inte några sådana motiv.

Men utskottet har nu föreslagit att SJ kan få ersättning för att inte dra in stationer. Nu frågar jag: Anser inte departementschefen att man skall behandla denna fråga litet allvarligare än som hittills har skett? Det är inte fråga om företagsekonomi för SJ här, utan det är

fråga om samhällsekonomi. Redan på kommunikationsdepartementets stat ser man hur indragningarna inverkar på de olika grenarna. Det har däremot inte redovisats någon totalsyn.

Herr JOHANSSON i Norrköping (s) kort genmäle:

Herr talman! Utskottsmajoriteten säger att Kungl. Maj:t även skall överse formerna för indragningar, herr Tobé. Då har jag en bestämd känsla av att regeringen kommer att undersöka saken i hela dess vidd. Statsrådet kanske i dag inte kan ge något besked, men jag skulle förmoda att kommunikationsdepartementet får fundera över den problematik som uppstått. Jag tror att denna är ganska besvärlig, men jag hoppas att den snabbt skall kunna lösas. Det gäller här också att kunna göra en bedömning av olönsamma järnvägsstationer, och här hoppas jag att man skall kunna komma fram till en riktig bedömning.

Herr Gustafsson i Kårby och jag har ju ett förflutet när det gäller dessa frågor. Jag hänvisar ännu en gång till statsutskottets utlåtande nr 6/1965, i vilket det heter: »Det anförda bör enligt utskottets uppfattning givetvis gälla inte bara stockholmsområdet utan även andra regioner där liknande frågeställningar kan komma att aktualiseras. Utskottet förutsätter också att Kungl. Maj:t med uppmärksamhet följer utvecklingen inom andra delar av landet samt, därest så befinnes påkallat, vidtager i anledning härav eventuellt erforderliga åtgärder.» Då måste jag säga att Kungl. Maj:t redan har fullmakt på detta område.

Herr BENGTSOEN i Solna (h):

Herr talman! I det föreliggande utlåtandet från statsutskottet behandlas framställningar rörande kommunikationsdepartementets kapitalbudget. Utskottet redovisar här när det gäller SJ

att en betydande del av investeringarna går till lokaltrafiken till Stockholm. Söndagen den 12 maj i år — ett viktigt datum såsom herr Tobé redan har nämnt — kommer det första pendellåget att gå från Södertälje till Märsta. Detta är en ny trafikservice som vi i Storstockholm fäster stora förhoppningar vid.

Den andra etappen av pendeltågen beräknas bli klar 1970. När denna är klar är SJ:s andel i den s.k. Hörjeluppgörelsen ställd till trafikanternas förfogande.

Utskottet påpekar att enligt denna uppgörelse skall full ersättning av kommunala medel utgå till SJ för drift- och kapitalkostnader. KSL, det kommunalförbund som ansvarar för den kollektiva lokaltrafiken, har tagit SJ:s hela lokaltrafik på entreprenad. Jag vill starkt betona att denna trafik på intet sätt belastar statsutgifterna — det förtjänar att särskilt understrykas.

När statsmakterna 1963 antog riktlinjer för den statliga trafikpolitiken var säkerligen de flesta här i kammaren väl medvetna om vilka konsekvenser detta skulle få för SJ. Den omläggning från spårbunden trafik till landsvägstrafik som sker är det svårt att göra mycket åt. Men den förutsätter givetvis att en fullgod ersättningstrafik kan ges trafikanterna, och det är på denna punkt som det brustit. Själv har jag år efter år från denna talarstol framhållit att väganslagen är för snålt tilltagna. Man kan också påtala bristande initiativ av regeringen när det gäller att komma till rätta med svårigheterna.

Från mitt eget län kan jag rapportera att SJ har för avsikt att lägga ned ytterligare delar av roslagsbanan. Men vägarna är helt enkelt inte farbara för bussar, och på en lång sträcka vid Lindholmen saknas lämplig väg. Så får det inte vara och så har heller inte statsmakterna avsett. I de fastställda flerårsplanerna finns inget utrymme för att förbättra de aktuella vägarna. Skall

Statens järnvägars anslagsbehov

man följa statsmakternas beslut torde SJ därför få dröja med nedläggningen.

Det pågår en ständig försämring av trafikservicen i glesbygderna. Den har man kunnat förutse i många år. I motionsparet I: 601 av herr Åkerlund och II: 741 av herr Oskarson och mig har vi pekat på möjligheterna att bättre utnyttja taxitrafiken för att råda bot på missförhållandena. Vi föreslår att man i kostnadsbesparande syfte inför möjlighet till statsbidrag för taxibilar i linjetrafik efter exempelvis norskt mönster. I en annan motion, II: 740, har jag föreslagit ett mindre anslag till en försöksverksamhet under kommande budgetår, vilket skulle kunna ske genom en obetydlig reducering av kollektivbiljetten till SJ.

I motionen II: 741 har vi också tagit upp vissa problem rörande taxitrafiken i städer och tätorter. Det klagas på att taxi inte alltid lämnar god service åt allmänheten, att det inte finns bilar när det regnar eller i rusningstid när de särskilt behövs. Visst sitter taxibilarna fast i köerna liksom bussar och övriga bilar, och det kan ibland vara svårt att förutse behovet av vagnar. Enligt vår mening är det emellertid framför allt de ålderdomliga och stelbenta regler som omgärdar taxinäringen som ställer till bekymmer. Bland annat har vi en rigorös och eftersläpande metod för taxesättning, som omöjliggör all smidighet. Det finns väl inte någon bransch som har en sådan priskontroll som taxinäringen.

Jag skall inte trötta kammaren med att påtala alla regler som finns; låt mig bara påminna om att biltrafiknämnden på sin tid föreslog att man åtminstone skulle ta bort föreskriften i allmänna ordningsstadgan, att fullmäktigeförsamlingar skall yttra sig över taxesättning. Detta har vid vissa tillfällen fördröjt en nödvändig taxeändring med upp till ett år. Det är inte underligt att servicen under tiden hinner försämrast.

På många andra punkter skulle för-

bättringar kunna genomföras. Meningen var att den s. k. tredje etappen i den statliga trafikpolitiken skulle betyda en liberalisering för taxitrafiken och åkerirörelsen. Denna etapp var planerad att träda i kraft den 1 juli 1968. Av olika skäl som utskottet redovisar blir denna etapp skjuten på en oviss framtid. Med den förmåga som regeringen vid andra tillfällen visat att plocka russin ur kakan är det förvånande, att man ändå inte lagt fram förslag till vissa partiella reformer. Sålunda skulle enklare regler för taxinäringen och en reformering av yrkestrafikförordningen säkert hälsas med tillfredsställelse i vissa kretsar. Ett nytt förslag till yrkestrafikförordning har varit ute på remiss och utsatts för en viss kritik. Sålunda skulle bl. a. enligt förslaget tillståndsprövningen i framtiden bli enbart formell, medan man från branschen framhåller att en viss lämplighetsprövning torde vara erforderlig. För närvarande är ju tillståndsgivningen inte i reell funktion, och det har haft som följd en överkapacitet som nu i vikande konjunkturen medför problem. Men till branschens nuvarande svårigheter har naturligtvis också de stora höjningarna av bilskatterna medverkat.

Med hänsyn till att ett enigt utskott inte har krävt ett genomförande av den tredje etappen har jag inget yrkande.

Herr LORENTZON (vpk):

Herr talman! Följderna av SJ:s trafikpolitik, såsom denna har tagit sig uttryck efter 1963 års riksdagsbeslut, har skapat en omfattande oro ute i landet. Den 17 november i fjol hade kommunikationsministern uppgiften att i denna kammare på en och samma gång besvara inte mindre än sex interpellationer som var inspirerade av denna oro på grund av de av SJ signalerade ytterligare åtgärderna.

I dag har riksdagen att ta ställning till statsutskottets utlåtande nr 9, som

Statens järnvägars anslagsbehov

behandlar inte mindre än 17 motioner vilka gäller SJ:s trafikpolitik. I samtliga politiska partier tycks man numera vara överens om att allt inte är rätt ställt på detta område.

I en del av de motioner vi i dag behandlar yrkas att riksdagen hos Kungl. Maj:t skall begära en översyn av de trafikpolitiska frågorna, innefattande bl. a. en analys av verkningarna av 1963 års trafikbeslut. I den kommunistiska gruppens motion II:158 hemställs även att Kungl. Maj:t sedan denna översyn gjorts återkommer till riksdagen med förslag i ärendet.

Tillåt mig konstatera, herr talman, att opinionen mot SJ:s trafikpolitik — såsom den tar sig uttryck i pressen, från den SJ-anställda personalen vars trygghetsproblem kommit i förgrunden, i alla de interpellationer som förekom vid fjolårets höstriksdag och i de många motioner vi nu har att behandla — starkt belyser att det finns många och goda skäl till kritik mot denna politik.

När man läser utskottets utlåtande kan man heller inte frigöra sig från intrycket, att denna kritik ändå haft en viss verkan — jag säger *en viss verkan*. Detta är på sitt sätt hoppingivande. Däremot är inte utskottets utlåtande tillfredsställande.

Talesmän för regeringen, dvs. de kommunikationsministrar vi haft sedan 1963, brukar bemöta kritiken mot SJ:s trafikpolitik med att hänvisa till att det ändå var riksdagen som år 1963 beslöt om riktlinjerna för denna statliga trafikpolitik. Men det handlar ändå om hur man tillämpar beslutade riktlinjer. Detta tror jag att det i detta sammanhang är mycket viktigt att komma ihåg. Jag är övertygad om att ifall det sätt, varmed riktlinjerna skulle tillämpas, hade kunnat anges år 1963, så hade riksdagsbeslutet år 1963 fått en helt annan utformning än vad det i verkligheten fick. Från kommunistiskt håll anfördes då starkt kritiska synpunkter mot Kungl. Maj:ts proposition nr 191 år

1963. Vår position är sålunda något anorlunda än många andra kritikers här i dag.

Jag kan, herr talman, citera vår grupps motioner från 1963. Det sades där att vägledande för trafikpolitiken främst måste vara de sociala och näringspolitiska hänsynen till befolkningsområdena i fråga och att väsentliga förändringar i kommunikationer och godsbefordran under alla förhållanden måste anstå till dess att lokaliseringspolitiken för respektive landsdelar fått en mera definitiv utformning. I motionen hette det vidare att den enligt vår mening grundläggande frågan är att samhället måste ta på sig ansvaret för att befolkningen är tillfredsställande försörjd när det gäller transporter och kommunikationer. Så långt motionen.

Denna grundsyn har vi fortfarande, och den har underbyggts ännu mer av de senaste årens erfarenheter. Vi har givit uttryck åt denna grundsyn i vår motion II:158 vid årets riksdag, där det bl. a. heter: »Trafikpolitiken bör utgöra en organisk del av en verklig riksplanering, inte begränsas till eller bestå av den lönsamhets- och fria konkurrenspolitik som 1963 års riksdag stadfäste.»

Vi har i vår motion kritiserat det förhållandet att det uppstått konkurrens mellan SJ-företag, nämligen mellan järnvägs- och billinjer, som går parallellt med varandra. Lönsamhetsundersökningarna har styrts, och önskade resultat har tydligen uppnåtts. Så har järnvägsnedläggningarna accelererat. Jag vill inte okritiskt invända mot varje järnvägsnedläggning, men från denna ståndpunkt till att acceptera vad som skett är det verkligen ett rätt stort steg.

Vi har angripit förhållandet att den av SJ förda trafikpolitiken visar en tydlig inriktning att alltmer förskjuta tyngdpunkten till landsvägstransporterna när det gäller både personbefordran och godstransporter. Medan den spårbundna trafiken får alla sina kostnader

Statens järnvägars anslagsbehov

medtagna i lönsamhetskalkylerna förefaller det som om detta inte är fallet beträffande landsvägstrafiken. Men framför allt har vi inte i vårt land ett sådant vägnät och sådan beskaffenhet på våra vägar att en dylik orientering är tillräddig. Även trafiksäkerhetsskäl talar häremot. På samma sätt som kommunikationsministern i sitt interpellationssvar till mig i fjol helt förbigick de frågor som hade med lönsamhetsundersökningarna att göra, som berörde den inbördes konkurrensen mellan statligt ägda företag och frågan om försäljning av statligt ägda företag, förbigår utskottet i sitt uttalande i dag om den kommunistiska motionen dessa frågor.

I vår motion hemställer vi om en översyn av de av 1963 års riksdag antagna riktlinjerna för den statliga trafikpolitiken. Är det ändå inte så att de lönsamhetsundersökningar som genomförs missgynnar SJ:s järnvägar och indirekt gynnar landsvägstransporterna? Man vidtar åtgärder vilkas resultat kan användas som motiv för nedläggande av spårbunden trafik. I stor utsträckning överförs godstrafiken från järnvägarna till lastbilar, och bussar sätts in som trafikerar samma linje eller ersätter tåg. Då det gäller kostnader som är förknippade med godsmagasin, stationer och annat är det SJ:s järnvägslinjer som får betala. Biljettsamordningen är ensidig; bussbiljetterna gäller på tåg men inte omvänt. Trafikanterna köper därför månadsbiljett för buss även om tåg är deras vanligaste transportmedel. Den spårbundna trafikens redovisade lönsamhet måste under sådana förhållanden starkt minska. Sammanfattningsvis kan sägas att SJ:s järnvägslinjer har att konkurrera med tre andra SJ-ägda företag, och inte på samma villkor, utan SJ:s järnvägslinjer måste svara för en hel del av dessa övriga företags kostnader, medan dessa företag lägger beslag på transportinkomster som rätteligen borde tillfalla järnvägslinjerna.

I vår motion framför vi meningen att

direktiven för SJ:s lönsamhetsundersökningar bör ändras. För varje berörd linje bör undersökningen omfatta samtliga SJ-företag och lönsamhet eftersträvas genom samordning av trafikföretagen. Vid SJ:s egna lönsamhetsundersökningar bör även andra statliga företags transportbehov tagas med i bedömningen. Som exempel kan nämnas att därest SJ:s aviserade planer förverkligas torde postverket i sin tur behöva anskaffa egna transportmedel.

Vi anser att dessa SJ:s dotterföretag inte skall ha möjligheter att uppträda självständigt, vilket resulterat i en osund konkurrens mellan dessa statligt ägda företag. Vi anser oss vara i gott sällskap, då vi numera kan stödja oss på Svenska järnvägsmanaförbundet, som anser, att om en styrning inte är möjlig med hänsyn till självständigheten hos de dotterföretag, som SJ äger inom bilbranschen, måste man överväga att helt inlemma dessa företag i SJ.

Tillåt mig, herr talman, att anföra några exempel. Under fjolåret vaknade tjänstemän vid SJ hamn och gnuggade sig i ögonen och var mycket förvånade över att finna, att NJA:s transporter till Stockholm, som tidigare hade gått med järnväg, numera transporterades på ASG:s långtradarare. Samhällssolidariska som dessa järnvägstjänstemän var, kontaktade de omedelbart ledningen och frågade, hur detta var möjligt, eftersom det ju måste ställa sig mycket dyrare att låta ASG:s långtradarare gå från Luleå till Stockholms hamn än att låta tågen, som går spårbundna parallellt med landsvägen, ta detta tunga gods, som tidigare skett. Man fick då den uppgiften från ledningen, att det var ett misstag som var begånget och att det snart skulle rättas till. Men det rättades inte till. Det var tydligen en helt medveten strävan.

I det nummer av Signalen, järnvägs-männens tidskrift, som har kommit ut till prenumeranterna i dag, slår man fast, att det råder dubbelmoral i fråga

Statens järnvägars anslagsbehov

om transporter och att SJ:s dotterföretag går sina egna vägar, vilket är till men för hela samhället. Det meddelas här att varje vecka rullar mellan 1 700 och 2 000 ton järn ut på landsvägarna från Norrbottens järnverk i Luleå. En stor del av detta gods går via landsvägstransporter, trots att det med betydligt större fördel skulle kunnat gå med SJ:s järnväg. Är det samhällsekonomiskt riktigt och är det att göra SJ:s järnvägar lönsamma att långtradedaren transporterar rör från exempelvis Varberg till Luleå och har med sig tillbaka järn från NJA, allt medan kapaciteten på godståg, som rullar mellan Varberg och Luleå, inte utnyttjas? Att de privata företagen är överförtjusta över ett dylikt arrangemang är självklart. Ur samhällsekonomisk synpunkt är det beklagligt att dylikt får ske. Men, säger tidskriften Signalen, att SJ:s eget företag ASG utnyttjas på detta sätt är varken naturligt eller beklagligt. Det är någonting ännu värre.

Enligt SJ kan kapaciteten vad beträffar godstrafiken söderut från Luleå fördubblas och SJ kan utan svårighet tillgodose hela NJA:s transportbehov. Ändå har vi en ordning här i landet, som innebär, att det tillämpas metoder som medverkar till att den spårbundna trafiken inte utnyttjas, vilket är till men för hela folkhushållet. Exemplet jag här nämnt visar hur det ena SJ-företaget parallellkör i konkurrens med ett annat statsägt företag. Konkurrensen mellan dessa statsägda företag har gått så långt, att det kan anses vara minst sagt osunt.

Chefen för godsmagasinet i Norrköping meddelar att vederbörande är direkt förbjudna att gå till en ASG-kund och erbjuda honom SJ:s tjänster. De får inte ens gå dit och berätta för honom om vilken service de kan erbjuda. De skall ju konkurrera på lika villkor, och då är det orimligt, att SJ:s transportkonsulenter förbjuds aktiv försäljning. Samme man framhåller, att det

finns stora företag med omfattande transporter som han aldrig kommer i kontakt med, eftersom han inte ens kan ringa dem och lämna upplysningar.

Ansvarskännande järnvägsmän ser med verklig oro på detta förhållande som ingen kan göra någonting åt — tydligen ingen annan än vår kommunikationsminister. Varför SJ:s olika trafikföretag inte skall utgöra enheter och komplettera varandra är för mig synnerligen svårt att förstå. Det verkar ju närmast som ett försök att tillämpa ett helt orimligt kapitalistiskt konkurrenstillstånd. Ett privatföretag, stort eller litet, skulle aldrig handla på det sätt som det statligt ägda företaget SJ gör. Ett handlande som detta bidrar väsentligt till att inom vårt folk impopularisera det statliga ägandet och statliga företagsformer. Det ger också näring åt talet om att samhället är fullständigt inkompetent att driva egen företagsamhet.

Man kan fråga sig hur länge dessa uppenbara missförhållanden skall behöva pågå. Det tycks bli allt värre vad tiden lider. Järnvägen har ändå en egen »vall» som är helt oberoende av annan trafik, varvid ett lok med en eller två man kan medföra samma godsmängd som 25—30 långtradedare med kanske 50 man i tjänst kan klara. Därtill är den spårbundna trafiken mycket snabbare än landsvägstrafiken; framför allt gäller detta långa sträckor som exempelvis från Luleå till Stockholm och Varberg. Alltmedan SJ vidtar dessa underliga åtgärder minskar behovet av fast SJ-personal i de lägre graderna.

Herr talman! Vi yrkar i vår motion till årets riksdag uppskov med övergången till den s. k. tredje etappen, som skulle innebära att lastbils- och traktortågstrafiken helt befriades från behovsprövning — alltså fritt fram för ohämmad övergång till person- och godstrafik på våra vägar.

Utskottet framhåller att varken förslag eller beslut rörande den tredje etap-

Statens järnvägars anslagsbehov

pen föreligger och att det av detta skäl saknar anledning att göra något uttalande. Men riksdagen har likväl fattat beslut år 1963 om övergång till trafikpolitikens tredje etapp fr. o. m. den 1 juli 1968, och detta uttalande återgav utskottet i utlåtandet nr 146 år 1966. Om denna övergång har en rad remissinstanser avgivit yttrande, så nog tyckte vi att det fanns grund att föreslå ett uppskov med denna övergång. Även LO har yttrat sig i samma riktning, och vi är således i gott sällskap. Men försäkrar utskottet att det inte finns anledning att uttala sig härom, skall jag inte yrka bifall till vår motion beträffande dess första att-sats, men utskottets talesman kan kanske ändå meddela sin uppfattning i själva sakfrågan.

Huvudfrågan är således huruvida det behövs en översyn av de av 1963 års riksdag antagna riktlinjerna för den statliga trafikpolitiken; två etapper har ju snart gått till ända. Detta skulle innebära en värdering av verkningarna av den förda politiken och de vidtagna åtgärderna och ett fastställande av vilka slutsatser som rimligen borde dras. Det är överraskande att ta del av utskottets redovisning av alla utredningar som pågår: Gotlandstrafikutredningen, kanaltrafikutredningen, utredningen angående modellplanering för transportförsörjning i glesbygderna o. s. v. Dessutom anför utskottet att det »alltjämt är av samma uppfattning och förutsätter således att Kungl. Maj:t även fortsättningsvis kommer att på det centrala planet ta initiativ till och medverka i utredningsarbete av ovan berört slag». Men de specialutredningar som utskottet hänvisar till ger enligt vår mening inte den erforderliga, samlade översynen av riktlinjerna för den statliga trafikpolitiken som vi anser behövas. Framför allt måste riksdagen efter vederbörlig behandling inom regeringen beredas möjlighet att ta ställning till denna fråga.

Herr talman! Med det anförda vill jag

yrka bifall till det bl. a. i motion II: 158 ställda yrkandet om en översyn av den statliga trafikpolitiken.

Herr JOHANSSON i Norrköping (s) kort gemmäle:

Herr talman! Med anledning av herr Lorentzons resonemang rörande den tredje etappen vill jag erinra om att det inte fanns någon möjlighet för vare sig avdelningen eller utskottet att göra något uttalande i det fallet, eftersom trafikpolitiska delegationen inte hade avgivit sitt betänkande när utskottets utlåtande utformades. Vi kunde ju inte gärna ge något omdöme om betänkandet förrän det var klart.

Herr HAMRIN i Kalmar (fp):

Herr talman! Det är inte första gången vi diskuterar dessa frågor här i kammarerna. Som tidigare framhållits hade vi i höstas en stor debatt i samma ämne. Säkertligen är det inte heller sista gången vi diskuterar dessa stora och viktiga frågor, som rör många bygder och ett stort antal invånare. Det skall också sägas att problemen inte är lätta att lösa. Men svåra frågor är till för att klaras ut.

För min del tror jag inte att fri konkurrens på transportmarknaden i enlighet med beslutet 1963 löser trafikproblemen, framför allt inte i glesbygderna. Inte heller delar jag utskottets mening att den mjuka övergången till en ny trafikpolitik löser svårigheterna. Snarare tycker jag att den övergången har misslyckats redan efter två etapper. Det hjälper inte att trafikpolitiska delegationen har utökats med två parlamentariker. Det är säkert inte på den vägen problemen skall lösas.

Utskottet skriver att verkningarna av den första etappen enligt delegationens rapport har visat sig positiva. Då vill jag fråga: Inom vilka områden? Avser det skrivna glesbygdsregionerna eller de expanderande områdena? Och hur för-

Statens järnvägars anslagsbehov

delar sig kollektivbiljettkostnaderna på de olika regionerna i det fallet?

Utskottet hänvisar också till ett flertal pågående utredningar. Herr Lorentzon har redan räknat upp några utredningar. Jag vill dessutom påminna om vägkostnadsutredningen, hamnutredningen, bilskatteutredningen och vägplaneutredningen. Utskottet skriver:

»Innan dessa utredningar hunnit slutföras och erfarenheter redovisats av verkningarna av den andra etappens genomförande synes det inte möjligt att med säkerhet överblicka den trafikpolitiska utvecklingen. Tiden synes därför inte ännu mogen för den av motionärerna begärda översynen och omprövningen av 1963 års trafikbeslut.»

Men — och det är min egen reflexion — man fortsätter att lägga ned järnvägslinjer. Man planerar att dra in 800 — 900 stationer fram till 1975, trots att man saknar den överblick som enligt utskottets mening erfordras för att kunna bedöma dessa frågor.

Man har många gånger påpekat att det i samband med dessa förändringar i våra kommunikationer ute i de olika regionerna är absolut nödvändigt att åtminstone rusta upp de vägar, vilka får ta hand om den transportbelastning som uppstår när en järnväg läggs ned. Det har också många gånger framhållits att denna upprustning bör vara verkställd innan järnvägstrafiken upphör.

Utskottet anser också att nuvarande handläggning och kontakter på det regionala planet är tillfredsställande. För min egen del har jag icke denna uppfattning. Och vad är anledningen till detta? Ja, det saknas nästan alltid en regional planering av kommunikationerna, vilken i sin tur är en pusselbit i den allmänna samhällsplaneringen och i den lokaliseringspolitik som statsmakterna avser att föra. På riksplanet är det fullt naturligt att vägverket och AMS är intresserade av dessa frågor. Utskottet anger att dessutom också Näringslivets

trafikdelegation deltar i avgörandena på riksplanet.

Utskottet anför att det på det regionala planet bl. a. är länsstyrelsen, planeringsrådet och de kommunala myndigheterna, som får tillfälle att yttra sig och att delta i övervägandena om förändringar i trafikapparaten. Det heter på s. 13 i utlåtandet bl. a. följande:

»Då den prövning som härvidlag sker är synnerligen omsorgsfull — — — synes motionärernas syften» — alltså en omprövning av verkningarna av 1963 års beslut — »i stort sett tillgodosedda.»

Utskottet fortsätter på s. 13 på följande sätt: »Samtidigt som småstationerna läggs ned kan de trafiksvaga och olönsamma lokaltågen slopas, och hela trafikservicen i berörda områden flyttas över till en efter behovet mer anpassningsbar landsvägstrafik. Denna utveckling beräknas under de närmaste åren fortsätta i samma takt som under de senaste 3 å 4 åren. Järnvägstrafiken avses dock vara kvar på alla de platser som nu har järnvägstransporter av betydelse.»

Jag skulle med Martin Luther kunna fråga: Vad är det? För mitt hemlän, Kalmar län, innebär det enligt SJ:s framlagda prognos att 60 km järnväg med persontrafik skulle vara kvar år 1975. Västervik, Oskarshamn, Vimmerby och Hultsfred — för att nämna några av de viktigare regionerna i Kalmar län — skulle vid denna tidpunkt stå utan i varje fall persontrafik per järnväg.

Departementschefen har — och det antecknar jag med tillfredsställelse — anmält sin avsikt att i ökad utsträckning företa regionala undersökningar. Jag skulle dock vilja ställa den frågan, eftersom kommunikationsministern är närvarande i kammaren, när och hur dessa kommer att genomföras. Jag tror inte att de större utredningar, som nu pågår och som tydligen avvaktas innan man tar principiell ståndpunkt till den fortsatta kommunikationspolitiken, har någon särskilt stor betydelse för bedöm-

Statens järnvägars anslagsbehov

ningen av kommunikationerna ute i våra regioner.

Utredningen rörande gotlandstrafiken, kanaltrafikutredningen, utredningen angående modellplanering och transportförsörjning i glesbygder och utredningen angående den kollektiva närtrafiken inom storstockholmsområdet i all ära — dessa utredningar når säkerligen fram till riktiga resultat, men det blir knappast resultat som i någon större utsträckning påverkar den planering som ändå måste komma till stånd ute i de olika regionerna.

Vad avser jag då att man skall göra? Jo, herr talman, jag har helt enkelt den uppfattningen att utskottets synpunkt, att den regionala planeringen skall göras av länsstyrelsen med dess planeringsråd samt av landsting och av berörda kommuner är alltför optimistisk. Detta beror inte bara på att länsstyrelsens planeringsråd saknar både de personella och de ekonomiska resurserna — nej, landstingsområdet och länet är inte den naturliga regionen vid ifrågasvarande översyn. Jag skall inte gå in på länsfrågan, ty den har ju inte så mycket med saken att göra. Det är nämligen så många olika uppgifter på det regionala planet vilkas räckvidd aldrig kan sammanfalla med ett läns gränser, att det vore oriktigt att tro att en ändrad länsindelning skulle ge det naturliga området för en regional planering av kommunikationerna.

Det enda riktiga är enligt min mening att de instanser på riksplanet, som självfallet måste ha ett stort intresse av dessa frågor — jag har nämnt dem förut: arbetsmarknadsstyrelsen, statens vägverk m. fl. — i samarbete med både landsting och primärkommuner får fram vettiga utredningar som grund för den fortsatta trafikpolitiken. Det är självklart att kommunerna med sin skolskjutsverksamhet, landstingen med sina ambulanstransporter och med sitt intresse för samhällsutvecklingen över huvud taget har anledning att delta

i detta arbete. Men jag tror inte det är riktigt att lägga hela bördan där, i avsaknad av initiativ på högre ort.

Herr talman! Egentligen skulle mitt anförande utmynna i ett yrkande om bifall till motionen II: 585 — lika lydande med motionen I: 467 — och motionen II: 747 — lika lydande med motionen I: 603; motionen II: 747 har jag för övrigt själv varit med om att underteckna. I dessa motioner yrkas bl. a. på en översyn av tillämpningen av 1963 års trafikpolitiska beslut, varjämte hemställas att en snabb regional planering genomförs. I förhoppningen att utskottet fattat kommunikationsministern rätt och att ett initiativ till regional planering på området snabbt kommer att tas inskränker jag mig emellertid till att yrka bifall till de vid förevarande punkt avgivna reservationerna a av herrar Gustafsson i Skellefteå och Tobé och b av herr Ivar Johansson m. fl.

Herr OSKARSON (h):

Herr talman! Det har sagts tidigare att dessa problem är besvärliga. Det är riktigt, men det får naturligtvis inte hindra att man ändå angriper dem och försöker att lösa dem på bästa sätt.

I de likalydande motionerna I: 355 och II: 441 har vi försökt ta upp den statliga trafikpolitiken i hela dess transporttekniska och samhällsekonomiska sammanhang.

Vi säger att det företagsekonomiska utfallet hos ett av statens trafikverk — i detta fall SJ — helt naturligt inte får ses isolerat, utan måste passas in i sitt samhällsekonomiska sammanhang. Vi efterlyser i motionerna en helhetsyn på den statliga trafikpolitiken. Statens trafikpolitiska målsättning måste omfatta statens samtliga trafikverk. Det ekonomiska utfallet från de statliga trafikföretagen måste också bedömas i ett sammanhang, mot bakgrunden av en sådan gemensam målsättning. På så sätt kan man enligt vår uppfattning

Statens järnvägars anslagsbehov

komma fram till en riktig avvägning i fråga om åtgärder på trafikens område. De statliga trafikverkens kapacitet för närvarande, deras utbyggnadsmöjligheter, tidplanerna för utbyggnaden o. s. v. skulle kunna bättre än nu bedömas i ett sammanhang.

Vi har också mot denna bakgrund yrkat att större hänsyn än vad som sker för närvarande bör tas till de fördelar som en integrerad trafik kan erbjuda.

För att belysa vår framställning har vi pekats på de aktuella trafikförhållandena i Västsverige i anslutning till västkustbanan och Europaväg 6. Vi har inte gjort det av lokalpatriotiska skäl, utan därför att det är ett mycket talande exempel på nödvändigheten av en gemensam trafikpolitisk planering inom ett område där trafikintensiteten är mycket hög och kommer att bli ännu högre. Utbyggnadstakten på våra motorvägar släpar mycket efter, som alla känner till, och detta gäller i alldeles särskilt hög grad Europaväg 6. Trafiksituationen där är allvarlig. Belastningen på Europaväg 6 är alltför stor för att man skall erhålla den grad av trafiksäkerhet som måste vara ett bestämt minimikrav. Detta förhållande är helt naturligt särskilt påtagligt under sommarhalvåret då trafiken är som störst.

Samtidigt som denna överbelastning är ett faktum och kommer att bli ännu mer accentuerad i framtiden behådas kraftiga minskningar av såväl person- som godstrafik på västkustbanan dels genom minskning av lokal persontrafik och dels genom nedläggning av ett stort antal stationer. Detta kan inte, såvitt vi förstår, vara framsynt trafikpolitik.

Motionsparet avstyrktes av statsutskottet med hänvisning till ett uttalande i statsutskottets utlåtande nr 195/1967 och till 1963 års trafikpolitiska beslut. Där har de synpunkter som vi framfört i motionerna beaktats, påstås det. Ja, det är ingenting att anmärka på skrivningen i statsutskottets utlåtande 195,

men däremot på tillämpningen i praktiken.

Det är väl ingen tvekan om att de som bäst känner till förhållandena på olika platser i vårt land är de kommunala och regionala myndigheterna. Det är planeringsråden på länsstyrelserna, de regionala myndigheterna för SJ och statens vägverk, landstingen, samarbetsnämnderna inom kommunblocken m. fl. Dessa känner näringslivets behov, trafikmedlens standard, de lokala trafik- och transportbehoven på orten, vad som är under planering på samhällets olika områden och de krav som kommer att ställas på trafiken i framtiden i och med genomförandet av dessa planer.

Utskottet förutsätter på ett flertal ställen i utlåtandet att det förekommer en samplanering mellan centrala och regionala organ när det gäller trafikpolitiken. Ja, visst förekommer ett sådant samarbete, men hur går det till?

Många gånger — jag skulle nästan vilja säga vanligen — försiggår det i form av ett meddelande till myndigheter, näringsliv o. s. v. vid en tidpunkt då planering och förberedelser för förändringar är så långt framskridna, ofta t. o. m. redan genomförda, att det inte finns möjlighet att från lokalt håll påverka händelseutvecklingen. Vad vi vill ha till stånd är kontakter och samarbete vid planeringen innan man har bundit sig.

Herr talman! Jag kan inte heller underlåta att framhålla att SJ genom en långsiktig planering skulle kunna undvika många av de beklagliga konsekvenser på personalpolitikens område — t. ex. tvångsflyttningar av personal från en del av landet till en annan — som nu gör sig gällande och som väcker mycken olust bland de anställda. Sådant är en följd av alltför kortsiktig och inte sällan ryckig planering.

Naturligtvis skall planeringen sammanhållas av de centrala verken — på den punkten behöver vi inte tveka — men den måste utformas i närmare

Statens järnvägars anslagsbehov

samverkan med läns- och kommunmyndigheter, med landsting och med näringslivets organisationer på orten än vad som nu är fallet. Härigenom skulle man enligt min mening kunna åstadkomma ett planeringsunderlag, som överensstämmer med de verkliga behoven inom olika delar av vårt land.

De synpunkter som jag här har framfört och som också är grundtankarna i vårt motionspar sammanfaller i princip med den hemställan angående upprättande av regionala trafikförsörjningsplaner som göres i reservationen b av herr Ivar Johansson m. fl. Även om jag inte i alla delar kan ansluta mig till reservationens motiveringar, kommer jag att stödja den vid en eventuell votering.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Var och en som uppmärksam har följt debatten kring statsutskottets utlåtande nr 9 måste ha fått det intrycket — vilket är alldeles riktigt — att det är ett utomordentligt viktigt och allvarligt ämne som vi diskuterar. Här har talats om att den strida motionsfloden i anslutning till denna punkt i statsverkspropositionen vittnar om den oro som förekommer. Jag läste häromdagen i en tidning som ofta uttrycker en välgrundad uppfattning, nämligen Dala-Demokraten, några ord som, tror jag, verkligen uttrycker vad som rör sig ute i landet.

»Med de nuvarande riktlinjerna för trafikpolitiken kan det komma att uppstå enorma problem. Allt flera järnvägslinjer upphör och transporterna flyttas över på landsvägarna. Samtidigt som det ställes mycket starka lönsamhetskrav på järnvägen sker det inga beräkningar för att utröna vad den växande landsvägstrafiken kostar samhället. Det måste därvid föreligga allvarliga risker för en felaktig fördelning av transportverksamheten.»

Säkerligen uppfattar många männi-

skor situationen på detta sätt, inte minst inför de planer på nedläggning av järnvägslinjer i mycket stort antal som har aviserats för den närmaste åttaårsperioden.

Jag vill fästa uppmärksamheten på att även utskottsutlåtandet andas en djup oro. I debatten har någon antytt att utskottet skulle ha tagit för lätt på denna problematik. Eftersom jag deltog i realbehandlingen av detta ärende men däremot befann mig i utlandet när statsutskottet tog slutlig ställning till denna punkt vill jag, när jag nu efter återkomsten läst vad utskottet skrivit, konstatera att ingen har tagit lätt på denna allvarliga fråga, vare sig i statsutskottets fjärde avdelning eller i utskottet in pleno.

Vad vi här bevittnar är ju, herr talman, en parallell till den hastiga och radikala omstöpning som pågår på många områden inom samhället i övrigt, inte minst inom näringslivet. Vi har sett hur snabbt omflyttningen från glesbygder till tätorter går, och vi har sett hur trafiken i glesbygderna får allt svårare att leva vidare. Samtidigt har vi enhälligt antagit 1963 års principbeslut om en liberalisering av trafikpolitiken, bl. a. tillståndsgivningen för den yrkesmässiga lastbilstrafiken. Det är alldeles självklart att vi måste vara medvetna om vad vi gör, när vi går till en omprövning som kanske leder till en förändring av huvudgrunderna för vår trafikpolitik.

Jag vill i anslutning därtill säga ett par ord om kravet på en översyn av 1963 års beslut. Detta krav har nyss berörts av herr Lorentzon och upptagits i flera motioner, och jag skall erkänna, herr talman, att jag inte har varit alldeles säker på att motionärerna i alla delar haft klart för sig vad de därvidlag har yrkat.

Den utveckling på trafikområdet i vårt land som vi nu bevittnar har paralleller i praktiskt taget hela Västeuropa, i varje fall där vi känner till förhål-

Statens järnvägars anslagsbehov

landena. Mest drastisk har väl utvecklingen varit i Västtyskland, där man gått samma väg som vi, även om man där inte har samma kännning av glesbygd som vi har. Vad gjorde man där när man märkte att statsjärnvägarna närmade sig fullkomlig bankrutt? Utvecklingen var densamma som utvecklingen i vårt land, nämligen att såväl persontrafiken som fraktrafiken automatiskt och i accelererad takt gick över från järnvägssidan till den tunga trafiken på landsvägarna.

I Västtyskland lades i höstas fram ett förslag av den tyske trafikministern Leber, vilket grovt uttryckt — jag behöver här inte komma in på några nyanser — innebär en fullkomligt förödande kostnadsöverbältring på landsvägstrafiken, speciellt den tunga landsvägstrafiken, för att därigenom återföra, så att säga med våld, fraktgodstrafiken till järnvägarna. Det var helt enkelt, vågar man säga, ett dråpslag mot landsvägstrafiken för att därigenom rädda järnvägs- och i viss mån kanaltrafiken, vilken senare där är utvecklad på ett helt annat sätt än den är hos oss.

Det är klart att en reform kan genomföras på detta sätt, d. v. s. utan en grundlig analys av hur detta genomförande bör gå till. Jag vill minnas att de tyska statsbanornas årliga förluster till dess hade uppgått till i runt tal tre miljarder DM per år; och för att undvika denna förödande förlust vidtogs därför denna utomordentligt drastiska och för landsvägstrafiken rent förödande kostnadsöverbältring.

I utskottet har man sagt sig att det kan vara riktigt att göra en översyn av verkningarna av den trafikpolitiska reformen som 1963 genomförts, men innan vi gör denna översyn måste vi ha vissa faktorer klarlagda. Därför har vi, såsom framgår av utskottsutlåtandet, hänvisat till en rad av specialundersökningar som nu pågår, inte minst den som gäller den verkliga kostnadssitua-

tionen som föranleds av den tunga landsvägstrafiken.

Vi vet i denna stund inte vad den tunga trafiken kostar samhället. Detta måste på något sätt klarläggas, och vi har därför en särskild utredning som arbetar med saken.

Som en parallell vill jag hänvisa till den utveckling som vi har på sjöfartssidan. Vi bevittnar hur hela vårt småtonnage blir glesare och glesare, hur frakterna i viss mån övervältras på det tyngre tonnaget. Småbåtar av ny årgång och högre kvalitet slås ut därför att de inte orkar tävla med stortonnaget i fråga om lönsamhet. Det säljes i stor utsträckning till främmande länder. Om denna utveckling fortsätter, kommer kusttrafiken i Sverige av allt att döma att till stor del handhas av före detta svenska båtar, vilka numera går under utländsk flagg. De kan då segla till lägre kostnader och under enklare förhållanden än vi på grund av vår speciella lagstiftning kan tillåta.

Detta är en klar parallell till den utveckling som nu pågår på vägarna. Så snart erforderliga fakta föreligger måste vi göra en översyn, och när utskottet säger att vi nu inte kan dra några säkra slutsatser om hur kostnadsfördelningen rimligen bör vara, finns det fog för ett sådant resonemang. Vi känner nämligen ännu inte till hur kostnaderna fördelar sig.

Jag skulle vilja sluta detta avsnitt med att uppmana kommunikationsministern att försöka påskynda pågående utredningar så att vi snarast möjligt kan komma fram till den översyn, som även jag betraktar som absolut oundgänglig. Min uppmaning är säkerligen onödig, ty kommunikationsministern är förmodligen liksom vi andra medveten om hur trängande nödvändigt det är att härvidlag nå ett resultat. Detta är kanske den viktigaste faktorn för att få ett säkrare grepp på trafiken.

Sedan står det fast, vilket även herr Gustafsson i Kärby påminde om, att vi

Statens järnvägars anslagsbehov

har tillförsäkrat glesbygderna en godtagbar trafikservice. Även om detta kommer att kosta samhället pengar, får vi acceptera vår skyldighet att ordna glesbygdernas trafikförsörjning på ett rimligt sätt.

Jag har skrivit under den motion som herr Gustafsson i Kårby väckt i detta ämne och som nu går igen i form av en reservation. Enligt min mening är det en utmärkt tanke att stimulera fram regionala trafikförsörjningsplaner. Vi bör då också se till att i den mån järnvägar måste läggas ned — vilket torde bli oundgängligt i fråga om ett stort antal om man bedömer situationen realistiskt — det då också skapas ersättning för den försvunna trafiken på ett om inte jämförbart så i varje fall rimligt och godtagbart sätt. När SJ under årens lopp lagt ned järnvägar, har det syndats därvidlag på många håll, inte minst i det län jag själv representerar. Därför kan jag här vittna om att en snabb och effektiv förbättring måste komma till stånd.

Hur går det då, herr talman, med järnvägstrafiken i övrigt? Jag är den förste att instämma med herr Hamrin i Kalmar — jag tror att det var han som påtalade saken — i fråga om den mängd av järnvägsstationer som enligt den föreliggande SJ-planen skall vara nedlagda fram till 1975. Men jag vill säga till herr Hamrin i Kalmar och övriga som känner sig oroliga, att vi dess bättre inte är framme vid 1975. Det är möjligt att en översyn, en omvärdering och omfördelning av avgifter och kostnadsfaktorer — för att inte tala om tekniken — kan åstadkomma en sådan förbättring att vi inte behöver uppleva ett genomförande av den onekligen skräckinjagande planering som SJ har presterat; jag hyser den varma förhoppningen att vi med förenade krafter skall kunna förebygga det.

Den av herr Gustafsson i Skellefteå och herr Tobé avgivna reservationen a innebär en »påplussning» på vad som

har framhållits i reservationen b. De beskriver här hur det bör gå till innan beslut fattas om inte bara järnvägsnedläggningar utan även om indragning av serier av järnvägsstationer. Nedläggning av en järnväg är inte ett dugg värre än nedläggning av en serie av järnvägsstationer; alla de människor som bor omkring dessa stationer kommer att förlora sina järnvägsförbindelser.

Det är rimligt att man underkastar sig den omgång som beskrivs i reservationen, och därför har jag ingenting att invända mot den utan kommer att rösta för den. När man gör så drastiska operationer i bygderna som det här är fråga om måste man ge de kommunala och länsregionala myndigheterna rådrum och tid, ge dem möjlighet att ställa om sig, ge dem tillfälle att ingripa för att i tid se om sitt hus så att inte glesbygden förvandlas till ödebygd. Det tillvägagångssätt som beskrivs i reservationen a är ur alla synpunkter godtagbart.

Därmed har jag, herr talman, inte på något sätt velat undervärdera den försiktighet som utskottsmajoriteten har visat i sin parallellskrivning; även den har rekommenderat ett så utomordentligt försiktigt tillvägagångssätt, att det är en gradskillnad mellan utskottsutlåtandet och reservationen. Alla känner samma oro inför vad som kan hända, och med förenade krafter hoppas jag som sagt vi skall kunna eliminera de värsta riskerna.

Herr talman! Jag vill med detta yrka bifall till utskottets hemställan med de ändringar som föreslås i reservationerna a och b under punkten 4. Samtidigt vill jag uppmana statsrådet att försöka få fram konkreta fakta som kan ingå i en kommande översyn av trafikpolitiken.

Den tredje etappen tror jag att vi inte nämnvärt behöver diskutera, eftersom den inte är aktualiserad. Det är förmodligen bekant för många av

Statens järnvägars anslagsbehov

kammarens ledamöter, att det i vissa i detta fall inflytelserika kretsar råder så stark betänksamhet mot att nu genomföra den tredje etappen, att den knappast blir aktuell under den närmaste framtiden.

Även det innebär ju en liberalisering. Hittills finns det inga tecken från kanslihuset som tyder på att vi i varje fall under vårriksdagen kommer att ställas inför något förslag i denna fråga. Jag undrar om det inte vore bättre att nu först få fram speciellt kostnadsutredningen men även hamnutredningen liksom de övriga utredningar som sysslar med detta problemkomplex, innan man ökar takten i den djupgående omställningsprocess, som vi är inne i. Den är oundviklig men vi får försöka göra den så litet känbar och så litet brutal som möjligt för de människor ute i bygderna som drabbas av den.

Herr andre vice talmannen övertog ånyo ledningen av förhandlingarna.

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! Av det trafikpolitiska program som riksdagen antog 1963 har, såsom det erinras om i statsutskottets utlåtande nr 9 och som det också understrukits i debatten, redan två etapper genomförts, medan beslut ännu inte fattats om den tredje etappen, som tidigare hade beräknats träda i kraft den 1 juli i år. I åtskilliga av de föreliggande motionerna yrkas det bl. a. på en översyn av 1963 års trafikpolitiska beslut och därmed på ett uppskjutande av den tredje etappen.

Den omfattande pressdebatt, som under det senaste året pågått och den långa interpellationsdebatt som förekom under höstriksdagen, liksom den mängd motioner som väckts i år, visar med all tydlighet att det trafikpolitiska problemet är högaktuellt. Åtskilliga utredningar är i gång. För min del anser jag därför att ett beslut om en tredje

etapp i det trafikpolitiska programmet bör anstå och en omprövning göras.

Nytt bränsle till debattbrasan har tillförts bl. a. genom den framtidskiss med rubriken »Vad pågår och planeras inom SJ?», som SJ lade fram under hösten 1967.

Statens järnvägars framtidsplanering innebär, att många regionala transporter successivt kommer att i allt snabbare tempo överföras till landsvägarna och att en koncentration av järnvägs- trafik till färre linjer och platser kommer att ske. Av de nu cirka 1 100 bemannade stationerna är det troligt att vi år 1975 kommer att ha kvar inte mer än 200 à 300 stationer. Därtill kommer naturligtvis ett stort antal obemannade lastplatser. Till de kvarblivande stationerna kommer den ersättande busstrafiken att anknyta. Antalet snabbgående expresståg på de stora linjerna ökas och fjärrtågen blir dirigerade genom de tätast bebyggda områdena.

Herr talman! Det är inte svårt att förstå att en hel del av dessa framtidsutsikter möttas med blandade känslor av den stora allmänheten och även av näringslivet i allmänhet.

Låt mig här klart få framhålla om mitt eget gamla verk, att SJ:s ledning naturligtvis som målsättning måste ha att trafikverket skall bedrivas affärsmässigt. Detta har många gånger framhållits av riksdagen. Därav följer bl. a. att de nedsättningar i taxor, som gång på gång påyrkats av enskilda riksdagsmän, måste bedömas ur SJ:s trafikekonomiska synpunkt. Om inte denna motiverar nedsättningarna, bör regering och riksdag vara beredda att över exempelvis socialhuvudtiteln ge ersättning för sådana extra förmåner.

Det väsentliga i dagens situation är emellertid enligt min uppfattning att problemet måste bedömas främst ur nationalekonomiska aspekter. Regering och riksdag jämte arbetande utredningar bör därför ordentligt tänka igenom

Statens järnvägars anslagsbehov

den nuvarande situationen. De måste bl. a. samtidigt anlägga en alternativ bedömning av synen på SJ som ett affärsdrivande verk. Detta alternativ — eller kanske rättare sagt en sådan kompletterande bedömning — är att SJ också måste vara ett befolkningens serviceverk, som har stora uppgifter även i vårt välfärdssamhälle.

Gör vi inte det, misstänker jag att en mycket stor del av vår befolkning kommer i kläm.

Vad man i trafikekonomiska och nationalekonomiska sammanhang måste beakta är inte minst frågan om huruvida våra landsvägar i längden kommer att klara en ständigt växande bilism samtidigt med att en stor del av den tidigare rälsbundna trafiken i framtiden beräknas bli övertagen av busar och lastbilar.

I den mån persontågen försvinner måste ju också postverket skaffa sig bilar för sin postbefordran. Det är möjligt att SJ temporärt kan göra besparingar vid nedläggandet av bandelar och indragning av tåg, men om samhället samtidigt får motsvarande eller större kostnadsökningar för vägunderhåll, vägbyggnad och trafikövervakning — vad har man då i realiteten uppnått? Jo, försämrade service och ökade nationalkostnader. Och hur skall en så våldsamt ökande landsvägstrafik kunna bemästras?

Förbundsregeringen i Västtyskland har, som herr Ståhl nyss underströk, nyligen godkänt kommunikationsminister Lebers omdiskuterade plan, vars främsta mål är att få bort från vägarna den tunga långtradartrafiken och i största utsträckning flytta över de tunga transporterna till järnvägarna. En så omfattande förändring av vår, man måste säga liberala, vägpolitik är kanske inte möjlig, i varje fall inte på en gång. Men det råder inget tvivel om att något måste göras och en ordentlig snabböversyn av hela trafikproblemet komma till stånd.

Utskottets majoritet menar att tiden

ännu inte är mogen för en översyn; utredningarnas förslag måste inväntas. Teoretiskt är väl detta riktigt, men, ärade kammarledamöter, tiden hastar! Vad som skall göras måste göras snart. Det gäller att få fram resultaten från de arbetande utredningarna och att därefter helt ompröva problemet.

Herr talman! Jag skall göra ett par kommentarer till reservationerna, som jag kommer att stödja. Nedläggandet av stationer i enstaka fall är naturligtvis främst en SJ:s egen sak. I många fall kan kanske därigenom driften förbilligas och järnvägens fortbestånd tryggas. Men en sådan nedläggning kan också verka i motsatt riktning. Därför bör kommunerna och kommunernas ledning i sådana fall underrättas och överläggningar om saken komma till stånd. Framför allt bör principerna, såsom framhållits i ett par av motionerna, när det gäller serienedläggning av stationer med en omfattning av hundratals trafikplatser redovisas också för riksdagen.

För övrigt gör utskottets majoritet på s. 14 ett uttalande som jag inte kan finna är upptaget i reservationerna men som har visst fog för sig. Herr Johansson i Norrköping har redan berört det. Utskottet ifrågasätter »huruvida inte ersättningen för drift av olönsamma järnvägslinjer bör utsträckas att gälla även olönsamma stationer som Kungl. Maj:t efter framställning från berörda kommuner finner böra bibehållas». — »Bedömningen av uppkommande ersättningsfall synes dock böra ske efter restriktiva grunder», tillägger utskottet försiktigtvis. Jag kan också tänka mig fall då en kommun bidrar i ett sådant läge.

När det gäller reservationen b vid punkten 4 vill jag understryka vikten av att den samhälleliga lokaliseringspolitik inte hämmas genom en omläggning av transport- och trafikpolitiken. Tyvärr har det skett i en hel del fall.

Herr talman! Jag ber att få yrka bi-

fall till reservationerna a och b vid denna punkt i utskottsutlåtandet.

Herr HENRIKSON (s):

Herr talman! I anslutning till kommunikationshuvudtiteln har jag tillsammans med ett antal partivänner väckt en motion i denna kammare, nr 157, som är likalydande med motionen I:113, där vi tar upp dessa frågor från delvis andra utgångspunkter än som skett i flertalet övriga motioner. Vi vill inte göra denna diskussion till en debatt uteslutande om statens järnvägar, utan vi menar, att den rymmer i sig betydande problem, vilka ligger långt utanför SJ:s område.

Jag vill inledningsvis säga att vi inte har föreslagit eller begärt att någon ytterligare utredning skall tillsättas för att överväga dessa frågor. Vi menar nämligen att det lämpligen kan ske inom ramen för den trafikpolitiska delegationens verksamhet. Vi talar i motionen bl. a. om urbaniseringsprocessen, glesbygdsfrågorna, lokaliseringspolitiken och transporternas betydelse som kostnadsfaktor som exempel på områden som måste uppmärksammas när man skall lösa transportangelägenheterna i samhället som helhet. Det understryks sålunda att det här inte endast är fråga om intressen inom ramen för SJ:s verksamhet. Vi vill slå fast, att en samlad bedömning av samtliga dessa faktorer bör eftersträvas för att undvika felinvesteringar, som man eljest så lätt kan råka ut för.

För mig, som inte deltog i 1963 års beslut om den allmänna trafikpolitiken, skulle det möjligen ligga nära till hands att här framföra kritiska synpunkter på det beslutet. Det skall jag emellertid avstå ifrån. Men vi framhåller i motionen, och därvidlag har vi fått instämmande av bland andra herr Hamrin i Kalmar i hans inlägg för en stund sedan, att den nuvarande transportpolitikens starkt liberala inriktning, med

Statens järnvägars anslagsbehov

konkurrensen som ett avgörande inslag, kan leda till att de samhällsekonomiska aspekterna ges alltför litet utrymme. På den punkten har varken avdelningen i statsutskottet eller statsutskottet som sådant givit någon mening till känna. Inte heller har statsutskottets företrädare här i diskussionen sagt någonting om den frågan. Jag vill ändå understryka att jag tror att i detta sammanhang lurar en fara som det finns anledning att särskilt uppmärksammas.

Vi har också i motionen mera parentetiskt tagit upp en del av de uppgifter, som statsrådet Lundkvist lämnade vid höstriksdagen i en interpellationsdebatt, där han pekade på den starka ansvällningen av tunga fordon på våra vägar. I det avseendet måste, säger vi, resultatet rimligtvis bli ökade risker för trafikolycksfall. Inte heller på den punkten har statsutskottet gett någon mening till känna.

Vad beträffar de tunga transporterna vill jag även erinra om vad som framhålls i motionen. Vi tror att spårbunden trafik är mera lämplig härvidlag, och kanske kan i vissa fall båttransporter på våra inre och yttre transportleder komma i fråga — detta innebär alltså en utvikning från den hittills förda diskussionen.

I en broschyr med information som vi nyligen fått från statens tekniska forskningsråd omnämns, att tekniska forskningsrådets nämnd för transport och kommunikationsforskning under hösten diskuterat just de här frågorna. Man menar att det är lämpligt att frågorna blir föremål för ytterligare studium och föreslår, att det skall lämnas s. k. forskningsstipendier för kartläggning av transportmedlens lämplighet på olika områden, speciellt när det gäller de tunga transporterna. Jag hälsar detta initiativ med stor tillfredsställelse.

Jag skulle vilja understryka vad som i motionen säges om att den framtida

Interpellation ang. forskningen om massmedias påverkan på människors beteenden och handlingsmönster

transportpolitiken bör utformas så, att varje transportmedel utnyttjas där det från samhällsekonomisk synpunkt gör den största nyttan. Vi tror att man därigenom i möjligaste mån skall lyckas undvika felinvesteringar som eljest så lätt kan äga rum.

Den transportpolitiska delegationen bör som jag redan framhållit i samråd med departementet och departementschefen uppmärksamma de frågor som tas upp i motionen. Därför anser vi inte heller att det finns något skäl att företa en utredning i detta sammanhang. Jag tror att det var herr Tobé som sade att en utredning på detta område skulle kunna leda till fördröjning av åtgärder av brådskande natur.

Statsutskottets skrivning beträffande de i motionerna framförda synpunkterna har jag i stort ingen anledning att kritisera. Utskottet hänvisar till ett tidigare utlåtande, nr 195 för år 1967, där utskottet i stort sett gett uttryck för motionens synpunkter. I detta utlåtande heter det bl. a., att det enligt utskottet bör »övervägas att vid den aviserade utökningen av den trafikpolitiska delegationen denna finge en sådan sammansättning» — — — »och sådan funktion att en i möjligaste mån allsidig bedömning av trafikinvesteringarnas effekt genom denna som rådgivande organ kunde komma till stånd». På statsutskottets förslag beslöt också riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad utskottet anför. Statsutskottets slutsats blir därför att någon ytterligare framstöt till Kungl. Maj:t knappast är påkallad.

Jag tar fasta på och understryker vad riksdagen redan sagt på denna punkt och räknar med att departementet kommer att på vanligt sätt beakta riksdagens beslut. Jag räknar också med att kommunikationsministern senare i denna debatt kommer att yttra sig, och jag skall med särskilt intresse ta del av hans inställning till dessa synpunkter.

Därför har jag, herr talman, för närvarande intet yrkande.

På förslag av herr andre vice talmannen beslöt kammaren att uppskjuta den fortsatta överläggningen beträffande denna punkt samt behandlingen av återstående punkter i förevarande utlåtande ävensom övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 9**Interpellation ang. forskningen om massmedias påverkan på människors beteenden och handlingsmönster**

Ordet lämnades på begäran till

Herr WESTBERG (fp), som yttrade:

Herr talman! Det moderna samhället karakteriseras av föränderlighet. Den tekniska utvecklingen har på olika sätt omskapat samhället, och inte minst massmedia har härigenom fått en genomslagskraft som gör det möjligt för dem att i större utsträckning än tidigare påverka människornas inställning och handlingsmönster. Det som förmedlas via massmedia — och särskilt då via TV — når numera fram till större delen av vårt folk och får stor betydelse för inte minst barnens och de ungas inställning till omvärlden.

När mycket av det som bjuds i radio-TV idealiserar våldet, ger impulser till stillshet och brottsliga beteenden, rymmer förstucken, nedbrytande sexualpropaganda eller förhärsligar alkoholbruket kan det inte uteslutas att detta påverkar människornas attityder. Filosofie magister Kerstin Elmhorn gjorde sig i ett uppmärksammat anförande i radio i januari till talesman för alla dem som med växande oro observerat hur våldsprogrammen i TV tenderar att öka. Hon påpekade därvid bl. a. att man under hösten i TV visat en rad agent-

Interpellation ang. forskningen om massmedias påverkan på människors beteenden och handlingsmönster

filmer med ovanligt cynisk tendens, och hon vände sig särskilt mot den genre som medvetet utnyttjar mord, tortyr, krigsscener och misshandel i underhållningssyfte. Hon sade:

»Ett budskap, en lärdom, en regel, ett rättesnöre, ett handlingsmönster fastnar bäst hos tittaren, om sammanhanget är behagligt, om det är lustfyllt och roligt. Paradoxalt nog kan alltså ett programs farlighet, när det gäller överföring av icke önskvärda värderingar, stå i direkt proportion till dess underhållningsvärde. Det är därför som sådana favoriter som 'Mannen från UNCLE', 'Helgonet' och nu sist 'High Chaparral'-serien så effektivt smyger på oss sådana inställningar som att mannens naturliga förlängning är ett skjutvapen eller en kniv, att strid är effektivare än samtal, att den hjälte, som har rätt att döda, att obunden av lag och ordning ta livet av folk utan tvekan eller eftertanke.»

Vidare frågade hon: »Varför är utbudet av underhållningsvåld så stort? Och hur kommer det sig, att ingen opponerar sig mot en idealbildning, som går så stick i stäv mot de ideal, som vi pläderar, ja t. o. m. kämpar för i andra sammanhang — rättssäkerhet, demokrati och respekt för livet?»

Om det är riktigt att TV-programmen påverkar människornas inställning har hon och vi alla all anledning att ställa dessa frågor. Förklaringen till det stora utbudet av våldsfilmer på biograferna ligger naturligtvis i vinstintresset, men beträffande TV måste andra skäl finnas. Ett sådant skäl skulle kunna vara att man undervärderar TV-bildens

möjligheter att påverka tittarna. Exemplet på hur samhället, näringslivet, folkörelserna, de politiska partierna m. fl. använder sig av TV visar emellertid att TV anses vara det effektivaste mediet av alla i detta hänseende.

Om TV sålunda har ett stort inflytande har den också ett stort ansvar. Givetvis är det svårt att dra gränser, när man skall avgöra vad som är skadligt, men »vi får inte vara så rädda att moralisera att vi inte törs försvara de grundläggande värderingar, som alla är överens om — respekten för andras liv och tron på rättssamhället», för att än en gång citera Kerstin Elmhorn. Så länge det i Sverige finns ett radio-TV-monopol bär regeringen och riksdagen ansvaret för den påverkan dessa massmedia utövar.

Med hänvisning till det anförda anholder jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet ställa följande frågor:

1. Vill statsrådet redogöra för omfattningen av den forskning som bedrivs i fråga om massmedias påverkan på människornas beteenden och handlingsmönster och de resultat som denna forskning har redovisat?

2. Är statsrådet beredd att ta ytterligare initiativ för att åstadkomma en vidare forskning på detta område?

Denna anhållan bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.59.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 20 mars

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1

Utgifterna på kapitalbudgeten inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde (forts.)

Punkten 4

Statens järnvägars anslagsbehov (forts.)

Herr talmannen meddelade, att överläggningen rörande förevarande punkt i statsutskottets utlåtande nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna på kapitalbudgeten för budgetåret 1968/69 inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde jämte motioner, nu komme att fortsättas; och lämnades därvid ordet, i enlighet med förut gjord anteckning, till

Herr KRÖNMARK (h), som yttrade:

Herr talman! Den debatt som förts här i kammaren tidigare i dag har i viss mån kännetecknats av en atmosfär av betänksamhet inför konsekvenserna av 1963 års beslut om den framtida trafikpolitiken. Den känslan var också en av anledningarna till att jag väckt motion II:746 till årets riksdag, i vilken jag föreslagit att Kungl. Maj:t skall tillsätta en utredning med uppgift att analysera verkningarna av 1963 års beslut.

Vad frågan nu gäller är framför allt SJ:s framtida verksamhet. Jag vill inte rikta någon kritik mot det sätt på vilket SJ planerat sin verksamhet, eftersom statens järnvägar har gjort det utifrån de förutsättningar verket har att hålla sig till, dvs. 1963 års riksdagsbeslut.

Och i den mån man riktar en sådan kritik mot SJ drabbar den inte trafikföretagets ledning utan riksdagen.

Jag vill inte säga att de principer som skall vara vägledande för trafikpolitiken är felaktiga. Tvärtom tror jag att de i längden borgar för en sund utveckling. Men i detta som i så många andra fall är det så, att om man driver principerna alltför långt kan de få verkningar och konsekvenser som går utöver vad man avsett.

För ett företag som SJ — som ju har ett faktiskt monopol på den spårbundna trafiken i den största delen av landet — går det enligt min mening inte att anlägga strikt affärsmässiga synpunkter. Detta att SJ faktiskt har ett monopol innebär att trafikföretaget måste åläggas ett socialt ansvar — som givetvis i sista hand återfaller på Sveriges riksdag.

Jag anser också att den s. k. kollektivbiljetten inte skall vara en övergångsform utan bör ha karaktären av en permanent anordning ägnad att säkerställa en tillfredsställande trafikförsörjning för alla bygder här i landet. Herr Hamrin i Kalmar har tidigare i debatten klargjort konsekvenserna för Kalmar län, och det finns ingen anledning för mig att nu upprepa vad han sade. Jag kan helt instämma i hans ord.

Som tidigare framhållits har SJ:s utvecklingsplaner skapat stark oro ute i landet. Utan tvivel var väl inte heller de riksdagsmän som tillhörde denna kammare 1963 medvetna om att konsekvenserna av det beslut som då fattades skulle bli sådana som de sedan har blivit. Jag vet att många järnvägslinjer här i landet kommer att läggas ned och kanske också bör läggas ned.

Statens järnvägars anslagsbehov

Det är dock väsentligt att detta sker på ett riktigt sätt. I det avseendet torde man kunna rikta en viss kritik mot statens järnvägar, eftersom detta företag så att säga föregriper utvecklingen genom att skapa ett läge, där det så småningom inte längre blir möjligt att bibehålla en järnväg.

Jag nämner bara såsom ett exempel att man på en järnvägslinje, som jag mycket väl känner till, fr. o. m. den 12 maj kommer att sänka tågens hastighet på en avsevärd sträcka från 90 till 70 km i timmen. Med detta vinner man att underhållet kan eftersättas på sträckan i fråga.

Enligt uppgifter som jag fått från tjänstemän vid statens järnvägar ligger det i linje med utvecklingen att man så småningom kommer att sänka hastigheten även för övriga sträckor på denna järnvägslinje. Detta medför betydligt ökad restid och det kommer i sin tur med all sannolikhet att medföra att resandefrekvensen på denna järnvägslinje kommer att nedgå, så att driftsresultatet blir ännu sämre. SJ kommer alltså då att kunna lägga fram en statistik, av vilken det framgår att järnvägen är ännu mindre lönsam.

När sedan så småningom indragning av denna linje aktualiseras kan man från SJ när man tar kontakt med berörda länsmyndigheter och eventuellt även kommunala myndigheter peka på en dålig lönsamhet på sträckan i fråga och på att anläggningsskapitalet på järnvägslinjen i stort sett är förbrukat, varför det skulle kosta stora summor att sätta banvallen i tillräckligt gott skick igen. Järnvägslinjen har alltså just genom SJ:s egen politik blivit olönsam.

Det är i och för sig riktigt att man sliter ut det kapital som är nedlagt i anläggningar, men jag tycker att det är principiellt otillfredsställande att företaget på detta sätt föregriper och styr utvecklingen i en viss riktning. Om så skall ske, bör man först ha fattat ett principbeslut om nedläggning kanske

tio år i förväg och först därefter ersätta underhållet. Jag har velat påtala detta, eftersom jag anser att det verkligen här finns skäl att framföra erinringar.

Det har anförts från åtskilliga håll att det nu skulle vara för tidigt att göra en översyn av verkningarna av 1963 års trafikpolitiska beslut. Utskotet menar också att en sådan översyn kan göras av den trafikpolitiska delegationen inom kommunikationsdepartementet. Jag vill inte alls inkompetensförklara denna trafikpolitiska delegation — jag vet tvärtom att det inom densamma finns en utomordentlig sakkunskap — men jag anser å andra sidan att detta är en fråga där visserligen Kungl. Maj:t har ansvaret men där det dock är Sveriges riksdag som till sist har att fälla avgörandet. Därför tycker jag att det kanske hade varit lyckligt om riksdagen hade tagit ett initiativ för en bredare upplagd utredning med uppgift att analysera konsekvenserna av 1963 års trafikpolitiska beslut.

Jag tror att det är bättre att göra denna översyn för tidigt än att göra den för sent. Om den genomföres för sent kan utredningens resultat bli klart och entydigt, ty då har utvecklingen onekligen lett till resultat, måhända positiva får vi hoppas i vissa avseenden, men de negativa effekterna — det som varit felaktigt — kommer då att framstå i en mycket klar belysning. Vi befinner oss här i ungefär samma situation som en läkare som tvivlar på om en viss medicin är den rätta för en patient. Då bör ju läkaren, om han tänker på patientens tillfrisknande, så tidigt som möjligt under behandlingen undersöka huruvida medicinen är den rätta. Han väntar inte tills patienten dör för att få ett klart och otvetydigt besked om att medicinen är livsfarlig. Och jag tycker det vore beklagligt om vi, när det gäller ett sådant här viktigt område av svenskt samhällsliv, skulle

Statens järnvägars anslagsbehov

vara så senfärdiga med att få fram analyserna att patienten dör — d. v. s. järnvägslinjerna läggs ned. Sedan kommer vi kanske fram till att det varit önskvärt att i större utsträckning bibehålla järnvägslinjerna.

Herr talman! Ett enigt utskott har avstyrkt att riksdagen skall begära den utredning vi föreslagit. Jag finner därför ingen anledning att yrka bifall till motionsparet I: 598 och II: 746; jag har en känsla av att problemen inte kommer att lösas med det snaraste utan att det lär bli tillfälle att återkomma. Dock vill jag deklarerat att jag kommer att stödja reservationen b av herr Ivar Johansson m. fl.

Därefter anförde:

Herr MELLQVIST (s):

Herr talman! Ingen kan väl undgå att lägga märke till vilken oro varslen om nedläggning av järnvägslinjer och indragning av stationer väcker runtom i landet. Denna oro skall något motverkas genom den som revolutionerande betecknade tidtabellsändring som träder i kraft den 12 maj och som framför allt berör persontrafiken på stambanor och liknande järnvägslinjer.

Men alla bygder har inte stambanor utan endast en järnvägslinje av mindre format och därmed hotet över sig att förbindelsen snart försvinner. Om ingenting positivt inträffar inom den närmaste tiden kommer hela inlandsbanan att vara avvecklad, i första hand vad gäller persontrafik. Samma blir förhållandet beträffande vissa bandelar inom Dalarna. Det kan inte helt bortses från att underlaget för persontrafiken är vikande, men man ställer sig å andra sidan frågan, om inte uppgivelsen har ägt rum utan något nämnvärt motstånd från järnvägsledningens sida.

Däremot har många bandelar fortfarande, förefaller det, alla möjligheter att ta hand om de tunga transporter. Man behöver inte vara särskilt förut-

seende för att inse att utvecklingen tyder på att inte minst timmer- och mas-savedstransporter kan komma att på någon sikt svara för en stor del av trafikomfattningen. Flera flottleder upphör inom kort, och inte ens med bästa vilja i världen går det att låta landsvägarna ersätta dem. Därför har järnvägen här sin chans. Men förutsättningen är att järnvägen finns kvar och att den underhålls.

I dessa dagar då det talas så mycket om luftens förorening — en förorening som orsakas inte minst av att de tunga lastbilarna spyr ut sina svarta avgaser — framförs de vägbundna fordonen jämsides med tågen på elektrifierade bandelar över hela landet. Tidigare i dag har här i kammaren lämnats slående exempel på landsvägstransporter av järn och stål från övre Norrland till södra Sverige. Man frågar sig självfallet: Kan det vara riktigt att ha det ordnat på detta sätt?

Järnväg med eldrift — och det är den övervägande delen av vårt järnvägsnät — är en helsvensk produkt: energin kommer från våra vattenfall och den svårart inte ned, den alstrar inga illaluktande gaser. Men vi anser oss ha råd att låta dessa bilar med importerat bränsle köra längs järnvägslinjen, trots den kapitalinvestering samhället gjort just i våra järnvägar.

Postverket har också i sina kalkyler gått över från järnväg till privata möbelbussar för transport av sin nummermärkta brevlåda. Det är som om en oskriven lag tvingade de statliga affärsverken över till landsvägen. Förhållandet är detsamma med t. ex. kriminalvårdsstyrelsen som från sin husbyggnad anläggning vid Ulriksfors numera transporterar sina färdiga produkter per bil till Uppsala, trots att arbetsmarknadsstyrelsen har byggt magasinsbyggnad och spårförbindelse till inlandsbanan. Ärligen går omkring 350 hus till orter utanför Ulriksfors närområde. I genomsnitt har SJ enligt sin

Statens järnvägars anslagsbehov

egen statistik 800—1 000 vagnar per månad stående som överskott. Av dessa står tidvis 20—25 på bangården just i Ulriksfors. Man frågar sig om inte dessa 350 hus, som redan är subventionerade, kunde lastas på dessa över-skottsvagnar och på så sätt ge någon vinst åt ett statligt företag.

Nej, till landsvägarna skall denna skrymmande och tunga transport och där skapa olyckstillfällen och framför allt sätta stora proppar i den personbilstrafik som också skall fram. Mellan Gävle och Dalarna rullar efter riksväg 80 dygnet runt stora, tunga transporter av inte minst olja. Parallellt med landsvägen går en elektrifierad järnväg — helsvensk — som lika bra kan utföra samma transport. Stora oljedepåer finns också för lagring av olja. Allt skall gå på gummihjul och bilarna blir längre, tyngre och framför allt högre. Eftersom denna väg är mycket backig får personbilarna finna sig i att ligga i kön och insuga den präktiga, svarta oljan från långtradarna.

Nu skall 1963 års trafikbeslut, som riksdagen har fattat, lösa dessa samfärdelsproblem. Den trafikpolitiska delegationen har utökats för att hjälpa till med en — får vi hoppas — förnuftig tillämpning av just detta riksdagsbeslut.

SJ:s transportkapacitet vid järnvägar-na utnyttjas för närvarande till ungefär hälften. Någon ökning av järnvägarnas andel i transportarbetet synes inte vara att vänta, i varje fall inte inom den närmaste tiden. I stället övertar lastbilstrafiken inom ASG, SLAB och GDG en växande andel av de totala transporterna inom SJ-koncernen.

Med den nuvarande organisationen inom SJ-koncernen sker ingen central fördelning av transportuppgifterna på de olika transportmedlen. Tvärtom får vi uppleva ett allas krig mot alla. ASG som transportförmedlingsföretag, till stor del bestående av privata åkare, konkurrerar hårt med järnvägarna om

4* — *Andra kammarens protokoll 1968, Nr 12*

varje transportuppgift. Detsamma gäller SLAB och GDG. Den representation som moderföretaget har i dotterföretagens styrelse ger icke möjlighet till den styrning av transporterna som av samhällsekonomiska och andra skäl vore mycket naturlig. Statsmakterna måste därför medverka till att en central transportfördelning inom SJ-koncernen kan komma till stånd. Om detta med hänsyn till dotterföretagens självständighet inte är möjligt att åstadkomma inom nuvarande organisationsform, måste ett helt inlemmande av dotterföretagen i SJ övervägas.

Enligt SJ:s arbetshypotes skall som vi vet cirka 2 000 km järnväg läggas ned fram till 1975. Också den frågan borde lämpligen föreläggas riksdagen för principiell bedömning, eftersom det finns anledning antaga att en fortgående ökning av transportarbetet samt en allt mindre framkomlighet på landsvägarna gör det helt enkelt nödvändigt med en omprövning av hela denna nedlägningspolitik.

SJ har också i sina skrivelser till Kungl. Maj:t redovisat kostnadsbesparingar som uppnås genom nedläggning av bandelar o. s. v. De kostnadsbesparingar som uppstår är självfallet alltid föremål för diskussion. Jag hänvisar till den uppmärksammade radiointervjun den 1 december förra året, då såväl kommunikationsminister Lundkvist som generaldirektör Upmark försökte svara på frågan, om SJ någonsin gjort en undersökning rörande andrahands-effekten av en järnvägsnedläggning. Man avsåg därmed att klarlägga, om de av SJ uppgivna kostnadsbesparingarna utgjorde besparingar också för samhället eller om det kunde befaras att en nedläggning medförde ökade utgifter för det allmänna i form av nybyggnad eller förbättring av landsvägar m. m. Något entydigt svar kunde inte lämnas på frågan.

Det torde vara ett starkt samhällsintresse att bedömningen av de ekono-

Statens järnvägars anslagsbehov

miska följderna av järnvägsnedläggningar inte gjordes av SJ, som är en av parterna i målet, utan av ett neutralt organ utanför SJ och den privata lastbilstrafiken. Först därigenom kunde en allsidig och framför allt objektiv bedömning av eventuella kostnadsbesparingar eller kostnadsökningar erhållas. Statsmakterna bör enligt min och andras uppfattning tillsätta ett sådant organ.

Den rationalisering som har pågått vid SJ under flera år är inte bara den hårdaste som någonsin genomförts vid ett järnvägsföretag utan också, såvitt vi vet, mera långtgående än någon som företagits inom något privat företag här i landet. Denna rationaliseringstakt hade över huvud taget inte kunnat hållas, om inte Svenska järnvägsmannaförbundet intagit samma ställning som järnvägsmannaorganisationerna i andra länder.

Rationaliseringarna har medfört en personalminskning med 1 500—2 000 anställda per år. Tidigare har en sådan personalnedsökning kunnat genomföras utan mera allvarliga komplikationer, eftersom pensionsavgångar och avsked på egen begäran har kunnat balansera personalöverskottet. Konjunkturedgången under senare år har emellertid även på detta område skapat besvärliga problem. Personalöverskottet har inte kunnat balanseras mot avgångarna, utan situationen har måst klaras genom förflyttning och omskolning av personal. För många järnvägsmän har dessa åtgärder måst upprepas flera gånger; det finns åtskilliga järnvägsanställda som fått transport inte en gång utan flera under senare år och som omskolats till olika verksamheter ett par tre gånger. Vidare har en del måst sysselsättas i arbeten som för individen framstår som tämligen meningslösa. Det är följaktligen nödvändigt att vidta en hel del åtgärder för att kunna underlätta den nu uppkomna situationen för personalen vid det statliga järnvägsföretaget.

Både allmänheten och — inte minst — alla de hos järnvägen anställda står helt naturligt frågande inför den nu pågående utvecklingen. På personalsidan har man — som jag tidigare antydde — inte satt sig emot en förnuftig rationalisering av SJ:s verksamhet, tvärtom. När vi nu börjar uppleva denna väldiga omplacering av framför allt den tyngre trafiken från järnväg över till landsväg, frågar vi oss alltmör, om det är en framkomlig och ekonomiskt förnuftig väg vi har slagit in på.

Med all respekt för fattade beslut kan det finnas bärande skäl för en omprövning. Jag vågar därför hysa den förhoppningen, att såväl kommunikationsministern som riksdagen skall vara öppna för en förnyad prövning av trafikpolitiken, även om den först skall behandlas av delegationen.

Jag är, herr talman, en av undertecknarna av motion 157 i denna kammare. Den har kanske fått en något förhövssam kläm, men jag hemställer likväl om bifall till densamma.

I detta anförande instämde fru *Svensson*, fröken *Sandell*, fru *Lindskog*, fru *Sundström* och fru *Löfqvist* (samtliga s).

Herr JONSSON (fp):

Herr talman! I motionsparet I: 467 och II: 585 har vi motionärer föreslagit att en översyn av de trafikpolitiska frågorna måtte göras.

1963 års trafikbeslut och verkställandet av de riktlinjer som däri drogs upp har medfört genomgripande förändringar när det gäller våra allmänna kommunikationer. Det skall inte förnekas att en anpassning av SJ:s trafikapparat till den förändrade befolkningssituationen och med hänsynstagande till andra förutsättningar, bl. a. bilismens framväxande, har varit nödvändig. Mycket av vad som skett är ett led i utvecklingen, och det är givet att man också på detta område måste räk-

Statens järnvägars anslagsbehov

na med att strukturförändringarna i samhället i viss mån måste slå igenom.

Den anpassning som 1963 års beslut i sig innebär har emellertid fått konsekvenser som i synnerhet i glesbygdsområdena påskyndat förändringarna. Servicen har försämrats i de fall där den inte helt har försvunnit. I direktiven till 1953 års trafikutredning stod att målet borde vara att i landets olika delar trygga en tillfredsställande trafikförsörjning till lägsta möjliga kostnader under former, som medgav företagsmässig effektivitet och sund utveckling av trafikapparaten. Det står också att samhället borde se till att den nödvändiga anpassningen av transportapparaten inte drevs så långt, att just transportservicens förändringar skapade en stark impuls till ytterligare avflyttning från bygden. Man kan kanske i vissa fall se ett samband mellan de försämringar som har skett när det gäller den kollektiva trafiken och just det sista som nämns här, nämligen att förändringarna kan medföra avflyttningar från vissa bygder.

I den proposition som föregick 1963 års beslut säger statsrådet: »Aktiviteten på det trafikpolitiska området bör enligt min mening samordnas med lokaliseringspolitikens bl. a. när det gäller att upprätthålla från lokaliseringssynpunkt önskvärd olönsam järnvägs- och landsvägstrafik.» — — — »Glesbygdenas transportförsörjning framstår härvid såsom ett väsentligt problem, vars lösning förutsätter insatser från det allmännas sida. Att kollektiv trafik numera i sådana bygder inte kan bedrivas med lönsamhet får inte leda till en utarmning på kommunikationernas område.»

Nu framstår det som om lönsamhetsprincipen i vissa fall har drivits så hårt, att andra hänsyn fått vika. Det är väl heller inte utan att man ibland kan sätta vissa frågetecken för de lönsamhetskalkyler som föregår och motiverar nedläggningar av vissa bandelar.

När man ser att det i vissa fall drivs en parallelltrafik av andra statliga trafikföretag — det har talats om detta här tidigare — så är det självklart att detta i många stycken kommer att påverka lönsamheten för den berörda järnvägslinjen.

När det gäller lönsamhetsprincipen har det också — om jag inom parentes får nämna en annan sak — lett till en väsentlig höjning av frakttaxorna. I all synnerhet har övergången till volymtaxor inneburit betydande kostnadsökningar för näringslivet. Detta gäller särskilt i fråga om styckegodstrafiken, och det har i vissa fall lett till att fraktkostnaderna både två- och tredubblats.

När man nu står inför förverkligandet av ytterligare rationaliseringar, kommer detta att innebära flera ingripande förändringar i form av nedlagda stationer och bandelar. Det är i det sammanhanget som en växande opinion ställer sig ytterst tveksam till den nuvarande trafikpolitiken och de konsekvenser den medför. Det finns också exempel — herr Mellqvist har här tidigare talat om dessa — på att det kan inställa sig behov av nya transporttjänster, där järnvägslinjerna skulle kunna fylla en uppgift.

I vissa län, bl. a. i Kopparbergs som jag representerar, har en nedläggning av flottlederna diskuterats. Detta skulle motivera en ökad satsning från SJ:s sida för att ta hand om dessa transporter, som i annat fall skulle komma att dirigeras ut på hårt ansträngda landsvägar med den stora påfrestning som de tunga transporterna där kommer att medföra. I stället för en nedläggning av järnvägslinjer, vilket man nu diskuterar, skulle det kunna tänkas att SJ i stället övertog denna transporttjänst och därmed skapade förutsättningar för ett bibehållande av järnvägslinjerna. Det är därför inte att förvåna sig över om befolkningen i sådana bygder med skärpt uppmärksamhet följer vad som håller på att ske. Det kan inte vara rik-

Statens järnvägars anslagsbehov

tigt att bortse från en förändrad situation även av detta slag. Kravet på hänsynstagande av vidare transportpolitiska aspekter växer. Man får även tänka sig att i detta sammanhang ta in de sociala synpunkterna.

Det kan inte vara rimligt att belasta våra landsvägar med en ökad tung trafik med transporter vilka fördelaktigare kunde ske på våra järnvägar, där hela trafikapparaten redan finns och kan tas i bruk med kort varsel. Ett bibehållande av vissa järnvägslinjer skulle medföra en avlastning på det hårt ansträngda landsvägsnätet, som man vissa tider också får räkna med måste avstängas för tung trafik på grund av väderleksförhållandena.

Det har i denna debatt framförts många synpunkter som talar för att tiden nu kanske är mogen för en översyn av trafikpolitiken med hänsynstagande till fler samhällseliga faktorer än enbart den strängt företagsekonomiska. En samlad syn på var samhället skall lägga ned sina kostnader kunde leda till andra fördelningsgrunder.

Nu hänvisar utskottet till en del utredningar såsom vägplaneutredningen, hamnutredningen, bilskatteutredningen och utredningen angående vägtrafikens kostnadsansvar och därmed sammanhängande frågor. Det sägs att man inte kan tänka sig en översyn av trafikpolitiken innan dessa utredningar blivit färdiga. Det förefaller mig i varje fall som om detta i stället skulle tala för att tiden nu borde vara mogen för den av flera motionärer begärda översynen och omprövningen av 1963 års beslut. I varje fall förefaller det naturligt att en paus i fråga om förändringar på trafikområdet när det gäller SJ borde tas så att man får möjlighet att bedöma riktlinjerna för den fortsatta utvecklingen med hänsynstagande till de utredningar som nu pågår och som kanske kommer att medföra en annan bedömning av den statliga trafikpolitiken.

Herr talman! Jag ber att med det anförda få yrka bifall till det i motionen II: 585 ställda yrkandet om en översyn av de trafikpolitiska frågorna. I övrigt ber jag att få biträda de till utskottsutlåtandet fogade reservationerna.

Herr NYBERG (fp):

Herr talman! Det är inte min avsikt att gå närmare in på de trafikproblem i stort som behandlas i detta utskottsutlåtande; jag vill bara framhålla att jag delar de synpunkter som framkommer i de avgivna reservationerna. Därutöver vill jag tillägga att jag tror att de flesta av oss i denna kammare, oavsett vilken del av landet vi representerar, kommit i kontakt med den irritation och de problem som indragningarna av tågförbindelser och järnvägsstationer åstadkommer. Kan dagens debatt och beslut leda till åtgärder som är ägnade att åtminstone i rimlig omfattning motverka denna irritation är det tacknämligt.

Det är emellertid, herr talman, en detaljfråga som föranlett mig att begära ordet i denna debatt. I det föreliggande utskottsutlåtandet behandlas bland mycket annat också en motion angående breddning av spårvidden på bandelen Karlshamn—Vislanda. Jag har inte själv skrivit på den motionen; den har för övrigt väckts endast i första kammaren, och motionärer är herrar Enarsson och Yngve Nilsson.

Motionärerna behandlar i sin motion järnvägsfrågornas utveckling i Blekinge under de senaste decennierna — man går så långt tillbaka som till 1900-talets början. Beträffande bandelen Karlshamn—Vislanda framhåller de att man inte enbart får göra företagsökonomiska bedömningar, man bör också ta hänsyn till vad en breddning av järnvägen Karlshamn—Vislanda skulle innebära ur lokaliseringssynpunkt för hela västra Blekinge. Vidare måste man beakta den snabba expan-

sion som Karlshamns stad har genomgått, bl. a. genom utbyggnaden av stadens hamn samt anläggandet av värmekraftverket i Kölö. Motionärerna tar också upp sysselsättningsproblemen bl. a. mot bakgrunden av att Blekinge ej ingår i något s. k. lokaliseringspolitiskt stödområde och framhåller att länet behöver nya sysselsättningstillfällen, inte minst i västra länsdelen.

Jag har i sak ingenting att invända mot dessa argument för en breddning utan kan i stort sett instämma med motionärerna. Beträffande lokaliseringspolitiken vill jag erinra om att representanter för länet flera gånger tagit upp dessa frågor här i riksdagen. Sysselsättningsproblemen finns väl i stort sett i hela länet, således även i den östra länsdelen. Inrikesministern har också uttalat här i riksdagen, att arbetsmarknadsmyndigheterna har sin uppmärksamhet riktad på dessa problem.

Beträffande den aktuella motionen angående breddning av järnvägen Karlshamn—Vislanda vill jag erinra om att denna fråga aktualiserats även på annat sätt. För tillfället skall jag endast nämna att länets riksdagsmän tillsammans med representanter för Karlshamns stad för någon tid sedan uppvaktade kommunikationsministern i detta ärende. Vi framförde då inte bara argument av det innehåll som finns i denna motion utan också ytterligare en del skäl som talar för att denna bandel bör bibehållas och helst breddas. Ärendet torde sålunda vara väl känt i kommunikationsdepartementet.

Statsutskottet erinrar om den behandling som detta ärende tidigare rönt i riksdagen. Man refererar också till den framställning om att få nedlägga all trafik på linjen Vislanda—Norrård och nedlägga persontrafiken Norrård—Karlshamn som gjorts av järnvägsstyrelsen i samråd med arbetsmarknadsstyrelsen, vägverket och Näringslivets trafikdelegation. Denna

Statens järnvägars anslagsbehov

framställning är föremål för Kungl. Maj:ts prövning. Det hade kanske varit på sin plats att statsutskottet även hänvisat till de uppvaktningar med krav i motsatt riktning som gjorts, dvs. att järnvägen får bibehållas. Nu avstyrks motionen med anledning av den prövning som sker i departementet.

Det föreligger ingen reservation på denna punkt i utskottsutlåtandet. Möjligen kan man dock säga att frågan inbegrips i de problem av mer vidsträckt innebörd som behandlas i de reservationer, som avgivits vid andra avsnitt i utlåtandet. Jag skall inte heller ställa något yrkande med anledning av motionen. Jag vill endast uttala en förhoppning om att avslaget på denna motion icke får några negativa verkningar när ärendet skall avgöras i departementet.

Som jag sade inledningsvis sympatiserar jag med de reservationer som fogats till denna punkt i utskottsutlåtandet. Jag ber alltså att få yrka bifall till dessa.

Herr GREBÄCK (cp):

Herr talman! Jag har med stort intresse följt debatten i denna fråga. Den kan kanske ge en viss ledning för det fortsatta arbetet i den trafikpolitiska delegationen. Men det är inte utan en viss förvåning jag konstaterar, hur ivriga motionärer och många ledamöter av riksdagen är, när det gäller att ge underbetyg åt sig själva beträffande det beslut som fattades 1963 angående utformningen av vår trafikpolitik. Det kunde väl finnas skäl att också försöka konstatera de fördelar som vi uppnått genom liberaliseringen av trafikpolitiken och försöka inkassera detta som ett plus för det kloka beslut som riksdagen enligt min mening fattade 1963.

När man genomför en strukturförändring och en rationalisering på transportområdet av den omfattning som här varit fallet, så är det väl alldeles uppenbart att den slår hårt och ibland också

Statens järnvägars anslagsbehov

ganska blint. Det är också självklart, att de som blir utsatta härför blir oroade och att det många gånger medför rent personliga tragedier. Men detta gäller ju inte bara denna sektor inom samhället utan även alla andra där vi vill att samhällsutvecklingen skall gå vidare och där vi försöker att genomföra rationaliseringsåtgärder av olika slag.

Jag tror att det var herr Hamrin i Kalmar som frågade om man undersökt, hur följderna av 1963 års beslut slår ut i glesbygderna. Jag skall försöka inkasera åtminstone en vinst av detta beslut när det gäller glesbygderna och inte bara uppehålla mig vid de negativa effekterna. Man räknar med att transporterna kostar 7 å 8 miljarder kronor om året. Härav faller inte mindre än 20 å 22 procent på skogsnäringen och 10 å 14 procent på jordbruket och livsmedlen. Det vill med andra ord säga att transportarbetet inom jordbruk och skogsbruk, som ju i första hand berör glesbygd och landsbygd, tar ungefär en tredjedel av kostnaderna. När det gäller de tunga transporterna har kostnadstegringen varit ytterligt obetydlig under dessa fem år; vi har på detta område haft i stort sett oförändrade kostnader. Utan den hårda konkurrensen på detta område hade kostnadsökningarna kanske slagit igenom med, låt oss säga, 3 till 5 procent om året under dessa fem år. Vi kan lätt räkna ut vilka besparingar det svenska näringslivet har gjort genom liberaliseringen av vår trafikpolitik; det rör sig om hundratals miljoner för att inte säga en miljard under dessa år. Vad betyder inte det i den hårdnande konkurrens som vårt näringsliv är utsatt för?

Om man på skogsområdet, där man brottas med så oerhört svåra konkurrensproblem, hade fått väsentligt ökade transportkostnader, så skulle detta ha förvärrat situationen avsevärt. Men i detta sammanhang skall man naturligtvis inte underlåta att också tala om att påfrestningarna på t. ex. lastbilssektorn

varit utomordentligt hårda och att detta naturligtvis har drabbat näringsutövarna inom den sektorn kolossalt hårt. Men det var ju inte så lätt för riksdagen att 1963 förutse att vi skulle råka in i den konjunktursvacka som nu gör sig gällande inte minst på skogsområdet. En del av den transportapparat som byggts upp på det området kan nu inte utnyttjas fullt effektivt. Det är en negativ effekt som givetvis drabbar en del av näringsutövarna mycket hårt. Men jag måste uttrycka min beundran för hur den sektorn inte låtit sig lamslås av svårigheterna, utan man har genomfört en intensiv rationalisering — det har vi i trafikpolitiska delegationen kunnat konstatera vid våra besök ute i bygderna. Man har byggt ut sina lastbilscentraler, man har moderniserat på alla sätt för att kunna bemästra svårigheterna och fortsätta rationaliseringen. För denna insats är lastbilsägarna värda ett uppriktigt tack från samhällets sida. Samhället bör å sin sida visa sin erkänsla genom att t. ex. föra en skattepolitik som i någon mån kan underlätta omställningsprocessen för dessa näringsutövarare.

Målsättningen vid 1963 års beslut var ju att de olika trafikgrenarna skulle konkurrera på lika villkor och själva bära sina kostnader, och medlet för att uppnå detta mål var att skapa ett konkurrensfrämjande system på transportmarknaden. Ingen kan väl förneka att vi har lyckats, åtminstone med att skapa ett sådant konkurrensfrämjande system på transportmarknaden som riksdagen förutsatte. Jag tycker att riksdagen åtminstone borde räkna sig detta till godo, då man diskuterar effekten av 1963 års beslut. Sedan kan det ju ifrågasättas om man har lyckats åstadkomma konkurrens på lika villkor, men den saken är ju i annat sammanhang föremål för utredning.

Vi krävde också att varje trafikgren skall bära sina kostnader, men detta är tydligen under den tid rationalise-

Statens järnvägars anslagsbehov

ringen pågår ett ganska besvärligt problem för de olika trafikgrenarna. Svårast tycks det vara för statens järnvägar att klara detta, men det pågår ju även på det området ett febrilt rationaliseringsarbete. Men vi hade också som målsättning att åstadkomma en trafikpolitik som möjliggjorde en rimlig trafikförsörjning i våra glesbygder. I det fallet är det väl bara att erkänna att vi ännu inte helt lyckats med den uppgiften. Men det målet får vi inte släppa ur sikte. Utskottsmajoriteten är ju även bekymrad härvidlag. Den sätter sin förhoppning till Kungl. Maj:t och de utredningar som pågår i departementet och till att en modellplan för trafikförsörjningen i ett kommunblock i ett glesbygdsområde skall ge den ledning som behövs för att man skall kunna bedöma hur trafikförsörjningen på bästa sätt skall kunna tillgodoses.

Utskottsmajoriteten säger att den fortsatta utvecklingen påkallar ökad uppmärksamhet från statsmakternas sida, och det är väl det minsta man kan påstå att den gör. För min del tror jag emellertid, att vi aldrig kommer att kunna klara problemen med glesbygdens trafikförsörjning genom att bedriva utredningar i departement eller på central nivå, utan vi måste ut på fältet. Vi måste ut i varje kommunblock och studera hur det ligger till med trafikförsörjningen där. Den undersökningen måste enligt min mening bedrivas på länsnivå. Vi måste ha en arbetsgrupp bestående av experter, som undersöker kommunblock för kommunblock och upprättar trafikförsörjningsplaner för dessa områden som sedan samordnas till en länsplan. Annars kommer vi att få fortsätta denna diskussion i evighet och tala om saker och ting som vi inte kan klarlägga vare sig statistiskt eller med faktiska upplysningar, utan det blir ett enda tyckande och troende. Mot den bakgrunden kan jag i princip ansluta mig till reservationen b av herr Ivar Johansson m. fl. som

är knuten till statsutskottets utlåtande nr 9.

Reservationen går ut på att kräva en utredning om hur lokala trafikförsörjningsplaner på lämpligaste sätt skall kunna upprättas. Kungl. Maj:t har ju fria händer att sätta till den utredning som passar för en sådan uppgift. Att dessa problem behöver utredas är man ju medveten om i departementet, eftersom man redan bedriver ett visst utredningsarbete. Men detta behöver säkert breddas och utvidgas, och jag tror, att utredningar måste ske både på länsnivå och på kommunblocksnivå för att vi skall få en klar bild av hur det står till med glesbygdens trafikförsörjning.

Till slut vill jag säga, att vi i trafikpolitiska delegationen naturligtvis inte är så blåöga, att vi bara reservationslöst följer utvecklingen och konstaterar att allting är bra beställt och att det inte är någonting att göra utan resultatet blivit ungefär vad man väntade, när riksdagen fattade sitt beslut. Vi har emellertid inte ensidigt bara inkasserat nackdelarna utan vi har också försökt konstatera de påtagliga fördelar ur trafikförsörjningssynpunkt som blivit ett resultat av den förda politiken och som naturligtvis väger samhällsekonomiskt mycket tungt i detta sammanhang. Men vi har inte heller varit blinda för de negativa verkningarna av denna politik, och vi är fullt medvetna om att man måste gå vidare och följa utvecklingen med uppmärksamhet och angripa frågorna ute på det lokala fältet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den reservation av herr Ivar Johansson m. fl. som är fogad vid punkten 4 av statsutskottets utlåtande nr 9.

Herr WESTBERG (fp):

Herr talman! Ingen vill naturligtvis förneka att SJ:s rationaliseringssträvanden i långa stycken är befogade, och vi som nu talar för en översyn av de trafikpolitiska frågorna avser väl inte att

Statens järnvägars anslagsbehov

ge underbetyg åt oss själva, som herr Grebäck uttryckte saken, utan anser att situationen i vissa avseenden nu är annorlunda än den var, då beslutet fattades. De erfarenheter som gjorts sedan riksdagen fattade beslutet 1963 är också sådana, att vi har anledning att på nytt pröva trafikpolitiken.

Under den diskuterade punkten i utlåtandet har utskottet haft att ta ställning till en motion som i denna kammarburits fram av mig. Motionärerna har där begärt en översyn av de trafikpolitiska frågorna, varefter riksdagen skulle beredas tillfälle att med ledning av den förändrade situationen och gjorda erfarenheter på nytt ta ställning till dessa frågor. Herr Jonsson har nyss berört motionen, och jag vill bara framföra några synpunkter, som utgör grund för mitt ställningstagande vid utskottsbehandlingen.

Utskottet anför att det med hänsyn till pågående utredningar och svårigheten att med säkerhet överblicka den trafikpolitiska utvecklingen ännu är för tidigt att genomföra den begärda översynen och omprövningen av 1963 års trafikbeslut. För egen del har jag godtagit att vänta något år och har därför inte reserverat mig vid utskottsbehandlingen; men jag vill, herr talman, kraftigt understryka, att jag anser att behov av en sådan översyn föreligger. Jag noterar med tillfredsställelse att utskottet inte motsätter sig en översyn utan menar att en sådan skall komma till stånd, när pågående utredningar lagt fram sitt material. Detta ger mig anledning att framhålla betydelsen av att utredningsarbetet påskyndas, så att den påtalade omprövningen med det snaraste kan verkställas. I väntan på denna omprövning bör enligt min mening trafikfrågorna så långt möjligt passiveras. I avvakten på utredningsresultaten bör man undvika att vidtaga några omfattande åtgärder i den mån det inte är tvingande nödvändigt.

Såvitt jag kan bedöma har SJ vid sin

planering inte alltid tagit nödig hänsyn till den målsättning för trafikpolitiken som kom till uttryck i Kungl. Maj:ts proposition 1963 och vid riksdagsbehandlingen av densamma. I den åberopade propositionen kunde vi bl. a. läsa följande: »Aktiviteten på det trafikpolitiska området bör enligt min mening»

— — — det är statsrådet som talar —

— — »samordnas med lokaliseringspolitiken bl. a. när det gäller att upprätthålla från lokaliseringssynpunkt önskvärd olönsam järnvägs- och landsvägs- trafik.» Är det någon som kan påstå att vad som står där har efterlevts? För min del kan jag inte hävda detta. Vidare framhöll statsrådet följande: »Glesbygdernas transportförsörjning framstår härvid såsom ett väsentligt problem, vars lösning förutsätter insatser från det allmänna sida.» Där har det ju skett en del, det skall villigt erkännas, men jag anser att ännu mera bör göras.

I den proposition jag förut citerat ur står också: »Att kollektiv trafik numera i sådana bygder inte kan bedrivas med lönsamhet får inte leda till en utarmning på kommunikationernas område.» Jag kan inte finna att dessa uttalanden har kommit till uttryck på ett tillfredsställande sätt i SJ:s planering.

Vidare har den genomförda inskränkningen av järnvägstrafiken och även åtgärder av annat slag — t. ex. nedläggningen av en hel rad flottningsleder — medfört att landsvägstrafiken har ökat avsevärt, vilket ställer ökade krav på landsvägsnätet. Men landsvägarna har inte rustats upp i motsvarande utsträckning. Det borde vara en viktig uppgift att se till att landsvägarna rustas upp innan de utsättes för de stora påfrestningar som en ökning av landsvägstrafiken på grund av bl. a. järnvägsnedläggningarna innebär. Trafiksäkerhetsfrågorna får heller inte underskattas i detta sammanhang. På den punkten kan jag helt instämma i vad herr Tobé anförde tidigare i debatten.

Slutligen vill jag påminna om att de

Statens järnvägars anslagsbehov

synpunkter på frågan om service för olika landsdelar, inte minst för glesbygderna, som kom till uttryck vid tillkomsten av nu gällande bestämmelser, på senaste tiden har fått ökad tyngd genom den inverkan som järnvägsnedläggningarna och stationsindragningarna får på lokaliseringsspolitiken.

Herr talman! Vad jag här anfört visar enligt min mening att en översyn är angelägen, och det är min förhoppning att den mognadstid som utskottet talar om och anser erforderlig skall bli av mycket kort varaktighet.

Herr BERNDTSSON (fp):

Herr talman! Jag har inte för avsikt att här ta upp debatt om de av riksdagen antagna trafikpolitiska riktlinjerna, alltså att varje trafikgren skall bära sina egna kostnader och bedömas utifrån företagsekonomiska lönsamhetsgrunder. I likhet med vad som sägs i motion II: 433 vill jag endast framhålla att principen att SJ:s verksamhet skall drivas efter enbart företagsekonomiska riktlinjer knappast torde ha stöd i en allmän folkmening. Snarare torde det vara en allmän mening att SJ i första hand bör betraktas som ett serviceföretag som på samhällsekonomiska, sociala och andra grunder har att driva även sådan trafik som inte kan motiveras strikt lönsamhetsmässigt.

Motvilja att acceptera lönsamhetsgraden som avgörande för SJ:s trafikpolitik torde huvudsakligen botten i att befolkningen i bygder som hotas av järnvägsnedläggningar inte anser sig ha några garantier för att fullgod ersättningstrafik kommer att erbjudas om järnvägstrafiken nedlägges. Som exempel vill jag anföra norra Bohuslän. Om persontrafiken på norra delen av bohusbanan lades ned utan annan ersättning än busstrafik på den landsväg som där finns, skulle detta otvivelaktigt innebära en mycket allvarlig försämring av trafikservicen i området.

Redan nu är landsvägen genom norra

Bohuslän klart otillräcklig för den mycket starka trafiken där under sommar-månaderna. Om sedan också den inte obetydliga trafik, som under sommaren ombesörjes av järnvägen, flyttas över till landsvägen, blir resultatet att både framkomlighet och trafiksäkerhet sjunker långt under det godtagbara.

Under större delen av året är säkerligen trafikunderlaget för norra bohusbanan — liksom för många andra bandelar i vårt land — mycket svagt. En stor del av tågresenärerna är personer, för vilka busstrafik med bussar av vanlig typ och på nuvarande landsväg inte innebär ett acceptabelt alternativ. Det rör sig ofta om gamla, klena och handikappade, vilkas ärende med resan kan vara ett besök hos läkare eller på lasarett.

Många skulle säkerligen känna sig lugnare, om de visste att järnvägstrafiken inte kommer att läggas ned utan att det först är sört för en fullgod ersättning genom moderna bekväma toalett-försedda bussar som trafikerar fullgoda och säkra vägar. Vi motionärer anser därför att ytterligare nedläggning av järnvägstrafik bör ske med största försiktighet till dess erforderlig utbyggnad av landsvägsnätet i berörda områden färdigställts och moderna bussar med lägst samma bekvämlighetsstandard som de nuvarande rälsbussarna står till förfogande.

Herr talman! Jag vill med det anförda instänna i yrkandet om bifall till de vid utskottsutlåtandet fogade reservationerna.

Herr DAHLGREN (cp):

Herr talman! Många talare har i dag berört konsekvenserna av 1963 års trafikpolitiska beslut. Enligt min mening beror dessa negativa konsekvenser inte på 1963 års trafikpolitiska beslut i och för sig. Det var enligt min mening en riktig liberalisering av trafikpolitiken som då beslutades. Herr Grebäck påpekade alldeles riktigt att detta beslut

Statens järnvägars anslagsbehov

också har inneburit att kostnaderna för de tunga frakterna kunnat bibehållas på en tämligen låg nivå, en uppfattning som jag till stora delar instämmer i.

Vad som däremot inte har uppnåtts efter 1963 års beslut är den målsättning, vars önskvärdhet sammansatta stats- och tredje lagutskottet och riksdagen starkt underströk, nämligen att de trafikpolitiska åtgärderna skulle samordnas med lokaliseringspolitiken. Jag menar att en sådan samordning inte har kommit till stånd. En varslad nedläggning får i dag negativ verkan för hela bygden såvida fullgoda landsvägar inte finns, och sådana finns ju i ytterst få fall där en järnvägsnedläggelse är aktuell.

Jag menar att en första målsättning för näringspolitiken är att den skall syfta till en fullt täckande länsförsörjning. Vi har också fördenskull i våra län byggt upp de statliga instanser, som har att arbeta för en sådan utveckling. Den nuvarande samordningen mellan å ena sidan de myndigheter som styr trafikapparatens utveckling och å andra sidan de instanser, som i länen har att arbeta för näringslivets utveckling, fungerar i dag inte på ett riktigt sätt.

Utskottet uttalar nu i sitt utlåtande på s. 15 att en samordning är nödvändig och menar att olika initiativ till sådan samordning har tagits. Man pekar på gotlandstrafikutredningen och på överenskommelsen med Stockholms stad om lösande av närtrafikfrågan genom bidrag till tunnelbanor. Vidare hänvisar utskottet till att Kungl. Maj:t försöker att lösa glesbygdernas problem genom en särskild utredning.

Men vad hjälper allt detta i dag exempelvis Kalmar län, där praktiskt taget varje kvarvarande järnvägslinje är nedläggningshotad samtidigt som länet alltför ofta har undermåliga landsvägsförbindelser i exempelvis ost—västlig riktning?

Utskottet uttalar vidare att den samordnande planeringen — regionalt och

lokalt — skall klaras av länsstyrelserna och planeringsråden. Och visst kan dessa instanser genomföra planering för länets trafikapparat. Men jag undrar: Vilka möjligheter har dessa instanser att undanröja de förslag som de statliga trafikmyndigheterna lägger fram? Enligt min uppfattning har de inga sådana möjligheter alls; de kan opponera sig, men det är också allt. Det torde finnas få, om ens något exempel på att förslag om nedläggning av en järnväg ej genomförts därför att de hörda remissinstanserna har avstyrkt förslaget.

För mig framstår den samordning och den samplanering som äger rum genom Kungl. Maj:ts försorg såsom ganska vilse, eftersom man inte ämnar synkronisera och samordna hela trafikapparatens utan i stället genomför dellösningar, som kan resultera i allt större utgifter för kommunerna, utan att en fungerande trafikplan för regionen och landet i övrigt kommer till stånd. I och för sig finns det ingen anledning att begräta en järnvägsnedläggning, om järnvägen inte längre är bärkraftig. Tvärtom ser jag en motiverad nedläggning såsom uttryck för berömvärd effektivitet vid den statliga förvaltningen. På detta sätt tillvaratas samhällets intressen — men endast under den förutsättningen att det *före beslutets fattande anlagts en samordningssyn på hela problematiken*, där hänsyn tagits till de lokaliseringspolitiska aspekterna, till kommunikationsmöjligheterna ur sjukvårdssynpunkt, till skolbarnens resor till och från skolan, till näringslivets förhållanden o. s. v. Ett sådant hänsynstagande innebär att genomförandet av den vällovliga avsikten inte får negativa verkningar för regionen.

I dag står socialdemokraterna tillsammans med högern för utskottsmajoritetens skrivning. Jag beklagar att man visat en sådan ovilja att se de negativa konsekvenserna av 1963 års beslut. Många har här i dag talat för reservationerna och för enskilda motioner. Jag

Statens järnvägars anslagsbehov

är dock väl medveten om att kammaren kommer att följa utskottsmajoriteten och vill endast sluta med att säga, att det kunde vara bra om utskottsmajoriteten vid något tillfälle företog en resa i de bygder som drabbats av en försämring i fråga om de kollektiva transportmedlen. Företa en resa med de kollektiva transportmedel som står till buds, stig av vid någon hållplats och begrunda hur situationen skulle te sig för er om ni vore hänvisade till denna enda hållplats när ni skulle resa vidare! Jag försäkrar er att ni kommer att få god tid att fundera; det dröjer länge innan nästa buss går, så att ni kan fortsätta färden in till tätorten — som också påverkats negativt på grund av att den kollektiva trafikapparaten försämrats.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen b av herr Ivar Johansson m. fl.

I detta anförande instämde herr *Larsson* i Borrbý (cp).

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **LUNDKVIST**:

Herr talman! I den diskussion som förs om vår trafikpolitik får vi ofta höra att vi efter 1963 års beslut endast vägleds av företagsekonomiska beräkningar och att en utpräglat liberal låtgåpolitik ligger bakom våra bedömningar och vårt handlande i de trafikpolitiska frågorna. Jag måste hävda att så ingalunda är fallet. Vår trafikpolitik är tvärtom bl. a. starkt förankrad i tanken att landets olika delar, även om trafiken inte är i företagsekonomisk mening lönsam, skall kunna göra anspråk på en tillfredsställande transportförsörjning. Där detta inte kan ske genom på affärsmässig basis bedriven verksamhet skall samhället träda in genom bidrag till icke lönsam trafik.

Alla torde vara överens om att samhället har ett starkt intresse av att befrämja så effektiva företagsformer och

trafikmedel som möjligt även inom transportsektorn. Herr Grebäck har erinrat om den allmänna betydelsen av en sådan inriktning av trafikpolitiken. Han har också framhållit att en konkurrens på lika villkor är ett värdefullt hjälpmedel när det gäller att mäta effektiviteten.

Samhället har som bekant på andra områden inom näringslivet fått ingripa för att skapa utrymme för en fri konkurrens där privatmonopol motverkat effektivitet och en sund prisutveckling. Det finns visserligen områden inom samhällslivet där ett statsmonopol kan te sig klart motiverat och där vi också begagnar oss av den formen för att tillgodose behovet av vissa tjänster. Men även om det kan anses vara en samhällslelig uppgift att svara för en betydande del av transportsektorn — framför allt när det gäller den kollektiva persontrafiken — torde väl knappast någon vara beredd att förorda ett totalt överförande till stat och kommun av hela transportapparaten. Därför är det naturligt att till grund för en riktig arbetsfördelning mellan olika trafikmedel, vid sidan av nödvändiga insatser för planering och samordning, lägga en konkurrens på lika villkor inom de delar av transportsektorn där det är möjligt. Det är också naturligt att hela tiden vara inställd på att vidta de särskilda åtgärder som sociala, kulturella eller samhällsekonomiska hänsyn kan göra nödvändiga.

Förändringarna på persontrafikens område beror faktiskt inte, som många kanske tror, på den nya trafikpolitiken. De beror på den allmänna standardutvecklingen i förening med en politik som gjort det möjligt för allt fler människor i vårt samhälle att skaffa egen bil. Det nya i trafikpolitiken är att vi på ett helt annat sätt än tidigare stöder den kollektiva persontrafiken. Det sker främst genom driftbidraget till SJ och statsbidragen till olönsam busstrafik på landsbygden. I det trafikpolitiska be-

Statens järnvägars anslagsbehov

slutet garanterade vi alltså SJ att man exempelvis skulle få tackning för den icke lönsamma trafik som vi av olika skäl ansåg borde bedrivas i vissa bygder. Man kan sålunda säga att förändringarna på persontrafiksidan helt enkelt beror på standardutvecklingen i stort och på övriga strukturförändringar i samhället. I de flesta fall då persontrafik lagts ned har det rört sig om banor, där trafikbortfallet varit kraftigt och en fortsatt nedgång i trafiken bedömts som oundviklig. Persontrafiken har i dessa områden måst subventioneras, i många fall i mycket hög grad.

Jag skulle kunna ge en rad exempel. Jag skall dock bara nämna ett fall. Det är inte ett av de mest markanta. Det gäller en bana som är sex mil lång och där biljettpriset ligger mellan två och tolv kronor för dem som reser på banan. Skattebetalarnas bidrag till varje resa, oavsett om den kostar två eller tolv kronor, är 70 kronor. När det gäller en järnvägslinje av den karaktären är det naturligt att vi som ansvariga för skattebetalarnas pengar måste diskutera huruvida det inte kan vara möjligt att tillgodose transportbehovet inom detta område på annat sätt. Busstrafik är ofta både billigare och riktigare än järnvägstrafik i dylika fall.

Trafikförsörjningen är en viktig fråga — det är vi alla överens om — för samhällsplaneringen i dess helhet. Därför anser jag, i likhet med utskottets majoritet, det vara felaktigt att hantera planeringen av trafikförsörjningen vid sidan om de instanser där samhällsplaneringen i stort skall handläggas. Trafikförsörjningen skall bl. a. infogas i den regionala utvecklingsplanering, som håller på att byggas upp i samverkan mellan statliga och kommunala organ, och inte isoleras ur detta sammanhang på sätt som — det har jag en känsla av — reservanternas linje skulle kunna komma att innebära. Givetvis skall staten även när det gäller trafikförsörjningen kunna medverka i och stödja

ett sådant regionalt utvecklingsarbete genom sina organ och genom trafikverken och samtidigt svara för den nödvändiga samordningen på det centrala planet.

Lika felaktigt är det enligt min mening att — som man understundom gör i debatten — hävda att trafikföretagen skall göra lokaliseringspolitiska, sociala eller samhällsekonomiska bedömningar. SJ och andra trafikföretag skall liksom företagen inom andra näringsgrenar göra den företagsekonomiska bedömningen av den egna verksamhetens utveckling. Det är också angeläget att dessa bedömningar redovisas, så att vi får bästa möjliga underlag för den samhällsplanering, för vilken de politiska instanserna har att ta ansvaret. Jag behöver väl inte påpeka att det vore önskvärt att andra företag lika öppet som exempelvis SJ redovisade sin planering. Det skulle i hög grad underlätta samhällsplaneringen och självfallet också SJ:s och de övriga trafikföretagens planering.

Det ankommer sålunda på de politiska instanserna att bedöma var särskilda åtgärder behöver sättas in för att säkra en tillfredsställande trafikförsörjning. Hur dessa åtgärder skall samordnas med sociala och lokaliseringspolitiska målsättningar är, liksom den samhällsekonomiska avvägningen av olika åtgärder, likaledes de politiska organens uppgift. Principen att varje trafikmedel skall bära sina kostnader skapar reda i statens affärer och gör det lättare för oss att bedöma vilka åtgärder samhället lämpligen bör sätta in för att tillgodose en utveckling som vi av särskilda skäl vill främja. Naturligtvis kommer regeringen att noga följa den utveckling inom transportsektorn som trafikpolitiken ger upphov till. Vi kommer också att pröva olika åtgärder för att ge den trafikpolitiska delegationen ökade möjligheter att följa utvecklingen. Vi kommer vidare att vara angelägna om att förbättra förutsättning-

Statens järnvägars anslagsbehov

arna för samlade bedömningar, inte minst när det gäller investeringarna.

Jag är medveten om att vissa konsekvenser av den nya trafikpolitiken kan ge anledning till särskild uppmärksamhet; jag tänker t.ex. på företagsstrukturen på lastbilstrafikens område. Jag är också medveten om att vi innan vissa utredningar är slutförda, bl. a. beträffande bilbeskattningen, inte har den önskvärda grunden för att kunna bedöma läget när det gäller frågan om en konkurrens på lika villkor mellan landsvägstrafik och annan trafik, exempelvis järnvägstrafik. När den trafikpolitiska delegationens överväganden beträffande tidpunkten för den tredje etappen föreligger får därför ställning tas till huruvida det ursprungligen tänkta tidsprogrammet för denna etapps genomförande kan följas eller ej. Jag hoppas att vi ganska snart skall kunna nå fram till detta ställningstagande.

Med rätta har vikten av att lösa glesbygdens trafikförsörjningsproblem understrukits av flera talare. Jag har tidigare förklarat att man förutsättningslöst måste gripa sig an detta problem. Jag noterar också att utskottet delar min uppfattning att det kommunala engagemanget i dessa frågor liksom i lokal och regional kollektiv trafik är ofrånkomligt.

Vi har nu påbörjat en modellplanering av trafikförsörjning i glesbygd. Vi har valt ett av de besvärligaste kommunblock man gärna kan tänka sig: Vilhelminablocket. Avsikten därmed är att vi så snabbt som möjligt genom en närmare undersökning av förhållandena i denna stora och glest befolkade kommun skall kunna presentera ett förslag till trafikförsörjning som förebygger risker för den isolering som hotar människorna ute i glesbygden, ett förslag till lösning av trafikförsörjningsfrågorna som vi hoppas skall kunna tillämpas även i andra delar av landet.

Det är inte bara glesbygdsförhållan-

den som isolerar människorna; gamla och sjuka kan vara isolerade även i tätortsregionerna. Modellplaneringen i Vilhelmina bör kunna ge oss uppslag till hur vi skall kunna lösa de kollektiva trafikproblemen för de grupper av människor som inte har eller inte kan komma att få tillgång till egen bil. Som bor i områden, där trafikunderlaget i övrigt kanske inte ger möjligheter till traditionell lösning av den kollektiva trafikens problem, men som också har sin rätt att ställa anspråk på delaktighet i den allmänna standardutvecklingen på trafikförsörjningsområdet. Denna modellplanering bedrivs i samarbete med kommunen och Kommunförbundet samt den grupp i kanslihuset som i övrigt sysslar med glesbygdsfrågorna i stort. — Jag vill gärna på den punkten instämma med herr Grebäck, som underströk, att om vi skall lyckas komma till rätta med dessa problem, så får vi inte låsa in oss i vår kammare och försöka konstruera ritningar och förslag, utan då måste arbetet bedrivas ute i det verkliga livet, i kontakt med de problem som människorna har. Det är därför som vi också har valt denna form av planering just uppe i Vilhelminablocket. Där utförs det i samarbete med kommunen och med folk som får vistas där uppe och verkligen kan tränga nog in i de problem som möter människorna i sådana bygder.

Det är min förhoppning att modellplaneringen i Vilhelmina skall ge oss anvisningar på goda utvägar att lösa dessa problem. På den punkten är jag, med den kännedom jag har om uppläggningsarbetet, mera optimistisk än vad herr Gustafsson i Kärby var när det gäller möjligheterna att tillämpa modellplaneringen, som vi alltså skall försöka göra mycket snabbt, i övriga delar av landet, eftersom det i betydande grad ändå är fråga om metoder att komma fram till lösningar av den här sortens problem.

Jag skulle vilja säga att dessa frågor

Statens järnvägars anslagsbehov

är och i allt högre grad kommer att bli en del av de jämlikhetsfrågor som verkligen kräver helhjärtade insatser från samhällets sida.

Jag skall bara ta upp ett par synpunkter i anslutning till de inlägg som har gjorts i debatten. — Vi hade ju en omfattande diskussion kring dessa frågor i höstas, och en rad av de frågeställningar som har tagits upp här i dag debatterades redan då. Jag skall därför nöja sig med att ta upp några frågor som inte förekommit i den tidigare debatten.

Omläggningen av sorteringsorganisationen i postverket — jag säger detta till herr Tobé — är inte betingad av den nya tågplanen, utan den är betingad av en rationalisering av postverkets sorteringsverksamhet, som har varit planerad sedan länge och som genomförs med utgångspunkt i intresset att även där komma fram till mera rationella metoder.

När man lägger ner järnvägar, säger herr Tobé, så måste man bygga vägar i stället. Jag skulle vilja säga att situationen ju inte är den, inför en aktuell nedläggning av en bandel att man säger: Om vi bara får behålla järnvägstrafiken, så avstår vi från vägupprustningen. Situationen är för det mesta den, att man vill behålla både en järnvägs- trafik, som ofta i ekonomiskt avseende ser ut som den jag skildrade nyss, och samtidigt av naturliga skäl önskar få en upprustning av de vägar som finns i bygden med hänsyn tagen till att det ju är på vägarna som man far och inte på järnvägarna — det är den stora delen av trafiken som förs fram på vägarna.

Vad som ofta händer när man lägger ned en bandel är att man tidigare än annars kan presentera vissa vägupprustningar. Man får se saken på detta sätt. Vi måste mot varandra väga de investeringar som vi här är beredda att göra och den nytta vi kan få av dem. När det gäller järnvägsnedläggningar är

det ofta fråga om banor som byggdes någon gång i slutet på 1800-talet och på vilka en fortsatt trafik på längre sikt ofta skulle innebära ganska betydande nyinvesteringar. Mot bakgrunden härav ställs man inför frågan: Vilken är den förmånligaste åtgärden med hänsyn till ett kraftigt vikande trafikunderlag på en del järnvägslinjer och önskemålet om en bättre upprustning av vägarna?

Herr Gustavsson i Kårby och herr Tobé kunde inte riktigt komma överens om i vilken ordning dessa planeringsfrågor skulle handläggas. För min del vill jag understryka att det bör ske i nära kontakt med de bygder det berör. Det bör ske också i nära kontakt med de organ för samhällsplanering i övrigt som vi har försökt att bygga upp i landet i samverkan mellan stat och kommun.

Det är faktiskt litet överraskande att höra hur man på den borgerliga sidan i dag är utomordentligt tilltalad av tanken på en centraldirigerad planering av trafikförsörjningen. Tidigare har man från borgerligt håll inte haft ord nog för de risker som låg i en centraldirigering. Jag vill erinra om de diskussioner vi haft om den regionala utvecklingsplanering som vi håller på att bygga upp.

Vi bör begagna de instrument för planering som vi åstadkommit på olika nivåer, och de bör användas även för planering av trafikförsörjningen, ty trafikfrågorna är dock problem som hör hemma i samhällsplaneringen i sin helhet. De skall inte så att säga hänga löst vid sidan om den övriga samhällsplaneringen.

Reservanterna föreslår att man skall utreda nya former för regional planering. Jag får ett intryck av att detta egentligen bara skulle innebära att vi fördröjer ett samhällsplaneringsarbete som vi nu är i full färd med att genomföra. I detta sammanhang tror jag att det är farligt att så att säga öppna nya

Statens järnvägars anslagsbehov

utredningssäcker, i vilka problemen stoppas. I dag gäller det att handla. Enligt min mening har vi instrument och håller på att få ännu bättre instrument för samhällsplaneringen, vilka vi kan utnyttja även i detta sammanhang.

Herrar Mellqvist och Lorentzon talade om bristande samordning mellan SJ:s olika dotterföretag och SJ. Jag har också uppmärksammat detta problem, men dess bättre kan jag säga att diskussioner om formerna för en sådan samordning är på gång.

Jag skall inte ytterligare förlänga denna debatt. Mycket mer skulle vara att säga, men utan tvivel har det varit värdefullt att utskottet haft tillfälle att pröva alla de många synpunkter och krav, vilka förts fram i motionerna. Det är sådana synpunkter och krav som ofta förekommer i den trafikpolitiska debatten.

Herr Dahlgren försökte i sitt anförande göra något slags politisk gränsdragning. Med hänsyn tagen till att det egentligen var fråga om variationer på samma tema tycker jag dock att försöket var ganska krampaktigt.

Jag noterar med tillfredsställelse den betydande enighet som trots de många motionerna kännetecknar utskottets behandling av kommunikationsdepartementets kapitalbudget. Jag tyder inte enigheten så att vi därmed har avverkat dessa problem utan snarare så, att man i stort sett är ense om synen på trafikpolitiken men vaksamt kommer att följa verkningarna. Jag kan försäkra att vi i kommunikationsdepartementet har samma inställning till dessa problem.

Herr TOBÉ (fp) kort genmäle:

Herr talman! Först skulle jag vilja göra ett beriktigande. Statsrådet trodde att jag hade sagt att de ökade kostnaderna för posten och de minskade intäkterna för SJ berodde på omläggningen av postens sorteringsverksamhet.

Jag har tagit min uppgift från s. 162 i statsverkspropositionen, där det står om de ökade kostnaderna för posten på grund av järnvägsnedläggelser och tågindragningar. Det är den utgiftsökningen som jag åsyftat. Jag ansåg alltså inte att de ökade kostnaderna berodde på att man skulle ha börjat sortera på annat sätt — jag vet att det har andra orsaker; jag har dock varit med i fjärde avdelningen en tid nu.

Vidare sade statsrådet att problemet inte är som jag sagt en fråga om antingen järnväg eller väg, utan att människorna i bygden vill ha både järnväg och väg. Det är klart att de vill. Statsrådet medgav emellertid själv att när man drar in en järnväg skall man också om så behövs rusta upp de vägar som finns eller bygga nya vägar. Det har hänt att man gjort det men det har också hänt att man dröjt med att vidta sådana åtgärder. Stadsrådets uttalande tycker jag därför inte kan vara någon anmärkning mot vad jag sade. Man måste ta hänsyn till vägnätets upprustning, och den kostar pengar.

Statsrådet sade sedan att herr Gustafsson i Kårby och jag inte var sams om handläggningen av planeringsfrågorna, och han framhöll att planeringen skulle genomföras i nära kontakt med bygden och att man skall använda de instrument som finns för samhällsplanering på olika nivåer. Det är också min uppfattning, och jag menar att man har garanti för att så verkligen sker om man handlägger planeringsfrågorna på samma sätt som man handlägger frågorna om nedläggning av järnvägar. Jag vet att SJ:s indragningar av stationer inte handläggs så, och då tycker jag att statsrådet kunde vara sams med mig i fråga om handläggningen och inte hålla fast vid den gamla linjen.

Det är fel att säga, sade statsrådet, att man endast tar företagsekonomiska hänsyn; olika delar av landet skall transportförsörjas, och är detta inte

Statens järnvägars anslagsbehov

företagsekonomiskt berättigat skall samhället träda in. Detta gör man genom att betala utgifterna för SJ:s olönsamma järnvägsnät och man bidrar till kostnaderna för busslinjer — varav för övrigt statens egna får ganska mycket — och nu har utskottet ifrågasatt att man även skall kunna få ersättning för att man har stationer kvar. Då är det alltså fråga om hur problemet skall betraktas ur samhällsekonomisk synpunkt.

Herr GUSTAFSSON i Kårby (cp) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet tolkade reservationen på så sätt, att den skulle vara ett uttryck för att reservanternas eftersträvar centraldirigering i dessa frågor. Det är en djärv tolkning som statsrådet själv får stå för. Det är klart att det måste finnas en central översyn och ledning av detta problem.

På många orter har man påbörjat försök med en uppläggning av lokala trafikförsörjningsprogram. Vad jag anser är att det måste vara en genomtänkt och genomgående modell i denna planering, och detta är inte möjligt att åstadkomma utan att frågan centralt har tänkts igenom på ett riktigt sätt. Det hör ske av en grupp som inte bara består av statsrådets duktiga medarbetare utan som också kunde tillföras synpunkter från andra grupper, som har andra och mera direkta erfarenheter. Det är alldeles uppenbart att sådana här trafikförsörjningsplaner inte kan upprättas i Stockholm av en aldrig så sakkunnig grupp, utan man måste även ha kontakter med personer som har erfarenheter från det regionala området. Det är närmast en plattityd att framhålla det. Frågan är bara hur denna nödvändiga samordning skall kunna förankras på detta sätt, så att man får garantier för att frågorna handläggs med största möjliga objektivitet.

Att det måste ske en central samordning är uppenbart redan av det skälet,

att riksdagen måste stödja dessa planer på olika sätt — kalla det gärna för subventioner. Då är det angeläget att riksdagen får möjligheter att på något sätt få vara med redan vid uppläggningen av detta arbete.

Jag har redan tidigare i en replik i dag sagt, att jag mycket väl kan tänka mig att den trafikpolitiska delegationen kopplas in och får vara med vid utformningen av dessa trafikförsörjningsplaner. Denna delegation har ju numera en sådan sammansättning, att riksdagens olika partier och grupper är företrädde i den, och det kan därför vara lämpligt att statsrådet utnyttjar den vid detta arbete.

Herr LORENTZON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag noterar med tillfredsställelse det anförande som kommunikationsministern hållit här i dag. Det skiljer sig på väsentliga punkter från det svar han den 17 november i fjol lämnade i kammaren på de interpellationer som då hade framställts. Framför allt noterar jag att kommunikationsministern nu meddelar, att han uppmärksammat den bristande samordningen mellan SJ:s olika företag. Något sådant framkom inte i det interpellationssvar som kommunikationsministern avgav den 17 november förra året.

Herr talman! Jag har tidigare yrkat bifall till vår motion II: 158. Jag skulle nu ytterligare vilja yrka bifall till den reservation som vid punkt 4 av herrar Gustafsson i Skellefteå och Tobé har fogats till utskottets utlåtande.

Herr JOHANSSON i Norrköping (s) kort genmäle:

Herr talman! Med anledning av de reservationer som fogats till utskottets utlåtande på denna punkt vill jag bara ännu en gång påpeka, att vi i avdelningen på denna punkt försökte skriva ihop oss. Så sent som 1965 sade vi

Statens järnvägars anslagsbehov

nämligen, som jag redan påpekat i debatten, att det var en självklar uppgift för regeringen att centralt medverka, om några områden i landet ville ha en planering till stånd. Jag anser det vara självklart att Kungl. Maj:t har det uppdraget.

Sedan skulle jag vilja rätta till ett fel som herr Dahlgren gjorde sig skyldig till när han ville sno ihop socialdemokraterna och högermännen. På den reservation som har Ivar Johansson som första namn återfinns inte herr Tobés namn. Han delar tydligen vår uppfattning i varje fall på den punkten, och han tillhör folkpartiet.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Bara ett par ord till herr Gustafsson i Kårby. Det var inte motionen utan herr Gustafssons anförande jag tolkade då jag kom till slutsatsen att han gripits av stor förtjusning för en mer centralt dirigerad planering på detta område. Sedan jag nu lyssnat till hans andra inlägg måste jag framhärda i den tolkningen. Nåväl, på den punkten delar jag alltså de synpunkter som herr Tobé framfört, och jag tror att herr Gustafsson i Kårby när han får tänka igenom detta också kommer till den slutsatsen att han då inte är lika ivrig att lägga hela denna uppgift i händerna på de centrala organen. Jag tror att vi behöver ett samspel mellan alla nivåer för att kunna planera för trafikförsörjningen lika väl som vi behöver ett samspel mellan alla nivåer för att över huvud taget klara de uppgifter som väntar oss på hela samhällsplaneringens område.

Herr Lorentzon gjorde gällande att jag i dag skulle ha sagt något som skilde sig väsentligt från vad jag sade i mitt anförande här i kammaren i november månad. Det återstår nog för herr Lorentzon att bevisa. Vi kan ju läsa i protokollet vad jag sade i november och vad jag har sagt i dag. Jag känner mig

ganska trygg för resultatet av den jämförelsen mellan dessa två debatter.

Herr Lorentzon sade vidare att det var vad jag *inte* sade i november som utgjorde skillnaden mellan dessa två anföranden. Det är självklart, herr Lorentzon, att vi även i fortsättningen av och till kommer att uppleva nya ting som vi får anledning att ägna vår uppmärksamhet. Jag tror att man rent allmänt kan konstatera att det finns anledning för oss alla att nu följa den trafikpolitiska utvecklingen så uppmärksam som möjligt, så att vi på alla områden där det kan krävas kan leda utvecklingen i de av oss alla önskade banorna.

Herr GUSTAFSSON i Kårby (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag konstaterar att statsrådet är av den meningen att om krafter utanför regeringen deltar i viss planläggning centralt, så medför detta centraldirigering. Tillåt mig att därvidlag få anmäla en helt avvikande mening.

Herr LORENTZON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle egentligen inte behöva någon replik — kommunikationsministern svarade själv.

Herr TOBÉ (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag blev avbruten i mitt förra anförande och vill därför göra ett tillägg. Statsrådet sade att han inte ansåg att de skilda trafikföretagen skall göra samhällsekonomiska överväganden; de skall göras av politiska organ. Det är precis vad jag har sagt i min reservation. Jag börjar tro att statsrådet lutar åt att stödja den! Jag vill alltså inte att SJ skall göra dessa samhällsekonomiska prövningar, utan jag menar att detta är en sak för Kungl. Maj:t, och Kungl. Maj:t är väl ett politiskt organ. En indragning av 800 stationer eller mer anser jag vara en samhälls-

Statens järnvägars anslagsbehov

ekonomisk fråga och inte enbart en företagsekonomisk.

Slutligen skulle jag vilja säga att när man nu har ett departement, under vilket både posten, järnvägen och vägarna sorterar, så hade det väl varit klädsamt om man på något ställe i propositionen skrivit några rader om den samhällsekonomiska aspekten. Jag har naturligtvis inte läst propositionen så noga att jag kommer ihåg varenda rad, men där står att man 1963 skulle göra samhällsekonomiska överväganden men det sägs inte att statsrådet gjort några sådana överväganden nu. Eftersom han inte anser att posten, järnvägen eller vägmyndigheterna skall göra sådana överväganden, så borde statsrådet ha gjort dem själv.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **LUNDKVIST**:

Herr talman! De samhällsekonomiska övervägandena får vi ju göra fortlöpande under behandlingen av dessa problem.

Jag tyckte att herr Tobé tog till i överkant, när han sade, att han utöver vad han har yrkat i sin reservation menar, att nu skall i fråga om alla stationer prövningen ske i Kungl. Maj:ts kansli. Jag hade för mig att herr Tobé yrkade, att en sådan prövning skulle ske i de fall, då fråga var om nedläggning av en serie av stationer. Jag tycker, om jag skall säga någonting på den punkten, att den form som utskottsmajoriteten har valt skapar den bästa möjligheten för att komma till rätta även med detta problem. Vi skall så snabbt som möjligt och med stort intresse försöka, om riksdagen skulle bifalla utskottsmajoritetens förslag, se till att vi kan få fram former för att pröva även stationsnedläggningarna efter de principer som utskottet har uttalat sig för.

Herr **LOTHIGIUS** (h):

Herr talman! Det var herr Dahlgren

som sade, att det var anmärkningsvärt, att högerpartiet och regeringspartiet enades i denna fråga, detta fordrar ett gensvar. Jag trodde att herr Dahlgren hade fått ett sådant svar under debatten. Jag skall emellertid i korthet upprepa synpunkterna från vårt håll.

Vi är ju överens om 1963 års beslut. Vi har sett i den utredning som har gjorts, att den första etappen är genomförd. Vi har fått resultatet av denna etapp i 1963 års beslut redovisat, och det resultatet har vi funnit vara positivt, och det är vi också ganska eniga om.

Vad gör vi då i dag? Vi genomför för närvarande etapp nr 2, men vi är ju inte framme vid den tidpunkt då etapp nr 2 är slutförd, nämligen den 30 juni. Det är klart att högerpartiet vill ha denna etapps resultat belyst, innan vi fattar ett beslut i denna fråga, det måste herr Dahlgren förstå.

Vidare är vi verkligen inte ensamma om vårt ställningstagande. Här har från Näringslivets trafikdelegation framförts samma synpunkter som vi har framfört, nämligen att man bör vänta på resultatet av denna utredning. Dessa synpunkter framförs ju av Handelskamrarnas nämnd, Grossistförbundet, hantverks- och industriorganisationerna, Industriförbundet, Kooperativa förbundet, Köpmannaförbundet, Sveriges lantbruksförbund, Skogsbrukets motortransportkommitté m. fl. För oss är det väsentligt, att de pågående utredningarna görs färdiga, nämligen bilskatteutredningen, utredningen som behandlar kostnadsansvarighetsprincipen och även, hamnutredningen i fråga om sjötrafiken. De utredningarna måste vara klara, och vi anser att de bör påskyndas. Eljest kan vi — och därvidlag riktar jag mig till herr Ståhl, som framförde vissa synpunkter i denna debatt — råka in i samma läge som i Tyskland, där man vidtar desperata snabba åtgärder därför att man inte har fått hela problemställningen belyst. Arbetet med att

Statens järnvägars anslagsbehov

få till stånd en sådan belysning har nu i alla fall fortskridit ganska långt.

Sedan vill jag bara göra några små randanmärkningar med anledning av den starka tilltron till SJ-trafiken i förhållande till utvecklingen av vår landsvägstransport med lastbilar.

Herr Mellqvist talade om luftföroreningar och hur vårt vita kol i vissa sammanhang skulle kunna ersätta biltransporter, men så enkelt är det nog inte. Man kan inte bara byta ut transporter på Norrlands flottleder mot järnvägs-transporter för att komma åt nya skogsområden. Det är i stället naturligt att använda sig av landsvägstransport i dessa områden.

Herr Grebäck har å sin sida talat om hur stor del jordbrukets och skogsbrukets transporter utgör av den totala transportvolymen i landet, men inte heller dessa transporter kan klaras av SJ. Tvärtom är det angeläget att låta biltransporterna pågå som hittills, och i likhet med herr Grebäck vill jag ge ett starkt erkännande åt transportorganisationen för de stora insatser som gjorts, utan att kostnaderna för vårt jordbruk och skogsbruk höjts i någon högre grad.

Herr DAHLGREN (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber kammarens ledamöter om överseende om jag har dragit på dem en debatt genom mitt inlägg.

Jag vill gärna säga herr Lothigius att jag från denna talarstol endast framhållit vad som står i utskottsutlåtandet. Vid reservationerna a och b när jag inte funnit någon högerreservant och med så goda förespråkare för högern som herrar Bohman och Cassel får anses vara, antog jag, att de i utskottet hade återgivit högerpartiets synpunkter riktigt.

Till herr Johansson i Norrköping vill jag säga att jag ingenting har att invända om han anser sällskapet mera acceptabelt om en folktopartist finns med.

Herr TOBÉ (fp):

Herr talman! Jag beklagar att jag uttryckte mig så dåligt att statsrådet trodde att jag menar att indragningen av varje station skall avgöras av Kungl. Maj:t. Vad jag invänt mot statsrådets skrivning är att Kungl. Maj:t skall bestämma beträffande järnvägar och delar av järnvägar, medan indragning av enstaka stationer skall avgöras av SJ.

Men 800 stationer är inte enstaka stationer! Jag kan som exempel ta järnvägslinjen Uppsala—Sala. Jag vet inte hur många stationerna är på denna sträcka men de är ganska många och ganska stora — Heby och Vittinge och andra sådana industricentra. Dessa orter har inte längre någon järnvägsstation för persontrafik. Det är sådana exempel jag avser. Avgörandet skall fattas av politiska organ, vilket statsrådet också framhållit — vi är alltså eniga på den punkten.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Jag vill bara erinra herr Tobé om att den tillämpade ordningen är i enlighet med riksdagens beslut. Om riksdagen i dag kommer fram till att man skall försöka finna ytterligare en form genom vilken man skall kunna tillförsäkra exempelvis de olönsamma stationerna vissa möjligheter har jag redan tidigare sagt att den formen också kommer att provas.

Herr TURESSON (h):

Herr talman! När man har att bedöma järnvägstrafikens utveckling i vårt land skall man inte glömma att de svenska järnvägslinjerna anlades under några årtionden för hundra år sedan eller mera, då befolkningslokaliseringen och möjligheterna till kommunikationer var helt annorlunda än i dag. De gångna hundra åren har inneburit en fantastisk omvandling av det svenska samhället. Befolkningsomflyttningen från glesbygd till tätort och bilismens

Statens järnvägars anslagsbehov

utveckling har helt ändrat förutsättningarna för järnvägstrafikens ekonomi. Det vore ganska orimligt om vi i dag skulle anlägga samma synpunkter och uppställa samma krav på järnvägarnas transportekonomi och transportåtaganden som man gjorde för hundra år sedan, när järnvägarna anlades. Det skulle innebära ett totalt negligerande av den utveckling som samhället undergått under dessa hundra år.

Vi kan naturligtvis inte acceptera att statens järnvägar står stilla i utvecklingen. SJ måste rationalisera, utveckla och förbättra järnvägstransporterna och anpassa dem till det förändrade samhället, så att trafikföretaget kan erbjuda sina trafikanter modern trafikservice av hög kvalitet. Detta kan naturligtvis i många avseenden verka chockerande på dem som sedan årtionden har vant sig vid hävdvunna förhållanden.

Jag kan t. ex. tänka mig att många liksom herr Tobé finner det orimligt och konstigt att skilja postbefordran från personbefordran. Men om man ser litet närmare på den frågan är det ganska självklart att om järnvägen skall kunna erbjuda ett kvalitetsmässigt fullvärdigt personbefordringssystem, så kan det inte kombineras med postbefordran, ty det innebär att man måste göra långa uppehåll vid ett stort antal omlastningsstationer, vilket passagerarna inte finner sig i. Då vänder de sig bort från järnvägen.

Om man däremot skiljer postbefordran och godsbefordran från de snabba tågförbindelserna för passagerarbefordran kan man attrahera människor att resa med tåg i stället för att använda andra transportmedel. Det är därför ingalunda så att skiljandet av postbefordran från passagerartågen enbart innebär ett inkomstbortfall för SJ. Det kan också — och avsikten är att det skall göra det — innebära ett inkomsttillskott genom att SJ därigenom attra-

herar nya passagerarkategorier genom de snabbare förbindelser man då kan erbjuda de resande.

Jag anser inte heller att det finns någon anledning att kritisera järnvägsföretaget för att man där har en långsiktig planering. Är det någon i denna kammare som på allvar skulle vilja tillråda statens järnvägar att ha en kortfristig planering, att år efter år laga efter läglighet, att inte se framåt och försöka överblicka konsekvenserna av den utveckling samhället undergår och som är ofrånkomlig även för statens järnvägar? Jag tror att riksdagen skulle ha anledning att kritisera SJ, om man där inte hade en långsiktig planering och inte följde det enhälliga riksdagsbeslutet av 1963 rörande den trafikpolitik som vi har att följa, till dess riksdagen beslutar annorlunda.

Herr HAMRIN i Kalmar (fp):

Herr talman! Jag tycker inte att herr Turessons inlägg skall få stå som det sista i denna debatt, ty antingen måste herr Turesson ha sovit, eller också har han inte varit närvarande i kammaren och lyssnat på debatten. Det förhåller sig nämligen så att man inte från något håll har levt sig kvar i förra århundradet och i de förhållanden som då rådde beträffande våra järnvägar. I stället har talare efter talare påyrkat en regional trafikförsörjningsplan, utarbetad för att klara problemen innan åtgärder vidtages beträffande kommunikationerna.

Jag skall bara tillägga att den regionala planering som härvidlag behövs och det organ, som borde verkställa en sådan, tyvärr saknas på samhällsplaneringens område. Vi kanske får tillfälle att diskutera detta spörsmål i samband med länsdemokratiutredningens framläggande. I varje fall är det så, som jag påpekade i mitt förra anförande, att den organisation vilken vi för närvarande har och vilken tydligen både statsutskottet och kommunikationsministern litar till, nämligen planerings-

rådet och länsstyrelsen — planeringsrådet är enbart rådgivande och länsstyrelsen saknar den personal som behövs för detta arbete — icke har några möjligheter att upprätta regionala trafikförsörjningsplaner. Man hinner inte med detta. Man har varken personella eller ekonomiska resurser härför, och av denna anledning måste man bedriva det samarbete med riksplaneringen som även ur andra synpunkter är nödvändigt.

Jag ville bara göra detta inlägg, herr talman, av den anledningen att de som opponerar sig i denna fråga inte lever kvar i 1800-talets idéer och i några bygderomantiska funderingar om alla järnvägars och järnvägsstationers bibehållande.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1 och 2

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 3

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som förordades av bifall till motionerna I: 113 och II: 157; och biföll kammaran utskottets hemställan oförändrad.

Mom. 4

Motionerna I: 467 och II: 585

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till nämnda motioner; och biföll kammaran utskottets hemställan.

Motionen II: 158

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till nämnda motion i motsvarande del; och biföll kammaran utskottets hemställan.

Statens järnvägars anslagsbehov

Utskottets hemställan i övrigt

Bifölls.

Mom. 5 och 6

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 7

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som föreslagits i reservationen a); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Tobé begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaran bifaller statsutskottets hemställan i punkten 4) mom. 7) i utskottets utlåtande nr 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaran bifallit utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som föreslagits i reservationen a) av herrar Gustafsson i Skellefteå och Tobé.

Sedan kammarans ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarans ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Tobé begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 145 ja och 55 nej, varjämte 6 av kammarans ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaran hade alltså bifallit utskottets hemställan med oförändrad motivering.

Mom. 8

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen b); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafsson i Kårby begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarén bifaller statsutskottets hemställan i punkten 4) mom. 8) i utskottets utlåtande nr 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén bifallit reservationen b) av herr Ivar Johansson m. fl.

Sedan kammaréns ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammaréns ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Gustafsson i Kårby begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 124 ja och 77 nej, varjämte 5 av kammaréns ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarén hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Ordet lämnades på begäran till

Herr BÖRJESSON i Glömminge (cp), som yttrade:

Herr talman! Vid omröstningen angående mom. 8 avsåg jag att rösta NEJ, men jag råkade trycka på knappen för AVSTÅR.

Mom. 9—15

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 5***Luftfartsverkets anslagsbehov**

Sedan punkten föredragits yttrade:

Herr REGNÉLL (h):

Herr talman! Jag skall be att få säga några ord om motion II:756, i vilken herr Rubin och jag framfört önskemålet att riksdagen skulle uttala sig för att ett förslag om en sydsvensk storflygplats borde läggas fram under innevarande år. Bakgrunden till motionen är de bekymmer som en förhållning av ärendet inneburit för regionen, för vårt land och för hela Norden.

På det regionala planet i Skåne har ovissheten om hur det skulle bli med flygplatsen varit högst besvärande för annan planering. Vårt land får i egenkap av delägare i SAS vara med om att via flygplatsavgifter betala sin del av de dryga utgifter för provisorier som år efter år läggs ned på Kastrup. Ur nordisk synpunkt betyder varje år som går dels att man onödigt länge får arbeta med otillräckligt rationell lufttrafik, dels att riskerna ökas för att hamburgområdet skall hinna arbeta in sig som Nordeuropas ledande flygcentrum.

Herr talman! Detta var alltså bakgrunden till motionen när herr Rubin och jag lämnade in den i januari i år. Samma bakgrund hade förresten en motion i flygplats- och brofrågan som vi väckte i januari 1967.

Önskan om en tidsgräns för övervägandena står oförändrad kvar, men vi motionärer kan konstatera att eu hel del positivt skett sedan årets början. Att utredningsmaterialet var att vänta visste vi ju, det är inte detta jag närmast tänker på. Det är glädjande att remissvaren skall vara inne redan den 1 maj. Det är också bra att kommunikationsdepartementet tillkallat sakkunniga som utan att avvakta remisstidens utgång i samarbete med en dansk delegation skall förbereda de blivande rege- ringsöverläggningarna. Man skulle därigenom kunna ge — om jag får uttrycka

mig så i sammanhanget — regeringsförhandlingarna en flygande start.

Från Nordiska rådets sida har förts fram tanken på en extrasession till sommaren för att rådet skall kunna ta ställning till det remissbehandlade utredningsmaterialet.

Av positiva händelser sedan årsskiftet noterar jag till sist att statsrådet Lundkvist vid Nordiska rådets session i Oslo för en månad sedan gjorde ett debattinlägg, där han antydde möjligheten av att de viktiga principbesluten skulle kunna fattas i höst. Det uttalandet befriar oss från farhågorna att man så skulle gräva ned sig i detaljplanering att principbesluten ytterligare skulle förhalas.

I motionen kommenteras också statsverkspropositionens anslag för skänkt satellitflygfält. Jag skall be att få beröra den frågan med några ord. Det är helt klart att en storflygplats — om den nu placeras på Salholm eller någon annanstans — inte täcker flygets alla behov. En del aktiviteter hör helt enkelt inte hemma på en storflygplats. Det är också klart att Bulltofta, hur idealiskt det än kan vara genom sin närhet till det centrala Malmö, i längden inte är rätt lösning. Flygplats och bostadsområden har efter hand konfronterats med varandra på ett sätt som är besvärande för båda parter, men mest för bebyggelsen, för vilken Bulltofta har blivit ett irriterande »Bullertofta». Men var skall då satellitflygfältet ligga? Projektet Holmeja föll snabbt på sin fullkomliga orimlighet. Nu är det alltså det närliggande Sturup som är aktuellt. Det är med stor förvåning vi på många håll i Skåne har sett hur ensidigt utredningsarbetet beträffande Sturup har bedrivits. Förvåningen kulminerade när det visade sig att vederbörande myndighet i Stockholm, luftfartsverket, inte ville ställa upp till en debatt kring frågan. Man förstår skyggheten. Någon värdering av följderna på olika områden av en lokalisering till Sturup har

Luftfartsverkets anslagsbehov

inte gjorts och inte heller någon utredning av det eslövsalternativ som många sakkunniga pekat på.

Också om det inte, som vid Holmeja, växer bokskog just på den mark där man tänker sig själva banorna i Sturup, är det alldeles tydligt att alla kringanläggningar som dels måste till, dels spontant uppkommer runt en flygplats helt skulle spoliera ett område, som är oerhört värdefullt från rekreationssynpunkt för den tätbebyggda Malmö-Lund-regionen. Kommunikationerna mellan flygplatsen och städerna kommer att vålla stora bekymmer. Att låta så torftiga besked som de som finns i luftfartsverkets promemoria bli vägledande i en så oerhört viktig angelägenhet borde inte få komma i fråga. En allsidig utredning är i högsta grad på sin plats.

Herr talman! Jag vill sluta kommentarerna till motionen med följande konstateranden: Beträffande den nu uppsnabbade tidtabellen för storflygfältet har man anledning att vara belåten. Beträffande satellitflygfältet kvarstår kravet på en ordentlig utredning.

Herr andre vice talmannen CASSEL (h):

Herr talman! Det kanske kan förvåna en eller annan av kammarens ärade ledamöter, som känner till mitt ytterligt starka intresse för bro- och flygplatsfrågorna vid Öresund, att jag inte har anmält någon reservation vid denna punkt och alltså inte yrkat bifall till den motion som har väckts av herrar Rubin och Regnéll. Jag vill med några få ord förklara orsaken till detta.

Öresundsfrågorna har på de senaste månaderna aktualiserats i utomordentligt snabb takt. Öresundsdelegationen har publicerat en synnerligen väldokumenterad och grundlig utredning angående den fasta förbindelsen över Öresund, med angivande av att en sådan i första hand bör anläggas i sträckningen Malmö—Köpenhamn och att det är

Luftfartsverkets anslagsbehov

utomordentligt bråttom att den kommer till stånd. Denna utredning är nu ute på remiss till en rad olika statliga och kommunala myndigheter och till enskilda organisationer, och remisstiden går ut den 1 maj 1968.

Samtidigt som detta har skett på både dansk och svensk sida — ty det är en gemensam utredning som har gjort öresundsbrofrågan klar — har man i Danmark forcerat fram frågan om ett flygfält som skulle ersätta Kastrup. Den förre danske kommunikationsministern Svend Horn satte i september till ett s. k. Saltholmsudvalg, som fick den något halsbrytande uppgiften att fram till årsskiftet prestera en utredning angående möjligheterna att förflytta storflygfältet från Kastrup över till Saltholm. Denna prestation är nu fullgjord och uppgiften är därmed löst. Dessutom har en omfattande dansk utredning nyss lämnat sitt slutbetänkande angående Kastrupflygfältets framtid; det publicerades i januari i år.

Från dansk sida har man kolossalt starkt betonat nödvändigheten av att nu handla ytterligt snabbt. Det står för alla människor klart att Kastrups flygfält inte räcker till många år framåt och att alltså alla de investeringar som läggs ned på detta, och som måste laggas ned så länge det är kvar, egentligen är pengar kastade i havet. Det gäller inte några små smulor; den danska regeringen skulle väl få investera 50—80 miljoner danska kronor per år. För vårt gemensamma skandinaviska flygbolag SAS rör det sig också om högst betydande investeringar som måste laggas ner på Kastrup så länge detta flygfält skall vara kvar men som med all säkerhet är felinvesterade pengar. Det är alltså nödvändigt att komma fram till ett beslut så fort som det någonsin kan ske.

Den svenska kommunikationsministern har enligt min uppfattning visat en klar insikt om detta. Låt mig ge honom det erkännandet, att han har varit på

det klara med att vi på svensk sida måste vara beredda att ta ställning i de stora öresundsfrågorna — brofrågorna och flygfältsfrågorna — vid samma tidpunkt som danskarna beräknar att vara färdiga att fatta sina beslut. Jag betraktar det som en ny och ur nordisk synpunkt mycket föredömlig åtgärd som den svenska kommunikationsministern har vidtagit, nämligen att helt fördomsfritt remittera ut danska utredningar till svenska sakkunniga och myndigheter som den svenska regeringen och den svenska riksdagen måste höra innan vi kan vara beredda att fatta beslut.

Bägge dessa danska utredningar är alltså ute på remiss hos i stort sett samma remissmyndigheter som håller på med brofrågan, och remisstiden är densamma som den remisstid som är fastställd beträffande broförbindelsen, nämligen den 1 maj 1968. Dessutom har de bägge kommunikationsministrarna, den danska och den svenska, tillsatt en expertgrupp som har till uppgift att förbereda de kommande regeringsförhandlingarna i ämnet. I Danmark är avsikten att framlägga förslag beträffande flygfältet redan under maj månad inför det danska folketinget.

Från svensk sida har vi sagt ifrån — i Nordiska rådet senast — att det icke är möjligt för oss att vara klara vid den tidpunkten. Om remisstiden går ut den 1 maj och remissmyndigheternas utlåtanden måste sammanställas och proposition skall skrivas, motionstid skall avvaktas och utskottet få tillfälle att pröva ärendet i vanlig ordning, så är det omöjligt att bli färdig under maj månad — alla vet hur vi har det då! Men detta innebär inte att vi har för avsikt att på något sätt långrota i detta ärende. Vi står inte till svars med att låta våra danska vänner sväva i ovisshet en dag längre än nödvändigt om vad Sverige har för avsikt att företa sig. Jag är övertygad om att man kommer att göra alla ansträngningar inom det svenska kommunikationsdepartementet

Luftfartsverkets anslagsbehov

för att kunna presentera detta stora frågekomplex för höstriksdagen.

Att jag inte har velat gå med på förslaget att riksdagen nu skulle skriva till Kungl. Maj:t i detta ärende beror herr talman, helt enkelt på att jag förlitar mig på att statsrådet Svante Lundkvist utan några sådana påpekanden från riksdagen kommer att göra allt vad han kan för att få fram ärendet på den tid som är möjlig.

Till sist, herr talman, bara ett par ord om ersättningsflygfältet för Bulltofta. Jag har vid många tillfällen sagt — och jag säger det fortfarande — att jag är helt övertygad om att ett sådant ersättningsflygfält kommer att behövas, vare sig det stora interkontinentala flygfältet ligger kvar på Kastrup eller kommer till Saltholm. Det kommer att behövas sekundära flygfält såväl i Skåne som på Själland för att ta hand om vad man kallar för General Aviation, alltså privat flyg, kommersiellt flyg och kanske en del charterflyg, alla sådana flygändamål som för sin verksamhet inte behöver en storflygplats och alla där tillgängliga faciliteter och som på en storflygplats tar onödigt dyrbart utrymme i anspråk både i luften och på marken.

Jag har alltså klart för mig att man behöver ett avlastningsflygfält i Skåne. Men huruvida detta skall ligga i Sturup eller inte, har jag för närvarande ingen mening om. Det är kanske lika bra att vi på den punkten avvaktar närmare besked från kommunikationsministern och diskuterar saken senare i kammaren.

Herr KRÖNMARK (h):

Herr talman! Jag har väckt en motion, II: 745, i anledning av planerna på en fast förbindelse över Öresund. Denna motion har av utskottet behandlats under punkten Luftfartsverkets anslagsbehov.

Sakläget i fråga om en fast förbindelse över Öresund är i och för sig ganska klart. Efter herr andre vice tal-

mannens entusiastiska anförande inför kammaren kan det tyckas en aning omotiverat att i denna debatt komma med om inte ett nytt förslag så dock nya aspekter.

Jag vill på intet vis sätta någon käpp i hjulet för den fasta förbindelsen över Öresund. Det torde råda allmän enighet om att en sådan förbindelse är mycket önskvärd liksom om att den kommer till stånd så fort som möjligt, även om jag för min del kanske anser att tidpunkten i och för sig inte är det allra väsentligaste härvidlag.

Den utredning som nu är på remiss är kanske i vissa avseenden ofullständig. Där presenteras två alternativ, dels det som kommittén fastnat för, nämligen en fast broförbindelse, dels problemet med en sänktunnel. Man har dock funnit att broalternativet ekonomiskt sett är att föredra.

Däremot har man inte alls beaktat det egentliga tunnelbyggande som innebär att gå in i berggrunden. Detta beror på att ett tidigare tunnelbygge nere i Limhamn, med de lösa bergarter som finns inom detta område, givit mycket dåliga erfarenheter. Öresundsutredningen har inte tagit hänsyn till att det numera finns en ny metod för tunnelbyggande utan sprängning. Denna metod praktiseras sedan tio år tillbaka i både USA och Sovjetunionen. Med jättelika bormaskiner borrar man den exakta tunnelsektionen direkt. Därigenom kommer man ifrån sprickbildning, vatten-tillflöden o. s. v.

Jag har haft kontakt med de tekniker som sysslar med dessa problem. Och de har upplyst mig om att med denna nya teknik blir tunnelbyggandet betydligt billigare än med den konventionella metoden. Den lär dessutom vara betydligt snabbare. Uppskattningsvis är byggnadstiden för en tunnel av ifrågavarande typ — om den efter eventuella utredningar visar sig vara genomförbar — ett år kortare än för ett brobygge. Vidare är undersökningarna inte alls så

Luftfartsverkets anslagsbehov

komplikerade. Det enda som behövs för att få en bild av huruvida det är realistiskt eller ej är att göra en ordentlig undersökning av bottenprofilen och företa provborrningar på känsliga ställen. Efter mycket kort tid kan utredningen vara klar.

Vad som enligt denna metod är det mest positiva är att man i detta fall kan göra en successiv utbyggnad. Det går att tänka sig att man börjar med att bygga en fil eller två filer, under förutsättning att varje tunnel skall ha två filer. Det går att köra med en maskin eller med två maskiner i bredd, vilket man önskar. Detta medför att investeringen kan slås ut på betydligt längre tid.

Nu sägs det kanske att det skall bli en avgiftsbelagd förbindelse, varför de ekonomiska problemen inte skulle ha så stor betydelse. Jag tror dock att vi inte får resonera så lättsinnigt. Det är till syvende og sist trafikanterna som skall betala kostnaderna, och därför finns det all anledning att beakta de ekonomiska aspekterna.

Utskottet har avstyrkt motionen, men utskottets skrivning är positiv. Man säger att man tar för givet att de olika alternativ som i sammanhanget är tänkbara i vederbörlig ordning kommer att prövas.

Eftersom statsrådet Lundkvist nu befinner sig i kammaren väddar jag till honom att han granskar den nämnda metoden. Åtskilliga företag i detta land är för närvarande intresserade av denna teknik. Det finns expertis inom landets gränser, och jag tycker det vore felaktigt att i ett så stort projekt inte utnyttja dagens och morgondagens teknik. Man bör inte hålla fast vid konventionella metoder, om andra kan visa sig effektivare och billigare.

Herr talman! Jag har inget särskilt yrkande, men jag ansåg att den av mig väckta motionen var så väl underbyggd att jag inte stod till svars med att låta den begravas i tysthet.

Herr andre vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Med anledning av herr Krönmarks inlägg vill jag lämna två upplysningar.

Det faktum att Öresundsbron skall avgiftsfinansieras innebär inte att man är likgiltig för vilka kostnader som kommer att vara förenade med att bygga bron. Oberoende av hur bron finansieras skall man naturligtvis eftersträva det billigast möjliga byggnadssättet.

Den metod som herr Krönmark talade om har ingalunda varit främmande för dem som gjort utredningarna. Den har diskuterats och kommer även att diskuteras under de överläggningar som följer innan något definitivt beslut fattas.

Herr WERNER (h):

Herr talman! Under luftfartsverkets fond föreslår Kungl. Maj:t att ett investeringsanslag på 17,3 milj. kr. anvisas. Därav reserveras 1,3 milj. kr. för projektering av banor m. m. för den nya flygplatsen i malmöregionen. För denna flygplats har i riksstaten redan anvisats 13,5 milj. kr. Det gäller alltså det omtalade projektet i Sturup. Denna flygplats skall ersätta Bulltofta, eftersom man anser — vilket herr Regnéll redan redogjort för — att bullerstörningarna framöver blir för stora.

Beträffande Sturup har ett preliminärt avtal träffats mellan å ena sidan staten och å andra sidan Malmö stad och Malmöhus läns landsting. Sturupprojektet har remissbehandlats och därvid har bl. a. kritik riktats mot lokaliseringen och kommunikationsförhållandena. Projektet har också utsatts för åtskillig kritik från naturvårdshåll. Kungl. Maj:t har efter vad jag vet ännu inte träffat slutgiltigt avgörande.

Frågan har enligt min mening kommit i ett annat läge sedan det tagits regeringsinitiativ om gemensamma över-

Luftfartsverkets anslagsbehov

läggningar mellan den svenska och den danska regeringen angående storflygplatsen på Saltholm i Öresund. Dessa överläggningar skall jämväl omfatta frågan om broförbindelsen där. Som vi hört har Nordiska rådet rekommenderat att förhandlingarna på väsentliga punkter slutförs inom detta år. Kommunikationsministern har själv framfört den tanken i rådet.

Mycket talar alltså för att saltholmsprojektet kommer att genomföras, och det anges ju också som aktuellt i utskottsutlåtandet. Om så sker, är det troligt att en stor del, för att inte säga det mesta, av inrikestrafiken, som nu belägger Bulltofta och sedan skulle komma att belägga Sturup, kommer att överflyttas till Saltholm. Denna storflygplats kommer att ligga avsevärt mer centralt än Sturup ur malmöregionens synpunkt. Säkerligen kommer även chartertrafiken att utnyttja denna flygplats. Resultatet kan alltså bli att Sturup endast blir en avlastnings- och reservflygplats till Saltholm.

I ett sådant läge kan det tänkas, att inte bara den investering på 100 miljoner kronor som flygplatsen beräknas kräva utan även själva flygplatsen kan vara felpacerade. Med en på detta sätt reducerad trafik skulle man kanske inte alls behöva flytta på flygplatsen eller i varje fall borde man kanske försöka finna ett mindre omdiskuterat område än Sturup. Under alla förhållanden måste flygplatsen i Sturup dimensioneras med tanke på att Saltholm inom åtta å tio år efter det att sturupflygplatsen är klar kommer att suga upp mycket av flygtrafiken. Nu avser man visserligen att ha flygplatsen i Sturup färre 1973 och saltholmsflygplatsen först 1980. Men tidsskillnaden får väl ändå inte vara avgörande.

Jag har inget yrkande, men jag skulle vilja vädja till kommunikationsministern, som är en klok man, att behandla frågan om sturupflygplatsen i samband med frågan om det svenska engage-

manget i saltholmsprojektet. Det är synnerligen viktigt att de båda flygplatsfrågorna sammankopplas vid behandlingen. Regionflygfältets betingelser är helt beroende av det centrala flygfältets kapacitet och funktioner.

De stora kommunikationsfrågorna i regionen måste koordineras och lösas i ett sammanhang. Först då kan man klart överblicka regionflygplatsens framtida funktioner och därefter ta ställning till frågan om flygfältets omfattning, nödvändig investering och lokalisering. Felinvesteringar på så höga belopp som det här kan komma att gälla måste undvikas. Sådana felinvesteringar blir inte mer försvarliga därför att man kallar dem felräkningspengar, något som en tidigare kommunikationsminister i hastigheten tillät sig göra.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Efter det sista anförandet måste man kanske konstatera, att hela frågan fortfarande befinner sig på utredningsstadiet. Inga beslut — vare sig preliminära eller slutgiltiga — har från svensk sida fattats. Vidare bör understrykas vad herr andre vice talmanen här sagt, nämligen att de beredningar som nu är i gång både på svensk och dansk sida bedrivs med all skyndsamhet och att några nya utredningar och undersökningar inte kan påskynda detta arbete. Under sådana förhållanden vill jag konstatera, att det i utlåtandet klart och övertygande ges en motivering för att man inte nu, som motionärerna har yrkat, bör begära någon ny utredning.

Med detta ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SVENNING (s):

Herr talman! Herr Werners anförande föranleder mig att ta till orda. Är det meningen, herr Werner, att flygplatsen vid Bulltofta skall finnas kvar? Denna flygplats har nu i 20 år medfört bullerproblem. Hälsovårdsnämnden har

Luftfartsverkets anslagsbehov

hela tiden varit inkopplad på denna fråga, och jag har som ledamot i hälsovårdsnämnden haft tillfälle att ta del av alla dessa berättigade bullerklagomål.

När Malmö stad nu har löst in Bulltofta flygplats sedan vi haft en stadsplan för området liggande i flera år som vi tidigare inte fått godkänd på grund av bullerproblemen och vi nu har fått igenom denna stadsplan och håller på att flytta byggnationen ännu närmare Bulltofta, är det då meningen att man skall ytterligare skjuta fram tiden för avskaffandet av Bulltofta flygplats? Då har vi ju vilselett hela Malmö stads befolkning. Jag säger detta därför att utredningar har visat att jetplanstrafik på Bulltofta skulle lägga 90 procent av staden under en bullermatta.

Låt oss se detta realistiskt. Vi i Skåne behöver en ersättningsflygplats. Vi vill inte och vi kan inte ha kvar Bulltofta. Jag är därför mycket överraskad över att en malmörepresentant vänder sig mot uppläggningsen beträffande Bulltofta på det sätt som här skett.

Herr WERNER (h):

Herr talman! Om herr Svenning hade lyssnat litet mera noggrant på vad jag sade, så hade han märkt att jag verkligen inte påstod att Bulltofta var det enda alternativet. Jag menar att om det nu blir så att satellitplanstrafiken i framtiden i stor utsträckning kommer att sugas upp av Saltholm, så bör man kunna tänka sig andra alternativ än Sturup. Att man löser dessa viktiga kommunikationsproblem i samband med varandra kan inget projekt ta skada av, och jag tror inte heller att det skulle behöva fördröja planeringen av ett satellitfält i malmöregionen.

Vidare kan man väl räkna med att den tekniska utvecklingen går framåt även då det gäller flygtrafik, så att man med de nya flygplanstyperna kan komma till rätta med bullerfenomenen.

Herr SVENNING (s):

Herr talman! Sturup har inte varit det enda alternativet. Redan nu har vi presenterats två olika förslag. Det är emellertid framför allt angeläget att ett avgörande träffas så snabbt som möjligt. Både Malmö stad och landstinget har uttalat sig för Sturup; man har helt enkelt sagt ifrån att detta projekt bör startas så snart som möjligt, och jag har här ingående redogjort för vad som är den nödvändiga lösningen för Malmö stads vidkommande. Jag kan inte acceptera någon annan lösning och jag kan inte heller acceptera att frågan skjuts på framtiden.

Herr WERNER (h):

Herr talman! Jag har inget principiellt emot Sturup, men när man i dag bygger en ny flygplats så föreställer jag mig att man dimensionerar den för en mycket svällande trafik framöver och det är detta man i det här fallet inte skall göra, tror jag, med tanke på att vi får en storflygplats så nära inpå knutarna. Detta kan man alltså bedöma, om både frågan om storflygplatsen och satellitflygplatsen får behandlas i ett sammanhang.

Herr SVENNING (s):

Herr talman! Vi vill inte ha något slags flygplats för övningsflyg eller sportflyg, herr Werner, utan en ordentlig flygplats, och ett provisorium betackar vi oss för. Därför vill vi ha den lösning som diskuterats tidigare.

Herr REGNÉL (h):

Herr talman! Beträffande Bulltoftas framtid är jag inne på samma linje som herr Svenning, vilket jag deklarerade redan i mitt första inlägg. Men jag drar inte som herr Svenning slutsatsen att man för att råda bot på de besvärliga förhållandena kring Bulltofta måste oreserverat acceptera förslaget att bygga den nya flygplatsen ute i Sturup.

Jag har med mig en del klipp ur tid-

Sjöfartsmateriel m. m.

ningen Arbetet från de senaste veckorna. Där finns bl. a. en artikel av en arkitektprofessor i Lund, Bertil Hultén. Jag har cirklat in följande formulering: »För den framtida utvecklingen av Öresundsregionen och Skåne i stort tror jag en förläggning längre norrut» — alltså längre norrut än Sturup — »vore avgjort riktigare». Han är med andra ord inne på eslövsalternativet. En vecka senare finner vi en artikel i Arbetet av en lundabo, medlem av stadsfullmäktige, licentiaten Agne Gustafsson. Där förklarar han att luftfartsverket inte velat ställa upp i en öppen diskussion. Han säger med en ganska skarp formulering att en sådan inställning »från ett kungligt ämbetsverk inte kan tolereras i ett demokratiskt samhälle. Det gäller en oerhört viktig fråga, för hela Skåne, en investering på hundratals miljoner kronor som landets alla skattebetalare skall vara med om att betala.» Vidare framhåller han — och det tycker jag, att vi måste ge honom rätt i — »att det inte är en fråga mellan Malmö stad och de statliga myndigheterna utan gäller hela skånska regionen. Det borde vara så», säger han. Och han tillägger: »Visst har landstinget i Malmöhus län fått vara med på ett litet hörn, men blott som femte hjulet.»

För mig förefaller det klart att Bulltofta inte kan få fungera så länge till. Däremot tror jag inte att man utifrån den uppfattningen skall dra slutsatsen att vi utan vidare skall acceptera Sturup.

Herr SVENNING (s):

Herr talman! Jag har noterat att herr Regnéll har samma synpunkt beträffande Bulltofta som jag — han använde t. o. m. uttrycket »Bullertofta», vilket jag tycker är ett väl funnet uttryck.

Emellertid är det inte riktigt, herr Regnéll, att detta är en fråga endast för Malmö stad. Även landstinget har engagerat sig både ekonomiskt och på annat sätt för lösningen av frågan. Det är där-

för jag är på det klara med min ståndpunkt.

När man nu talar om eslövsalternativet, vill jag nämna, att vi har också undersökt det alternativet och funnit att det då blir en kollision med Ljungbyhed. Den frågan vet man inte när den kan lösas och hur den skall kunna lösas. Därför återstår bara det alternativ som tidigare har nämnts.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet hemställt.

Punkterna 6—10

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 11

Sjöfartsmateriel m. m.

Kungl. Maj:t hade (s. 223—228) föreslagit riksdagen att *dels* under sjöfartsverkets fond för budgetåret 1968/69 anvisa i statsrådsprotokollet angivet investeringsanslag av 25 700 000 kr., *dels ock* medge att sjöfartsstyrelsen lämnades i statsrådsprotokollet angivet beställningsbemyndigande.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 63 av herr Sundin och II: 160 av herrar Nilsson i Tvärålund och Eriksson i Bäckmora,

dels motionen II: 58 av herr Westberg, vari hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhänga om skyndsamt utredning samt förslag angående frågan om byggandet av ytterligare en isbrytare,

dels de likalydande motionerna I: 466 av herr Harald Pettersson m. fl. och II: 436 av herr Hylander m. fl., vari hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära en skyndsamt utredning om möjligheterna att utbygga Göta kanals västgötalinje,

dels motionen I: 594 av herr Ferdinand Nilsson.

Sjöfartsmateriel m. m.

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte till Sjöfartsmateriel m. m. för budgetåret 1968/69 anvisa ett investeringsanslag av 25 700 000 kr.,

2. att riksdagen måtte medge att sjöfartsstyrelsen lämnades i statsrådsprotokollet förordat beställningsbemyndigande,

3. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 63 och II: 160 samt II: 58,

4. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 466 och II: 436,

5. att riksdagen måtte avslå motionen I: 594.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr WESTBERG (fp):

Herr talman! I en motion nr 58 i denna kammare har jag hemställt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsamt utredning samt förslag angående byggande av ytterligare en isbrytare. Utskottet förutsätter för sin del att frågan härom fortlöpande prövas av sjöfartsstyrelsen i samråd med övriga berörda myndigheter och intressenter och att i anledning härav erforderliga åtgärder vidtas.

Jag tvivlar inte ett ögonblick på att frågan fortlöpande prövas av sjöfartsstyrelsen. Men det är ju inte endast sjöfartsstyrelsen som har anledning att följa denna fråga. Det är inte minst en fråga som angår riksdagen och där riksdagen har anledning att säga ifrån vad den vill. Hur mycket vill vi satsa på en förstärkt isbrytarberedskap?

För egen del har jag den uppfattningen att det framför allt för Norrlands näringsliv är av utomordentlig vikt att isbrytarberedskapen stärkes. Jag är inte ensam om den uppfattningen. Representeranter för det norrländska näringslivet har mycket kraftigt understrukt detta behov. Det är väl inget tvivel om att Sveriges geografiska läge och hårda vinterklimat ofta medför svårigheter för sjöfarten. Om den svenska industrin

framgångsrikt skall kunna hävda sig på exportmarknaden och kunna avsätta en stigande produktion krävs bl. a. en förlängning av skeppningssäsongen, vilket också är motiverat från samhälls-ekonomiska synpunkter.

Huvudtanken i 1963 års trafikpolitiska beslut var inte enbart att varje trafikgren skulle bära sina egna kostnader, utan också att de olika trafikgrenarna på ett samhällsekoniskt optimalt sätt skulle komplettera varandra. När det gäller isbrytningen är den samhällsekonomiska lönsamheten så utomordentligt hög att optimeringstanken blir helt dominerande. Jag kan som exempel anföras ett utdrag ur tidningen *Industria* där det står bl. a. följande: »Man kan först se på importsidan och ta vår oljeförsörjning som illustration. På sjöfartsstyrelsen finns siffror som visar att två och en kvarts miljoner ton olja infördes till svenska östersjöhamnar med hjälp av isbrytare under tiden 15 januari till den 15 april 1966. För transport på järnväg av denna oljekvantitet skulle det ha behövts 112 700 tjugotonsvagnar, d. v. s. ca 1 250 vagnar per dag under den berörda perioden. Merfrakten per ton olja vid järnvägstransport är ca 30 kronor. Det skulle alltså ha kostat 68 miljoner mer att få in den här oljekvantiteten om inte isbrytarhjälp funnits att tillgå. Under förutsättning förstås att det alls skulle ha varit möjligt att frakta hit den per järnväg — vilket det naturligtvis inte varit.»

Om man emot detta ställer att kostnaderna för isbrytningen — d. v. s. för drift-, underhålls- och reparationsverksamheten — under en normal vinter kan uppskattas till cirka 5 miljoner kronor förstår man vad det betyder att sjöfarten kan upprätthållas. Mot den bakgrunden måste det vara angeläget att isbrytarberedskapen förstärks.

Men det är också angeläget att en förstärkning av isbrytarberedskapen kan ske utan att näringslivet i någon större utsträckning belungas. Vi

Sjöfartsmateriel m. m.

har från samhällsekonomisk synpunkt knappast råd att, så som föreslås, avgiftsbelägga isbrytningen, eftersom en avgiftsbeläggning torde innebära att transporterna styrs över till samhällsekonomiskt mer kostnadskrävande transportmedel.

Hamnutredningen som har att ange den lämpligaste utformningen av det framtida hamnväsendet skall även undersöka och framlägga förslag rörande en ändamålsenlig uppläggning av vintersjöfarten på Norrland. Det finns då anledning att mitt förslag om ytterligare en isbrytare tas upp till bedömning i detta sammanhang.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till min motion.

Herr **HYLTANDER** (fp):

Herr talman! Även jag ber att få ta kammarens vid denna timme på dygnet litet dyrbara tid i anspråk för att säga något om ett motionspar som behandlats i samband med denna punkt i utskottets förevarande utlåtande, nämligen motionerna I: 466 och II: 436. I motionerna yrkas på en snabb utredning av kanaltrafiken på Göta kanals västgötadel. Vi motionärer anser nämligen att man i den tidigare utredningen, redovisad i SOU 1967: 32 och 33, kanske inte har tagit så stor hänsyn till den kanaldelen som hade varit påkallad.

Vi har i motionerna angivit vad som motiverar en utredning beträffande sannolika godsmängder, avskrivningstid, de trafikvinster som skulle kunna göras, turisttrafik, beredskapssynpunkter, lokaliseringssynpunkter, trafiksäkerhet och vägbelastning inte minst samt internationell transportsamverkan. Samtliga dessa punkter gör enligt vår mening att hela frågan är värd större uppmärksamhet än man ägnat den från såväl utredningens som utskottets sida.

Det kanske är symptomatiskt att debatten i dag om statsutskottets utlåtande nr 9 har tagit så lång tid när det

gällt järnvägarna — indragning av järnvägsstationer och därmed sammanhängande frågor — samt landsvägstrafiken, medan kanaltrafiken har fått mycket litet utrymme. En kammarledamot som representerar kungl. järnvägsstyrelsen gjorde en exposé över järnvägstrafiken och sade att våra järnvägar är över 100 år gamla, och kanalerna är förvisso också gamla. Men därmed inte sagt att kanaltrafiken är något gammalmodigt. Jag kan därvidlag hänvisa till den utbyggnad av kanaltrafiken som skett på kontinenten. Det går inte heller att bedöma den trafikmässiga nyttan och trafikkapaciteten av ett transportmedel som är underdimensionerat och i dåligt skick och därför inte passar tidens krav. Man kan inte dra några slutsatser av den kapaciteten och det utnyttjandet och jämföra det med den nytta och kapacitet man skulle få vid en rationell utbyggnad.

Utskottets utlåtanden i punkten 11 är enhälligt. Ingen har reserverat sig för den föreslagna utredningen. Utskottets motivering för att inte begära en ny utredning är att betänkandet alltför är föremål för remissbehandling. Men jag vill påpeka att om utskottet — vilket jag anser skulle ha varit befogat — hade velat ta del av de remissvar som har inkommit och är på gång, så hade detta mycket väl gått för sig. Då hade man fått ett mycket rikligt sakmaterial att ta ställning till, om man i utskottet hade varit intresserad av frågan. Ärendet skulle då ha kunnat behandlas något senare i vår, när ett fullständigt remissmaterial hade förelegat. Det hade hela frågan vunnit på.

Låt mig bara ta upp ett enda spörsmål i detta sammanhang. Genom den undan för undan ökande trafiken på vägarna, vartill de aktualiserade järnvägsnedläggelserna bidrar, förstärks trycket ytterligare på vägarna. Det är sannerligen inte heller billigt att bygga vägar i dag. Jämför man den aktuella

Sjöfartsmateriel m. m.

siffran för kostnaden för en utbyggnad av västgötalinjen av Göta kanal med kostnaden för att bygga en motorväg med hygglig standard finner man, att dessa i stort sett är jämförbara.

Lägger man därtill det förhållandet att ett enda sådant fartyg, som enligt planerna skulle trafikera denna led, tar ungefär samma last som 50 rejäla långtradare kan befordra, förstår man vilken avlastning av vägnätet som kan åstadkommas genom sjötransport av detta slag. Vi skall dessutom i detta sammanhang inte förglömma olycksfallsrisken i den alltmer ökande trafiken på våra vägar.

Kommunikationsministern som tyvärr har »flugit iväg» från kammaren efter behandlingen av luftfartsverkets anslagsbehov var tidigare inne på vägförfrågan, sedan någon klagat över att hans utredningsyrkande inte blivit tillstyrkt. Kommunikationsministern använde då uttrycket att man inte skall skapa nya utredningssäckar för att stoppa ned problemen i. Om jag kan tolka kommunikationsministerns inställning till denna fråga på det sättet att han hellre tar direkt itu med problemen utan några större utredningar, hoppas jag att detta med de tidigare från denna talarstol gjorda betygandena om kommunikationsministerns vettiga syn på dessa problem skulle kunna innebära ett fall framåt för frågan i dess helhet. Vi är mera intresserade av att det kommer till stånd en utbyggnad än att det kommer till stånd en utredning.

Kostnaden för utbyggnaden av den aktuella kanalleden har tidigare beräknats till 50 miljoner kronor. Beloppet skall givetvis ökas med hänsyn till den penningvärdeförsämring som sedan dess skett. I dagens läge är 50 miljoner kronor i lokaliseringsmedel inte något stort belopp jämfört med vad man vill spendera för lokalisering på många andra håll. Att en sådan insats skulle vara av stort värde för den region som är aktuell i detta fall är helt säkert.

Jag skall, herr talman, inte ytterligare förlänga denna debatt. Jag vill bara uttrycka en förhoppning att de i motionen framförda synpunkterna, som även i huvudsak återkommer i många och tungt vägande remissvar över utredningen, skall beaktas vid utformningen av en eventuell kommande proposition i denna fråga. Det har tidigare i vår inträffat att man i propositionen gått längre än vad som föreslagits i den föregående utredningen. Jag vill uttrycka den förhoppningen att det skall bli samma förhållande i denna fråga.

Jag vill med dessa få ord, herr talman, yrka bifall till motionsparet I: 466 och II: 436.

Herr JOHANSSON i Norrköping (s):

Herr talman! Jag skulle i och för sig inte i egenskap av utskottets talesman ha haft någon anledning att begära ordet, om inte herr Westberg hade yrkat bifall till sin standardmotion om en ny isbrytare. Jag skall fatta mig mycket kort och säga, att herr Westberg kan läsa utskottets utlåtande på s. 24 och 25, vilket också kammarens ledamöter kan göra. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

För herr Hyltander vill jag bara framhålla, att vi väl ändå får vänta tills remisstiden har utgått och den vanliga beredningen i Kungl. Maj:ts kansli har slutförts innan vi kan vare sig behandla frågan eller göra något uttalande i den. Även jag tycker dock att det är mycket angeläget och viktigt att den förr eller senare kommer upp till behandling.

Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HYLINDER (fp):

Herr talman! Jag tillåter mig tolka detta uttalande av utskottets talesman herr Johansson i Norrköping såsom uttryck för en positiv inställning i sak till frågan. Jag vill endast ha detta antecknat till protokollet.

Meddelande ang. plenum fredagen den 29 mars

Herr JOHANSSON i Norrköping (s):

Herr talman! Jag vill bara säga att jag personligen har ett visst intresse för denna sak, men jag kan ju inte svara för utskottet annat än vad gäller det som skrivits i utlåtandet.

Herr HYLINDER (fp):

Herr talman! Jag ville närmast konstatera som hr Johansson sade att det inte var mitt inlägg utan herr Westbergs förslag angående byggandet av ytterligare en isbrytare som föranledde herr Johansson i Norrköping att gå upp i talarstolen. Jag tolkar den omständigheten, att herr Johanssons inlägg inte var avsett som någon kommentar till mitt yttrande, som uttryck för en positiv inställning till Göta kanal-frågans lösning.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1 och 2

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 3

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till motionen II: 58; och biföll kammaren utskottets hemställan oförändrad.

Mom. 4

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 466 och II: 436; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hylander begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 11) mom. 4) i utskottets utlåtande nr 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit motionerna I: 466 och II: 436.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen och att kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 5

Utskottets hemställan bifölls.

§ 2**Meddelande ang. plenum fredagen den 29 mars**

Herr ANDRE VICE TALMANNEN yttrade:

Kammarens sammanträde fredagen den 29 mars blir ett arbetsplenum och tar sin början kl. 11.00.

§ 3**Anslag till högre utbildning och forskning samt vuxenutbildning**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1968/69 till högre utbildning och forskning samt vuxenutbildning jämte motioner.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölls.

*Punkten 2***Vissa gemensamma frågor**

Kungl. Maj:t hade under rubriken Vissa gemensamma frågor (bilaga 10, s. 232—245) behandlat frågor som berörde universitetsväsendet i dess helhet.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 536 av fru Nilsson och fröken Stenberg samt II: 680 av herr Mattsson *m. fl.*, vari hemställts att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om att de gymnasiala kompletteringskurserna vid universiteten måtte bibehållas under en övergångstid av minst tre år,

dels de likalydande motionerna I: 535 av fru Nilsson och fru Elvy Olsson samt II: 679 av herr Larsson i Borrbym. fl.,

dels de likalydande motionerna I: 529 av herr Holmberg *m. fl.* och II: 669 av herr Bohman *m. fl.*, vari hemställts att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om att dimensioneringen av och avvägningen inom hela den postgymnasiala utbildningen och därmed sammanhängande organisatoriska frågor snarast bleve föremål för en allsidig parlamentarisk utredning.

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 536 och II: 680 ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört,

2. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 535 och II: 679,

3. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 529 och II: 669.

Reservation hade avgivits av herrar Axel Andersson (fp), Kaijser (h), Bengtson (cp), Ottosson (h), Wallmark (h), Thorsten Larsson (cp), Wirtén (fp), Bohman (h), Mattsson (cp), Turesson (h), Gustafsson i Skellefteå (fp), Källstad (fp), Westberg (fp) och Elmstedt (cp), som ansett att utskottet under 3. bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till

motionerna I: 529 och II: 669 besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla om att dimensioneringen av och avvägningen inom hela den postgymnasiala utbildningen och därmed sammanhängande organisatoriska frågor snarast bleve föremål för en allsidig parlamentarisk utredning.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr TURESSON (h):

Herr talman! De senaste årens utpräglade överströmning till utbildning för teoretiska yrken har gjort situationen något bekymmersam. Dels vet vi inte om utbildningsanstalterna kan klara den våldsamt ökade efterfrågan på utbildning och dels vet vi inte om arbetsmarknaden kan absorbera de utbildade ungdomarna. Det har därför framstått som angeläget att få till stånd en utredning rörande avvägningen och dimensioneringen av det postgymnasiala utbildningsfältet.

Man kan tänka sig att denna dimensionering tar sikte antingen på samhällets resurser eller på arbetsmarknadens behov. Dessa problem är väsentliga och mycket svårlösta och för de ungdomar som står i begrepp att påbörja sin utbildning är det ytterst angeläget att de löses.

Det är värdefullt att man i propositionen förutskickar att utredning om dessa problem skall komma till stånd. Men i de motioner som jag närmast vill åberopa — och som reservationen A hänför sig till — har vi ansett att dessa problem är så betydelsefulla, att den utredning som förutskickats bör ha en parlamentarisk sammansättning. Departementschefen har inte tagit ställning till den frågan i propositionen. Utskottsmajoriteten har inte heller velat binda Kungl. Maj:t i fråga om parlamentarisk sammansättning av utredningen. I reservationen A har vi dock krävt att en sådan sammansättning skall komma till stånd.

Herr talman! Jag ber att med detta

och på grund av frågans utomordentligt stora vikt få yrka bifall till reservationen A av herr Axel Andersson m. fl.

Herr KÄLLSTAD (fp):

Herr talman! 1960 års riksdagsprogram för utbyggnaden av universitet och högskolor utgick från antagandet att antalet studerande vid dessa läroanstalter skulle vara minst 53 000 år 1970 mot 30 000 vid tidpunkten för beslutet. Dessa siffror reviderades väsentligt av den s. k. P-gruppen inom dåvarande ecklesiastikdepartementet, som presenterade sina prognos- och tendensberäkningar år 1962. Där uppskattade man antalet studerande i början av 1970-talet till 85 000 å 90 000. På grundval av dessa siffror fattade 1963 års riksdag ett nytt utbyggnadsbeslut, som utgick från drygt 80 000 studerande i början av 1970-talet. Vad man därmed hade gjort var att upphöja ett av prognosgruppens räkneexempel till ramtal — eller trolig utveckling.

I samband med remissbehandlingen av utredningen U-63 år 1965 riktades en del kritik mot detta ramtal. Universitetskanslersämbetet menade att man i stället borde räkna med 91 000 studerande, och statistiska centralbyrån gjorde en prognos som slutade på 102 000 studerande vid denna tidpunkt. På regeringens förslag fastställde riksdagen ramtalet till 87 000 studerande, vilket med hänsyn till resursläget angavs som en möjlig målsättning. I en partimotion från folkpartiet framhölls att den ram som regeringen förordade inte på ett tillfredsställande sätt skulle komma att svara mot en ökad efterfrågan på högre utbildning. Om man inte ville spärra den högre utbildningen — vilket folkpartiet ansåg vara en olycklig åtgärd — måste utbyggnaden forceras.

Det framstår nu som alltmer osannolikt att det beslutade ramtalet skall kunna hållas. Detta framhölls också i universitetskanslersämbetets petita åren

Vissa gemensamma frågor

1966 och 1967. Orsakerna är flerfaldiga. Tillströmningen har varit större än den förutsatta, och de åtgärder som enligt statsmakternas beslut skulle effektivisera utbildningen och minska studietiderna har ännu inte verkställts eller, i den mån så har skett, inte fått någon större effekt. De fasta studiegångarna skulle vara ägnade att effektivisera studierna.

Vad gäller fördelningen av de studerande på skilda utbildningsvägar har utvecklingen blivit en annan än den avsedda. Särskilt kraftigt har studerandetillströmningen ökat till de samhällsvetenskapliga fakulteterna. Samma sak gäller, om också inte i samma utsträckning, de humanistiska och juridiska fakulteterna. Studerandeantalet vid de matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna har däremot i jämförelse med de nyss nämnda fakulteterna vuxit mycket långsammare och understiger snarast den förväntade utvecklingen.

Införandet av fasta studiegångar har onekligen betydelse för utvecklingen av studerandeantalet. Om studietiderna kan förkortas, innebär det självfallet att trycket på universiteten lättar. Å andra sidan är det självklart, att en så viktig omläggning av hela universitetsutbildningen inte kan ses bara från denna utgångspunkt. En reform av denna storlek får inte forceras fram enbart med hänsynstagande till aktuella problem. Det vore olyckligt, om dessa studiegångar gavs en mycket snäv inriktning och begränsades till ett relativt litet antal kombinationer.

De senaste årens universitetspolitik präglas av statsmakternas ansträngningar att möta den snabbt växande tillströmningen utan införande av spärrar till de fria fakulteterna. Som vi många gånger tidigare har framhållit anser vi inom folkpartiet detta vara en riktig målsättning. Införande av en spärr är en skenlösning i ett läge där den gymnasiala, icke yrkesinriktade utbildningen expanderar och där de icke akade-

Vissa gemensamma frågor

miska postgymnasiala utbildningsvägar-na icke har tillräcklig kapacitet för att ge alla dessa studenter yrkesutbildning. Både för den enskilde och för samhället i dess helhet ligger ett betydande värde i det fria tillträdet för alla behöriga till en bred utbildningssektor på hög nivå av den typ som de fria fakulteterna representerar. Det är emellertid uppenbart att ett fasthållande vid denna politik kommer att medföra stora påfrestningar på samhällets resurser. En fortsatt reformpolitik måste grundas på en fast målsättning för universitetens uppgifter i morgondagens samhälle. De akuta utbildningsproblemen får inte förleda oss till kortsiktiga lösningar, som står i strid med dessa målsättningar.

Det framstår mot denna bakgrund, som jag tecknat mycket schematiskt, såsom välbetänkt att den reformverksamhet och utbyggnad av universitetsväsendet som nu ligger framför oss, föregås av en parlamentarisk utredning, en utredning för hela det postgymnasiala utbildningsstadiet, där frågor av denna karaktär ges en bred belysning. Jag menar det vara klokt att i departementet överväga om inte denna utredning, som ju varit på tal där, bör bli parlamentarisk.

Jag vill alltså yrka bifall till reservationen A vid punkten 2.

Herr ARVIDSON (s):

Herr talman! Jag har ett mycket stort förtroende för det svenska utredningsväsendet. Utredningsinstitutet är utomordentligt betydelsefullt i demokratins hand för samarbetet mellan partierna och mellan de olika intressena. Men en utredning, speciellt en parlamentarisk sådan, är någonting mycket omfattande och följaktligen mycket dyrbar. Därtill kommer att den är tidsödande. Institutet måste därför användas sparsamt och försiktigt.

Om vi nu ser på de reservationer som är knutna till statsutskottets utlåtande nr 41, så finner vi där inte mindre än

fem olika utredningskrav, alla från borgerligt håll. Skulle man tillgodose krav i den utsträckningen, skulle institutet snart bli överansträngt; vårt utredningsväsen skulle inte kunna svälja så många utredningar.

Här är det emellertid fråga om ett område som är mycket besvärligt och mycket svårt att överblicka, nämligen hela det postgymnasiala fältet, dess dimensionering och utformning under 1970-talet. Det är alldeles tydligt att en utredning här är nödvändig, och därom råder också enighet mellan departementet, utskottsmajoriteten och reservanterna. Frågan är bara, om vi i dag skall bestämma oss för karaktären på den utredning som skall komma, om denna utredning skall vara parlamentarisk eller en expertutredning eller om den skall vara en utredning av annat slag.

När jag lyssnade till herr Källstad fick jag snarast den uppfattningen, att de problem som han berörde krävde en expertutredning. Men frågan om det kommande studentantalet, utvecklingen av antalet studerande på olika banor, är väl snarast en prognosuppgift, som kräver samarbete mellan experter, och det är väl knappast någonting för en stor parlamentarisk utredning.

Emellertid vill jag inte i förväg yttra mig om huruvida en parlamentarisk utredning inte ändå är den riktiga formen. Denna fråga övervägs för närvarande inom utbildningsdepartementet. Utskottsmajoriteten har menat att riksdagen för dagen inte behöver göra något uttalande i den frågan. Det skymtar också i den sista meningen i utskottets skrivning att man räknar med att en parlamentarisk utredning alltför mycket skulle försena frågornas lösning. Det är möjligt att så är fallet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr KÄLLSTAD (fp):

Herr talman! Det verkar på herr Ar-

Vissa gemensamma frågor

vidson som om han skulle ifrågasätta en utredning över huvud taget. I varje fall tycktes det framgå av första delen av hans inlägg.

Det är emellertid icke fråga om utredning eller icke utredning, utan det är fråga om huruvida utredningen skall vara parlamentariskt sammansatt eller om det skall bli en expertutredning. Utskottet har klart sagt att det finner det vara mycket värdefullt att den utredning som förutskickas i propositionen kommer till stånd, och utskottet har också understrukt vikten av att utredningsarbetet kommer i gång och bedrivs så skyndsamt som möjligt. Enligt min mening behöver det inte bli något uppskov genom att det blir en parlamentariskt sammansatt utredning.

Herr ARVIDSON (s):

Herr talman! Mitt anförande var kort, men det måste ha varit sövande, ty herr Källstad tycks ha suttit i andra tankar, åtminstone under mitten av mitt anförande. Jag underströk nämligen precis det som han nu gjorde. I inledningen till mitt anförande uppehöll jag mig vid de fem utredningskrav som de borgerliga reservanterna kommit med. Detta gjorde jag som inledning till debatten om hela betänkandet, så att man senare skulle slippa upprepa det varje gång ett nytt utredningskrav förs på tal.

Chefen för utbildningsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! Motsättningen mellan utskottsmajoriteten och reservanterna förefaller mig att ha något av striden om det berömda papala skägget. Om man läser reservationen, får man lätt intrycket att det skulle vara fråga om en utredning sammansatt uteslutande av parlamentariker. Det är vad man vanligen menar med en parlamentarisk utredning. Enligt min mening vore detta inte möjligt i detta fall. Av vad jag förstår av inläggen avser emellertid inte reservanterna detta. En rad andra par-

ter har berättigade intressen av att vara med i detta sammanhang: experterna, arbetsmarknadens parter — både de som skall ta emot de eftergymnasiala produkterna och de som företräder dem i olika sammanhang, t. ex. SACO, SFS och TCO — och de anstalter som har hand om produkterna, alltså universitet och högskolor.

Skall vi tillgodose alla dessa krav inom ramen för en utredning blir det ett smärre folkmöte som skall samlas då och då. Alltså måste vi finna en form som gör det möjligt för alla dessa intressen att kopplas in i utredningsarbetet. Till dem som skall vara med i utredningen hör naturligtvis parlamentarikerna. Om jag tolkat reservationen rätt avser man emellertid inte en uteslutande parlamentariskt sammansatt utredning. Därför inser jag inte vad man strider om. Vi skall försöka hitta en form som kopplar in alla berörda och berättigade intressen i utredningsarbetet.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1 och 2

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 3

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen A); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Källstad begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 2) mom. 3) i utskottets utlåtande nr 41, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Teologiska fakulteterna: Avlöningar

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen A) av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 107 ja och 95 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 3

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 4**Teologiska fakulteterna: Avlöningar**

Sedan punkten föredragits yttrade:

Herr NORDSTRANDH (h):

Herr talman! Jag skall säga några ord om en punkt, där det inte föreligger någon motion och långt mindre alltså någon reservation. Jag gör det utifrån allmänna och principiella synpunkter på just denna fråga.

Magrare och knaprare punkt än nr 4 om de teologiska fakulteterna finns inte i statsutskottets utlåtande nr 41 om högre utbildning och forskning samt vuxenutbildning. Detta går tillbaka på behandlingen av dessa fakulteter i statsverkspropositionen, där deras öde ofta är att sättas på undantag och svältkost. När det i föl hände någonting, berodde det på att riksdagen ingrep och röstade fram dåvarande docenten Hjalmar Sundén till en personlig professur i religionspsykologi vid universitetet i Uppsala. Dåvarande ecklesiastikministern var avvisande.

Universitetskanslersämbetet har en något positivare syn, även om ämbetet

också i år är mycket restriktivt under hänvisning till den pågående utredningen rörande omstrukturering av de teologiska fakulteterna och ombildning av dessa till religionsvetenskapliga fakulteter. Universitetskanslern säger, att han inte upprättat någon egentlig femårsplan för dessa fakulteter och inte heller tagit ställning till förslag om inrättande av ordinarie universitetslektorat. Universitetskanslersämbetet anser dock, att det för budgetåret 1968/69 kan vara erforderligt med en förstärkning av kursanslaget till de teologiska fakulteterna. Han förordar därutöver en viss förstärkning av biträdespersonalen och materielanslaget. Man torde alltså kunna säga, att det är fråga om mycket små anspråk. Av detta — i pengar räknat rör det sig om cirka 200 000 kronor — blev det emellertid ingenting i statsverkspropositionen. Föredraganden — det var en ny föredragande den här gången — räknade inte med andra förändringar än sådana som är av automatisk natur, d. v. s. ingenting annat än löneuppräkningsningar.

Det bör utsägas, att så kan det väl knappast få fortsätta längre. De teologiska fakulteterna ingår i universitetsorganisationen, och de måste liksom de andra fakulteterna ha rätt till vidareutveckling. Det är de enda fakulteter, som i årets statsverksproposition inte fått någonting utöver den rena löneuppräkningsningen. Jag anser, att det inte kan få vara gångbart att alltför länge till hänvisa till att frågan om deras ombildning är under utredning. I så fall måste den där utredningen snabbt föras till ett slut, så att man kan ta upp en meningsfylld diskussion om hur man skall behandla dessa fakulteter.

Herr talman! Jag har inget särskilt yrkande.

Herr statsrådet MOBERG:

Herr talman! Jag vill bara erinra herr Nordstrandh om att förutom det som Ni själv sagt om att utredning på-

går, så är situationen den, att antalet studerande vid de teologiska fakulteterna ligger still trots att tillträdet ej är spärrat.

Herr NORDSTRANDH (h):

Herr talman! Det är riktigt just nu, efter det att antalet studerande tidigare har stigit. Men med det läge, som vi för närvarande tyvärr har på arbetsmarknaden, kan vi säkert räkna med en ökad tillströmning i fortsättningen. Ingen kan förneka, att vi behöver studerande vid de teologiska fakulteterna. Jag tänker inte bara på prästbristen utan ännu mer på lärarbristen i ämnet kristendomskunskap. Just nu går det att resonera som statsrådet gör, men på lång sikt tror jag inte, att statsrådets resonemang håller.

Herr ARVIDSON (s):

Herr talman! Det var intressant att höra att herr Nordstrandh tillmäter de teologiska fakulteterna en speciell betydelse, nämligen för lärarutbildningen. Han nämnde inte prästutbildningen. Nu är det väl så, att vi står inför ett avgörande av frågan om en skilsmässa mellan kyrka och stat. I det problemkomplexet finns frågan, om vi skall ha kvar de teologiska fakulteterna eller om det inte vore rimligare att överflytta lärostolarna till en annan miljö än den speciellt teologiska.

Jag vill inte säga någonting elakt om den teologiska vetenskapen. Jag har i själva verket mycket stor respekt för delar av den, och jag var förra året med om att mot regeringen genomdriva en professur inom den teologiska fakulteten i Uppsala. Men jag menar att i ett nytt läge, då svenska staten och svenska kyrkan skils åt, bör de teologiska fakulteternas ställning mycket snabbt omprövas. Då kommer kanske frågan om en utbyggnad av dessa discipliner att bli aktuell och kanske ha ett reella underlag än den har i dag.

Juridiska fakulteterna: Avlöningar

Herr NORDSTRANDH (h):

Herr talman! Nu måste man emellertid, herr Arvidson, när man resonerar om fakulteternas ställning i fortsättningen ha klart för sig, att man måste skilja mellan å ena sidan den ämnes-teoretiska och den vetenskapliga utbildningen och å den andra den praktiska utbildningen när det gäller utbildningen till präst, för att nu ta det. Allt talar för — jag är själv av den åsikten — att den praktiska utbildningen bör ligga utanför de teologiska eller religionsvetenskapliga fakulteterna eller vad vi nu kan komma att kalla dem, medan det finns all anledning att behålla den vetenskapliga, den ämnes-teoretiska, utbildningen vid dessa fakulteter, vare sig de är helt fristående eller, för att använda ett modeord, integrerade i de humanistiska fakulteterna. Förhoppningen är väl att den ämnes-teoretiska utbildningen vid fakulteterna i större utsträckning än vad som nu är fallet skall benyttas även av dem som ämnar bli präster i de fria samfundet. Det finns många där, som redan nu får sin teoretiska utbildning vid fakulteterna, men det är tyvärr långt ifrån alla, och det är dock — med all respekt för de teologiska instituten — den bästa ämnes-teoretiska utbildningen. Vi måste hålla detta i minnet, när vi resonerar om dessa saker, herr Arvidson.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammararen utskottets hemställan.

Punkten 5

Juridiska fakulteterna: Avlöningar

Sedan punkten föredragits yttrade:

Herr KÄLLSTAD (fp):

Herr talman! Jag vill bara säga några få ord med anledning av min blanka reservation på denna punkt.

Det förhåller sig ju så att vi sedan några år tillbaka har en propedeutisk kurs i juridik vid Göteborgs universitet,

Juridiska fakulteterna: Avlöningar

och den omfattar en studietermi. Till denna utbildning är knuten en kurs i företagsekonomi. Nu har man under lång tid från studenthåll framfört önskemål om att denna utbildning skulle förlängas med en termi, så att de som bor i Göteborg och dess närhet skulle kunna fullgöra ett helt studieår vid universitetet. Det skulle innebära att man minskade efterfrågan på studentbostäder i de övriga universitetsstäderna t. ex.

Utöver den propedeutiska kursen och kursen i företagsekonomi skulle då tillkomma ämnena rättshistoria och nationalekonomi. Det intressanta är nu att universitetskanslersämbetet har framhållit att en ettårig, sammanhållen utbildning vore att föredra mot bakgrund av de studieavbrott som vanligen äger rum under det första året inom den juridiska utbildningen. Med hänsyn till det ökade antalet studerande vid de juridiska fakulteterna har universitetskanslersämbetet förordat också en viss decentralisering av utbildningen; undervisningen borde anordnas, menar man, som försöksverksamhet, organisatoriskt knuten till juridiska fakulteten i Lund, och rektorsämbetet där har också stött detta förslag. Det gäller en summa på 60 000 kronor, så det är ju inte något stort belopp det är fråga om. Det är för mig som tidigare har framställt en interpellation i denna fråga, litet svårt att förstå, att man inte från departementets sida kan tänka sig en sådan lösning.

Jag vill uttrycka den förhoppningen, att det skall kunna bli en lösning i framtiden snart efter dessa riktlinjer.

Herr **NORDSTRANDH** (h):

Herr talman! De teologiska och juridiska fakulteterna låg varandra mycket nära och hade mycket med varandra att göra vid universitetens uppkomst en gång i tiden, så att jag går lätt över från den ena fakulteten till den andra.

Utskottet säger i sitt utlåtande, att det

i propositionen 1965:141 uttalades, att utbyggnaden av den juridiska undervisningen i första hand skulle vara knuten till de nuvarande fakultetsorterna, och det hade riksdagen ingenting att invända emot. Jag vill därför säga ett par ord utöver vad herr Källstad har sagt. För övrigt instämmer jag i hans anförande.

Till vad utskottet säger måste man lägga, att universitetskanslersämbetet i februari 1966 uppdrog åt en särskild utredningsman att utreda vissa frågor rörande den juridiska utbildningsorganisationens utbyggnad. Uppdraget skulle alltså avse att undersöka möjligheterna för en sådan utbyggnad. Enligt önskemål från rätts- och samhällsvetenskapliga fakultetsberedningen kom denna utredning att ta som sin första uppgift att undersöka vissa frågor rörande beräkningen av de juridiska fakulteternas kursanslag och annat som jag inte skall gå in på. Det blev en utredning på några sidor om dessa ting — det är faktiskt inte mycket — och den överlämnades till universitetskanslersämbetet i februari 1967. Det tog ett helt år att få ihop detta lilla aktstycke. Det skulle ha kunnat gå på några veckor. Därefter har utredningsmannen av någon anledning — jag vet inte vilken — totalt slocknat och inte hörts av vidare.

Den avgörande frågan, nämligen spörsmålet om en eventuell decentralisering av viss juridisk utbildning till andra orter än Uppsala, Lund och Stockholm, där det finns juridiska fakulteter, har icke berörts ännu. Den skulle beröras efter vad jag kan förstå av direktiven, till vilka jag för övrigt har försökt få tilläggsdirektiv, men det vann jag inte gehör för.

Min mening är, att detta förhållande icke får verka hämmande på t. ex. den i de motioner vi nu behandlar föreslagna tvåterminsutbildningen för juris kandidater i Göteborg, för vars berättigande herr Källstad anförte enligt min

Medicinska fakulteterna m. m.: Avlöningar

mening talande skäl. Det är alltså regeringen som bromsar.

Till slut vill jag säga, att vare sig den pågående utredningen verkar hämmande eller ej — det kan jag inte uttala mig om — kan man väl under alla förhållanden kräva, att denna utredning snarast slutförs eller att det åtminstone meddelas att den är nedlagd. Om den slutförs snabbt, kan vi ju få en totalsyn på den juridiska utbildningen i landet, inte minst nödvändig med hänsyn till relationen mellan tillgång och efterfrågan på jurister, som ju just nu har skärpts en aning. Det är därför som jag skulle vilja efterhöra, vad man har för planer i detta avseende. Får vi en sådan total översyn så snart som möjligt, så blir det kanske i fortsättningen onödigt att motionera i denna fråga.

Herr statsrådet **MOBERG**:

Herr talman! Frågan i motionen är ju den som herr Källstad tog upp, nämligen om man skall utöka den juridiska utbildningen i Göteborg från en termin till ett år. Som herr Källstad själv påpekade har vi i utbildningsdepartementet i ett interpellationssvar sagt ifrån att vi inte anser att problemet skall lösas på detta sätt. Det vore att så att säga börja nysta i en trådända i stället för att ta upp frågan i hela dess vidd.

Under de senaste åren har tillströmningen till de juridiska fakulteterna ökat mycket starkt, medan den ju tidigare låg ganska stilla. Detta måste bl. a. få till följd att den stora utredning om utbildningspolitiken på 1970-talet på detta område, som kommer att tillsättas och som diskuterades under den förra punkten, självfallet kommer att ta upp den stora frågan som ligger bakom, nämligen om den juridiska utbildningen vid våra universitet och högskolor skall bedrivas endast vid de nuvarande fakulteterna eller om det finns anledning att överväga inrättandet av ytterligare en. Den fråga som herr Nordstrandh nu

berörde och som legat under utredning inom kanslersämbetet kommer med all säkerhet att automatiskt flyttas över till den stora utredningen.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammarerna vad utskottet hemställt.

Punkten 6

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 7**Medicinska fakulteterna m. m.:
Avlöningar**

Kungl. Maj:t hade (punkt E 10, s. 259—269) föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att inrätta och ändra benämningen på professorer i enlighet med vad i statsrådsprotokollet förordats, dels till Medicinska fakulteterna m. m.: Avlöningar för budgetåret 1968/69 anvisa ett förslagsanslag av 78 455 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 2 av herr *Sörenson m. fl.* och II: 3 av herr *Hamrin i Kalmar m. fl.*,

dels de likalydande motionerna I: 100 av herr *Torsten Andersson m. fl.* och II: 147 av herr *Gustafsson i Uddevalla m. fl.*,

dels de likalydande motionerna I: 159 av herr *Nyman m. fl.* och II: 212 av herrarna *Mattsson* och *Källstad*, vari hemställts att riksdagen måtte dels besluta inrätta ytterligare två professorer i geriatrik fr. o. m. budgetåret 1969/70, dels besluta placera i motionerna föreslagna två professorer i geriatrik vid lärosätena i Stockholm och Göteborg, dels i skrivelse till Kungl. Maj:t begära förslag till personalförteckning för dessa professorer, dels i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning genom universitetskanslersämbetets försorg rörande ämnesinriktningen för de två föreslagna professu-

Medicinska fakulteterna m. m.: Avlöningar

terna, dels i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsam utredning genom universitetskanslersämbetets försorg om inrättande snarast möjligt av professurer i geriatrik även i Lund och Umeå, samt dels i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsam utredning genom universitetskanslersämbetets försorg om ett sammanförande av de geriatriska forskningsinsatserna i en forskningsenhet på riksplanel,

dels de likalydande motionerna I: 228 av herr *Dahlén m. fl.* och II: 299 av herr *Wedén m. fl.*,

dels de likalydande motionerna I: 309 av herrar *Hedström* och *Per Jacobsson* och II: 398 av herr *Skoglund m. fl.*,

dels de likalydande motionerna I: 313 av fru *Lilly Ohlsson* och fru *Landberg* och II: 391 av fru *Eriksson* i Stockholm och fru *Thunvall*,

dels de likalydande motionerna I: 526 av herr *Ahlmark m. fl.* och II: 666 av herr *Bengtson* i Solna *m. fl.*, såvitt nu var i fråga,

dels de likalydande motionerna I: 542 av fröken *Stenberg m. fl.* och II: 673 av fru *Heurlin m. fl.*,

dels motionen II: 4 av herr *Lundberg*,
dels motionen II: 213 av fru *Ryding m. fl.*,

dels motionen II: 281 av herr *Sjönell m. fl.*, såvitt nu var i fråga,

dels motionen II: 568 av herr förste vice talmannen *von Friesen*,

dels motionen II: 670 av fru *Eriksson* i Stockholm och herr *Martinsson*,

dels motionen II: 672 av herr förste vice talmannen *von Friesen m. fl.*,

dels motionen II: 675 av fru *Kristensson* och fröken *Ljungberg*,

dels motionen II: 692 av herr *Wennerfors*.

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 526 och II: 666 i vad de avsåge inrättande från och med budgetåret 1968/69 av en professur i näringslära vid karolinska institutet,

2. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 542 och II: 673 i vad de avsåge inrättande från och med budgetåret 1968/69 av sex forskningstjänster vid Ulleråkers och Rålambshovs sjukhus,

3. att riksdagen måtte avslå motionen II: 4 i vad den avsåge inrättande från och med budgetåret 1968/69 av en professur i barnkirurgi vid Uppsala universitet,

4. att riksdagen måtte avslå motionen II: 281 i vad den avsåge omvandling från och med budgetåret 1968/69 till professur av laboraturen i klinisk alkoholforskning vid karolinska institutet,

5. att riksdagen måtte avslå motionen II: 672 i vad den avsåge inrättande från och med budgetåret 1968/69 av en professur i klinisk näringslära vid Göteborgs universitet,

6. att riksdagen måtte avslå motionen II: 675 i vad den avsåge inrättande från och med budgetåret 1968/69 av en tjänst som biträdande överläkare, tillika klinisk lärare i rättspsykiatri vid rättspsykiatriska kliniken i Stockholm,

7. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 526 och II: 666, I: 542 och II: 673, II: 4, II: 281, II: 672 och II: 675, samtliga motioner såvitt nu var i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att inrätta och ändra benämningen på professurer enligt vad i statsrådsprotokollet förordats,

b) till Medicinska fakulteterna m. m.: Avlöningar för budgetåret 1968/69 anvisa ett förslagsanslag av 78 455 000 kr.,

8. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 100 och II: 147 om en personlig forskartjänst för prosektorn *Sven Olof Brattgård*,

9. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 159 och II: 212 i vad de avsåge inrättande från och med budgetåret 1969/70 av två professurer i geriatrik, dessa professurers placering samt förslag och utredning om deras ämnesinriktning m. m.,

Medicinska fakulteterna m. m.: Avlöningar

10. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 159 och II: 212 i vad de avsåge utredning angående inrättande av professorer i geriatrik i Lund och Umeå,

11. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 159 och II: 212 i vad de avsåge utredning om ett sammanförande av de geriatrikska forskningsinsatserna i en forskningsenhet på riksplanet,

12. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 309 och II: 398 om en laboratur i gynekologisk radioterapi vid Umeå universitet,

13. att riksdagen måtte avslå motionen II: 213 om professorer i medicinsk statistik vid karolinska institutet och Göteborgs universitet,

14. att riksdagen måtte avslå motionen II: 568 om en lärartjänst i rättspsykiatri vid rättspsykiatriska kliniken i Stockholm,

15. att riksdagen måtte avslå motionen II: 670 om åtgärder för trygghet av docenten Bellmans kärlikirurgiska verksamhet,

16. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 2 och II: 3 om utredning angående psykoterapeutisk utbildning,

17. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 228 och II: 299 i vad de avsåge förslag om ökad kapacitet för läkarutbildningen.

18. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 228 och II: 299 i vad de avsåge förslag om ökad kapacitet för sjukgymnastutbildningen,

19. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 313 och II: 391 om utredning angående utbildning av s. k. läkarterapeuter,

20. att riksdagen måtte avslå motionen II: 692 om utredning angående ett institut för utbildning av röstvårdare och talpedagoger.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Axel Andersson* (fp), *Bengtson* (cp), *Thorsten Larsson* (cp), *Wirtén* (fp), *Mattsson* (cp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Källstad* (fp), *West-*

berg (fp) och *Elmstedt* (cp), som ansett att utskottet under 9., 10. och 11. bort hemställa,

9. att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 159 och II: 212, såvitt nu var i fråga,

a) besluta inrätta ytterligare två professorer i geriatrik fr. o. m. budgetåret 1969/70,

b) besluta placera dessa två professorer i geriatrik vid lärosätena i Stockholm och Göteborg,

c) i skrivelse till Kungl. Maj:t begära förslag till personalförteckning för dessa professorer,

d) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsam utredning genom universitetskanslersämbetets försorg rörande ämnesinriktningen för professorerna,

10. att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 159 och II: 212, såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsam utredning genom universitetskanslersämbetets försorg om inrättande snarast möjligt av professorer i geriatrik även i Lund och Umeå,

11. att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 159 och II: 212, såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsam utredning genom universitetskanslersämbetets försorg om ett sammanförande av de geriatrikska forskningsinsatserna i en forskningsenhet på riksplanet;

2) av herr *Mattsson* (cp), utan angivet yrkande.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr **MATTSSON** (cp):

Herr talman! Vi har nu att behandla en fråga som varit föremål för långa och intensiva debatter under tidigare år, nämligen inrättandet av flera professorer i geriatrik. Frågan återkommer, ty det är många som anser, att den nuvarande situationen är otillfredsställande och att det behövs flera professorer

Medicinska fakulteterna m. m.: Avlöningar

som bedriver forskning i detta ämne. Alla är vi överens om att våra åldringar skall ha bästa möjliga vård och tillsyn, men vi vet också att möjligheterna att göra effektiva insatser är begränsade, därför att vi har otillräcklig kännedom om olika aspekter på åldrandet. Vi anstränger oss för att göra åldringarnas tillvaro så god som möjligt, och inte minst i landstingen arbetas här för, men man känner starkt bristen på vetande om vad som är det bästa för åldringarna.

I den utredning, som verkställdes innan propositionen framlades med förslag om att en professur i geriatrik skulle inrättas, framhölls, att det fanns starka skäl för att forskningen skulle bedrivas inom olika grenar av geriatriken. Det erinrades om behovet av förbättring av stödet till forskning inom den neuropsykiska, den klinisk-fysiologiska och den klinisk-metaboliska geriatriken. Vart och ett av dessa ämnesområden är stort och det måste betraktas som omöjligt, att endast en professur kan täcka hela det geriatriska forskningsområdet.

Den avlämnade reservationen är ett uttryck för att vi vill öka förutsättningarna att ge åldringarna en tillfredsställande vård och omsorg, men den är också uttryck för att läget inom åldringsvården och åldringssjukvården är ägnat att inge allvarliga bekymmer, och dessa bekymmer blir flera ju fler åldringar vi får. Det är alltså en samhällsangelägenhet av stor vikt som vi nu behandlar. Vi hävdar att om vi skall få effektiva medel i arbetet att skapa bättre förhållanden inom åldringsvården och åldringssjukvården måste vi ha ökade resurser för forskning i geriatrik. Det kan visserligen sägas att man kan bedriva forskning på detta område inom den allmänmedicinska forskningens ram, men inrättande av egna professorer måste ge bättre möjligheter till en intensifierad geriatrisk forskning.

I reservationen C 1 föreslås inrättan-

de av ytterligare två professorer i geriatrik från och med budgetåret 1969/70 samt att dessa professorer placeras vid lärosätena i Stockholm och Göteborg. Dessutom föreslår vi att en skyndsamt utredning göres genom universitetskanslersämbetets försorg rörande ämnesinriktningen för professorerna. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen C 1 vid punkten 7.

Vidare vill jag säga några ord i anledning av den blanka reservation som jag fogat till utskottets utlåtande vid punkten 7. Jag har gjort det med anledning av motionen II:147 som gäller inrättande av en personlig forskartjänst för prosektor Sven Olof Brattgård i Göteborg. Betydelsen av att ha en forskning grundad på planeringen av samhällets åtgärder för de handikappade och för åldringar kan inte överskattas. Prosektor Sven Olof Brattgård har nedlagt ett mycket uppskattat och betydelsefullt arbete i handikappforskningen, och i den forskningsverksamhet som redovisas från Göteborg intar prosektor Brattgårds arbete vid universitetets medicinska fakultet en i flera avseenden framträdande plats. Förutom tidigare, väsentliga engagemang inom handikappverksamheten har en avdelning för handikappforskning startats vid Göteborgs universitet, sedan de medicinska och tekniska forskningsråden genom anslag möjliggjort för prosektor Brattgård att under en treårsperiod helt ägna sig åt arbetet inom handikappområdet.

Det är angeläget att vi här i landet slår vakt om de personer som genom sin skicklighet redan har utfört ett utomordentligt gagnariskt arbete inom handikappsektorn och att vi underlättar möjligheterna till forskning på detta stora och svåra forskningsområde. Nu har det inte gått att i utskottet vinna gehör för förslaget att inrätta denna personliga forskningstjänst åt prosektor Brattgård, men jag hoppas ändå att

Medicinska fakulteterna m. m.: Avlöningar

vi framdeles kan räkna med stöd, så att han kan bedriva sin för handikappade och för samhället i dess helhet så värdefulla verksamhet.

Herr KÄLLSTAD (fp):

Herr talman! Beträffande önskemålet om inrättande av nya professurer i ämnet geriatrik vill jag helt instämma i vad herr Mattsson här anför, och jag skall nu inte yttra många ord ytterligare i den frågan. Jag vill bara tillägga att den kommitté, som universitetskanslersämbetet tillsatte för att pröva den frågan, uttalade att förutsättningar i princip ansågs föreligga för att inrätta professurer vid samtliga medicinska lärosäten i ämnet geriatrik. Det måste anses vara mycket tungt vägande synpunkter som därvid har anförts.

Vi har föreslagit att man under de närmaste åren skall inrätta ytterligare professurer i geriatrik, eftersom läget inom åldringsvården och åldringssjukvården är allvarligt, och att universitetskanslersämbetet skall få i uppdrag att utreda frågan om ett sammanförande av de geriatrikska forskningsinsatserna i en enda forskningsenhet. Vi föreslår vidare att de lärosäten som nu i första hand bör komma i fråga för ytterligare två professurer är karolinska institutet här i Stockholm och universitet i Göteborg men att man så småningom också bör kunna få professurer i detta ämne i Lund och i Umeå.

Jag ber följaktligen att få instämma i vad herr Mattsson anför och vill yrka bifall till den vid punkten 7 fogade reservationen C 1.

Jag skulle emellertid, herr talman, också vilja säga något om en annan fråga som hör till förevarande punkt men som det, såvitt jag vet, har ordats mycket litet om i denna kammare. Det gäller det yrkande som framställs i ett motionspar om utredning rörande behovet av psyko terapeutisk utbildning. Bakgrunden härtill är hela frågan om den psykiska folkhälsan och

det ansvar, som samhället bör ta för vården av de psykiskt störda samt för den psykiska hälsovården, som inriktar sig på de psykiskt handikappade eller sjuka människorna.

Det har t. ex. uppgivits att en femtedel av förtidspensionärerna har psykiska handikapp och att 50 procent av patienterna på våra kroppssjukhus har psykiska insufficienser i botten på sin diagnos. Det skulle alltså behövas en effektiv insats från samhället för de psykiskt störda och sjuka människorna.

Ämnet psykoterapi bör komma i blickfältet på ett helt annat sätt än vad som hittills varit fallet. En psyko terapeutisk grundutbildning behövs för många olika vårdkategorier. Att psykiatriker, alltså läkare, har behov av en god psyko terapeutisk utbildning är självklart, men samma förhållande gäller också för en psykolog, som arbetar med människovårdande uppgifter, för sjuksköterskor, socialarbetare, präster, pastorer och annan vårdpersonal som faktiskt har mycket stort behov av psyko terapeutiska insikter.

Det märkliga är att staten inte tillhandahåller någon ordnad utbildning i psykoterapi och inte heller tycks planera någon sådan. I varje fall kan detta inte sägas med säkerhet. De av dåvarande medicinalstyrelsen och universitetskanslersämbetet tillkallade sakkunniga för utredning av läkarnas grund- och vidareutbildning har i ett nyligen avgivet betänkande såvitt jag förstår inte föreslagit någon särskild utbildning för blivande psyko terapeuter. Man bör dock kanske observera att universitetskanslersämbetet i en promemoria om utbildning av psykologer har föreslagit ett särskilt samlingsämne, som kallas »tillämpad psykologi» och som skulle ge kompetens för psyko terapeutiska vårduppgifter t. ex. inom skolväsendet, inom rådgivningsbyråer eller inom olika vårdinstitutioner.

Det förekommer nu viss utbildning på detta område genom privata initia-

Medicinska fakulteterna m. m.: Avlöningar

tiv. Jag avser härvidlag verksamheten vid Ericastiftelsens läkepedagogiska institut och vid S:t Lucasstiftelsens institut. Sådan utbildning förekommer också i någon mån inom den psykiska barn- och ungdomsvården och inom mental-sjukvården. Det kan dock tillfogas att det i praktiken visat sig att människor med skiftande grundutbildning kan bli goda terapeuter och att därför terapiutbildningen borde stå öppen för psykologer, läkare och socialarbetare — jag tänker inte minst på dem som arbetar inom fångvården och bland alkoholskadade. Denna utbildning bör bedrivas vid institutioner där dessa grupper arbetar sida vid sida.

Jag kan nämna att det vid Göteborgs universitet faktiskt finns ett embryo till psykoteraeutbildning och praktik och dessutom vid och i samarbete med psykotekniska institutet i Karlstad. Jag vet inte i vad mån detta är känt, men här finns alltså begynnelsen till en viktig utbildningsform i vårt samhälle. Utbildningen på området vid Göteborgs universitet bedrivs i förbindelse med undervisningsplanen för personlighetsdiagnostik. Den undervisning för två betyg som bedrevs under 1966 och 1967 är numera tyvärr indragen; däremot har man tagit upp undervisning på trebetygsnivå och undervisning för licentiander. Antalet föreläsningstimmar per år är cirka 40 och antalet timmar för seminarieövningar likaså 40.

En i USA specialutbildad forskare, doktor E. Anker Nilsen, som sköter undervisningen, har utarbetat ett ramförslag för utbildning av psykoteraeuter i två avdelningar — en grundkurs och en fortbildningskurs för specialister. Denna plan är ännu inte godkänd men kan givetvis tjäna som mönster för terapiutbildningen. Planen har i det väsentliga utarbetats i samråd med doktor Leif J. Braaten vid Oslo universitet.

Vad praktiken beträffar vill jag framhålla att läroterapi vid universitetet i

Göteborg bedrivs både som individualterapi och som gruppterapi. I samråd med Skandinaviska hälsovårdsskolan och professor Lambert skall ett forskningsprojekt avseende »Det terapeutiska samhället» läggas upp.

Vid psykotekniska institutet i Karlstad förekommer också kurser för socialarbetare, fångvårdspersonal, personal vid Dennicketorp alkoholistvårdhem, sjukvårdspersonal och övervakare. Det är en mycket intressant utbildningslinje, men det hela har alltså ännu inte ordnats i den form som vore önskvärd.

Enligt min mening rör det sig här om en viktig ansats. Såvitt jag förstår kan det heller inte vara fråga om att begränsa den psykoteraeutiska kunskapen till läkare och avancerade psykologer, utan lösningen av problemen måste sökas i en differentiering av utbildningen dels så att psykiatriker och psykologer på licentiatnivå erbjuds gedigna kunskaper också i psykoterapi, dels så att andra vårdnadshavare — sjuksköterskor, sjukvårdare, arbetsterapeuter, sjukgymnaster, arbetsledare, kuratorer, socialvårdare av skilda slag och andra — som jag förut nämnt får en rimlig grundutbildning i psykoterapi. Jag anser, herr talman, att detta är en ytterst väsentlig fråga när vi skall söka nå en god lösning av det problemkomplex som nu är aktuellt, nämligen den psykiska hälsovården i vårt land. Jag uttrycker önskemålet att denna fråga blir föremål för verkligt övervägande inom departementet.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Under förevarande punkt i utskottsutlåtandet behandlas ett flertal motioner, som främst syftar till förändringar beträffande vissa tjänster och där behovet av en förstärkning av forskningens och undervisningens resurser poängteras. Efter att ha tagit del av de olika motionerna blir man förvånad över att utskottet i så

Medicinska fakulteterna m. m.: Avlöningar

ringa utsträckning beaktat den absoluta nödvändigheten av en utbyggnad av forskning och undervisning i nuvarande situation. Vi har fått en kraftig utbyggnad av våra sjukhus. Det är självklart att vi kan vara stolta över denna utbyggnad, men för att dessa nya sjukhus skall kunna fungera krävs det att även deras inre funktioner kan byggas ut.

Det är därför litet förvånansvärt att de olika ämnen som tagits upp i motionerna i regel bara har skjutits åt sidan genom att universitetskanslersämbetet eller någon annan myndighet inte understrukit betydelsen av de väckta frågorna. Jag tror det är farligt i nuvarande situation att låta ämbets- eller tjänstemän, som icke sysslar med den praktiska sjukvården i vårt land, bestämma den framtida utformningen. Vi kan nämligen förorsaka samhället oerhörda skador genom att vi går fram för sakta.

När vi på 1940-talet diskuterade frågan om vattenvård och när jag ville försöka bevara våra grustäkter sades att det inte förelåg någon risk på dessa områden. På grund av att vi inte då begrep, vilken betydelsefull tillgång det är för ett land att ha rent och gott vatten, utgör nu vårt vatten en av de största hälsoriskerna, genom att vi inte kunnat bygga ut forskningen på det området. Nu kommer det att kosta inte någon miljon utan miljarder att rätta till de misstag som begicks på 1940-talet.

Jag vill också erinra om vad som skedde 1950. Då förorsakades landet oerhörda besvärligheter och förluster genom att inte våga handla.

Nu befinner vi oss i den situationen att vi på olika områden måste bygga ut vår sjukvård. Vi måste ge utrymme för en forskning som kan eliminera de stora kostnader vi nu har inom sjukvårdsområdet samt bota eller hjälpa sjuka människor.

Tack vare att vi kunnat bygga ut tbc-forskningen och vården av tbc-sjuka

har vi i dag den sjukdomen under kontroll. När det gäller polio tjänar vi troligen ungefär 12 000 årsdagsverken genom att åt den forskningen har getts företräde. Sådana exempel kan ges från område efter område.

Inom ett kultursamhälle som vårt måste vi försöka ägna sjukvården och kampen mot sjukdomar en mycket aktivare insats än vi hittills kunnat göra. Det är med denna målsättning som jag tagit upp olika frågor.

I år har jag försökt vinna förståelse för behovet av en professur i barnkirurgi. Man kan ställa frågan: Är det så oerhört viktigt att nu försöka aktualisera barnkirurgin i vårt land? — Det kan ju hända att denna utveckling och utbyggnad kan innebära att vi varje år kan rädda något hundratal barn från att tvingas ligga på sjukhus eller på ett vårdhem från födelsen till dess de dör!

Om vi besöker ett sjukhem för utvecklingsstörda skall vi känna det som en oerhörd anklagelse att vi tvingat dessa människor att från födelsen leva på ett sjukhem och förvaras där hela sitt liv. När vi besöker sådana hem brukar vi bli förskräckta över den s. k. vattenskallen. Den som drabbats därav får i regel inte sin intelligens förstörd vid födseln men tvingas av olyckliga omständigheter att tillbringa hela sitt liv i en säng. Vi vet att man numera med tekniska hjälpmedel och genom operation kan förhindra denna sjukdom. Så blir fallet på område efter område.

Om vi skall kunna rädda dessa olyckliga barn från att nödgas tillbringa huvuddelen av livet till sängs, måste vi se till att nödvändiga operationer kan utföras redan vid födelsen. Samtidigt måste vi inom hela denna sektor försöka bedriva aktiv forskning och undervisning, så att vi inte bara kan ta till vara de rön, som forskning inom och utom landet kan tillföra sjukvården, utan också ge våra mediciner kandidater och läkare möjligheter att

Medicinska fakulteterna m. m.: Avlöningar

snabbt spåra en sjukdomsorsak och ingripa på ett riktigt sätt. Det ledsamma är att vi tycks vara mindre angelägna att förebygga sjukdomar hos de unga än att förvara dem som drabbas.

Det kan invändas att vetenskap och forskning är statens sak, medan förvaring på sjukhem åligger landstingen. Dessa har också byggt ut vårdmöjligheterna i olika avseenden till stora kostnader. Ändå innebär det en oerhörd anklagelse att veta att många barn ligger på sjukhus men aldrig skulle ha behövt det, om de i tid hade fått den vård som kan ges i nuvarande situation. Jag medger att man inte kan klara alla fall, men om vi kunde hjälpa 25—50 procent skulle redan detta betyda en hel del. Som det nu är tillkommer exempelvis cirka 147 nya fall av vattenskallesjukdom per år och de flesta av dem kan vi bota.

Jag har i min bänk fotografiska bilder av olika sjukdomar som man nu kan behandla med kirurgiska ingrepp. De visar att vi verkligen måste göra en insats för att angripa sjukdomar, som vi har försummat därför att de stackars barnen redan vid födelsen fått stämpeln: De skall förvaras, de skall inte botas.

Vi har ingen professur i barnkirurgi i Sverige. Inte heller finns det någon i Norge eller i Danmark, endast en i Finland. Ändå har vi på detta område duktiga forskare och operatörer, som skulle kunna utveckla denna gren av uppgiften att förebygga och bota.

Det är självklart att man skulle ha lust att gå igenom hela ämnet, men i min motion, vilken har nr 4 i denna kammare, har jag försökt att ge en bild av det läge som råder inom barnkirurgin.

Jag hade väntat att utskottet skulle tillmötesgå min begäran. Nu vet jag inte riktigt hur man skall tolka utskottets skrivning. Utskottet skriver bl. a.: »Vad angår behovet av en professur i ämnet får utskottet påpeka att förslag härom

inte framförts av universitetskanslers-ämbetet för nästa budgetår. Utskottet anser sig i detta läge inte böra tillstyrka motionen II:4.» Får jag tolka denna skrivning såsom en beställning till våra ärade departement att framlägga förslag till en professur nästa år? Jag är medveten om att det finns en laboratur på karolinska institutet, men för att ge en förebyggande verkan är det inte tillräckligt med den professur i barnkirurgi vi eventuellt skulle få i Uppsala — låt vara att den blivande innehavaren tillhör de främsta vetenskapsmännen och kanske är den allra främste i sitt slag här i landet. Vi måste även på andra undervisningssjukhus inrätta nya tjänster för att komma till rätta med förhållandena.

Herr talman! Jag är medveten om att det är lönlöst att ställa ett yrkande om bifall till motionen, men om jag får tolka utskottets skrivning såsom en anmodan till departementet att framlägga förslag till nästa års riksdag, så får jag väl nöja mig med detta i sammanhanget.

Jag vill emellertid även säga beträffande andra tjänster som övriga motionärer har hemställt om, att dessa är nödvändiga inom sjukvården. Läger man ekonomiska synpunkter på frågan finner man att det måste bli billigare att ha en effektiv sjukvård än att fortsätta på det sätt som vi nu gör. Med hänsyn till kirurgins utveckling är det exempelvis absolut nödvändigt att vi får flera narkosläkare och att det inrättas flera narkosprofessorer på de olika undervisningssjukhusen — utan goda narkosläkare kan nämligen komplicerade operationer inte utföras.

Så skulle man kunna fortsätta på området efter område. Jag skall dock inte ta upp några speciella sådana här, men jag förutsätter att statsrådet kommer att förstå att en utbyggnad av våra sjukhus även kräver en inre utbyggnad på forskarsidan och undervisningssidan. Det är givet att även ett annat departe-

Medicinska fakulteterna m. m.: Avlöningar

ment måste medverka och se till att vi får underläkare i den utsträckning som är nödvändig, men det blir en annan sak.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag har i en motion anhållit om utredning om möjligheterna att skapa en kortare medicinsk akademisk utbildning med sjuksköterskeutbildningen eller annan jämförlig sjukvårdsutbildning som grund för att på det sättet få fram människor, som skulle kunna fylla läkaruppgifter. Jag har kallat dem läkarterapeuter.

Utskottet har avstyrkt motionen, vilket är det vanligaste i den bingé av motioner som kommer upp under detta utskottsutlåtande, men motiveringarna för avstyrkandet tyder på att utskottet egentligen inte fattat vad saken gäller.

Utskottet säger att det inte är övertygande om att man genom den utbildning som jag föreslagit skulle kunna lösa bristen på läkare i vårt land. Utskottet menar uppenbarligen att om vi om några år får fram de läkare som skisserats i vår utbildningsplan, d. v. s. 900 ny-examinerade varje år, skulle vi därigenom få så många som framtiden behöver. Detta skulle kanske vara riktigt om man förutsätter att läkarna i framtiden inte skall ha andra uppgifter än dem som de i dag fyller. Man måste även förutsätta att det skall finnas gott om andra utbildade grupper, som skall ta hand om de delar av vården som i dag blir försummade. Man räknar för all del inte med läkarterapeuter utan med andra grupper.

Det ligger emellertid i detta förslag inte bara en avsikt att något utöka läkarkåren. I förslaget ligger också att man skall få en speciell läkarkår, anpassad efter ett behov som i dag inte kan fyllas av läkaren. Detta är ett behov som alltmer pockar på uppmärksamhet.

I dag kan en patient vid ett besök på ett sjukhus inte få mer än 2—3 minuter

hos läkaren. Detta framgår av en undersökning som gjorts på ett av våra stora sjukhus här i Stockholm. Denna undersökning har gjorts för en grupp som jag väl känner till, nämligen de sockersjuka. Vi har fått fram att det blir 2 minuter per patient vid den kontakt som man söker uppnå med läkaren på sjukhuset. Detta beror inte på att läkarna är särskilt vrånga. De hinner helt enkelt inte med mera. Jag tror emellertid att det beror på en tradition; läkaren skall endast ägna sig åt sådana saker som tar hans höga kvalifikationer i anspråk, d. v. s. just det arbete som ingen annan kan göra. I övrigt skall han inte spilla någon tid på patienten.

Om läkaren skall få fram en riktig sjukdomsbild som ger god grund för behandling, räcker det inte med att han tar blodprov, urinprov, genomlyser med röntgen, tittar på hudutslag o. s. v. Han måste faktiskt även skaffa sig andra kunskaper. Läkaren måste lära känna patienten, hans reaktion i olika situationer. Kanske kan han få veta vad patienten tänker om sig själv och vad han tänker om sin omgivning. Detta har man alltmer klart för sig.

Det går inte att bota så värst många sjukdomar om läkaren inte vet mer om patienten än det han i dag får veta. För att få dessa uppgifter räcker det inte med 2—3 minuter. Även om vi skulle fördubbla läkarkåren, så att läkaren fick 4—6 minuter till förfogande, räcker det ändå inte. Så länge kårens medlemmar anser att de endast skall realisera de förväntningar som deras långa utbildning ger allmänheten rätt att ställa på dem, så länge de helt ägnar sig åt de mycket kvalificerade medicinska iakttagelser, som de har till uppgift att göra, kommer läkaren helt enkelt inte att fungera med någon ytterligare kontakt med patienten. En sådan kontakt skulle människor i dag vilja ha med läkaren. Ingen underkänner läkarens vetande, ingen misstror hans goda vil-

Medicinska fakulteterna m. m.: Avlöningar

ja, men det fattas väl något när patienten oftast får gå från läkaren vimmelkantig över det besked han fått och utan att egentligen ha fått något tillfälle att framställa en enda fråga. Då kan man säga: Ja, men allt detta skall ju sjuksköterskorna göra. Det är just dessa som min motion vill göra om till något slags läkare.

Den svenska sjuksköterskeutbildningen är mycket gedigen, och utskottet säger också i sitt utlåtande — det hinner det med på de få raderna — att sjuksköterskorna är ungefär att jämföra med de läkare som finns i Sovjet och i andra öststater. Ja, jag tror detta.

Därför är jag övertygad om att om de fick tre—fyra års akademisk utbildning skulle de med sin utomordentliga erfarenhet kunna bli läkare, som vi skulle få god användning för just i behandlingen av och kontakten med patienterna. De kanske inte heller skulle försvinna för forskning och administrativa uppgifter, som många av de högt vetenskapligt utbildade läkarna gör.

Varför har då motionen avstyrkts? Ja, det kan finnas många motiv härför. Det kanske beror på rutinen i ett utskott, vilken jag väl känner till, och ambitionen att avstyrka alla motioner. Men det kan också vara så, att man varit rädd för att om detta spörsmål utreds man därmed har sagt att man accepterar sämre läkarutbildning — man skulle radera den utomordentligt fina utbildning som svenska läkare får. Det kan också finnas läkare som i tanklös skråanda känner sig hotade av en grupp som de kanske skulle kunna kalla epaläkare.

Motståndet kan emellertid också bero på brist på förutseende när man bedömer vad som behövs i en framtid. Inte minst på den psykiska hälsovårdens område saknas i dag — det har ofta påtalats i denna kammare och i många motioner — människor som har tid med patienterna. Psykiatriskt och psykologiskt skolade människor med en själv-

ständighet som en sjuksköterska i dag inte har, även om hon har stora kunskaper, behövs för ett utbyggt nät av mottagningar inom hela samhällslivet.

Det har här i riksdagen ofta väckts motioner vari krävts hälsokontroll för hela befolkningen och ibland hälsokontroll som inriktat sig på särskilda ålders- eller yrkesgrupper, och vi har ständigt avslagit dem med hänvisning till att det inte finns möjlighet att ställa läkare till förfogande härför — de behövs för andra uppgifter, där de är oundgängligen nödvändiga. Sannolikt skulle det finnas behov av vad jag har kallat läkarterapeuter för många av dessa uppgifter, utan att uppgifterna för denskull blev vanskötta eller bedömda med mindre säkerhet.

Jag har läst en mycket initierad artikel i Sjukskötersketidningen, skriven av Sjuksköterskeförbundets ordförande, om den sovjetiska sjukvården. Där står bl. a. att vid alla sjukhus i Sovjet finns på varje avdelning en chefsläkare och en biträdande läkare. Läkartätheten är hög i Sovjet — 29,9 läkare på 10 000 invånare. Motsvarande siffra i Sverige är 10,7. Läkaren är heltidsanställd som övrig personal, d. v. s. han gör inte bara sporadiska besök på avdelningarna. Han tillbringar mycken tid vid sjukängen och utför arbetsuppgifter som i andra länder utförs av sjuksköterskor.

Dessa uppgifter visar att en läkare kan behöva vistas på avdelningarna på heltid. Jag tror aldrig att vi får råd till eller kommer att nännas begära att läkare med den utbildning som de har — en utbildning som blir lika kvalificerad om vi bifaller det förslag som nu finns till ny läkarutbildning och som förkortar utbildningstiden med något halvår — skall finnas tillgängliga för patienterna i så stort antal att de får den kontakt som jag anser nödvändig.

Det finns naturligtvis de som svarar att då minskar vi bara gruppen sjuksköterskor och vi får färre sjukskö-

Medicinska fakulteterna m. m.: Avlöningar

terskor och sämre läkare. Ja, det är en tanke som kanske ögonblickligen inställer sig.

Men jag tror att de skäl som utskottet i dag anför när man avvisar motionen inte håller i framtiden. Jag tror att vi i framtiden får lov att räkna med fler yrken — vi har redan slagit in på den vägen — inom sjukvården, om vi skall kunna tillfredsställa behovet. Jag tror sålunda att det kommer att finnas plats även för en läkarutbildad grupp, som har kortare utbildningstid och en längre praktisk erfarenhet som grund för sin utbildning. Jag tror också att i framtiden väldigt många av dem som har studentexamen eller motsvarande kunskaper inte kommer att få plats på de traditionella akademiska utbildningsområdena och med glädje skulle söka sig till sjukvården och vårdområdena, där vi kommer att ha en konstant personalbrist under mycket lång tid framöver. De skulle kanske söka sig till dessa områden med så mycket större intresse, om de visste att de hade möjligheter att avancera. Framtidens yrkesutbildning på alla områden måste väl ändå utgå från principen, att man skall kunna börja i botten och genom påbyggnadsutbildning nå upp till toppen. Jag tror att det är modellen, även om det i dag verkar utopiskt och kanske löjligt för en del som är alltför bundna vid traditionella tänkesätt.

Utskottet framhåller, att man i dag i Sovjet är på väg ifrån utbildningen av denna typ av läkare. När utskottet därav drar slutsatsen, att man i Sovjet har förkastat det systemet, tror jag att utskottet dragit en alltför snabb slutsats. Det är naturligt att man i ett land som Sovjet, som ökar möjligheterna till universitetsutbildning, försöker få fler läkare med en längre utbildning. Jag tror inte att det betyder att man anser, att man inte behöver den typ av läkare som man i dag har och som gör det möjligt för patienterna att lättare träffa sin läkare än vad fallet är i Sverige, där

vi har så utomordentligt fina läkare och så utomordentligt goda sjuksköterskor.

Jag skall inte ställa något yrkande; jag är inte så dum att jag tror att det skulle ha någon verkan. Men jag tror att vi kommer igen till dessa frågeställningar, och jag tror att det är klokt att inte vara alltför kategorisk i sin bedömning av vad svensk sjukvård kommer att behöva i framtiden.

Fru KRISTENSSON (h):

Herr talman! Jag skall under någon minut ägna mig åt den föga populära sysselsättningen att säga några ord om en avstyrkt motion. Blenda Ljungberg och jag har väckt en motion om inrättande av en klinisk lärartjänst, tillika biträdande överläkare vid den rättspsykiatriska kliniken i Stockholm.

Sedan motionen väcktes har jag erfärit, att man nu tänkt sig att dubblera den biträdande överläkartjänsten. Jag vill gärna säga, herr talman, att det är glädjande att åtminstone någonting händer. Det är positivt att det blir en avlastning av arbetsbördan. Jag tror inte att jag tar för starka ord i min mun om jag säger att förhållandena vid kliniken under alltför lång tid varit oeffterättliga både ur medicinsk och rättslig synpunkt. De långa väntetiderna mellan rättens beslut och till dess en sådan här rättspsykiatrisk undersökning kunnat verkställas har inneburit en betydande psykisk belastning, som ofta medfört depressiva hysteriska reaktioner med risk för självmordsförsök. Det kan inte vara acceptabelt att de i lag stadgade väntetiderna överskrids fyra å fem gånger. Jag tycker, herr talman, att man måste beklaga att situationen har blivit i det närmaste katastrofal innan någon hjälp har kommit.

I motionen hade vi, som jag sade, yrkat på inrättande av en klinisk lärartjänst, tillika biträdande överläkare. Vi har gjort det därför att det var det yr-

Medicinska fakulteterna m. m.: Avlöningar

kande som medicinska fakulteten i Stockholm hade framställt. Motivet för yrkandet var förutom att förkorta tiden för dessa undersökningar också att främja tillgången på akademiska rekryteringstjänster inför den förestående utbyggnaden av de rättspsykiatriska klinikerna. Som kammarens ledamöter minns beslöt vi för ett par veckor sedan att en utbyggnad skulle ske av denna kliniskorganisation i Lund, Uppsala, Göteborg, Stockholm och Umeå. Det säger sig självt att om inte det beslutet skall bli bara tomma ord måste man också se till att man får rättspsykiatrer som kan klara det praktiska arbetet.

Det alternativ man nu har fått — det är ett provisorium — ställer sig dyrare, och det är sämre genom att det utesluter undervisning och forskning. Jag tar emellertid fasta på att det är ett provisorium, och jag skulle önska att statsrådet Moberg, som är i kammaren, ville säga något om huruvida han för sin del tycker att det är riktigt att man snarast ser till att en klinisk lärartjänst inrättas vid rättspsykiatriska kliniken i Stockholm — jag tror det är en angelägen åtgärd.

Herr BENGTON i Solna (h):

Herr talman! I årets utlåtande från statsutskottet om den högre utbildningen och forskningen behandlas förslag om utbyggnad av forskningen i näringslära. Med anledning av den njuggenhet som regeringen visat har en fyrpartimotion — II: 666 och I: 596 — lagts fram. Eftersom det är fråga om en ny disciplin finner jag mig nödsakad att ta kammarens tid i anspråk några få minuter.

En uppbyggnad av forskning och undervisning i näringslära och kostfrågor har länge varit aktuell. Redan 1963 avlämnades en utredning om utökad näringsforskning. Däri framlades förslag om en professur i näringslära vid karolinska institutet i Stockholm och en vid medicinska fakulteten i Uppsala.

Förslaget har senare överarbetats av nuvarande generaldirektören Bror Rexed. Denne föreslog då att professuren i Uppsala skulle specialiseras på u-ländernas näringsproblem och fullfölja det forskningsarbete som för några år sedan inleddes i samarbete mellan SIDA och fakulteten. Samtidigt skulle den viktiga forskningen om våra egna näringsfrågor förläggas till karolinska institutet i Stockholm, och här skulle också den nödvändiga utbildningen meddelas, allt enligt herr Rexed. Statsrådet nappade på förslaget om forskning om u-landsproblemen i Uppsala, vilket är gott och väl, men i Stockholm blir det endast utbildning, och den kommer att meddelas av en universitetslektor med tillgång till assistenttimmar.

Jag skall, herr talman, inte göra någon bedömning av den prioritering som här skett. Jag vill bara konstatera att den utbildning som kommer att ske i svensk näringslära inte har någon forskningsprofessur att repliera på. Man kan inte frigöra sig från tanken att karolinska institutet i denna disciplin blir att betrakta som en universitetsfilial, men en filial utan moderuniversitet. Det mest oroande är att bemyndigandet om uppsalaprofessuren gäller först från 1970, då SIDA:s engagemang upphör. Detta skulle innebära att övervägandena inom departementet medför att karolinaprofessuren inte skulle komma i fråga inom överskådlig tid. Vi får hoppas att så inte är fallet utan att frågan kan aktualiseras redan nästa år. Jag ser med tillfredsställelse att utskottet understryker att man räknar med en fortsatt utveckling vid andra lärosäten.

Rexeds utredning har remissbehandlats, och alla — jag säger alla — remissinstanser har ställt sig positiva eller lämnat förslaget utan erinran. Universitetskanslersämbetet hade föreslagit att professuren i Göteborg skulle inrättas 1968, i Stockholm 1969 och i Upp-

Medicinska fakulteterna m. m.: Avlöningar

sala 1970. Den stränga Strängska återhållsamheten har observerats även i fackpressen. Sålunda skriver Läkartidningen: »Det är beklagligt att de viktiga näringsfrågorna i vårt överflödssamhälle inte kan belysas på ett genom forskning och information adekvat sätt och att vi inte kan ge bl. a. blivande läkare tillräcklig utbildning i näringsfrågorna.»

Det är, herr talman, på få områden som svenska folket har så ingrodda vanor och ovanor som när det gäller vad man äter. Här behövs sannerligen forskning, utbildning och konsumentupplysning. Det är omvittnat att kosten spelar en ofantlig roll i den förebyggande hälsovården. Det finns många outredda problem om sambandet mellan näring och olika sjukdomar, ofta svåra sjukdomar med stor dödlighet. Så sent som för några dagar sedan redovisades av ett forskarlag, hur de räknar med att finna samband mellan viss diet och ledgångsreumatism.

På lång sikt skulle goda forskningsresultat i ovanligt hög grad kunna minska trycket på våra sjukdomar och med säkerhet också kunna underlätta åldringsvården. I ett positivt yttrande pekar LO också på de fördelar som kan vinnas med en utbyggnad på detta område vad beträffar kostens inverkan på arbetslivet. Inte minst inför den förväntade utveckling som de s. k. storköshusallén står inför är det viktigt med åtgärder. När det gäller att centralisera kostförsörjning, det må vara i det militära, på arbetsplatser, på sjukhus eller i skolor är det utomordentligt väsentligt att ansvariga instanser har tillräcklig sakkunskap att falla tillbaka på. Det är inte uteslutet att en utebliven forskning kan fördröja den utveckling som vi står inför och som av både ekonomiska och hälsomässiga skäl är önskvärd.

Det är, herr talman, många önskemål som framförts här i riksdagen om utökad forskning. Men jag tror att det är få som kan mäta sig med näringsforsk-

ningen när det gäller att förebygga sjukdom och ohälsa och samtidigt ge ett ekonomiskt utbyte. I motionen har vi anvisat en väg, som skulle avsevärt förbättra möjligheterna till forskning inom näringsläran. Vår mening var att skapa en personalunion mellan professuren i näringslära och chefskapet för födoämneshygieniska avdelningen vid folkhälsan. Det skulle inte kosta statsverket något, åtminstone inte på kort sikt.

När nu emellertid ett enigt utskott ansett sig inte böra gå utöver Kungl. Maj:ts förslag och således har avstyrkt motionerna, skall jag inte nu ställa något yrkande, men herr talman, det går flera tåg.

I detta anförande instämde fru *Torbrink* (s) och fröken *Wetterström* (h).

Herr GUSTAFSSON i Uddevalla (s):

Herr talman! På denna punkt har utskottet behandlat ett motionspar, vari anhålles att en personlig laboratur i handikappforskning måtte inrättas för prosektor Sven Olof Brattgård vid Göteborgs universitet. Utskottet avstyrker dessa motioner liksom det gör med alla övriga motioner med liknande yrkande.

Behovet av forskning på detta område har vitsordats från flera håll. Inte heller utskottet bestrider att ett sådant behov föreligger. De handikappade utgör en grupp som i många hänseenden befinner sig på skuggsidan i samhället. Åtskilligt har emellertid under senare år gjorts för att tillvaron skall bli ljusare för dem. Den pågående handikapputredningen av år 1965 har också föreslagit flera åtgärder som, om de förverkligas, väsentligt kan förbättra deras situation.

Men för att kunna fullfölja utredningens intentioner, som de flesta i princip är överens om, erfordras mera forskning. I Sverige är givetvis forskningsresurserna begränsade på grund av bristen på forskare. Vi har emeller-

Medicinska fakulteterna m. m.: Avlöningar

tid en person som mer än någon annan visat intresse och som också har kvalifikationer för denna verksamhet, nämligen prosektor Sven Olof Brattgård. Enligt samstämmiga uttalanden från expertis på området behärskar Brattgård bättre än någon annan de rörelsehindrades sociala problematik när det gäller den erforderliga anpassningen från samhällets sida för att på ett realistiskt sätt underlätta dessa människors livsföring.

I likhet med herr Mattsson vill jag understryka angelägenheten av att ta vara på sådana personer som genom sina insatser kvalificerat sig för ett fortsatt arbete inom handikappsektorn och att underlätta forskning på detta stora och svåra område. Det skulle vara en stor vinst för handikappforskningen, om Brattgård med sina av alla erkända eminenta kvalifikationer i framtiden helt finge ägna sig åt forskningsuppgifter, som han är så väl lämpad för och vilkas lösande är så viktigt.

Jag beklagar att det i år inte finns utrymme för denna tjänst men förstår mycket väl att det föreligger besvärliga avvägningsproblem, varvid det gäller att pröva alla de olika förslag som framförts. Jag kan givetvis inte heller påstå att just den laboratur som jag förordar bör gå före alla övriga tjänster som aktualiserats, och därför avstår jag från att ställa något yrkande men vill med det sagda understryka behovet av tjänsten och angelägenheten av att prosektor Brattgård helt får ägna sig åt ifrågasvarande forskningsverksamhet.

Medicinska fakulteten vid Göteborgs universitet har i sina petita föregående år givit denna tjänst hög prioritet. Sista ordet är alltså inte sagt i frågan, och jag utgår ifrån att den i ett eller annat sammanhang aktualiseras på nytt.

Herr statsrådet **MOBERG**:

Herr talman! Trots att inga yrkanden gjorts och trots att det är sent känner

jag mig föranlåten säga några ord med anledning av flera tunga inlägg på detta viktiga avsnitt.

Först vill jag erinra om att regeringens förslag beträffande den medicinska forskningen innebär, att elva nya professurer och en laboratur tillkommer nästa år förutom ett stort antal undervisnings- och biträdestjänster. Vi satsar kanske relativt sett mer på de medicinska fakulteterna än på något annat område inom den högre utbildningen, men det är alldeles klart att det här finns enorma behov, behov som växer med forskningens utveckling.

Låt mig säga några ord med anledning av vissa inlägg. Till herr Källstad vill jag säga att den psykioterapeutiska utbildningen rymmer en utomordentligt intressant problematik, och jag är övertygad om att den medicinska och den samhällsvetenskapliga fakultetsberedningen samt skolöverstyrelsen beaktar dessa problem, och det som startats i Göteborg är säkert något mycket löftesrikt som kommer att utvecklas.

Så några ord till fru Eriksson i Stockholm rörande läkarutbildningen. Naturligtvis har det som Ni sade mycket fog för sig, men jag vill erinra om att det på läkarutbildningens område sker ganska mycket som Ni inte nämnde, t. ex. den blandade medicinska utbildningen och annan utbildning samt den vidareutbildning av sjuksköterskor som det nu framläggs proposition om — för att här bara nämna två exempel. Jag är också säker på att förslag av den typ som Ni har presenterat i Er motion kommer att prövas seriöst av medicinska fakultetsberedningen.

Till herr Bengtson i Solna vill jag beträffande näringsläran i Stockholm säga, att vi valde den prioritering som redovisas i propositionen eftersom vi hade en forskargrupp i Uppsala, som sysslar med u-landsproblem, och det fanns anledning att stabilisera den. Vi har säkrat utbildningen i ämnet i Stockholm, och utvecklingen kommer väl att

Medicinska fakulteterna m. m.: Avlöningar

gå därhän att forskningen även där får starkare resurser.

Slutligen också några ord till herr Lundberg, som gjorde en bred exposé över hela området. Jag kan instämma i mycket vad herr Lundberg sade, men på en punkt måste jag reagera, nämligen när han påstod att prioriteringen på det medicinska området göres av tjänstemän. Det är fel. Den medicinska fakultetsberedningen inom kanslersämbetet är sammansatt dels av personer som representerar sjukvården, dels av forskare, och det är de som gör prioriteringen inom kanslersämbetet.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Ja, jag sade att det är tjänstemän som gör prioriteringen. Då menade jag, att när man inom kanslersämbetet inte uppför den och den tjänsten, så anser sig utskottet och riksdagen också förhindrade att vidta någon ändring.

Vi som inom landstingen sysslar med alla dessa praktiska ting har också möjligheter att följa utvecklingen på det område som jag i dag har pläderat speciellt för, nämligen barnkirurgin. Där ligger vi efter i utvecklingen, och det hoppas jag kommer att rättas till under nästa år.

Fröken OLSSON (s):

Herr talman! Jag förmodar att vi alla i början av denna riksdag förde många och långa samtal med människor som ville att vi skulle motionera i olika frågor. En av de personer som jag då resonerade med utbrast slutligen: Ja, men Du kan väl inte påstå att kravet är ohemult! Jag svarade att det var det visst inte. Men, sade jag, det kommer att väckas minst 1 000 motioner, och i de allra flesta kommer man att begära pengar till olika ändamål. Och knappast något av de ändamålen kommer att kunna betecknas som ohemult. Men trots detta kommer vi att vara tvungna att avslå de flesta motionerna.

Det avsnitt som vi nu behandlar är i det avseendet ganska typiskt. Universiteten framlägger sina anslagsaskanden, och de är allt annat än ohemula. De är ytterligt väl underbyggda och motiverade. Sedan kommer kraven till kanslersämbetet, och jag är ganska säker på att man där sällan hittar något krav som anses oberättigat och av den anledningen strykes. Men man måste ändå göra en prioritering. Därför sker där en mycket hård gallring. Därefter kommer förslagen till departementen. Då är de ändå bättre underbyggda, därför att det är de allra mest angelägna som står kvar. Men även där finner man att det inte går att tillmötesgå alla önskemål på en gång och därför gör man ytterligare prutningar. Följden är att när förslagen slutligen kommer till riksdagen, som skall träffa det slutliga avgörandet, så är det bara de allra mest angelägna kraven som kvarstår. Och av de förslag som strukits på väg till riksdagen är det många som är ytterligt angelägna. Det är därför inte underligt att det varje år väcks motioner på en hel del punkter och att varje motionär anser att hans krav är så välmotiverat att det vore anmärkningsvärt om riksdagen inte skulle tillgodose det.

De motioner som tas upp i det utlåtande vi i dag har att behandla är ovanligt koncentrerade. De avser nämligen nästan enbart det medicinska området. Det skulle i och för sig tyda på att detta område hade blivit styvmoderligt behandlat av de föregående instanserna, men såsom statsrådet Moberg framhöll förhåller det sig snarare tvärtom. Anledningen är närmast att det på detta område är så ytterligt lätt att redovisa hur betydelsefulla åtgärderna är och hur mycket som kan vinnas med en utvidgad forskning och med inrättandet av nya tjänster. Detta hindrar inte att såväl våra ekonomiska som våra personella resurser är begränsade och att vi måste göra en prioritering.

Naturligtvis skall riksdagen också gö-

Medicinska fakulteterna m. m.: Avlöningar

ra en realprövning. Det är inte meningen att vi utan vidare skall acceptera de förslag, som kommer till oss och anse att den föregående prövningen skulle vara så väl gjord att vi inte ytterligare kan överväga den. Det har ju hänt vid många tillfällen att riksdagen har beslutat att inrätta nya professurer, att ge företrädare åt sådana som fått stå tillbaka o. s. v. Men för detta krävs inte bara att de tjänster som förs fram motionsvägen skall vara välmotiverade — det är de alltid — utan även att riksdagen skall vara övertygad om att just dessa tjänster är ännu angelägnare än alla de andra, som har strukits under ärendenas tidigare behandling.

Vi får alltså inte se varje tjänst för sig, utan vi måste gå tillbaka och undersöka vilka ytterligare tjänster som har strukits av departementet och av universitetskanslersämbetet. Vi måste fråga oss om dessa icke var fullt så angelägna som de, om vilka det nu har motionerats. Vi har i år vid vår prövning i statsutskottet kommit till det resultatet att en del av de krav, som motionärerna framför, redan är helt eller delvis tillgodosedda. I andra fall har vi funnit att saker är på gång som vi måste avvakta innan vi kan ta ställning. Men naturligtvis har vi också i många fall funnit att vi inget högre skulle önska än att göra såsom motionärerna föreslår. Majoriteten i utskottet har dock inte på en enda punkt funnit de framförda kraven ännu angelägnare än de andra som blivit strukna. Vi har därför inte kunnat tillstyrka dem.

Vi har varit överens på nästan alla punkter. Det är bara en punkt vid vilken det fogats en reservation, och jag skall uppehålla mig något vid denna. Det gäller de önskade professurerna i geriatrik. Det förhåller sig på detta område som på en del andra, nämligen att vi visserligen är överens om hur ytterligt viktigt forskningen inom åldringsvården är men inte är alldeles övertygade om att det för denna forskning i

första omgången är nödvändigt med de föreslagna professurerna.

Det bedrivs ju inom alla medicinska fakulteter och discipliner en ingående forskning, som även direkt berör åldringarna. Också åldringarna är ju människor och deras organ uppvisar inte så stora skillnader i förhållande till de yngres. Deras organ förändras delvis med åldern, och därvidlag vill man få till stånd en speciell forskning, men i stort sett gäller ju den medicinska forskning, som avser människor i allmänhet, också åldringarna och för den delen också barnen.

Det finns nog goda skäl till att vi inte har professurer i barnkirurgi i Norden, och vi vet från diskussionen om professurerna i geriatrik att de sakkunniga varit mycket tveksamma inför tanken att bryta sönder ämnena på ett sådant sätt som särskilda professurer i detta ämne medför. Det har också visat sig att den professor som riksdagen inrättade har varit ytterligt svår att besätta.

Det har dragit långt ut på tiden därför att det är svårt att få en avgränsning av professuren, så att den får en vettig mening och blir insatt i sitt sammanhang bland professurerna i övriga ämnen. Vi inom utskottsmajoriteten anser att det inte skulle gagna saken att nu tvinga fram en snabb lösning, innebärande inrättandet av flera professurer, innan vi lyckats få rätsida på problemet och fått klart för oss hur det hela skall inordnas i sitt sammanhang. Vi avvaktar tillsättandet av uppsalap professuren och låter den finna sin form; så får vi se vad detta kan leda till. I kanslerns långtidsplan ingår ytterligare professurer i geriatrik, men kanslern räknar inte med att nästa professur kan inrättas förrän år 1970. Denna beräkning är säkerligen gjord med utgångspunkt från erfarenheterna av arbetet kring den första professuren.

Vi är alltså fullständigt överens om behovet av ytterligare forskning, om

Medicinska fakulteterna m. m.: Avlöningar

behovet av så småningom utbyggd verksamhet på de flesta av de områden det här är fråga om. Men inom utskottsmajoriteten har vi funnit att det i år inte är möjligt att gå längre än vad som föreslås i statsverkspropositionen. Vi får tills vidare nöja oss med det, och jag yrkar alltså bifall till utskottets hemställan.

Herr WENNERFORS (h):

Herr talman! Att tala är en konst. Att tala ledigt, naturligt och tekniskt riktigt är en svår konst. Dessa två meningar utgör, herr talman, inledningen i den motion om skapande av ett institut för utbildning av talpedagoger som jag väckt till detta års riksdag och som fröken Olsson icke kan beteckna som ohemult.

Att tala kortfattat är en ännu svårare konst, särskilt i de fall då man alltmåra insett hur klok motionären är. Jag har tidigare i denna kammare i en interpellationsdebatt med förutvarande statsrådet Edenman framhållit behovet av att en reguljär utbildning av talpedagoger kommer till stånd. Herr Edenman intog då en positiv ståndpunkt men anmälde viss tveksamhet rörande det dåvarande behovet. Sedan dess har det gått ett par år, och jag hade hoppats på en positivare behandling av förslaget nu, ty behovet av en reguljär utbildning av talpedagoger har under de senaste åren ökat kraftigt. Vad beträffar de starka skäl som föreligger hänvisar jag till motionen.

Härutöver vill jag endast tillägga att i andra länder har denna utbildning varit ordnad sedan länge. En studieresa till exempelvis Danmark rekommenderas.

På s. 13 i statsutskottets förevarande utlåtande nr 41 anförts som motivering för att avslå motionen att »överväganden om reformering av den utbildning som nu förekommer inom detta område för närvarande pågår» inom universitetskanslersämbetet och skolöver-

styrelsen. Uttrycket »överväganden» kan vid första påseendet ge sken av ett positivt ställningstagande. Men så är inte alls fallet; »överväganden» innebär i detta sammanhang att man inte alls har bestämt sig utan att man inom de ifrågavarande verken sitter och grannar på saken. — Ja, det är faktiskt fel på en punkt, ty när det gäller en del av verksamheten — den avser talrubbningar — har man faktiskt bestämt sig.

Herr talman! Här kunde utskottet med några få penndrag ha skrivit avsevärt positivare — utskottet kunde t. o. m. ha tillstyrkt motionen och därmed med riksdagens stöd medverkat till ett stycke svensk talpedagogisk historia.

Fru HEURLIN (h):

Herr talman! En sida i kampen mot narkomanins skadeverkningar är just forskningen.

Vi har i Sverige en enda forskningsinstitution beträffande narkotika och narkotikamissbruk, forskningsavdelningen vid Ulleråkers sjukhus. Där finns en utrustning till en miljons värde, men de till institutionen knutna forskarna har för litet tid att ägna sig åt forskningen.

På Rålambshovs sjukhus har vi en narkomanvårdspoliklinik, och två särskilda narkomanvårdsavdelningar har iordningställts. Det är framför allt två tjänster som behövs för att forskningen där skall kunna bli effektiv.

I de likalydande motionerna I: 542 och II: 673 har vi motionärer hemställt, att en fast tjänst som universitetslektor, två fasta tjänster för kliniska amanuenser och en fast laboratur i klinisk experimentell psykologi inrättas vid forskningsavdelningen vid Ulleråkers sjukhus samt att en fast forskningsläkartjänst och en fast forskningssociologtjänst inrättas vid narkomanvårdscentralen vid Rålambshovs sjukhus.

Departementschefen säger i propositionen 7 för 1968 bl. a., att staten bör

Medicinska fakulteterna m. m.: Avlöningar

medverka med visst ekonomiskt stöd för att främja en snabb utveckling vad gäller åtgärderna i anledning av narkotikamissbruket.

I utlåtandet nr 41 står det: »Utskottet delar visserligen motionärernas uppfattning om vikten av ökad klinisk forskning rörande olika missbruksformer — alkoholmissbruk, narkomani m. m. — men anser att ytterligare utredning erfordras för bedömning av frågan om i vad mån och på vilket sätt större forskningsresurser inom detta område bör tillskapas.»

Jag frågar: Har vi tid att utreda ytterligare? Bör inte de som arbetar på fältet bäst kunna lämna besked om vilken förstärkning som behövs? Det gäller ändå ett område där snabba insatser är påkallade.

Herr talman! Jag har emellertid inget yrkande.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1—8

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 9—11

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen C 1); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Mattsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 7) mom. 9)—11) i utskottets utlåtande nr 41, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit

reservationen C 1) av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Mattsson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 125 ja och 62 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit vad utskottet hemställt.

Mom. 12—20

Vad utskottet hemställt bifölls.

Som tiden nu var långt framskriden beslöt kammaren på förslag av herr andre vice talmannen att uppskjuta behandlingen av återstående punkter i förevarande utlåtande samt övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kammarens sammanträde fredagen den 22 innevarande mars.

§ 4

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 41, angående vissa frågor om hjälpmedel för handikappade,

nr 42, om ökat ekonomiskt stöd åt barnfamiljer,

nr 49, med förslag om uppförande och drift av en seismologisk multipelstation,

nr 53, angående överföring av aktier i Kalmar Verkstads AB,

nr 54, med förslag till lag med särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning, m. m.,

nr 55, angående fortsatt valutareglering,

Utsträckt motionstid

nr 56, med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 16 § förordningen den 29 november 1963 (nr 575) om Svenska bostadskreditkassan och om bostadskreditföreningar, m. m.,

nr 57, med förslag till lag om ändrad lydelse av 19 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.,

nr 58, angående statsbidrag till byamännen i Vitsaniemi by för bestridande av rättegångskostnad,

nr 60, med förslag till lag angående ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring, m. m.,

nr 64, angående skolans arbetstider, samt

nr 110, angående vissa anslagsfrågor m. m. rörande det militära försvaret och civilt försvaret.

Dessa propositioner bordlades.

§ 5

Utsträckt motionstid

Ordet lämnades på begäran till

Herr STÅHL (fp), som yttrade:

Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren ville besluta, att tiden för avgivande av motioner i anledning av Kungl. Maj:t proposition nr 110, angående vissa anslagsfrågor m. m. rörande det militära försvaret och ci-

vilförsvaret, måtte med hänsyn till ärendets omfattning utsträckas till det sammanträde, som infaller näst efter femton dagar från det propositionen kom kammaren till handa, dvs. första plenum efter den 4 nästkommande april.

Denna hemställan bifölls.

§ 6

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts två enkla frågor, nämligen av:

herr *Gustavsson* i Alvesta (cp), till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående vårdsektorns behov av arbetskraft, och

herr *Gustavsson* i Alvesta (cp), till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående nya anvisningar för bostadslån för jordbruksfastigheter.

§ 7

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 0.53 på natten.

In fidem

Sune K. Johansson